

ความสงบในผลงานจิตรกรรมของ ดำรง วงศ์อุปราช

โดย

นายอุทัย อาสนะ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปมหาบัณฑิต

สาขาวิชาทฤษฎีศิลป์

ภาควิชาทฤษฎีศิลป์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ความสงบในผลงานจิตรกรรมของ ดำรง วงศ์อุปราช

โดย

นายอุทัย อาสนะ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปมหาบัณฑิต

สาขาวิชาทฤษฎีศิลป์

ภาควิชาทฤษฎีศิลป์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THE TRANQUILITY OF DAMRONG WONG-UPARAJ'S PAINTING

By

Uthai Asana

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF FINE ARTS

Department of Art Theory

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2011

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ ความสงบในผลงาน
จิตรกรรมของ ดำรง วงศ์อุปราช ” เสนอโดย นายอุทัย อาสนะ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาทฤษฎีศิลป์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศนวงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษณา หงษ์อุเทน

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(อาจารย์สมวงศ์ ทัพพรัดน์)

...../...../.....

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์อิทธิ คงคากุล)

...../...../.....

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษณา หงษ์อุเทน)

...../...../.....

49005209 : สาขาวิชาทัศนศิลป์

คำสำคัญ : คำสำคัญ : ความสงบ/งานจิตรกรรม/ดำรง วงศ์อุปราช

อุทัย อาสนะ : ความสงบในผลงานจิตรกรรมของ ดำรง วงศ์อุปราช. อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์ : รศ.ดร.กฤษณา หงษ์อุเทน. 200 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ ศึกษาผลงานจิตรกรรมของ ดำรง วงศ์อุปราช ซึ่งสร้างสรรค์ขึ้น
ในระหว่างปี พ.ศ. 2497-2545 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการทางแนวคิด รูปแบบ และเทคนิควิธีการ
สร้างสรรค์ที่สะท้อนเรื่อง “ความสงบ” ในผลงานของดำรง อันจะนำไปสู่การเรียนรู้และซาบซึ้งถึง
คุณค่าในงานจิตรกรรมของศิลปินผู้นี้อย่างลึกซึ้ง

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาและวิเคราะห์แนวคิด รูปแบบ และ เทคนิควิธีการแสดงออก ที่สื่อ
สะท้อนเกี่ยวกับเรื่อง “ความสงบ” ในผลงานจิตรกรรมของ ดำรง วงศ์อุปราช ตามหลักวิชาของสาขา
ประวัติศาสตร์ศิลปะและทัศนศิลป์ ในขั้นตอนแรกศึกษาข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ สื่อบันทึก และ
บทความที่เกี่ยวข้องกับ ศิลปินผู้นี้ นอกจากนี้ยังศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ บุคคลที่เกี่ยวข้องและ
บุคคลในครอบครัวของเขาอีกด้วย จากนั้นจึงนำข้อมูลดังกล่าวมาศึกษาและวิเคราะห์ประวัติชีวิตควบคู่
ไปกับการศึกษาและวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรม ทั้งผลงานจริงและผลงานที่ถูกตีพิมพ์ลงในสื่อสิ่งพิมพ์
ต่างๆ อันนำไปสู่ความเข้าใจในพัฒนาการการสร้างสรรคผลงานจิตรกรรมในแต่ละยุคของศิลปินผู้นี้

ผลการวิจัยพบว่า ผลงานจิตรกรรมของดำรง วงศ์อุปราช ที่แสดงภาพธรรมชาติในชนบท
ท่ามกลางบรรยากาศอันงดงามและเงียบสงบ ตลอดจนการนำเสนอที่เรียบง่าย สิ่งเหล่านี้เป็นสื่อ
สัญลักษณ์แทนความสงบภายในใจของศิลปิน ที่สามารถโน้มน้าใจของผู้ชมให้เข้าไปแสวงหาความ
สงบทางใจในภาพจิตรกรรมของดำรง วงศ์อุปราชได้อย่างแท้จริง

ภาควิชาทัศนศิลป์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์.....

49005209 : ART THEORY

KEY WORD : TRANQUILITY/PEACE/PAINTING/DAMRONG WONG-UPARAJ

UTHAI ASANA : THE TRANQUILITY OF DAMRONG WONG-UPARAJ'S
PAINTING. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF.KRISANA HONGUTEN,Ph.D. 200 pp.

This research principally focuses on Damrong Wong-Uparaj's paintings during 1954 – 2002. The purpose is to study and analyze the development of the artist's idea, style, and technique Damrong used to convey a 'tranquil mood' in his artwork, from which one could appreciate the artistic value in a more comprehensive perspective.

The research was done by collecting the artist's information from related books, exhibition catalogs, and art journals. Interviews with a number of his close persons and his family member were also required. Contents from different sources were accordingly examined along with Damrong's works, both paintings and their reproductions, to grasp the significance and pace of his art progress in each period.

A natural landscape of beautiful and peaceful countryside was apparently a subject matter in his work where Damrong forwarded 'tranquility' in his mind through a simple presentation. Once his audience got to understand his work, they would get mental peace.

Department of Art Theory Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2011

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จเรียบร้อยได้ ส่วนหนึ่งด้วยความอนุเคราะห์จากหลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. กฤษณา หงษ์อุเทน ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ข้อคิดเห็นต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัย พร้อมทั้งตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้เสร็จสมบูรณ์ ด้วยดีตลอดมา

ขอขอบพระคุณอาจารย์ประไพพรรณ วงศ์อุปราชและครอบครัว ซึ่งกรุณาเสียสละเวลา ให้การสัมภาษณ์และให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและการสร้างผลงานศิลปะของอาจารย์ ดำรง วงศ์อุปราช ที่มีประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์ทวี รัชนิกร อาจารย์อินสนธิ์ วงศ์สาม อาจารย์ชวลิต เสริมปรุงสุข อาจารย์อิทธิ คงคากุล อาจารย์ปรีชา อรชุนกะ และศาสตราจารย์วิบูลย์ ลี้สุวรรณ ที่กรุณาเสียสละเวลาให้การสัมภาษณ์ ซึ่งทำให้เห็นภาพบรรยากาศของการเรียนการสอนศิลปะในคณะจิตรกรรม ประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากรและแนวทางการสร้างงานศิลปะสมัยใหม่ของไทย ขอขอบพระคุณอาจารย์ศิริวรรณ ผุงประเสริฐ ผู้มีเมตตาและส่งเสริมทุนทรัพย์แก่ผู้วิจัย ในระหว่างที่ศึกษาอยู่

ขอขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือทุกท่านซึ่งไม่สามารถจะกล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ได้หมด วิทยานิพนธ์นี้ไม่สามารถสำเร็จลงได้ ถ้าหากไม่ได้รับความเมตตากรุณาจากบิดามารดา และพี่ชายทั้งสาม ซึ่งคอยให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตั้งแต่เริ่มศึกษามาจนถึงปัจจุบัน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฅ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
สมมติฐานของการศึกษา.....	3
ขอบเขตของการศึกษา	3
ขั้นตอนของการศึกษา	3
เวลาที่ใช้ในการวิจัย	4
วิธีการศึกษา	4
แหล่งข้อมูล	4
2 ประวัติศิลปิน	6
3 ผลงานการสร้างสรรค์	33
4 การศึกษาวิเคราะห์ผลงานศิลปะ	82
ยุคแรกของการสร้างสรรค์.....	82
ยุคแห่งความเป็นตัวเองและความเป็นไทย	92
ยุคคิวบิสม์	102
ยุคอังกฤษ ฝรั่งเศส และอิตาลี	107
ยุคหนองแรม ธนบุรี กรุงเทพฯ และนครราชสีมา.....	111
ยุคฟิลาเดเฟีย นิวยอร์ก และยุโรป	120
ยุคนครปฐม.....	125
ยุคญี่ปุ่น	130
ยุคหลังญี่ปุ่น หรือ ยุคนครปฐม2.....	152
5 สรุป	195
บรรณานุกรม	198
ประวัติผู้วิจัย.....	200

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ภาพถ่าย ดำรง วงศ์อุปราช.....	6
2	ดำรง ในห้องพักที่กรุงเทพฯ ขณะศึกษาที่มหาวิทยาลัยศิลปากร ประมาณปี พ.ศ. 2500	8
3	ดำรง ขณะเขียนภาพ ประมาณปี พ.ศ. 2502 - 2503	10
4	ดำรง ถ่ายกับผลงานที่ได้รับรางวัลเกียรตินิยมอันดับ 1 เหรียญทอง	11
5	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานรางวัลเกียรตินิยม อันดับ 1 เหรียญทอง การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ พ.ศ.2503	12
6	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานปริญญาบัตร ศิลปบัณฑิต (จิตรกรรม) แก่นายดำรง วงศ์อุปราช เมื่อ พ.ศ. 2505.....	13
7	ปริญญาบัตร ศิลปะบัณฑิต (จิตรกรรม) มหาวิทยาลัยศิลปากร.....	14
8	นักเรียนทุนบริติช เคาน์ซิล ที่มาจากทั่วโลก ถ่ายรวมกันที่มีลบลูค เฮาส์ ลอนดอน เมื่อ พ.ศ. 2505 (ดำรง คนที่ 5 นับจากซ้ายไปขวาแถวแรก)	15
9	ดำรง ถ่ายกับผลงานจิตรกรรมนามธรรม ปี พ.ศ. 2506	16
10	บรรยากาศการแสดงเดี่ยวที่เกเลอรี ดู พาสเซอร์ ถนนดูบาค ปารีส ประเทศฝรั่งเศส 17 กันยายน – 2 ตุลาคม พ.ศ. 2506.....	17
11	ดำรง ในห้องปฏิบัติการศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัยจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย พ.ศ. 2512.....	18
12	ดำรง ภรรยา และลูกชายในวันรับปริญญาบัตร.....	19
13	ถ่ายกับประวีติ เล้าเจริญ และอับดุล ลาตีฟ โมฮิดิน ใกล้มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย ฟิลาเดลเฟียพ.ศ. 2512..	20
14	ดำรง ในห้องทำงาน มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม	21
15	ม.ล. ศิริทศุทธ เทวกุล กำลังบรรยายรายละเอียด เกี่ยวกับแบบอาคารหอศิลป์ พีระศรี.... ..	22
16	ดำรง เขียนรูปที่ประเทศญี่ปุ่น	23
17	ดำรง และครอบครัวที่วัดเซกิชัน เกียวโต ประเทศญี่ปุ่น	24
18	อาคารที่ทำงานของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี	26
19	ภายในห้องทำงานของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี	27

ภาพที่		หน้า
20	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีพระราชทานรางวัล ประกาศเกียรติคุณ ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ประจำปีพุทธศักราช 2542 แก่ผู้ช่วยของศาสตราจารย์ดำรง วงศ์ อุปราช.....	28
21	ดำรง และครอบครัว.....	29
22	โรงไฟฟ้าวัดเลียบ	35
23	หลังไฟไหม้.....	36
24	โรงไฟฟ้า	38
25	บ้านชาวเหนือ	40
26	หมู่บ้านชาวประมง	41
27	คลอง.....	42
28	คลองในกรุงเทพฯ	43
29	คลองวาฬ 4.....	44
30	ไม่มีชื่อ.....	45
31	กระบวน ลอนคอน	46
32	ไม่มีชื่อ.....	47
33	จิตรกรรมฝาผนังในครุสัมนาคาร วิทยาลัยเทคนิค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นครราชสีมา.....	49
34	นาฬิกา	50
35	ไม่มีชื่อ.....	51
36	ฟิลาเดเฟีย หมายเลข 3	52
37	ฟิลาเดเฟีย	53
38	ทุ่งนา นครปฐม	55
39	โทริ-2	56
40	ฤดูใบไม้ผลิ 1.....	58
41	บนฝั่งคลอง.....	60
42	บ้านบนเขา.....	61
43	ในนา	62
44	Spring	63

ภาพที่		หน้า
45	Fall	64
46	Summer	65
47	Winter.....	66
48	บ้านชานา 1	68
49	บ้านชานา 2	68
50	บ้าน หุ่นา ฟาไล	69
51	หมู่บ้านริมน้ำ 4.....	69
52	หมู่บ้านในหุบเขา	70
53	ความสงบในยามเช้า.....	71
54	หมู่บ้านบนหุบเขา 1	72
55	หมู่บ้านบนหุบเขา 2	73
56	หมู่บ้านบนหุบเขา 3	74
57	ความสงบ	75
58	หุ่นาสีเขียว	76
59	บ้านและหุ่นา.....	77
60	ถิ่นสู่ชนบท.....	78
61	หมู่บ้านชานา.....	79
62	ถนน.....	83
63	เพชรบุรี	84
64	ภูเขาทอง.....	84
65	วัดพระแก้ว.....	85
66	จันทบุรี	85
67	บ้านเชิงเขา.....	86
68	โรงไฟฟ้า.....	88
69	โรงไฟฟ้าวัดเลียบ	88
70	ตอนเช้า ที่บางซ่อน.....	91
71	เรือ	92
72	ขลุ่ยทิพย์.....	93
73	วัดพระแก้วที่จันทพบ	94

ภาพที่		หน้า
74	น้ำตาลสด	95
75	บ้านชาวนา	98
76	หมู่บ้านชาวนา.....	99
77	ต้นมะพร้าว.....	99
78	บ้านชาวประมง	101
79	น้ำเงิน-เขียว	103
80	ไก่	104
81	สมัยใหม่.....	105
82	ไม่มีชื่อ.....	108
83	องค์ประกอบศิลป์ สีเขียว	109
84	ดนตรี ลอนดอน.....	109
85	ไม่มีชื่อ.....	110
86	คำรังกาลังสร้างงานแบบ Action Painting	111
87	จิตรกรรมชนบุรี หมายเลข 5	113
88	ไม่มีชื่อ.....	114
89	ไม่มีชื่อ.....	115
90	ไม่มีชื่อ.....	116
91	ไม่มีชื่อ.....	118
92	หน้าปกสูจิบัตรนิทรรศการภาพพิมพ์ครั้งที่หนึ่ง	119
93	ห้องปฏิบัติงานศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัยจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย .	121
94	ห้องปฏิบัติงานศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัยจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย..	122
95	ห้องปฏิบัติงานศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัยจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย	123
96	จิตรกรรม กษค ที่บ้านพักฟิลาเดลเฟีย	124
97	แสดงผลงานที่ระเบียงภาพ พิพิธภัณฑ์ซีวิค เซนเตอร์ ฟิลาเดลเฟีย	124
98	แสดงผลงานที่ระเบียงภาพ พิพิธภัณฑ์ซีวิค เซนเตอร์ ฟิลาเดลเฟีย	125
99	ทุ่งนา นครปฐม	126
100	ทุ่งนา นครปฐม	127
101	ทุ่งนา นครปฐม	127
102	ข้ามหลังคา.....	129

ภาพที่		หน้า
103	ศิลป์ พีระศรี	132
104	ทุ่งนา 1	133
105	ในนา	134
106	บ้านชานา 3	134
107	บ้านชานา ญี่ปุ่น.....	135
108	ไม่มีชื่อ.....	135
109	ไม่มีชื่อ.....	136
110	วัดอิซูโมะ 1	138
111	วัดอิเซ่.....	139
112	วัดอิเซ่ 3	140
113	วัดอิเซ่ 4.....	140
114	โทริ.....	141
115	โทริ.....	142
116	โทริ 1.....	142
117	โทริ 3.....	143
118	โทริ 7.....	144
119	หลังคา 2	146
120	ถนน 1.....	147
121	ฤดูใบไม้ร่วง 2	148
122	ฤดูหนาว 1	149
123	ฤดูใบไม้ผลิ 2.....	150
124	บ้านบนเขา.....	152
125	บ้านห้าหลังบนเขา.....	153
126	เรือในแม่น้ำ.....	154
127	บ้านสามหลังบนเขา	155
128	บ้านบนเขา.....	156
129	ในนา	157
130	เรือในคลอง	158
131	กองฟาง	159

ภาพที่		หน้า
132	มองข้ามหลังคา.....	160
133	Spring.....	164
134	Spring.....	165
135	ป่า.....	166
136	ป่า.....	167
137	ภาพเขียนวาดเส้นประกอบบทกลอน.....	168
138	ทุ่งนา.....	169
139	ทุ่งนา.....	170
140	ทุ่งนา.....	170
141	ธรรมชาติ.....	171
142	ภาพเขียนวาดเส้นประกอบบทกลอน.....	172
143	ภาพเขียนวาดเส้นประกอบบทกลอน.....	173
144	คลอง.....	174
145	คลอง.....	175
146	คลอง.....	176
147	บ้าน.....	177
148	บ้าน.....	178
149	ภาพเขียนวาดเส้นประกอบบทกลอน.....	179
150	ภาพเขียนวาดเส้นประกอบบทกลอน.....	180
151	ไม่มีชื่อ.....	181
152	ไม่มีชื่อ.....	182
153	บ้านริมน้ำ.....	184
154	ไม่มีชื่อ.....	184
155	ไม่มีชื่อ.....	185
156	ไม่มีชื่อ.....	186
157	บ้านชานา 2.....	187
158	ทุ่งนา.....	188
159	ไม่มีชื่อ.....	190
160	ไม่มีชื่อ.....	191

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา (Statements and significance of the problems)

ในยุคสมัยที่ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้เข้ามาสู่สยามประเทศนั้น ท่านได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่มีคุณค่าและสร้างศิลปินที่เต็มไปด้วยความสามารถทั้งในด้านปฏิบัติและทฤษฎี ศิษย์ของท่านที่เป็นกำลังสำคัญในการร่วมบุกเบิกศิลปะสมัยใหม่ในประเทศไทย ได้แก่ สนั่น ศิลากร เข้ม ขาวมี ชื่อ เข้ม แดงชมพู พิมาน มุลประมุข สิทธิเดช แสงหิรัญ แสง สงฆ์มั่งมี เขียน ยิ้มศิริ ประหยัด พงษ์ดำ ดำรง วงศ์อุปราช ถวัลย์ ดัชนี ปรีชา อรุณกะ ฯลฯ

ในบรรดาลูกศิษย์ของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ดำรง วงศ์อุปราช ซึ่งได้รับการยอมรับและยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ สาขาจิตรกรรม ประจำปี พ.ศ. 2542 เป็นบุคคลหนึ่งที่มีความสามารถเยี่ยมยอดทั้งในด้านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะและวิชาการ ผลงานที่ทำให้ท่านเป็นที่ยอมรับและสร้างชื่อให้กับท่านในยุคแรกๆ คือภาพชุดทิวทัศน์ที่ไร้ผู้คน แต่เต็มไปด้วยจิตวิญญาณของผู้อยู่อาศัย เช่น ภาพหมู่บ้านชาวประมง (พ.ศ. 2503) ซึ่งได้รับรางวัลเกียรติยศอันดับหนึ่งเหรียญทองแห่งชาติ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี กล่าวชมภาพนี้ว่า...

นายดำรง วงศ์อุปราช เป็นช่างเขียนหนุ่ม ซึ่งจะเป็นอื่นไปไม่ได้ นอกจากความเป็นไทย เช่นเดียวกับงานแสดงศิลปกรรมปีที่แล้ว ปีนี้ดำรงได้แสดงภาพทิวทัศน์ เช่น ชีวิตชาวนา ชีวิตชาวประมง ดำรงเขียนภาพให้มีส่วนละเอียดได้อย่างถูกต้องเหมือนอย่างศิลปินโบราณทีเดียว แต่วิธีเดียวกันก็ระมัดระวังอย่างที่สุดที่จะให้คุณค่าของความเป็นปึกแผ่นแก้ววัดต่างๆ ในภาพ ไม่ว่าภาพกระท่อม ภาพเรือ ดันไม้ ดินหรือน้ำ ต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี และทั้งหมดก็มีความสัมพันธ์กันกับเนื้อที่ด้วย เมื่อดูภาพนี้เรารู้สึกสบายใจ และมีความใฝ่ฝันที่จะไปอยู่ในดินแดนเช่นนั้นกับบุคคลเหล่านั้น ขออย่าว่าเราได้กล่าวถึงภาพเขียนเหล่านี้เมื่อปีที่แล้วว่า ช่างเขียนมิได้เขียนภาพคน แต่ทว่าเรามีความรู้สึกประทับใจอย่างยิ่งในอันที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชาวชนบทที่ดีมีสุขภาพแข็งแรง เมื่อได้เห็นภาพของชนบทเช่นนั้น¹

ในปี พ.ศ. 2505 ดำรง วงศ์อุปราช ได้รับทุนบริติชเคาน์ซิลให้ไปศึกษาต่อและสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ณ ประเทศอังกฤษ และได้เปลี่ยนรูปแบบการแสดงออกจากรูปธรรมในเชิงอุดมคติมาเป็นรูปแบบนามธรรมอันเป็นแนวทางที่ทันสมัยและเป็นที่ยอมรับมากในยุคนั้น หลังจากนั้น ระหว่างปี พ.ศ.

2519 – 2520 ซึ่งนับเป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญ คือการที่เขาได้รับทุนจากมูลนิธิญี่ปุ่น Japan Foundation Fellowship ให้ไปศึกษาและค้นคว้าทางศิลปะที่ประเทศญี่ปุ่น ทำให้ ดำรง วงศ์อุปราช มีโอกาสได้เห็นทั้งความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีในประเทศญี่ปุ่น ที่ดำเนินไปพร้อมกับการอนุรักษ์และรักษาสภาพความเป็นอยู่ในอดีตได้อย่างกลมกลืน ความประทับใจในทิวทัศน์และความเป็นอยู่ในชนบทของประเทศญี่ปุ่น ที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและสอดคล้องกับหลักคำสอนในศาสนาจีนโตและพุทธศาสนานิกายเซน ทำให้ดำรงหววนรำลึกถึงความเป็นชนบทในเมืองไทยในอดีตที่มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายสงบเช่นเดียวกัน การไปประเทศญี่ปุ่นในครั้งนั้น ทำให้เขาเปลี่ยนรูปแบบการสร้างงานอีกครั้งหนึ่ง เป็นการกลับไปหารูปแบบอุดมคติ เหมือนเมื่อครั้งที่เขาได้สร้างสรรค์ผลงานในยุคที่ ท่านศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งผลงานชุดนี้เต็มไปด้วยความสงบเรียบง่าย อันแสดงให้เห็นถึงความ เป็นอยู่อย่างสมถะที่เป็นจิตวิญญาณและหัวใจหลักของชาวพุทธ หลังจาก ที่ ดำรง วงศ์อุปราช ได้กลับมาเมืองไทย ท่านได้พัฒนาสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบนี้ต่อ จนเกิดเป็นผลงานศิลปะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งแฝงไว้ด้วยปรัชญาในการดำรงชีวิตอันเรียบง่าย สมถะ และสงบเงียบ ในแบบวิถีทางแห่งชาวตะวันออกอย่างแท้จริง

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา (Goal and objective)

งานวิจัยนี้จะเน้นศึกษาผลงานจิตรกรรมของ ดำรง วงศ์อุปราช ที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2497-2545 ที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของแนวคิด รูปแบบ เนื้อหา และเทคนิควิธีการในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะแต่ละยุคสมัย ซึ่งแต่ละช่วงเวลาที่ศิลปินสร้างสรรค์ผลงานนั้นได้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลอันเป็นแรงบันดาลใจจากสิ่งรอบตัว ที่สะท้อนออกมาเพื่อสื่อถึงเรื่องราวเกี่ยวกับ “ความสงบ” ในผลงานของ ดำรง วงศ์อุปราช

จุดมุ่งหมายในการศึกษาผลงานศิลปะของ ดำรง วงศ์อุปราช มีดังต่อไปนี้

- 1 ศึกษา แนวคิด เนื้อหา รูปแบบ และเทคนิควิธีการในผลงานของ ดำรง วงศ์อุปราช
- 2 วิเคราะห์ แนวคิด เนื้อหา รูปแบบและเทคนิควิธีการในผลงานของ ดำรง วงศ์อุปราช
- 3 วิเคราะห์พัฒนาการทางแนวคิด เนื้อหา รูปแบบ และเทคนิควิธีการในผลงานของ

ดำรง วงศ์อุปราช ที่สื่อสะท้อนเรื่อง “ความสงบ”

- 4 เรียนรู้และซาบซึ้งถึงคุณค่าในผลงานของ ดำรง วงศ์อุปราช ที่เกี่ยวข้องกับ

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทย

สมมติฐานของการศึกษา (Hypothesis to be tested)

ผลงานจิตรกรรมของ ดำรง วงศ์อุปราช ส่วนใหญ่มีแนวคิดที่มุ่งเน้นไปสู่เรื่องความสงบและความเรียบง่ายของชีวิต โดยนำเสนอภาพทิวทัศน์อันประกอบไปด้วย ท้องฟ้า แม่น้ำ ภูเขา ท้องทุ่ง และบ้านเรือนไทยในชนบทในอดีตที่ปราศจากผู้คน ข้าพเจ้าคิดว่าความสงบที่เกิดขึ้นในผลงานจิตรกรรมของ ดำรง วงศ์อุปราช นั้น ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเพราะภาพเหล่านั้นปราศจากผู้คนเท่านั้นเพราะการไม่มีคนในภาพไม่ได้ทำให้เกิดความสงบหรือความวุ่นวายในภาพแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามภาพของ ดำรง วงศ์อุปราช กลับเต็มไปด้วยชีวิตของผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายสงบสุขซึ่งสามารถดูได้จากสภาพบ้านเรือนที่สะอาดและข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันที่จัดวางอย่างเป็นระเบียบ การใช้มุมมองในภาพแบบตานกทำให้ภาพมีมุมมองที่กว้างไกลเสมือนเป็นดินแดนแห่งโลกส่วนตัว การเลือกใช้เฉดสีที่เป็นธรรมชาติ เช่น สีน้ำตาล สีเหลือง และสีเขียว ทำให้นึกถึงบรรยากาศของท้องนาที่เต็มไปด้วยรวงข้าวสีทองอร่าม พื้นดิน หญ้าแฝก ซึ่งเป็นเฉดสีที่ทำให้นึกถึงธรรมชาติอันงดงาม นอกจากนี้เทคนิควิธีการเขียนภาพของศิลปินที่ขีดเส้นสั้นๆ เพื่อสร้างรูปทรงและพื้นผิวภายในภาพอันเป็นเทคนิคหลักในการสร้างภาพนั้น ทำให้เห็นถึงความพยายามและสมาธิของศิลปิน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ช่วยประสานกันทำให้ผลงานของ ดำรง วงศ์อุปราช มีสถานะแห่งความสงบเกิดขึ้น ซึ่งข้าพเจ้าจะพิสูจน์ด้วยการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบภายในภาพ เพื่อแสดงให้เห็นถึงวิธีการอันชาญฉลาดของศิลปินในการนำเสนอเรื่องราวความสงบและเรียบง่ายต่อไป

ขอบเขตของการศึกษา (Scope or delimitation of the study)

ขอบเขตและเนื้อหาจะเน้นการ ศึกษาประวัติชีวิตและผลงานจิตรกรรมของ ดำรง วงศ์อุปราช ระหว่างปี พ.ศ. 2497-2545 เพื่อใช้เป็นพื้นฐานอันจะนำไปสู่ความเข้าใจในการศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการทางแนวคิด รูปแบบ เทคนิควิธีการที่สะท้อนเกี่ยวกับเรื่องความ “สงบ” ในผลงานของ ดำรง วงศ์อุปราช

ขั้นตอนของการศึกษา (Process of the study)

- 1 รวบรวมข้อมูลเอกสาร จากหนังสือ บทความทางวิชาการ ภาพถ่าย และอื่นๆ ที่เกี่ยวกับประวัติชีวิตและผลงานของ ดำรง วงศ์อุปราช
- 2 วิเคราะห์แนวคิด เนื้อหา รูปแบบ และเทคนิควิธีการในผลงานของ ดำรง วงศ์อุปราช จากข้อมูลเอกสารต่างๆ ที่รวบรวมและผลงานจิตรกรรม
- 3 วิเคราะห์ถึงพัฒนาการทางแนวคิด เนื้อหา รูปแบบและ เทคนิควิธีการในผลงานของ ดำรง วงศ์อุปราช
- 4 สรุปแนวคิด เนื้อหา รูปแบบและ เทคนิควิธีการในผลงานของ ดำรง วงศ์อุปราช

เวลาที่ใช้ในการวิจัย ประมาณ 5 เดือน

เริ่มงานวิจัยตั้งแต่ เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2551

และเสนอวิทยานิพนธ์ภายในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551

วิธีการศึกษา

ใช้วิธีการศึกษาและวิเคราะห์แนวคิด รูปแบบ และ เทคนิควิธีการแสดงออก ที่สื่อสะท้อนเกี่ยวกับเรื่องความ “สงบ” ในผลงานจิตรกรรมของ ดำรง วงศ์อุปราช ตามหลักวิชาของสาขาประวัติศาสตร์ศิลปะและทัศนศิลป์เป็นแนวทางสำคัญ โดยมีวิธีการศึกษาดังนี้

8.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ สื่อบัตร และบทความที่เกี่ยวข้องกับ ดำรง วงศ์อุปราช

8.2 ศึกษาจากการสัมภาษณ์ บุคคลที่เกี่ยวข้องและบุคคลในครอบครัวของ ดำรง วงศ์อุปราช

8.3 ศึกษาจากผลงานจิตรกรรม ทั้งผลงานจริงและผลงานที่ถูกตีพิมพ์ลงใน สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ

8.4 ศึกษาประวัติชีวิตของ ดำรง วงศ์อุปราช เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการในการสร้างสรรค์งานในแต่ละยุคของศิลปินอันจะ นำไปสู่ความเข้าใจในแนวคิด เนื้อหา รูปแบบ และเทคนิค วิธีการในผลงานศิลปะ ของ ดำรง วงศ์อุปราช

แหล่งข้อมูล

- 1 หนังสือ สื่อบัตร และบทความจากสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ
- 2 ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต
- 3 สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง และบุคคลในครอบครัวของ ดำรง วงศ์อุปราช
- 4 ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช
- 5 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ศิลป์ พีระศรี อนุสรณ์

¹ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, บทความ ข้อเขียน และงานศิลปกรรมของ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง), 178.

เชิงอรรถท้ายบทที่ 1

¹หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , บทความ ข้อเขียน และงานศิลปกรรมของ ศาสตราจารย์
ศิลป์ พีระศรี (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง), 178.

เชิงอรรถท้ายบทที่ 2

¹ นลอง พินิจสุวรรณ , “คำร่าง วงศ์อุปราช ศิลปินแห่งชาติคนแรก (ของเชียงใหม่) ,” ศิลปินและศิลปะ (ม.ป.ท., 2547), 17-18.

² เรื่องเดียวกัน, 19.

³ โรงเรียนเพาะช่าง เป็นสถาบันการศึกษาด้านการช่างแห่งแรกของสยาม ได้รับพระราชทานชื่อว่าโรงเรียนเพาะช่าง จาก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ผู้ทรงสนพระทัยในการอนุรักษ์ศิลปะสยามควบคู่ไปกับการให้ความสนใจในศิลปะตะวันตก เพราะทรงเห็นว่าศิลปะตะวันตกเป็นสื่อแสดงความเจริญก้าวหน้าของโลกที่ประชาชนชาวสยามควรรับรู้ ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนเพาะช่างจึงเป็นแหล่งศึกษาศิลปะแบบไทยประเพณีและศิลปะแบบตะวันตก โดยในช่วงแรกโรงเรียนเพาะช่างให้ความสำคัญกับการสืบทอดวิชาช่างและการผลิตครูช่างออกไปสอนตามโรงเรียนต่างๆ ในยุคแรกๆ มีวิชาช่างหัตถกรรมหลายประเภท เช่น วิชาช่างวาด ช่างถม ช่างปั้น ช่างแกะสลัก ช่างกลึง ช่างไม้ และช่างจักสาน ต่อมาเมื่อมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม รวมทั้งการพัฒนาตามอย่างประเทศตะวันตกมากขึ้น การเรียนการสอนของโรงเรียนเพาะช่างจึงเปลี่ยนแปลงไป นอกจากนั้นเมื่อครูอาจารย์ที่ได้รับการศึกษามาจากต่างประเทศ เช่น ขุนปฎิภาคพิมพ์ลิขิต ซึ่งเดินทางไปศึกษาการวาดภาพสีน้ำมัน การถ่ายภาพ การทำแม่พิมพ์โลหะสำหรับพิมพ์หนังสือและภาพประกอบในยุโรป กลับมายังประเทศไทย ก็ได้มาสอนเขียนภาพสีน้ำมันที่โรงเรียนเพาะช่างแห่งนี้ด้วย นอกจากครูไทยแล้วยังมีครูอาจารย์ชาวญี่ปุ่นอีกสองคนคือ นายไวชาเซ สอนวิชาประติมากรรม นายโยโกด้า สอนวิชาจิตรกรรม การช่างไม้ไผ่ และการวาดภาพสีถ่าน (วิบูลย์ ลีสุวรรณ , ศิลปะในประเทศไทย จากศิลปะโบราณในสยามถึงศิลปะสมัยใหม่ , พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือลาดพร้าว, 2548), 197-198.)

⁴ การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ (The National Exhibition of Art) เกิดขึ้นจากการผลักดันของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี จัดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2492 เพื่อแสดงผลงานศิลปกรรมสมัยใหม่ที่มีการตัดสินใจให้รางวัลผลงานดีเด่นประเภทต่างๆ โดย ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นผู้ดำเนินการ เป็นกรรมการคัดเลือกและตัดสินให้รางวัลร่วมกับผู้เชี่ยวชาญของกรมศิลปากรและบุคคลในแวดวงศิลปะในยุคนั้น เช่น พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล หม่อมเจ้าหญิงพิริยเลขา ดิสกุล หม่อมเจ้ายาใจจิตรพงศ์ พระยาอนุমানราชชน นายโมเน่ ชาโตมิ และนายชิน อยู่ดี วัตถุประสงค์สำคัญของการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติคือ ต้องการให้การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติเป็นเวทีให้ศิลปินไทยเสนอผลงานศิลปกรรมต่อสาธารณชนดังนั้นการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ซึ่งมีทั้งการจัดแสดงผลงานศิลปกรรมหรือนิทรรศการผลงานศิลปะให้ประชาชนชมและการจัดประกวดผลงานศิลปะเพื่อมอบรางวัลให้แก่ศิลปินที่มีผลงานโดดเด่น จึงเป็นเสมือนสะพานเชื่อมความรู้ความเข้าใจระหว่างศิลปินกับประชาชน ขณะเดียวกันศิลปินที่มีผลงานดีเด่นก็จะได้รับรางวัลเป็นเกียรติและเป็นกำลังใจในการสร้างสรรค์งานศิลปะให้ก้าวหน้าต่อไป รางวัลที่มอบให้ศิลปินในการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติแบ่งออกเป็น รางวัลเกียรติยศอันดับหนึ่งเหรียญทอง (Diploma of Golden

Medal) รางวัลเกียรติยศอันดับสองเหรียญเงิน (Diploma of Silver Medal) และรางวัลเกียรติยศอันดับสามเหรียญทองแดง (Diploma of Bronze Medal) โดยในครั้งแรกมีการแบ่งประเภทงานศิลปะออกเป็นประเภทจิตรกรรม ประติมากรรม ศิลปะประยุกต์ มัณฑนศิลป์ และศิลปะเด็ก (เรื่องเดียวกัน, 234-235.)

มหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นสถาบันอุดมการณ์ศึกษาทางศิลปะแห่งแรกในประเทศไทย ก่อตั้งโดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี การก่อตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากรต่างจากมหาวิทยาลัยอื่นที่มีการเตรียมการเพื่อเป็นมหาวิทยาลัยโดยตรง จึงจะมีคณะวิชาต่างๆ หลายคณะเกิดขึ้นพร้อมกัน แต่มหาวิทยาลัยศิลปากรเมื่อแรกตั้งมีเพียงคณะวิชาเดียวคือ คณะจิตรกรรมและประติมากรรม โดยมีนายคอร์ราโด เฟโรจี (Corrado Feroci) เป็นคณะบดีและผู้อำนวยการสอน และมีคณาจารย์ที่เคยสอนอยู่ในโรงเรียนศิลปากรช่วยกันสอน มหาวิทยาลัยศิลปากรมีหลักสูตรปริญญาตรี 5 ปี อนุปริญญา 3 ปี แนวทางการสอนมีหลักสำคัญ 3 ประการ คือ 1. แบบอย่างศิลปะของประเทศไทย 2. ศิลปะอย่างที่นิยมอยู่ในเวลานี้ 3 ความแพร่หลายของศิลปะสมัยแบบสากล หลักสำคัญ 3 ประการนี้ทำให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยศิลปากรให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ศิลปะแบบประเพณีของไทยซึ่งเป็นศิลปะประจำชาติควบคู่ไปกับศิลปะสมัยใหม่สากลซึ่งหมายถึงนานาชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาออกไปสร้างสรรค์งานศิลปะอย่างศิลปินหรือทำงานราชการหรือเอกชนตามความต้องการของสังคมในขณะนั้น ซึ่งถือว่าเป็นสังคมสมัยใหม่ โดยไม่ละทิ้งความรู้ทางช่างและศิลปกรรมแบบประเพณีของไทย ขณะเดียวกันก็ต้องศึกษาศิลปะตามแนวสากลไปด้วย (ดำรง วงศ์อุปราช, “ความเคลื่อนไหวของศิลปินและศิลปะในยุคของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี,” วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับพิเศษ 100 ปี ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (กันยายน 2535 – กุมภาพันธ์ 2536) : 79.)

“หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, บทความ ข้อเขียน และงานศิลปกรรมของ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง), 99.

⁷เรื่องเดียวกัน, 178.

⁸ดำรง วงศ์อุปราช, “หอศิลปะในประเทศไทย,” วัฒนธรรมไทย 31,3 (ธันวาคม 2536) : 85-86.

⁹เรื่องเดียวกัน.

¹⁰ดำรง วงศ์อุปราช, “ความเคลื่อนไหวของศิลปินและศิลปะในยุคของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี,” วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับพิเศษ 100 ปี ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (กันยายน 2535 – กุมภาพันธ์ 2536) : 98.

¹¹ดำรง วงศ์อุปราช, “หอศิลปะในประเทศไทย,” 86.

¹²แถมสุข นุ่มนนท์, “เรือเดินสมุทร s.s. canton เทียวสุดท้ายจาก Hong Kong สู่ Southampton” หนังสือที่ระลึกเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช. , ท.ม. , จ.ภ. (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์, 2545. พิมพ์ในงานศพผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช สิงหาคม 2545) , 171.

¹³เรื่องเดียวกัน, 171-173.

¹⁴เรื่องเดียวกัน.

¹⁵อินสนธิ์ วงศ์สาม , “แต่ดำรงเพื่อนรัก” หนังสือที่รื้อเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช., ท.ม., จ.ภ. (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์ ,2545. พิมพ์ในงานศพผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช สิงหาคม 2545) 185.

¹⁶ทวี รัชนิกร , “ดำรงเพื่อนรัก” หนังสือที่รื้อเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช., ท.ม., จ.ภ. (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์ ,2545. พิมพ์ในงานศพผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช สิงหาคม 2545) 186-187.

¹⁷ดำรง วงศ์อุปราช, หนังสือที่รื้อเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช., ท.ม., จ.ภ., 81-83.

¹⁸เรื่องเดียวกัน, 67.

¹⁹ดำรง วงศ์อุปราช, “หอศิลป์ในประเทศไทย,” วัฒนธรรมไทย 31,3 (ธันวาคม 2536) : 87.

²⁰เรื่องเดียวกัน, 87-88.

²¹สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน , นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์), ไม่ปรากฏเลขหน้า

²²ดำรง วงศ์อุปราช , หนังสือที่รื้อเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช., ท.ม., จ.ภ., 73.

²³สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น ดำรง วงศ์อุปราช, ไม่ปรากฏเลขหน้า

²⁴ดำรง วงศ์อุปราช, หนังสือที่รื้อเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช., ท.ม., จ.ภ., 77.

²⁵กฤษณา หงษ์อุเทน , “มีอะไรในห้อง “ฉบับตีปฏิมากรรม ?” From Inside to Outside การแสดงศิลปกรรม ครั้งที่ 20 ของอาจารย์ คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (กรุงเทพฯ:กันยายน 2546), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

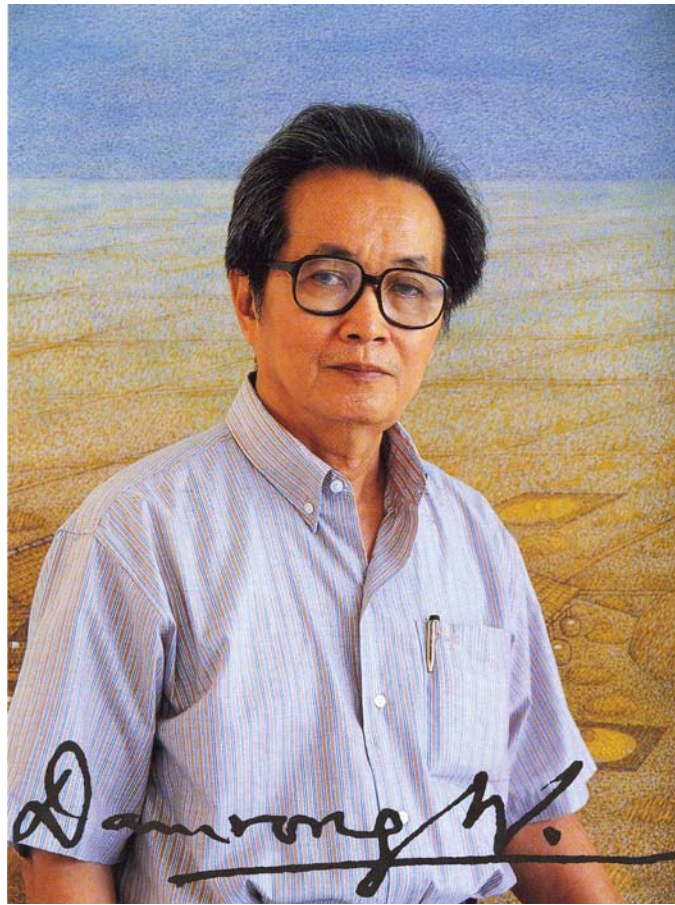
²⁶เรื่องเดียวกัน.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24

25

26

บทที่ 2
ประวัติศิลปิน

ภาพที่ 1 ภาพถ่าย ดำรง วงศ์อุปราช

ที่มา : สยามทัศน์, การแสดงศิลปกรรมของดำรง วงศ์อุปราชและMatthias Rataiczky ณ หอศิลป์คณะ
จิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 16 ตุลาคม-6 พฤศจิกายน 2545
(กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง,2545), 9.

คำรง หรือชื่อเดิม บุญช่วย และ บุญเลิศ เกิด เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2479 ตรงกับวันอังคาร ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ปีชวด ณ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย บิดาชื่อ นายหลง มารดาชื่อ นางจางศ์อุปราช คำรง เป็นบุตรคนที่ 3 ในจำนวนบุตรธิดา 8 คน ซึ่งประกอบด้วย บุตรชาย 5 คน และบุตรสาว 3 คน บิดามีเชื้อสายเจ้านครลำปาง นามสกุลเดิมของบิดาคือ ณ ลำปาง แต่มาเปลี่ยนเป็น “วงศ์อุปราช” เมื่อย้ายมาตั้งถิ่นฐานที่อำเภอพาน ด้วยกลัวจะเสียชื่อนามสกุล เนื่องจากฐานะความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นและความลำบากในการประกอบสัมมาอาชีพ ส่วนนางจางศ์อุปราช เป็นชาวอำเภอพานแต่กำเนิด คำรง เดิมชื่อ “บุญเลิศ” แต่เนื่องจากสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรงและป่วยอยู่บ่อยๆ จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “บุญช่วย” และเมื่อได้เดินทางไปศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ เพื่อเป็นการแก้เคล็ดจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “คำรง” คำรง วงศ์อุปราช เกิดและเติบโตที่บ้านม่วงชุม บริเวณหลังตลาดอำเภอพาน เรียนระดับชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนบ้านฮ่อหลง (โรงเรียนพานพสกสวส์ต์) แล้วศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนสิทธิศาสตร์ศึกษา (โรงเรียนศิริมาตย์เทวี) ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชน จนเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แต่เนื่องจากที่อำเภอพานในขณะนั้นยังไม่มีมีการเรียนการสอนจนถึงระดับชั้นมัธยมปลาย คำรงจึงได้ไปศึกษาต่อที่โรงเรียนบุญญาวาทย์วิทยา จังหวัดลำปาง เพราะมีญาติทางบิดาอยู่ที่นี่¹

“พ่อหลง” บิดาของคำรง เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญทางการช่างหลายแขนง เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ช่างแกะสลัก ช่างตีทอง และช่างวาดเขียน จนชาวบ้านเรียกว่า “สล่าหลง” ทำให้คำรงซึมซับเอาวิชาความรู้ทางการช่างและความรักในงานศิลปะมาจากผู้เป็นพ่อตั้งแต่ในวัยเยาว์ ส่วน “แม่จาง” มีอาชีพขายกล้วยเตี้ย ที่โรงเรียนบุญญาวาทย์วิทยาแห่งนี้จุดเริ่มต้นในการก้าวเข้ามาสู่เส้นทางศิลปะ โดยเฉพาะความสนใจในวิชาวาดเส้น ผลงานศิลปะของเขาดูน่าสนใจแสดงต่อสาธารณชนเป็นครั้งแรกในงานถุหนาวจังหวัดลำปางประจำปี พ.ศ. 2496²

ในปี พ.ศ. 2497 คำรง วงศ์อุปราช ได้รับทุนการศึกษาของจังหวัดลำปางเพื่อศึกษาต่อ เขาจึงตัดสินใจเลือกเรียนศิลปะที่โรงเรียนเพาะช่าง³ ในกรุงเทพฯ ตามความใฝ่ฝันของตนเอง ช่วงเวลา 3 ปีที่เรียนอยู่ที่โรงเรียนเพาะช่าง คำรงได้เรียนรู้และฝึกฝนฝีมือจนมีความรู้พื้นฐานทางด้านศิลปะเป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นศิลปะแบบไทยประเพณีหรือศิลปะสมัยใหม่ตามแบบชาติตะวันตก คำรงเริ่มวาดภาพด้วยแนวทางอันหลากหลายตามกระแสความนิยมทางศิลปะของประเทศไทยในยุคนั้น โดยเริ่มจากแนวเหมือนจริง (Realism) อิมเพรสชันนิสม์ (Impressionism) และโพสต์-อิมเพรสชันนิสม์ (Post-Impressionism) เทคนิคที่ใช้ในการเขียนภาพมีทั้ง การเขียนภาพด้วยพู่กันและหมึก ภาพ *บ้านเซิงเขา*

(ภาพที่ 67) และ ภาพ โรงไฟฟ้าวัดเลียบ (ภาพที่ 22) ในช่วงนี้ดำรง ได้ส่งผลงานเข้าประกวดและได้รับรางวัลระดับชาติเป็นครั้งแรกในชีวิตของนักเรียนศิลปะ คือ รางวัลเกียรติยศอันดับ 2 เหรียญเงิน ประเภทเอกรงค์ จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ⁴ ครั้งที่ 7 พ.ศ. 2499

ภาพที่ 2 ภาพ ดำรง ในห้องพักที่กรุงเทพฯ ขณะศึกษาที่มหาวิทยาลัยศิลปากร ประมาณปี พ.ศ. 2500
ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รกรกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 39.

ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 ดำรง วงศ์อุปราช ได้ เข้าศึกษาด้านจิตรกรรมต่อที่คณะจิตรกรรมและประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร⁵ ขณะที่เขากำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 1 เขาได้ ส่งภาพ “โรงไฟฟ้า” เข้าร่วมประกวดในการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 8 พ.ศ. 2500 ประเภทเอกรงค์ ซึ่งผลงานชิ้นนี้ได้รับรางวัลเกียรติยศอันดับ 3 เหรียญทองแดง และต่อมาขณะที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2 เขาได้สร้างผลงานออกมาหนึ่งชุด ที่มีเนื้อหา รูปแบบ และเทคนิคแตกต่างไปจากเดิม โดยเขียนภาพเกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้คนในชนบทเป็นภาพบ้านเรือนในชนบทไทย เขาได้ส่งภาพชุดนี้เข้าประกวดในการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 10 พ.ศ. 2502 ในปีนั้นภาพ บ้านชาวเหนือ (ภาพที่

25) ของเขาได้รับรางวัลเกียรติยศอันดับ 2 เหรียญเงิน ประเภทจิตรกรรม ซึ่งท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้เขียนบทความวิจารณ์ผลงานของดำรงในสูจิบัตรการแสดงผลงานแห่งชาติครั้งที่ 10 พ.ศ. 2502 ความว่า

ศิลปินหนุ่มอีกผู้หนึ่ง ซึ่งเรามีความหวังเป็นอย่างยิ่งก็คือ ดำรง วงศ์อุปราช นักศึกษาปีที่สอง ของมหาวิทยาลัยศิลปากรเขาได้เคยแสดงงานของเขาเมื่อปีที่แล้ว และเคยได้รับรางวัลมาแล้ว ศิลปินหนุ่มผู้นี้เขียนภาพขึ้น 3 ภาพ แสดงถึงวิถีชีวิตของชาวชนบท ดำรงไม่เคยเขียนรูปคนลงใน ทิวทัศน์ แต่ก็ด้วยความสามารถของเขานั้นเอง ได้ทำให้เราพลอยนึกเห็นไปถึงภาพคนกำลังทำงาน หนัก กำลังพักผ่อน และกำลังพากันสนุกสนาน มโนภาพของเราอาจเห็นได้อย่างชัดเจนว่า คนแก่ เด็กเล็กๆ หญิงชายที่แข็งแรง และโดยความอดสาหะพยายามของเขาเหล่านั้นเองได้เป็นเครื่องหมาย อันสถิติสถาพรแห่งชาติของเราตลอดมา⁶

ต่อมาในปี 2503 เขาได้ส่งผลงานเข้าร่วมประกวดในการแสดงผลงานแห่งชาติ ครั้งที่ 11 พ.ศ. 2503 ซึ่งในครั้งนี้อีกว่าเขาประสบความสำเร็จมากที่สุดในชีวิตการเป็นนักศึกษาศิลปะ เพราะ ผลงาน *หมู่บ้านชาวประมง* (ภาพที่ 2 6) ของเขา ได้รับรางวัลเกียรติยศอันดับ 1 เหรียญทอง ประเภทจิตรกรรม ในครั้งนี้ท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เขียนบทความกล่าวชมดำรง อีกครั้งใน สูจิบัตรการแสดงผลงานแห่งชาติครั้งที่ 11 พ.ศ. 2503 ความว่า

นายดำรง วงศ์อุปราช เป็นช่างเขียนหนุ่ม ซึ่งจะเป็นอื่นไปไม่ได้ นอกจากความเป็นไทย เช่นเดียวกับงานแสดงผลงานปีที่แล้ว ปีนี้ดำรงได้แสดงภาพทิวทัศน์ เช่น ชีวิตชาวนา ชีวิต ชาวประมง ดำรงเขียนภาพให้มีส่วนละเอียดได้อย่างถูกต้องเหมือนอย่างศิลปินโบราณทีเดียว แต่ในขณะที่เดียวกันก็ระมัดระวังอย่างที่สุดที่จะให้คุณค่าของความเป็นปึกแผ่นแก้ววัตถุต่างๆ ในภาพ ไม่ว่าจะเป็น ภาพกระท่อม ภาพเรือ ต้นไม้ ดินหรือน้ำ ต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี และ ทั้งหมดก็มีความสัมพันธ์กันกับเนื้อที่ด้วย เมื่อดูภาพนี้เรารู้สึกสบายใจ และมีความใฝ่ฝันที่จะไปอยู่ในดินแดนเช่นนั้นกับบุคคลเหล่านั้น...⁷

ในปี พ.ศ. 2504 ดำรง วงศ์อุปราช ได้ส่งผลงานเข้าประกวดในการแสดงผลงานแห่งชาติ ครั้งที่ 12 และได้รับรางวัลเกียรติยศอันดับ 2 เหรียญเงิน ประเภทจิตรกรรม จากภาพ คลองในกรุงเทพฯ ในช่วงเวลานี้วงการศิลปะในประเทศไทยได้มีหอศิลป์และห้องแสดงภาพหรือ แกลเลอรีเกิดขึ้นมาจำนวนหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นผลดีต่อวงการศิลปะ ที่มีสถานที่รองรับผลงานศิลปะ ของศิลปินไทยที่กำลังเติบโตในสมัยนั้น ดำรง ซึ่งขณะนั้นเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ได้มีโอกาสพูดคุย

กับคุณสมักร เจริญรัต ผู้สนใจในธุรกิจเกี่ยวกับศิลปะ เป็นผลทำให้คุณสมักร เจริญรัต เปิดแกลเลอรีที่มีชื่อว่า บางกอก อาร์ต เซ็นเตอร์ ตั้งอยู่บริเวณวงเวียนมัทกะสัน ซึ่งถือว่าเป็นหอศิลปะเอกชนแห่งแรกที่มีการแสดงผลงานและการซื้อขายอย่างเป็นระบบ ดำรงและเพื่อนได้มีส่วนช่วยในการติดต่อประสานงาน โดยมีพระประมณฑ์ปัญญา เป็นผู้อำนวยการ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรีเป็นที่ปรึกษา และเป็นประธานเปิดนิทรรศการครั้งที่ 1 โดยมีศิลปินร่วมแสดงผลงานมากมาย เช่น สวัสดิ์ ตันติสุข ดำรง วงศ์อุปราช อินสนธิ์ วงศ์สาม เปรี๊ยะ เปลี่ยนสายสืบ ทวี รัชนิกร นพรัตน์ ลิวิสิทธิ์ พิชัย นิรันดร์ อนันต์ ปาณินท์ ประพันธ์ ศรีสุตา ชิลินดา จอห์นสัน (ศิลปินอเมริกัน) ฯลฯ ม.ร.ว.พันธุ์ทิพย์ บริพัตร เจ้าของวังสวนผักกาดซึ่งมีความชื่นชอบในศิลปะเช่นกันได้มาชมนิทรรศการในครั้งนั้นด้วย ท่านได้พูดคุยกับดำรงและเพื่อนๆ หลังจากนั้นไม่นานดำรงและเพื่อนๆ ได้มีส่วนช่วยเป็นกำลังสำคัญในการก่อตั้งหอศิลปะร่วมสมัยของวังสวนผักกาดในเวลาต่อมา⁸

ภาพที่ 3 ภาพ ดำรง ขณะเขียนภาพ ประมาณปี พ.ศ. 2502 - 2503

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รูกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์, 2545.), 43.

ในปีต่อมาทางวังสวนผักกาดได้จัดการแสดงศิลปกรรมขึ้นเป็นครั้งแรก และมีการให้รางวัลแก่ผลงานศิลปะประเภทต่างๆ โดยเรียนเชิญศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี พลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช พระองค์เจ้าเฉลิมพลฯ ทูตฝรั่งเศส ฯลฯ เป็นกรรมการตัดสิน ดำรงได้รับรางวัลที่ 1 ประเภทจิตรกรรม ประพันธ์ ศรีสุตา ได้รับรางวัลที่ 1 ประเภทภาพพิมพ์ และในปีเดียวกันภาพ *คลองวาฬ 4* (ภาพที่ 29) ได้รับรางวัลเกียรติยศอันดับสอง เหรียญเงิน จากการแสดงศิลปกรรมครั้งที่ 13 พ.ศ. 2505⁹

สำนักงานกลางนักเรียนคริสเตียนของสภาคริสตจักรในประเทศไทย ซึ่งตั้งอยู่เลขที่ 328 ถนนพญาไทย เจริญสะพานหัวช้าง และในสมัยนั้นมีบาทหลวงเรย์ ซี. คาวนัส เป็นผู้อำนวยการ เนื่องจากท่านเป็นผู้สนใจในศิลปะจึงได้จัดประกวดงานศิลปะเพื่อเป็นการสนับสนุนศิลปินรุ่นใหม่ การแสดงศิลปกรรมของสำนักงานกลางนักเรียนคริสเตียนมีท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นที่ปรึกษาเช่นกัน ในการแสดงครั้งแรก มาโนช กงกะนันทน์ ได้รับรางวัลที่ 1 ประเภทจิตรกรรม ส่วน ดำรง วงศ์อุปราช ได้รับรางวัลที่ 1 ประเภทเดียวกัน ในการแสดงครั้งที่ 2¹⁰

ภาพที่ 4 ภาพ ดำรง ถ่ายกับผลงานที่ได้รับรางวัลเกียรติยศอันดับ 1 เหรียญทอง

การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ พ.ศ.2503 (ภาพด้านขวามือ)

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รื้อฟื้นเรื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 46.

ภาพที่ 5 ภาพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานรางวัลเกียรติยศอันดับ 1 เหรียญทอง
การแสดงผลการประกวดแห่งชาติ พ.ศ.2503

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รบกวนเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 30.

บางกะปิแกลเลอรี ซึ่งเปิดขึ้นที่ซอยโชคใน ปี พ.ศ. 2505 เป็นห้องแสดงภาพอีกแห่ง
หนึ่ง ที่ดำรงและเพื่อนๆ มีส่วนร่วมในกิจกรรมของแกลเลอรี ร.ต.อ. สุวิทย์ ตูลยานัน ได้เชิญดำรงไป
แสดงงานเพื่อเปิดแกลเลอรี ซึ่งในครั้งนั้นถือเป็นการนิทรรศการแสดงผลงานครั้งแรกของดำรง วงศ์
อุปราช ก่อนที่จะจบการศึกษาระดับปริญญาตรี¹¹ ดำรงซึ่งเป็นคนที่มีความสนใจใฝ่หาความรู้อยู่
ตลอดเวลาได้ชักชวนเพื่อนๆ ไปเรียนภาษาอังกฤษที่สถาบัน เอ.ยู.เอ ซึ่งสมัยนั้นเช่าห้องเปิดสอนอยู่ที่
วังสราญรมย์ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการไปศึกษาในต่างประเทศ ในปีเดียวกับที่ดำรง
สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี เขาก็ ได้รับทุนจาก บริติช เคาน์ซิล จากรัฐบาลอังกฤษให้ไป
ศึกษาและทำงานศิลปะที่ประเทศอังกฤษเป็นระยะเวลา 1 ปี (พ.ศ.2505-2506) ซึ่งนับว่าเป็นนักเรียน

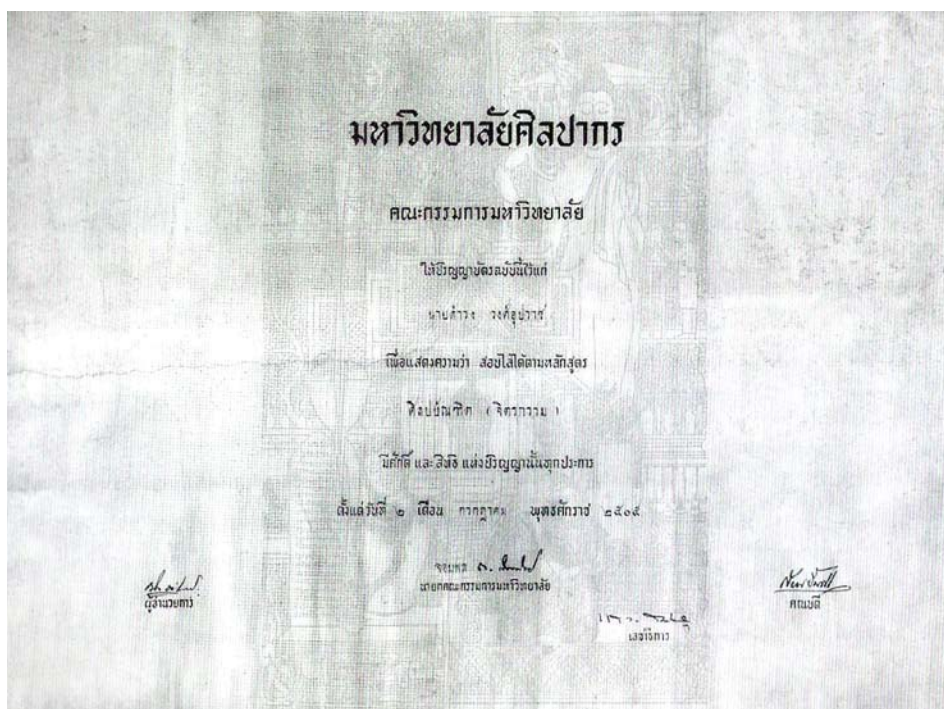
ศิลปะไทยรุ่นแรกๆ ที่ ได้ศึกษาศิลปะในประเทศอื่นนอกเหนือจากประเทศอิตาลี อันเป็นประเทศบ้านเกิดของท่านอาจารย์ศิลป์ ครูของเหล่าลูกศิษย์ในรั้วมหาวิทยาลัยศิลปากร การได้รับทุนในครั้งนี้ ถือว่าดำรงโชคดีมากเพราะได้รับสิทธิพิเศษให้สมัครสอบรับทุนได้ในขณะที่ยังไม่จบการศึกษา หลักสูตรปริญญาตรี แต่เมื่อใกล้จะ ได้รับทุน ดำรง ก็สำเร็จการศึกษาพอดี¹²

ภาพที่ 6 ภาพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานปริญญาบัตร

ศิลปบัณฑิต (จิตรกรรม) แก่นายดำรง วงศ์อุปราช เมื่อ พ.ศ. 2505

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รูกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 22.

ภาพที่ 7 ปริญญาบัตร ศิลปบัณฑิต (จิตรกรรม) มหาวิทยาลัยศิลปากร

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รบกวนเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 16.

การเดินทางไปประเทศอังกฤษในครั้งนั้นเป็นการเดินทางที่ยาวนานและน่าตื่นเต้นสำหรับนักศึกษาทุนเพราะต้องเดินทางด้วยเรือเดินสมุทรขนาดยักษ์ ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมของนักเรียนทุน British Council ในขณะนั้น โดยเริ่มจากการเดินทางด้วยรถไฟที่สถานีหัวลำโพงมุ่งสู่เกาะปีนัง ประเทศมาลายู รวมเวลา 4 วัน ก่อนลงเรือ S.S. Canton ซึ่งเป็นเรือเดินสมุทรขนาดใหญ่ บรรทุกผู้โดยสารหลายร้อยคนพร้อมทั้งสินค้าขนานานชนิด การเดินทางในทะเลไปยังประเทศอังกฤษใช้เวลาประมาณ 28 วัน เหตุผลที่ทาง British Council ให้เดินทางโดยเรือ อาจเป็นเพราะต้องการให้นักเรียนทุนชินกับอากาศไปทีละน้อย และต้องการให้ทำความรู้จักกับเพื่อนที่ได้รับทุนเดียวกันซึ่งมีมากมายหลายชาติ นอกจากนั้นยังต้องการให้ผู้รับทุนฝึกภาษาอังกฤษไปในตัว เรือเดินสมุทรแล่นออกจากปีนังเข้าสู่เมืองโคลัมโบ เมืองบอมเบย์ เมืองเอเดน เมืองสุเอซ เมืองพอร์ต เมืองเซด เมืองจีบราลตาร์ และจุดหมายปลายทางคือเมือง เซาท์แทมตัน การเดินทางในครั้งนี้ผู้โดยสารมีโอกาสเที่ยวชมเมืองสำคัญๆ ที่สวยงามตลอดการเดินทาง เช่น การแวะค้างคืนที่เมืองไคโร เมืองหลวงของประเทศอียิปต์ ดำรง มีโอกาสได้เห็นปิรามิด สฟิงซ์ และมัมมี่ และได้ซื้อจุลินทรีย์ในทะเลทรายชมแม่น้ำ

Nile ในช่วงเวลาตลอดการเดินทาง ดำรงปฏิเสชการใช้กล้องถ่ายรูป เขาได้บันทึกภาพด้วยการสเก็ตซ์ภาพ และโดยบังเอิญก่อนหน้านั้นทางบริษัทเรือได้ซื้อภาพ “เรือนเมืองเหนือ” ของดำรงมาประดับไว้ในห้องโถงของเรือร่วมกับภาพของศิลปินชาติต่างๆ การเดินทางเรือจบสิ้นที่ท่าเมืองเซาท์แทมตันพร้อมกับเป็นการอำลาของเรือเดินสมุทร S.S. ถือได้ว่าเป็นนักเรียนทุน British Council รุ่นนี้เป็นรุ่นสุดท้ายที่มีโอกาสท่องเที่ยวสู่สหราชอาณาจักรอังกฤษด้วยเรือเดินสมุทร เพราะหลังจากนั้นนักเรียนทุนต่างเดินทางด้วยเครื่องบินทั้งหมด¹³

ภาพที่ 8 ภาพนักเรียนทุนบริติช เคาน์ซิล ที่มาจากทั่วโลก ถ่ายรวมกันที่มิลบรูค เฮาส์ ลอนดอน เมื่อ พ.ศ. 2505 (ดำรง คนที่ 5 นับจากซ้ายไปขวาแถวแรก)

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รุดกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 50.

เมื่อเดินทางมาถึงลอนดอน ดำรงได้เข้าเรียนใน Slade School แม้จะได้รับเงินทุนเดือนละ 42 ปอนด์ (ประมาณ 2,520 บาทไทยในสมัยนั้น) เพราะอายุไม่ถึง 26 ปี แต่หากอายุถึง 26 ปีจะได้เดือนละ 46 ปอนด์ (ประมาณ 2,760 บาท) ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ทาง British Council ได้วางไว้¹⁴

หลังจากศึกษาและทำงานศิลปะที่ประเทศอังกฤษครบหนึ่งปี เมื่อหมดทุน ดำรงได้ผลงานในลอนดอนและหาประสบการณ์โดยการแสดงงานที่ปารีส ประเทศฝรั่งเศส หลังเสร็จจากการแสดงงานที่เมืองปารีสเรียบร้อยแล้ว เขาจึงได้ติดต่อกับอินสนธิ์ วงศ์สาม และปรึกษารื้อกันว่าจะอยากแสดงงานในบ้านเกิดของท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี พวกเขานัดพบกันที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี และช่วยกันนำภาพไม้เรียว Lambetto ไปแสดงงานที่บ้านเกิดอาจารย์ศิลป์คือกรุงฟลอเรนซ์ เมื่อถึงกรุงฟลอเรนซ์ในวันรุ่งขึ้นดำรงและอินสนธิ์ได้เข้าพักใน Youth Hostel เพราะราคาถูก หลังจากนั้นทั้งคู่ได้หาแกลเลอรีเพื่อแสดงงานและได้พบกับแกลเลอรีสมัยใหม่ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากที่พักเท่าไรนักทั้งคู่แสดงงานและพำนักรในกรุงฟลอเรนซ์ประมาณ 2 อาทิตย์ก่อนที่ดำรงจะกลับมายังประเทศไทย¹⁵

ภาพที่ 9 ภาพ ดำรง ถ่ายกับผลงานจิตรกรรมนามธรรม ปี พ.ศ. 2506

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รื้อเกี่ยวเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 53.

ภาพที่ 10 ภาพบรรยากาศการแสดงเดี่ยวที่แกลเลอรี ดู พาสเซอร์ ถนนคูแบค ปารีส ประเทศฝรั่งเศส

17 กันยายน – 2 ตุลาคม พ.ศ. 2506

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รบกวนเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์, 2545.), 53.

หลังจากกลับจากยุโรปดำรงได้ใช้ชีวิตเป็นศิลปินอิสระสร้างสรรค์งาน ศิลปะแนวนามธรรม และเป็นนักเขียน บทความเกี่ยวกับ ศิลปะ ลงในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ สยามนิกร และพิมพ์ไทย หลังจากที่ยังดำรงกลับมาจากยุโรปได้ราว 3 ปี ในปี พ.ศ. 2509 ทวี รัชนิกรได้ชักชวนดำรง มาช่วยสอน ศิลปะที่วิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นครราชสีมา (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตนครราชสีมา) ดำรง ได้ชักชวนเพื่อนชาวอังกฤษ อินเดีย และอเมริกัน มาร่วมเป็น อาจารย์สอนด้วย จึงนับเป็นสถาบันสอนศิลปะแห่งแรกที่เกิดขึ้นในภูมิภาค นอกจากหน้าที่การสอนแล้ว ดำรงได้ร่วมกับทวี รัชนิกรและไพฑูรย์ คงคา (บิดา วุฒิกิจ คงคา) เปิด S.C. แกลเลอรีขึ้นใน จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งนับเป็นแกลเลอรีแห่งแรกที่เกิดขึ้นในภูมิภาค นอกจากนี้ดำรง ยัง เริ่มทำภาพพิมพ์แนวนามธรรมขึ้นและได้เดินทางมายังกรุงเทพฯ เพื่อแสดงนิทรรศการเดี่ยวผลงานภาพพิมพ์ที่แกลเลอรี 20 ก่อนไปศึกษาต่อยังประเทศสหรัฐอเมริกา¹⁶

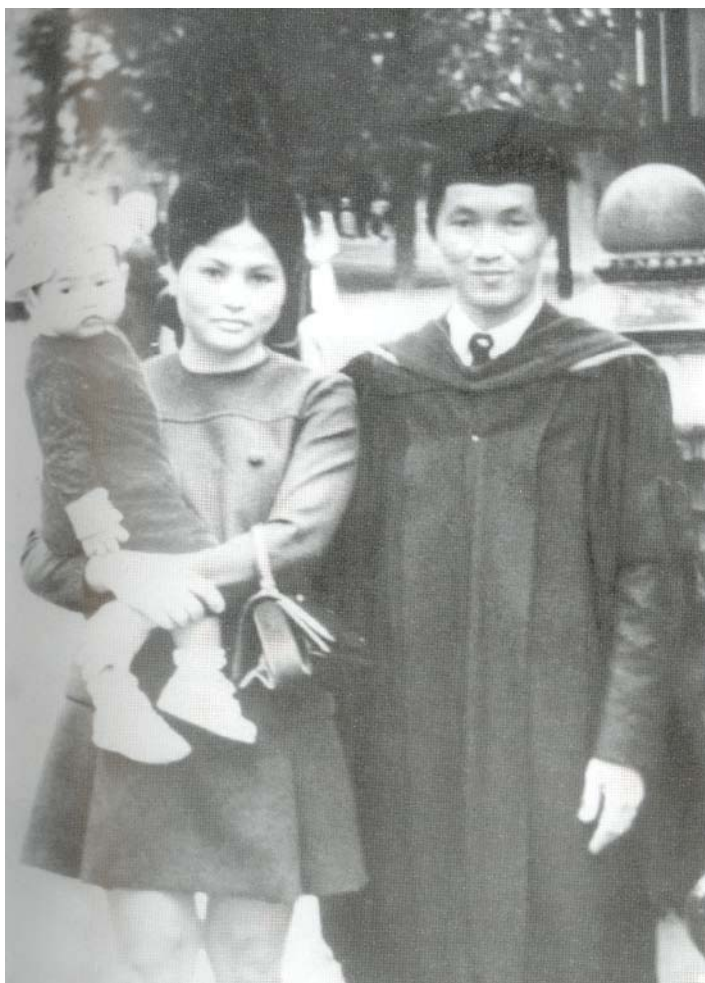
หนึ่งปีหลังจากการ แต่งงานกับนางประไพพรรณ ดำรงได้รับทุนจากกองทุนจอห์น ดี . ร็อกกี เฟลเลอร์ที่ 3 ไปศึกษาในระดับปริญญาโทจิตรศิลป์ ที่มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย เมืองฟิลาเดลเฟีย ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีอาจารย์เองเจโล ซาเวลลีเป็นผู้ให้คำปรึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2511-2512 ผลงานจิตรกรรมในขณะนั้น เป็นแนวนามธรรมที่พัฒนาไปอีกขั้นหนึ่ง ภาพที่ปรากฏมักจะเน้นรูปทรงเรียบง่ายแบบเรขาคณิตและลดการใช้สีและรายละเอียดลง ผลงานเน้นความสงบนิ่ง ผลงานในยุคนี้มีประมาณ 20 ภาพ และเคยแสดงที่สถาบันศิลปะร่วมสมัยของมหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนียและพิพิธภัณฑ์ซีวิกเซ็นเตอร์ เมืองฟิลาเดลเฟีย เมื่อ พ.ศ. 2512 ¹⁷ ปี พ.ศ. 2513 ดำรงได้ศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ะเพิ่มเติมที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย เมืองนิวยอร์ก หลังจากจบการศึกษา ในปี พ.ศ. 2513 ดำรงได้รับเชิญให้ไปดูงานที่ประเทศเยอรมนี โดยไปดูงานตามเมืองต่างๆ ในประเทศเยอรมนี เช่น โคโลนน บอนน์ มิวนิค โรเซนเบอร์ค สตุทกาต เบอร์ลิน และแฟรงก์เฟิร์ต

ภาพที่ 11 ภาพ ดำรง ในห้องปฏิบัติการศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัยจิตรศิลป์

มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย พ.ศ. 2512

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รูกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์, 2545.), 84.

ภาพที่ 12 ภาพถ่าย ดำรง ภรรยา และลูกชายในวันรับปริญญาบัตร

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 65.

ภาพที่ 13 ภาพ ดำรง ถ่ายกับประวัติ เล้าเจริญ และอับดุล ลาติฟ โมฮิดิน ใกล้มหาวิทยาลัย

เพนซ์ซิลวาเนีย ฟิลาเดลเฟียพ.ศ. 2512

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รูกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์, 2545.), 63.

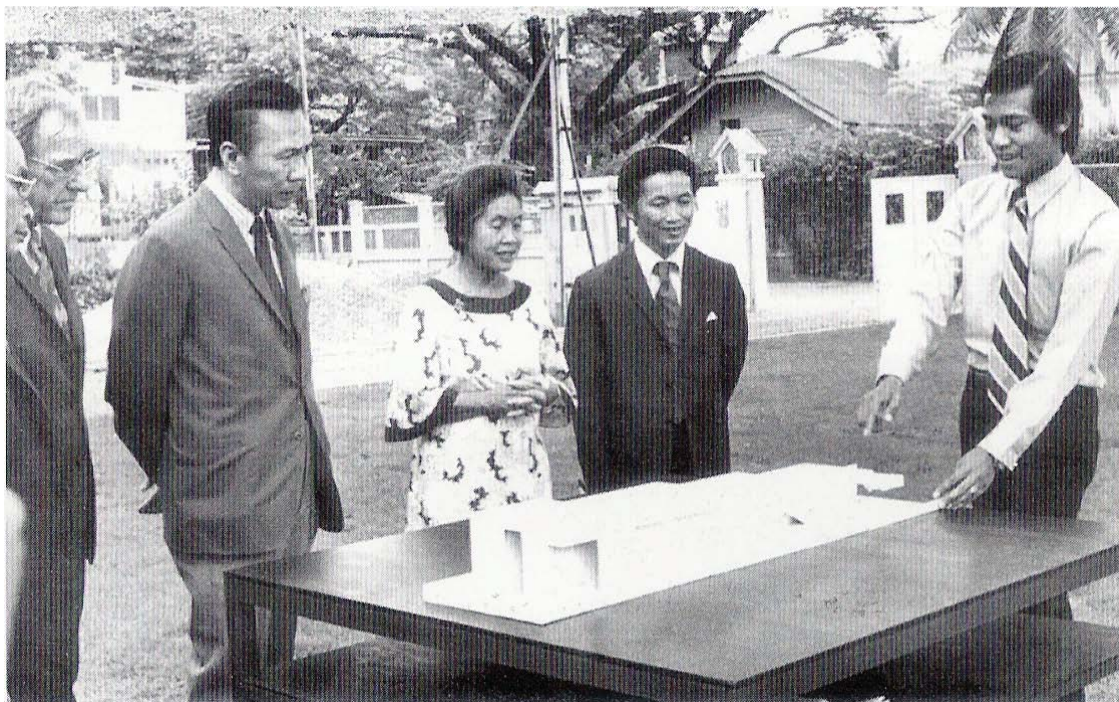
ในปี พ.ศ. 2513 ดำรง วงศ์อุปราชและครอบครัว ที่ประกอบไปด้วย ภรรยาและบุตรชาย (จิตรพงศ์) ได้เดินทางกลับถึงเมืองไทย การถือกำเนิดของ สมาชิกใหม่ (ปริทัศน์) ที่มาพร้อมกับหน้าที่ใหม่ของ ดำรง คือการ ไปรับราชการเป็นอาจารย์ประจำใน คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ดำรงได้ริเริ่มการสอนวิชาศิลปะอย่างเป็นศาสตร์ โดยก่อตั้งหมวดวิชาทัศนศิลป์ ดำรงเป็นคนแรกในประเทศไทยที่ใช้คำว่า “ทัศนศิลป์” ในการสอนศิลปะและ ริเริ่ม ตั้งศูนย์ทัศนศิลป์ที่มีการเรียนภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และการแสดงนิทรรศการ ในขณะนั้นดำรงพำนักอยู่ที่บ้านพักของมหาวิทยาลัย จาก บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่สงบและใกล้ชิดกับธรรมชาติของวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ อันแตกต่างจากความแออัดและวุ่นวายในเมืองใหญ่เช่นกรุงเทพฯ ทำให้ผลงานในช่วงนี้เป็นงานศิลปะที่นำเอาสิ่งที่เป็นธรรมชาติมาปรับเป็นนามธรรมและคลี่คลายจากนามธรรมสู่รูปธรรมอีกครั้ง¹⁸

ภาพที่ 14 ภาพ ดำรง ในห้องทำงาน มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รบกวนเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 68.

ในปี พ.ศ. 2516 ม.ร.ว. พันธุ์ทิพย์ บริพัตร ได้ลงทุนสร้างอาคารเพื่อเป็นศูนย์ศิลปะเมฆพยับ โดยมี.ล. ตริทศุทธ เทวกุล เป็นสถาปนิกผู้ออกแบบอาคาร ศูนย์ศิลปะเมฆพยับตั้งอยู่ในซอยอรรถการประสิทธิ์ กรุงเทพมหานคร ถือเป็นศูนย์ศิลปะแห่งแรกของประเทศไทยที่มีทั้งสถานที่แสดงนิทรรศการ ห้องปฏิบัติงานศิลปะ และที่พักของศิลปินประจำ ศิลปินประจำในขณะนั้น ได้แก่ พีระ พัฒนพีระเดช ประพันธ์ ศรีสุตา บรรจง โกศลวัฒน์ ถวัลย์ ดัชนี และดำรง วงศ์อุปราช แต่ดำรงมิได้พักอยู่ประจำเพราะต้องขับรถไปกลับเพื่อสอนที่คณะอักษรศาสตร์ จังหวัดนครปฐม ศูนย์ศิลปะเมฆพยับมีการจัดกิจกรรมในหลายด้าน เช่น จิตรกรรม ภาพถ่าย ภาพยนตร์ละคร และดนตรี ในช่วงเวลาดังกล่าว ดำรง วงศ์อุปราชและเพื่อนๆ ศิลปินต่างจัดกิจกรรมและบริหารศูนย์ศิลปะแห่งนี้ อย่างยากลำบาก เพราะศูนย์ศิลปะเมฆพยับมีหลักการให้ศิลปินดำเนินงานด้วยตนเอง หลังจากเปิดกิจการได้นานพอสมควร ก็ได้ปิดตัวลงเพราะขาดผู้ดำเนินการอย่างจริงจัง¹⁹

ภาพที่ 15 ภาพ ม.ล. ศรีทศยุทธ เทวกุล กำลังบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับแบบอาคารหอศิลป์ พระศรี
ต่อท่านประธาน ม.ร.ว. พันธุ์ทิพย์ บริพัตร ดำรง วงศ์อุปราช พิชัย รัตตกุล ศาสตราจารย์
เรย์ ซี.ดาวน์ และภุชงค์ เฟงศรี

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รูกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วย
ศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 70.

หลังจากมรณกรรมของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้สานต่อความ
ฝันของท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี สาเหตุจากการที่เคยได้อ่านบทความของท่านศาสตราจารย์
ศิลป์ พีระศรี ก่อนที่ท่านจะถึงแก่กรรม ที่เคยเขียนไว้ว่าวงการศิลปะในประเทศไทยขาดหอศิลป์ ดร.
ป๋วย อึ๊งภากรณ์ จึงได้การเชิญชวนผู้สนใจศิลปะจากหลายๆ ฝ่าย ร่วมกันจัดตั้ง “มูลนิธิหอศิลป์ พีระ
ศรี” ขึ้นในปี พ.ศ. 2507 โดยมี ม.ร.ว.พันธุ์ทิพย์ บริพัตร เป็นประธาน และดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็น
รองประธาน หอศิลป์ พีระศรี เริ่มระดมทุนและก่อสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 จนแล้วเสร็จในปี พ.ศ.
2517 ในวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2517 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่
7 เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิด หอศิลป์ พีระศรี นิทรรศการครั้งแรกเป็นผลงานของศาสตราจารย์

ศิลป์ พีระศรี และศิษย์ ในขณะนั้นดำรง วงศ์อุปราช ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการหอศิลป์ พีระศรี โดย อาสาไม่รับเงินเดือน และได้ช่วยงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514-17 คือตั้งแต่แรกเริ่ม โครงการจะสร้างหอศิลป์จนสร้างแล้วเสร็จก็ได้ขอลาออก เนื่องจากความขัดแย้งเรื่องวิธีการบริหารหอศิลป์²⁰

ภาพที่ 16 ภาพ ดำรง เขียนรูปที่ประเทศญี่ปุ่น

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รบกวนในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 72.

ในปี พ.ศ. 2519 ดำรงได้รับทุนจาก Japan Foundation Fellowship เพื่อไปศึกษาและดูงานยังประเทศญี่ปุ่นเป็นเวลา 1 ปี ดำรงเลือกพำนักรักที่เกียวโต เพราะเป็น เมืองหลวงเก่าที่เงียบสงบ และสวยงาม ดำรงได้เดินทางไปประเทศญี่ปุ่น ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2519 ในช่วงระยะเวลาที่ดำรงพำนักอยู่ในเกียวโต ประเทศญี่ปุ่นนั้น ดำรงได้เดินทางไปดูงานศิลป ะ วัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ และสิ่งแวดล้อมตามเมืองต่างๆ เช่น เมืองอิซุโมะ เมืองอิเซ และเมืองอุจิมายาคะ ที่มีวัดชินโตที่เก่าแก่และสำคัญ นอกจากนี้ในเมืองนารายังมีวัดทางพุทธศาสนาที่เก่าแก่และสำคัญที่สุด ดำรงได้เดินทางไปดูวัดและศาลเจ้าตามเมืองต่างๆ แทบ ทุกอาทิตย์ นอกจากการดูสถานที่สำคัญๆ ของประเทศญี่ปุ่นแล้วดำรงยัง ใช้เวลาส่วนหนึ่ง อ่านหนังสือ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความเชื่อ และศิลปะของประเทศญี่ปุ่นอยู่หลายเดือนเพื่อศึกษาหาข้อมูลและความรู้อันจะนำไปสู่ ความคิดและ แรง

บันดาลใจในการเขียนภาพ องค์ประกอบสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม ชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายของคนชนบทในประเทศ ญี่ปุ่น ศาลเจ้าชินโต วัดวาอาราม บ้านเรือนทุ่งนา เป็นแรงบันดาลใจ ทำให้เกิดผลงานในยุคนี้ ที่เน้น ความเรียบง่ายและให้ความสงบ ทางจิตใจ ความประทับใจเหล่านี้ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นภาพในแบบรูปธรรมอีกครั้งหนึ่ง²¹

ภาพที่ 17 ภาพ ดำรง และครอบครัวที่วัดเซกิซัน เกียวโต ประเทศญี่ปุ่น

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รบกวนในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 74.

ขณะที่พำนักอยู่ในประเทศญี่ปุ่นดำรงได้ค้นพบเทคนิคการเขียนภาพแบบใหม่โดยบังเอิญขณะที่เขากำลังออกแบบปกหนังสือศิลป์ พีระศรี ด้วยการทดลองเทคนิคง่าย ๆ ผสมกันหลายอย่างทั้งสีและปากกา ซึ่งดำรงเห็นว่าเป็นเทคนิคที่เหมาะสมที่สุด เพราะพกพาง่าย สะดวกในการใช้ตอบสนองความต้องการได้อย่างรวดเร็ว และมีความละเอียดสูงเหมาะแก่การสร้างภาพเพื่อฝึกสมาธิ ผลงานชุดนี้เน้นเรื่องความสงบเรียบง่ายมีความคล้ายคลึงกับผลงานศิลปะของชิน โต และศิลปะจีน ขนาดของผลงานเหล่านี้ไม่ใหญ่มากนัก เพราะต้องพกพาไปเขียนยังสถานที่จริง องค์ประกอบและเทคนิค ไม่สลับซับซ้อน เพื่อให้อารมณ์ในภาพมีความนิ่งสงบ ถึงแม้ว่าดำรงจะเขียนภาพจาก

สถานที่จริง แต่ก็ไม่ได้เขียน “ภาพเหล่านี้ให้เป็นภาพจริง แต่ต้องการทำให้ผลงานให้ เป็นเหมือน สัญลักษณ์ของสิ่งที่ได้พบได้เห็นเท่านั้น ”²² ภาพเขียน ในยุคนี้มีทั้งหมด เกือบ 50 ภาพ ได้แสดงที่ สมาคมศิลปินญี่ปุ่นในโตเกียวเมื่อเดือนเมษายน 2520 ผลงานเหล่านี้ถูกนำกลับมายังประเทศไทย แต่ เป็นที่น่าเสียดายที่ถูกไฟไหม้จากการส่งทางไปรษณีย์บางส่วน ทำให้ขณะแสดงงานที่ประเทศไทย มี เหลืออยู่ประมาณ สามสิบกว่าภาพ เท่านั้น โดยได้จัดแสดง ที่สวนประทีป จังหวัด นครปฐม และ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน ที่ถนนพระอาทิตย์ กรุงเทพฯ²³

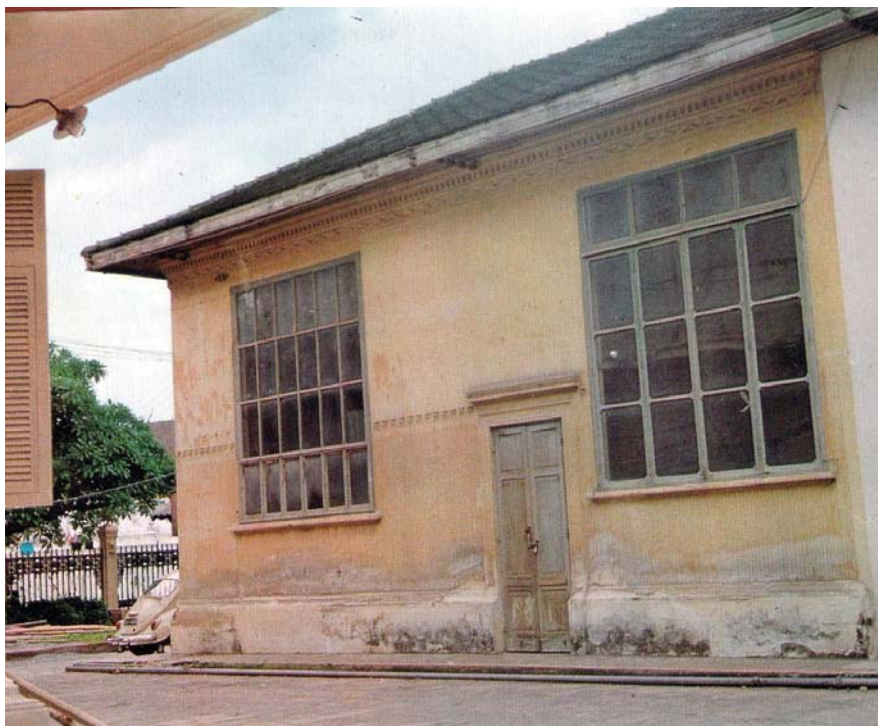
หลังจากกลับจากประเทศญี่ปุ่น ดำรงยังคงสอนอยู่ที่ มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวัง สนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ควบคู่ไปกับการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ผลงานในยุคนี้ได้นำรูปแบบ และเทคนิคในผลงานยุคญี่ปุ่นมาพัฒนาและปรับเปลี่ยน มาเป็นการเขียนภาพขนาดใหญ่ขึ้นและใช้ เทคนิคสีฝุ่น ผสม สีน้ำ หมึก และสีอะคริลิก แต่เป็นการนำเสนอภาพ บ้านเรือนในชนบท ไทย ท่ามกลางภูเขา แม่น้ำ ลำคลอง และท้องทุ่ง ผลงานของดำรงเขียนขึ้นจาก จินตนาการที่มาจากความ ทรงจำในอดีต ที่มุ่งเน้นความรู้สึกสงบ เรียบง่าย สมถะ และงดงาม

ภาพเขียนในยุคนี้คล้ายกับภาพที่ดำรงเคยเขียนเมื่อครั้งยังเรียนอยู่ในชั้นปีที่ 2 และ 3 ที่ มหาวิทยาลัยศิลปากรตรงที่เป็นภาพที่ ไร้ผู้คนปรากฏในภาพ หากแต่ยังสัมผัสได้ถึงบรรยากาศของ ความมีชีวิตผ่านเครื่อง ใช้ไม้สอยต่างๆ ที่ วางอยู่ ทั่วบ้าน รอเจ้าของกลับมาใช้งานตามวิถี ชีวิตประจำวัน ผลงานเหล่านี้ สะท้อนบรรยากาศอย่างตรงไปตรงมาถึงความงดงาม เงียบสงบ และ สันโดษ อันเป็นบ่อเกิดแห่งสมาธิและปัญญา ซึ่งตรงกับ จุดมุ่งหมายในการดำรงชีวิตของศิลปินที่ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความอิสระ เรียบง่าย และสมถะยิ่ง

ในปี พ.ศ. 2521 ดำรง ได้รับรางวัลวัฒนธรรมจากรัฐบาลออสเตรเลีย ซึ่งทำให้มีโอกาส ได้ไปดูงานศิลปะ และเยี่ยมชมสถาบันศิลปะในเมืองต่างๆ ของประเทศออสเตรเลีย เช่น ซิดนีย์ แคน เบอรา โฮบาร์ท อะดีเลด นอกจากนั้นยัง “ได้รับเชิญให้บรรยายเรื่องศิลปะสมัยใหม่ในประเทศไทย ในหลายสถาบันและสมาคมศิลปะ มีโอกาสได้พบปะกับศิลปินและนักวิชาการศิลปะและผู้บริหาร สถาบันศิลปะในรัฐและเมืองต่างๆดังกล่าว ซึ่งถือเป็นการเก็บเกี่ยวและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ครั้ง สำคัญอีกครั้งหนึ่ง ”²⁴ ของศิลปินและนักวิชาการศิลปะผู้นี้

ต่อมาดำรงได้ริเริ่มโครงการซ่อมแซมบูรณะห้องทำงาน ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ด้วย เห็นสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม เนื่องจากถูกปิดตายและทิ้งให้รกร้างเป็นเวลานาน นับตั้งแต่มรณกรรม ของผู้ช่วยศาสตราจารย์เขียน ยิ้มศิริ ในปี พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา รวมเวลานานถึง 13 ปี นอกจากนี้ ฐานะลูกศิษย์ที่มีความเคารพรักและกตัญญูต่อท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรีแล้ว ดำรงยังเล็งเห็นถึง ความสำคัญและเห็นถึงประโยชน์ในการบูรณะซ่อมแซมห้องนี้เพื่อให้เป็นแหล่งการศึกษา

ประวัติศาสตร์ศิลปะสมัยใหม่ในประเทศไทย อีกทั้งจะเป็นศูนย์รวมจิตใจของเหล่าลูกศิษย์ของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรีอีกด้วย

ภาพที่ 18 ภาพอาคารที่ทำงานของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี

ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช, ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2521), 10.

...ดำรง วงศ์อุปราชเป็นผู้ริเริ่มโครงการ “พิพิธภัณฑ์ศิลปะ พีระศรี อนุสรณ์ ” โดยดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการและเลขานุการคณะกรรมการ และได้เรียนเชิญ ฯพณฯ ชวน หลีกภัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (ขณะนั้น) เป็นประธานกรรมการ และนายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์ รองอธิบดีกรมศิลปากร (ขณะนั้น) เป็นรองคณะกรรมการอำนวยการโครงการนี้ วัตถุประสงค์หลักของโครงการคือดำเนินการจัดหาเงินสมทบทุนเพื่อซ่อมแซมอาคารที่ทำงานของศาสตราจารย์ศิลป์ให้อยู่ในสภาพดี ตลอดจนรวบรวมผลงานและสิ่งของเครื่องใช้ของท่าน รวมทั้งผลงานศิลปะที่ท่านเคยสะสมไว้ภายในห้องทำงานเพื่อเปิดเป็นพิพิธภัณฑ์สำหรับให้ศิษย์ศิลปากรผู้มีความเลื่อมใสศรัทธาในตัวท่านและประชาชนทั่วไปได้เข้ามาเยี่ยมชม...²⁵

ภาพที่ 19 ภาพภายในห้องทำงานของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี

ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช, ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2521), 13.

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติศิลป์ พีระศรี อนุสรณ์ ได้มีพิธีเปิดเมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2527 ซึ่งตรงกับวัน ศิลป์ พีระศรี โดยมี ฯพณฯ ชวน หลีกภัย เป็นผู้มอบ ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติศิลป์ พีระศรี อนุสรณ์อยู่ในความดูแลของกองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร และได้กลายเป็นสถานที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับศิลปะสมัยใหม่ในประเทศไทยที่สำคัญ มีผลงานศิลปะของท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี และเหล่าลูกศิษย์ที่สำคัญมากมาย²⁶

ภาพที่ 20 ภาพ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานรางวัลประกาศเกียรติคุณ ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ประจำปีพุทธศักราช 2542 แก่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราข

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราข และคนอื่นๆ หนังสือที่รบกวนเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราข (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 10.

ดำรง เกษียณอายุราชการ ในปี พ.ศ. 2539 และได้ย้ายออกจากบ้านพักของมหาวิทยาลัยมาอยู่ที่อำเภอนครชัยศรี เขาใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงานศิลปะ เขียนบทความทางศิลปะ และเปิดศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราข (Damrong Visual Art Center) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นที่แสดงผลงานศิลปะสำหรับศิลปินทั้งในและต่างประเทศ และเป็นสถานที่เผยแพร่และให้ความรู้ทางศิลปะแก่ประชาชนทั่วไปโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ดำรงเป็นศิลปินที่อุทิศตนให้กับการสร้างสรรค์ศิลปะและสร้างคุณภาพการต่อวงการศิลปะของไทย ดังนั้นในปี พ.ศ. 2542 เขา จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ประจำปีพุทธศักราช 2542 ดำรง วงศ์อุปราข ได้ถึงแก่กรรม เมื่อวันอังคารที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2545 ณ โรงพยาบาลนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม สิริอายุได้ 66 ปี การจากไปของศิลปิน นักวิชาการทางศิลปะ และปวงชนियบุคคลท่านนี้ ถือว่าเป็นการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ของวงการศิลปะ ในประเทศไทย นับตั้งแต่การจากไปอย่างไม่มีวันกลับของดำรง วงศ์อุปราข ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราข (Damrong Visual Art Center) ซึ่งเคยเป็นทั้งบ้านพักของศิลปิน หอศิลป์สำหรับศิลปินทั่วไป และแหล่งให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปที่รักและ

สนใจในศิลปะภายใต้การบริหารจัดการศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช จึงกลายเป็นที่แสดงผลงานของศิลปินผู้นี้และอยู่ในความดูแลของนาง ประไพพรรณ วงศ์อุปราช ผู้เป็นภรรยา และยังคงพร้อมต้อนรับผู้ที่สนใจในผลงานศิลปะของท่าน เหมือนอย่างเมื่อครั้งที่ดำรง วงศ์อุปราชยังคงมีชีวิตอยู่

ภาพที่ 21 ภาพ ดำรง และครอบครัว

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รื้อก่เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 34.

¹ จุลอง พินิจสุวรรณ , “คำร่าง วงศ์อุปราช ศิลปินแห่งชาติคนแรก (ของเชียงใหม่) ,” ศิลปินและศิลปะ (ม.ป.ท.,2547), 17-18.

² เรื่องเดียวกัน,19.

³ โรงเรียนเพาะช่าง เป็นสถาบันการศึกษาด้านการช่างแห่งแรกของสยาม ได้รับพระราชทานชื่อว่า โรงเรียนเพาะช่าง จาก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ผู้ทรงสนพระทัยในการอนุรักษ์ศิลปะสยามควบคู่ไปกับให้ความสนใจในศิลปะตะวันตก เพราะทรงเห็นว่าศิลปะตะวันตก เป็นสื่อแสดงความจริงใจก้าวหน้าของโลกที่ประชาชนชาวสยามควรรับรู้ ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนเพาะช่างจึงเป็นแหล่งศึกษาศิลปะแบบไทยประเพณีและศิลปะแบบตะวันตก โดยในช่วงแรกโรงเรียนเพาะช่างให้ความสำคัญกับการสืบทอดวิชาช่างและการผลิตครูช่างออกไปสอนตามโรงเรียนต่างๆ ในยุคแรกๆ มีวิชาช่างหัตถกรรมหลายประเภท เช่น วิชาช่างวาด ช่างถม ช่างปั้น ช่างแกะสลัก ช่างกลึง ช่างไม้ และช่างจักสาน ต่อมาเมื่อมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม รวมทั้งการพัฒนาตามอย่างประเทศตะวันตกมากขึ้น การเรียนการสอนของโรงเรียนเพาะช่างจึงเปลี่ยนแปลงไป นอกจากนั้นเมื่อครูอาจารย์ที่ได้รับการศึกษามาจากต่างประเทศ เช่น ขุนปฎิภาณพิมพ์ลิขิต ซึ่งเดินทางไปศึกษาการวาดภาพสีน้ำมัน การถ่ายภาพ การทำแม่พิมพ์โลหะสำหรับพิมพ์หนังสือและภาพประกอบในยุโรป กลับมายังประเทศไทย ก็ได้มาสอนเขียนภาพสีน้ำมันที่โรงเรียนเพาะช่างแห่งนี้ด้วย นอกจากครูไทยแล้วยังมีครูอาจารย์ชาวญี่ปุ่นอีกสองคนคือ นายไวชาเช สอนวิชาประติมากรรม นายโยโกด้า สอนวิชาจิตรกรรม การช่างไม้ไผ่ และการวาดภาพสีถ่าน (วินูลย์ ลีสุวรรณ, ศิลปะในประเทศไทย จากศิลปะโบราณในสยามถึงศิลปะสมัยใหม่, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือลาดพร้าว, 2548), 197-198.)

⁴ การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ (The National Exhibition of Art) เกิดขึ้นจากการผลักดันของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี จัดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2492 เพื่อแสดงผลงานศิลปกรรมสมัยใหม่ที่มีการตัดสินใจให้รางวัลผลงานดีเด่นประเภทต่างๆ โดย ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นผู้ดำเนินการ เป็นกรรมการคัดเลือกและตัดสินให้รางวัลร่วมกับผู้เชี่ยวชาญของกรมศิลปากรและบุคคลในแวดวงศิลปะในยุคนั้น เช่น พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล หม่อมเจ้าหญิงพิไลยเลขา ดิสกุล หม่อมเจ้ายาใจจิตรพงศ์ พระยาอนุমানราชชน นายโมเน่ ซาโตมิ และนายชิน อยู่ดี วัตถุประสงค์สำคัญของการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติคือ ต้องการให้การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติเป็นเวทีให้ศิลปินไทยเสนอผลงานศิลปกรรมต่อสาธารณชนดังนั้นการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ซึ่งมีทั้งการจัดแสดงผลงานศิลปกรรมหรือนิทรรศการผลงานศิลปะให้ประชาชนชมและการจัดประกวดผลงานศิลปะเพื่อมอบรางวัลให้แก่

ศิลปินที่มีผลงานโดดเด่น จึงเป็นเสมือนสะพานเชื่อมความรู้ความเข้าใจระหว่างศิลปินกับประชาชน ขณะเดียวกันศิลปินที่มีผลงานดีเด่นก็จะได้รับรางวัลเป็นเกียรติและเป็นกำลังใจในการสร้างสรรค์งานศิลปะให้ก้าวหน้าต่อไป รางวัล ที่มอบให้ศิลปินในการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติแบ่งออกเป็น รางวัลเกียรติคุณอันดับหนึ่งเหรียญทอง (Diploma of Golden Medal) รางวัลเกียรติคุณอันดับสอง เหรียญเงิน (Diploma of Silver Medal) และรางวัลเกียรติคุณอันดับสามเหรียญทองแดง (Diploma of Bronze Medal) โดยในครั้งแรกมีการแบ่งประเภทงานศิลปะออกเป็น ประเภทจิตรกรรม ประติมากรรม ศิลปะประยุกต์ มัณฑนศิลป์ และศิลปะเด็ก (เรื่องเดียวกัน, 234-235.)

⁵ มหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นสถาบันอุดมการณ์ศึกษาทางศิลปะแห่งแรกในประเทศไทย ก่อตั้งโดย ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี การก่อตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากรต่างจากมหาวิทยาลัยอื่นที่มีการเตรียมการเพื่อเป็นมหาวิทยาลัยโดยตรง จึงจะมีคณะวิชาต่างๆ หลายคณะเกิดขึ้นพร้อมกัน แต่มหาวิทยาลัยศิลปากรเมื่อแรกตั้งมีเพียงคณะวิชาเดียวคือ คณะจิตรกรรมและประติมากรรม โดยมีนายคอร์ราโด เฟโรจี (Corrado Feroci) เป็นคณะบดีและผู้อำนวยการสอน และมีคณาจารย์ที่เคยสอนอยู่ในโรงเรียนศิลปากรช่วยกันสอน มหาวิทยาลัยศิลปากรมีหลักสูตรปริญญาตรี 5 ปี อนุปริญญา 3 ปี แนวทางการสอนมีหลักสำคัญ 3 ประการคือ 1. แบบอย่างศิลปะของประเทศไทย 2. ศิลปะอย่างที่นิยมอยู่ในเวลานี้ 3 ความแพร่หลายของศิลปะสมัยแบบสากล หลักสำคัญ 3 ประการนี้ทำให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยศิลปากรให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ศิลปะแบบประเพณีของไทยซึ่งเป็นศิลปะประจำชาติควบคู่ไปกับศิลปะสมัยใหม่สากลซึ่งหมายถึงนานาชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาออกไปสร้างสรรค์งานศิลปะอย่างศิลปินหรือทำงานราชการหรือเอกชนตามความต้องการของสังคมในขณะนั้น ซึ่งถือว่าเป็นสังคมสมัยใหม่ โดยไม่ละทิ้งความรู้ทางช่างและศิลปกรรมแบบประเพณีของไทย ขณะเดียวกันก็ต้องศึกษาศิลปะตามแนวสากลไปด้วย (ดำรง วงศ์อุปราช, “ความเคลื่อนไหวของศิลปินและศิลปะในยุคของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ,” วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับพิเศษ 100 ปี ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (กันยายน 2535 – กุมภาพันธ์ 2536) : 79.)

⁶ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, บทความ ข้อเขียน และงานศิลปกรรมของ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง), 99.

⁷ เรื่องเดียวกัน, 178.

⁸ ดำรง วงศ์อุปราช, “หอศิลป์ในประเทศไทย,” วัฒนธรรมไทย 31,3 (ธันวาคม 2536) : 85-86.

⁹ เรื่องเดียวกัน,

¹⁰ ดำรง วงศ์อุปราช , “ความเคลื่อนไหวของศิลปินและศิลปะในยุคของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ,” วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับพิเศษ 100 ปี ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (กันยายน 2535 – กุมภาพันธ์ 2536) : 98.

¹¹ ดำรง วงศ์อุปราช, “หอศิลปะในประเทศไทย,” วัฒนธรรมไทย 31,3 (ธันวาคม 2536) : 86.

¹² แคมสุข นุ่มนนท์, “เรือเดินสมุทร s.s. canton ที่ยวดยุทธภัยจาก Hong Kong สู่อังกฤษ” ที่ระลึกเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช., ท.ม., จ.ภ. (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์, 2545. พิมพ์ในงานศพผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช สิงหาคม 2545), 171.

¹³ เรื่องเดียวกัน, 171-173.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน,

¹⁵ อินสนธิ วงศ์สาม , “แค่ดำรงเพื่อนรัก” ที่ระลึกเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช., ท.ม., จ.ภ. (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์ ,2545. พิมพ์ในงานศพผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช สิงหาคม 2545) 185.

¹⁶ ทวี รัชนิกร , “ดำรงเพื่อนรัก” ที่ระลึกเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช., ท.ม., จ.ภ. (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์ ,2545. พิมพ์ในงานศพผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช สิงหาคม 2545) 186-187.

¹⁷ ดำรง วงศ์อุปราช, ที่ระลึกเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช., ท.ม., จ.ภ. (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์, 2545. พิมพ์ในงานศพผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช สิงหาคม 2545) 81-83.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, 67.

¹⁹ ดำรง วงศ์อุปราช, “หอศิลปะในประเทศไทย,” วัฒนธรรมไทย 31,3 (ธันวาคม 2536) : 87.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, 87-88.

²¹ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์), “ไม่ปรากฏเลขหน้า”

²² ดำรง วงศ์อุปราช , ที่ระลึกเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช., ท.ม., จ.ภ. (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์ ,2545. พิมพ์ในงานศพผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช สิงหาคม 2545), 73.

²³ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์), “ไม่ปรากฏเลขหน้า”

²⁴ ดำรง วงศ์อุปราช, ที่รู้เนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช. ,ท.ม., จ.ภ. (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์, 2545. พิมพ์ในงานศพผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช สิงหาคม 2545), 77.

²⁵ กฤษฎา หงษ์อุเทน, “มีอะไรในห้อง “คนบดีปฏิมากรรม ?” From Inside to Outside การแสดงศิลปกรรม ครั้งที่ 20 ของอาจารย์ คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (กรุงเทพฯ:กันยายน 2546), “ไม่ปรากฏเลขหน้า”.

²⁶ เรื่องเดียวกัน , “ไม่ปรากฏเลขหน้า”.

บทที่ 3

ผลงานการสร้างสรรค์

ดำรง วงศ์อุปราช เป็นศิลปินที่สร้างผลงานศิลปะมาอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497-2545 ผลงานสร้างสรรค์ในระยะเวลาที่ยาวนานถึง 48 ปีแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการในการสร้างสรรค์ศิลปะตั้งแต่ยุคเริ่มแรก นับตั้งแต่ช่วงเวลาที่ศิลปินผู้นี้ศึกษาอยู่ที่โรงเรียนเพาะช่าง จนถึงผลงานในช่วงบั้นปลายชีวิต แนวคิด รูปแบบ และเทคนิคในการสร้างงานศิลปะของดำรงจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา กระแสความนิยม สิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ และความคิดในเชิงปรัชญาของศิลปินที่สุขุมลุ่มลึกและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ในวัยเด็ก ดำรง เติบโตในชนบทที่แวดล้อมไปด้วยธรรมชาติอันงดงาม และผูกพันกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบชนบททางภาคเหนือ นอกจากการเที่ยวเล่นสนุกเหมือนกับเด็กๆ ทั่วไปแล้ว เด็กชายดำรงยังรักและสนใจในศิลปะซึ่งต่างจากเด็กในวัยเดียวกันอีกด้วย เนื่องจากบิดาเป็นช่างฝีมือพื้นบ้านที่ชาวบ้านเรียกว่า “สล่า” ทำให้เขาได้รับการปลูกฝังและเรียนรู้ศิลปะจากบิดาอย่างใกล้ชิด ในวัยเด็ก ดำรงน้อยมักชอบติดตาม “สล่าหลง” ผู้เป็นบิดาไปทำงานอย่างใกล้ชิด ทำให้มีโอกาสได้เห็นงานช่างต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างบ้านเรือนหรือการแกะสลัก ภาพเหล่านี้ยังคงตราตรึงอยู่ในความทรงจำของเขามาโดยตลอด และด้วยสายเลือดความเป็น “สล่า” จากผู้เป็นบิดายังไหลเวียนอยู่ทั่วร่างนี้ ผลงานจิตรกรรมของเขาส่วนใหญ่จึงแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่ได้สัดส่วนถูกต้องและแม่นยำ จนถึงได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการแสวงหาแนวทางการสร้างสรรคงานศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของศิลปินผู้นี้ สายเลือดของ “สล่า” ที่มีอยู่ในตัวได้สำแดงออกมาอย่างเด่นชัดเมื่อครั้งที่ดำรงกำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษา เขาได้แสดงความสามารถทางศิลปะให้เป็นที่ประจักษ์จนได้รับทุนการศึกษาจากจังหวัดลำปางให้มาศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ

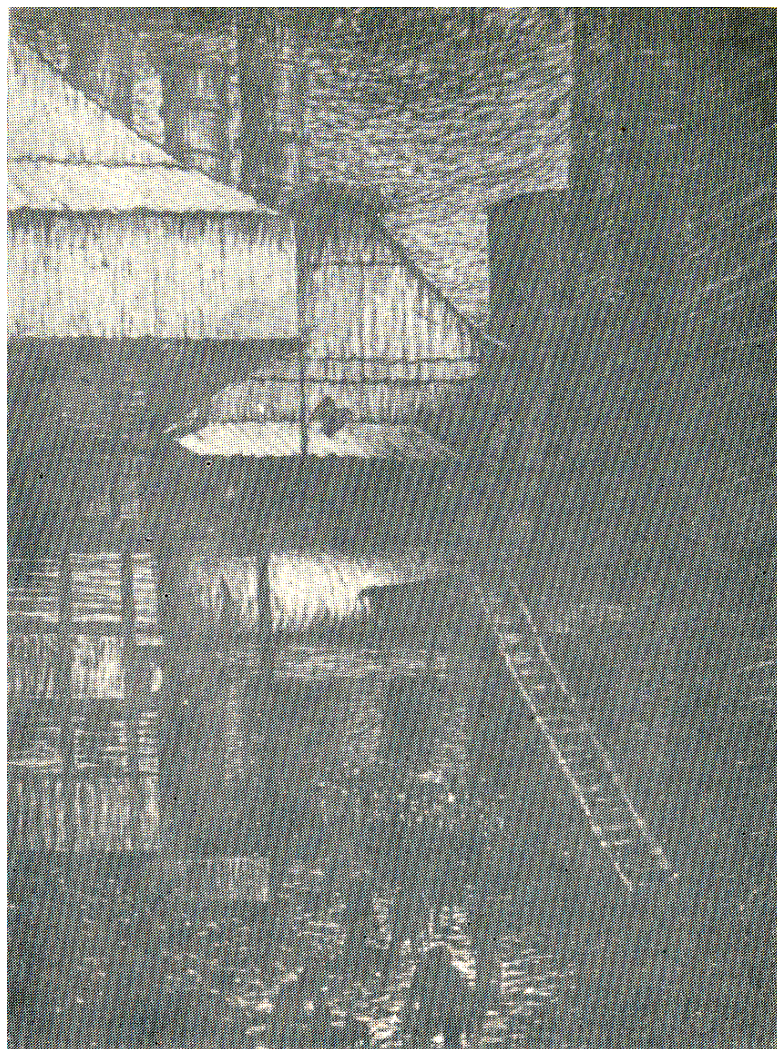
ในปี พ.ศ. 2497 ดำรง เข้าศึกษาศิลปะสาขาจิตรกรรมที่โรงเรียนเพาะช่าง ในช่วงเวลานั้นวงการศิลปะในประเทศไทย โดยเฉพาะสาขาจิตรกรรม กำลังให้ความสนใจกับการเขียนภาพแบบอิมเพรสชันนิสม์ ดังจะเห็นได้จากผลงานของศิลปินชื่อดังในขณะนั้น เช่น จิตร บัวบุศย์ สวัสดิ์ ดันดีสุข เพื่อ หริพิทักษ์ ทวี นันทขว้าง ประยูร อุลุชาฎะ มีเชียม ยิบอินซอย เป็นต้น ระหว่างที่เรียนอยู่ที่โรงเรียนเพาะช่าง ดำรงและกลุ่มเพื่อนๆ ซึ่งประกอบไปด้วย เปื้อง เปลียนสายสืบ ปรีชา บางน้อย นพรัตน์ ลิวิสิทธิ์ ทวี รัชนิกร และอินสนธิ์ วงศ์สาม มักชักชวนกันไปพบอาจารย์ทวี นันทขว้าง ที่พวกเขาเคารพรักอยู่เสมอๆ ซึ่งดำรงคงเคยเห็นผลงานของอาจารย์ทวี นันทขว้าง และเกิดความประทับใจในแนว

ทางการสร้างงานแบบนี้ก็เป็นได้ นอกจากนั้นกระแสศิลปะแนวอิมเพรสชันนิสม์ ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมมากในขณะนั้น อาจส่งผลให้ดำรงสนใจที่จะเรียนรู้และทดลองการเขียนภาพในแนวนี้ตามประสบการณ์ศิลปะหนุ่มผู้กระหายใคร่รู้ให้เท่าทันความเป็นไปของโลกศิลปะ

ในช่วงระยะเวลา 3 ปีที่เพาะช่าง (พ.ศ. 2497-2500) ดำรงได้เรียนรู้และฝึกฝนการเขียนภาพอันเป็นวิชาพื้นฐานสำหรับการสร้างสรรค์งานศิลปะ และได้เดินตามแนวทางของศิลปินอิมเพรสชันนิสม์โดยการออกไปเขียนภาพยังสถานที่จริง ส่วนใหญ่มักเขียนภาพจากความประทับใจในทิวทัศน์หรือมุมมองตามที่ตาเห็นและเน้นการแสดงบรรยากาศแห่งช่วงเวลาอันน่าประทับใจ ดำรงมักชอบออกไปฝึกเขียนภาพยังสถานที่จริง ซึ่งมักอยู่ไม่ห่างจากที่พักของเขามากนัก ในช่วงที่เรียนอยู่ที่โรงเรียนเพาะช่าง ดำรงไม่ค่อยมีเงินใช้จ่ายมากนัก เพราะครอบครัวมีฐานะค่อนข้างยากจน ดังนั้นเขาจึงไม่ค่อยมีเงินพอซื้อสีน้ำมันและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการเขียนภาพ แต่เพื่อศิลปะที่เขารักยิ่งแล้ว เขาจึงไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆ ที่จะมาขัดขวางการเรียนศิลปะของเขา ดำรงได้แก้ไขปัญหานี้ด้วยการเลือกวาดภาพด้วยพู่กันและหมึกดำและเขียนภาพด้วยสีน้ำ¹ เพราะนอกจากจะเสียค่าใช้จ่ายไม่มากนักแล้ว ยังเป็นเทคนิคที่สามารถตอบสนองต่อการแสดงออกได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้การเขียนภาพด้วยหมึกดำยังเป็นงานวาดเส้นที่เป็นพื้นฐานสำคัญต่อการสร้างงานศิลปะอีกด้วย

ในช่วงเวลาที่ดำรงเรียนอยู่ที่โรงเรียนเพาะช่าง นอกจากเขาจะต้องเรียนรู้เทคนิคการเขียนภาพแล้ว ยังต้องศึกษาวิชาการจัดวางองค์ประกอบภาพ หลักทัศนียวิทยาเพื่อสร้างระยะภายในภาพ รวมทั้งการใช้สีแปร่งเพื่อสร้างพื้นผิว น้ำหนัก และแสงเงาในภาพ ซึ่งเป็นการศึกษาวิธีการสร้างงานศิลปะตามหลักวิชา (Academic) ผลงานในยุคนี้เขียนในรูปแบบอิมเพรสชันนิสม์ ส่วนใหญ่เป็นภาพทิวทัศน์และบ้านเรือนในชนบทที่แวดล้อมไปด้วยธรรมชาติ เช่น ภาพ *โรงไฟฟ้าวัดเลียบ* (ภาพที่ 22) ภาพ *บ้านเชิงเขา* (ภาพที่ 67) และภาพ *หลังไฟไหม้* (ภาพที่ 23) ผลงานชุดนี้แสดงให้เห็นถึงการสอดประสานกันระหว่างบ้านเรือน ผู้คน และสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติอันงดงาม น่าเสียดายที่ภาพส่วนใหญ่ซึ่งเขียนขึ้นในช่วงเวลานี้ปัจจุบันไม่ทราบว่ายู่ ณ ที่ใด ส่วนใหญ่เหลือหลักฐานแต่เพียงภาพถ่ายขาวดำไว้ให้ศึกษา ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การศึกษาวิเคราะห์ผลงานชุดนี้จำกัดอยู่เพียง รูปแบบ เนื้อหา และการจัดวางองค์ประกอบเท่านั้น

ภาพ *โรงไฟฟ้าวัดเลียบ* (ภาพที่ 22) ซึ่งได้รับรางวัลเกียรติยศอันดับ 2 เหรียญเงิน จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 7 เมื่อปี พ.ศ. 2499 เป็นการศึกษาโครงสร้างของอาคารขนาดใหญ่ ภาพอาคารของโรงไฟฟ้าที่ทับซ้อนกัน และหลังคาที่มีปล่องไฟขนาดใหญ่ดูมีดทับ บันไดที่ทอดยาวในแนวเฉียง และตำแหน่งของกลุ่มคนบริเวณด้านล่างของภาพที่อยู่ในบรรยากาศมืดทึมดูลึกลับนั้น ช่วยบอกระยะใกล้ไกลภายในภาพได้เป็นอย่างดี ศิลปินใช้เทคนิคหมึกดำเพื่อสร้างน้ำหนัก แสงเงา และระยะในภาพอย่างชำนาญโดยการค่อยๆ ไล่น้ำหนัก แสงเงาเพื่อสร้างความกลมกลืนให้ทั่วทั้งภาพ

ภาพที่ 22 โรงไฟฟ้าวัดเลียบ, 2499, หมึกดำบนกระดาษ (เหรียญเงินศิลปกรรมแห่งชาติ)
 ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัย
 ศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ในปี พ.ศ. 2500 ก่อนที่ ดำรงจะเข้าศึกษาในคณะจิตรกรรม และประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร ครอบครัวยุค “วงศ์อุปราช” ได้พบกับการสูญเสียครั้งใหญ่ เพราะบ้านที่เคยเป็นที่พักพิงทั้งกายและใจของสมาชิกใน ครอบครัว ถูกไฟไหม้วอดวายจนเหลือแต่ตอตะโก บ้านที่ดำรงได้อาศัยมาตั้งแต่ครั้งยังเยาว์วัย กลายเป็นเพียงภาพในอดีตที่ประทับไว้ในความทรงจำเท่านั้น ภาพ *หลังไฟไหม้* (ภาพที่ 23) เปรียบเสมือนภาพที่เขาได้บันทึกทั้งอดีตแห่งความสุขและปัจจุบันอันขมขื่น ในอดีตบ้านหลังนี้เคยเป็นสถานที่ที่เขาเคยวิ่งเล่นสนุกสนานกับพี่ๆ น้องๆ และอยู่กันตามประสาพ่อแม่ลูกกันอย่างอบอุ่น ปัจจุบันบ้านหลังนี้เหลือเพียงแต่ซากปรักหักพังเท่านั้น ภาพ “หลังไฟไหม้” จึงเป็นภาพที่เขียนขึ้นเพื่อแสดงความอาลัยและบันทึกความประทับใจเมื่อครั้งอดีตเกี่ยวกับบ้านหลังนี้ และเป็นการสะท้อนความสะเทือนใจของศิลปินที่มีต่อเหตุการณ์อันน่าเศร้าที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของตน

ภาพที่ 23 *หลังไฟไหม้*, 2500, สีน้ำมันบนผ้า

ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ผลงานของดำรง ขณะศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 1 คณะจิตรกรรมและประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผลงานที่พัฒนาต่อเนื่องมาจากผลงานในช่วงที่เรียนอยู่ที่โรงเรียนเพาะช่าง ด้วยความเป็นคนมุ่งมั่น ขยันหมั่นเพียร และฝึกฝนฝีมืออย่างสม่ำเสมอ ประกอบกับการได้รับรางวัลศิลปกรรมแห่งชาติตั้งแต่เริ่มเรียนศิลปะ ทำให้ดำรงยังคงขยันเดินทางไปเขียนภาพจากสถานที่จริงดังเช่นที่เคยทำเมื่อครั้งยังเรียนอยู่ที่โรงเรียนเพาะช่าง ภาพเขียนในช่วงเวลานี้ส่วนใหญ่เป็นภาพทิวทัศน์ของสถานที่ที่อยู่ใกล้ๆ บ้านพักของเขา ระหว่างปี พ.ศ. 2500-2505 ดำรงต้องย้ายที่พักอาศัยบ่อยครั้ง บ้านพักของเขาตั้งอยู่ทั้งในเขตกรุงเทพฯ ธนบุรี และนนทบุรี เช่น นางเลิ้ง บางลำพู ตลาดพลู บางซื่อ และหมู่บ้านเศรษฐกิจ ดังนั้นผลงานในชุดนี้ จึงมักเป็นภาพของตึกหรืออาคารในเมืองใหญ่ ภาพบ้านสวนหรือเรือในลำคลองท่ามกลางธรรมชาติในชนบท และเขายังคงเขียนในรูปแบบอิมเพรสชันนิสต์ด้วย เทคนิคหมึกดำ สีน้ำ และบางภาพเขียนด้วยสีน้ำมัน ผลงานในชุดนี้ได้แก่ *โรงไฟฟ้า* (ภาพที่ 24) *ตอนเช้าที่บางซื่อ* (ภาพที่ 70) และ *เรือ* (ภาพที่ 71) เป็นต้น

ผลจากการขยันหมั่นเพียรออกไปเขียนภาพนอกสถานที่เป็นประจำ ทำให้ภาพ *โรงไฟฟ้า* (ภาพที่ 24) ของดำรงได้รับรางวัลเกียรติยศอันดับ 3 เหรียญทองแดง จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 8 ปี พ.ศ. 2500 ถึงแม้ภาพนี้จะเป็นภาพโรงไฟฟ้าเช่นเดียวกับภาพ “โรงไฟฟ้าวัดเลียบ” แต่ภาพนี้จะนำเสนอมุมมองใหม่ของโรงไฟฟ้าที่มีองค์ประกอบซับซ้อนและลงตัวมากขึ้น นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการในการเขียนภาพ การแยกน้ำหนัก และแสงเงาได้ดียิ่งขึ้น การทinting ปรองอย่างรวดเร็วและแม่นยำที่เป็นผลมาจากการหมั่นฝึกฝนเขียนภาพอย่างสม่ำเสมอสะท้อนให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญและความเข้าใจในการทinting ปรองเพื่อสอดคล้องอารมณ์ลงในภาพ

ในปี พ.ศ. 2502 ขณะที่ดำรงกำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2 ของคณะจิตรกรรมและประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร เขาได้เรียน วิชาวิจัยศิลปะไทย (Research of Thai Art) ซึ่งเป็นวิชาหนึ่งที่สำคัญในหลักสูตรศิลปบัณฑิตของคณะ จุดประสงค์ของวิชานี้คือ ต้องการให้นักศึกษาฝึกฝน เรียนรู้ และซึมซับผลงานของบรมครูช่างไทยในอดีตดังที่ท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรีเคยกล่าวไว้ว่า

... ความจริง อดีตก็เป็นวิถีแห่งความรู้เรื่องของเราทุกคน สำหรับให้เรารู้ให้เราศึกษา และเป็นสิ่งบันดาลใจแก่เราในการสร้างสิ่งใหม่ ๆ แท้ที่จริงว่าในแดนแห่งศิลปะ ความบันดาลใจเช่นนี้ ย่อมช่วยเราให้รักษาศิลปอันมีลักษณะเป็นพิเศษของชาติไว้ให้มีชีวิตยืนยงต่อไป แต่เราไม่บังควรจะอาศัยแบบอย่างของเก่าที่สืบเป็นประเพณีกันมา ให้เป็นเหมือนดังกรงทองที่ขังความนึกเห็นของศิลปินไว้ เสรีภาพเป็นสิ่งจำเป็นแก่การเนรมิตสร้างศิลปะ ถ้าเราตั้งต้นวางเป็นข้อบังคับสำหรับเราขึ้นไว้ก็เหมือนกับเราผูกมัดความคิดของมนุษย์ไว้ ซึ่งเปรียบเหมือนมีปีกบินได้ให้ถูกบังคับอยู่แต่ในกรง...²

ภาพที่ 24 โรงไฟฟ้า , 2500, หมึกดำบนกระดาษ

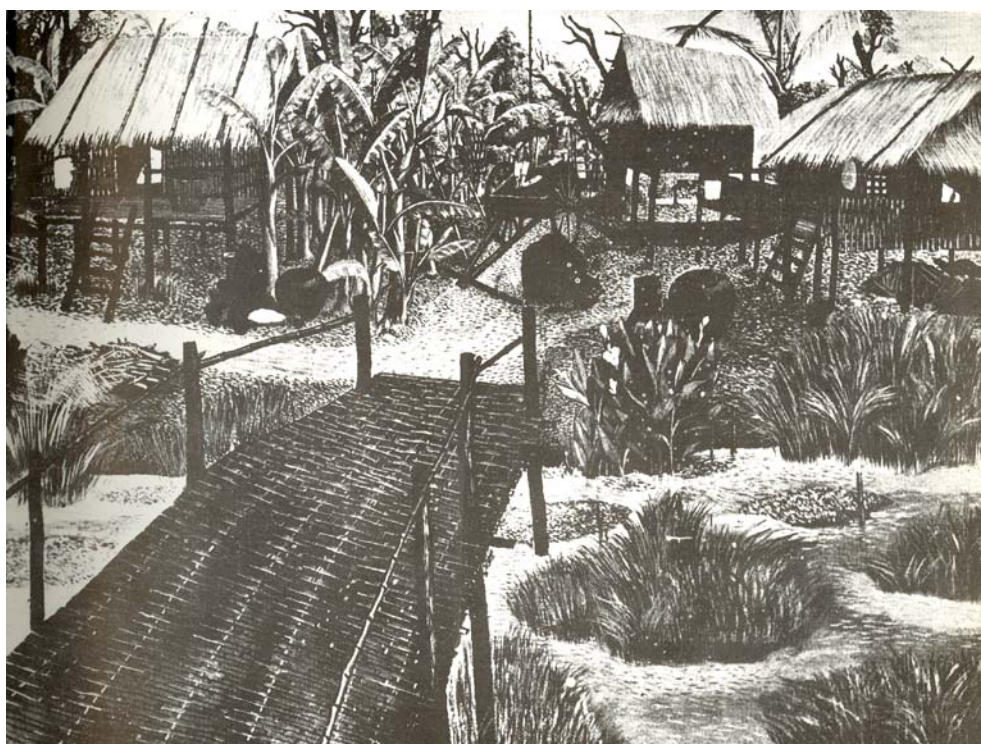
ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รกรกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 41.

การเรียนวิชาวิจิตรศิลป์ไทย ทำให้ดำรงมีโอกาสได้คัดลอกผลงานศิลปะไทยโบราณ รวมทั้งได้ฝึกฝนและเรียนรู้การเขียนภาพในรูปแบบและเทคนิคที่ต่างไปจากเดิม ซึ่งเป็นแนวทางในการเขียนภาพที่เข้ากับลักษณะนิสัยของดำรง ที่รักในการเขียนรายละเอียดของภาพ และส่งผลให้ผลงาน ในช่วงนี้เปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นภาพสัญลักษณ์ที่เขียนขึ้นมาจากจินตนาการ ความทรงจำ และความประทับใจของศิลปิน การเน้นรายละเอียดขององค์ประกอบ ภายในภาพโดยการตัดเส้น ทำให้ภาพมีความคมชัดและแสดงรายละเอียดได้มากยิ่งขึ้น ผลงานในช่วงเวลานี้ยังคงนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้คนในชนบท ท่ามกลางธรรมชาติ อันสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชนบท ที่ดำเนินชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย และสงบร่มเย็นเช่นเดิม ภาพส่วนใหญ่ในช่วงเวลานี้ใช้เทคนิคสีฝุ่น ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการได้ทดลองใช้สีประเภทนี้ในวิชาวิจิตรศิลป์ นอกจากนั้นยังมีราคาถูกเมื่อเทียบกับสีน้ำมัน อีกทั้งยังเป็นสีที่เหมาะสมกับลักษณะการเขียนภาพของดำรงที่ต้องค่อยๆ บรรจงเขียนภาพเพื่อเน้นรายละเอียดของภาพให้ชัดเจน ผลงานเหล่านี้ยังคงเหลือให้เห็นเพียงไม่กี่ชิ้น เพราะดำรงได้ขายไปเกือบหมด เพื่อนำเงินมายังชีพและจ่ายค่าเล่าเรียน³ ผลงานยุคนี้ได้แก่ บ้านชาวเหนือ (ภาพที่ 25) หมู่บ้านชาวประมง (ภาพที่ 26) บ้านชาวนา (ภาพที่ 75) หมู่บ้านชาวนา (ภาพที่ 76) ต้นมะพร้าว (ภาพที่ 77) และบ้านชาวประมง (ภาพที่ 78)

บ้านชาวเหนือ (ภาพที่ 25) และ หมู่บ้านชาวประมง (ภาพที่ 26) เป็นภาพที่เขียนขึ้นมาจากจินตนาการ ประสบการณ์ และความทรงจำ ไม่ใช่ภาพเหมือนจริงตามธรรมชาติ แต่เป็นภาพที่แสดงออกถึงความประทับใจในบรรยากาศของการดำรงชีวิตของผู้คนในชนบท มีการจัดวางองค์ประกอบที่สมบูรณ์และลงตัว ดำรงเขียนภาพทั้งสองนี้ด้วยเทคนิคสีฝุ่น เขาให้ความสำคัญกับรายละเอียดขององค์ประกอบภายในภาพทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเครื่องจักสาน ฝาบ้าน หรือหลังคามุงจาก ดำรงใช้เทคนิคการตัดเส้นเพื่อเน้นโครงสร้างที่แข็งแรงขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม และเพื่อสร้างความเคลื่อนไหวให้กับองค์ประกอบภายในภาพ เช่น กอหญ้า ต้นกล้วย และหลังคามุงจาก เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการใช้จุดเพื่อเน้นรายละเอียดและแสงเงาบริเวณพื้นดินอีกด้วย ไม่ไผ่นับเป็นองค์ประกอบสำคัญในภาพ “หมู่บ้านชาวประมง” เพราะเป็นตัวเน้นจังหวะการเคลื่อนไหวและระยะใกล้ไกลภายในภาพ ซึ่งการเขียนไม้ไผ่ในลักษณะนี้ได้กลายเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของดำรงดังจะเห็นได้จากหลายๆ ภาพในช่วงเวลานี้ เช่น หมู่บ้านชาวนา (ภาพที่ 76) ต้นมะพร้าว (ภาพที่ 77) และ บ้านชาวประมง (ภาพที่ 78) เป็นต้น ดำรงได้นำการเขียนไม้ไผ่ในลักษณะดังกล่าวมาพัฒนาต่อทำให้เกิดเป็นองค์ประกอบสำคัญในผลงานยุคต่อไป

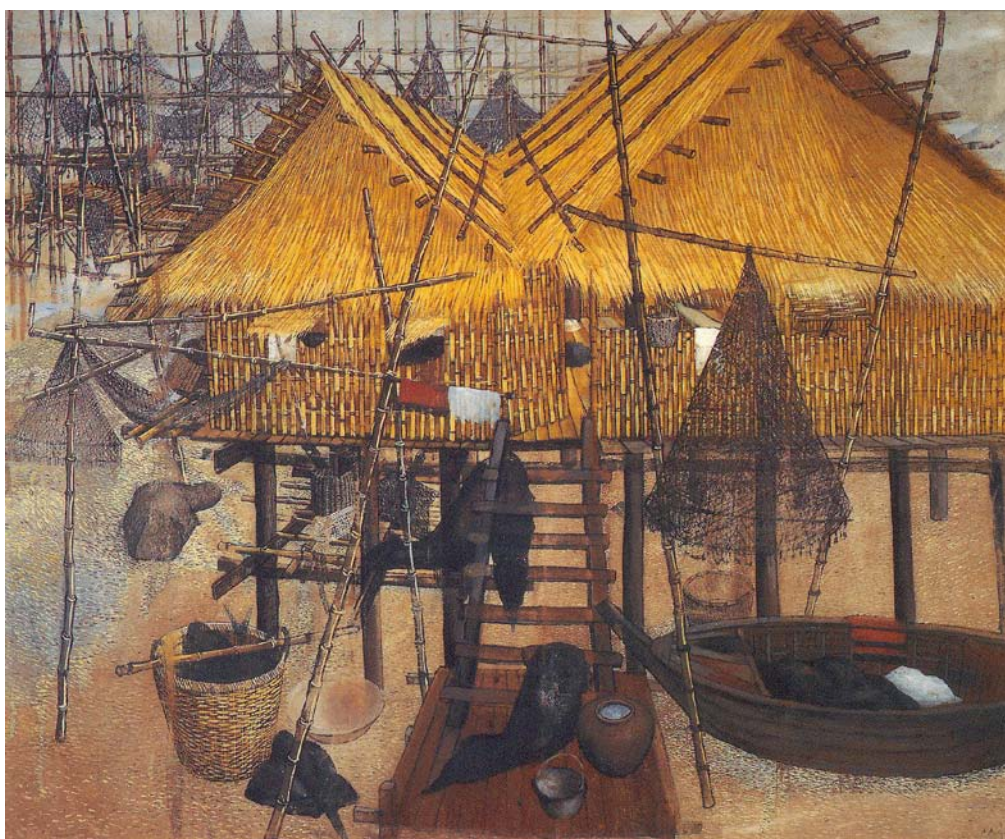
การเปลี่ยนรูปแบบการสร้างงานจากรูปแบบอิมเพรสชันนิสม์มาเป็นภาพทิวทัศน์ในเชิงสัญลักษณ์ ทำให้ผลงานของดำรงมีเอกลักษณ์เฉพาะตน และส่งผลให้เขาประสบความสำเร็จครั้งยิ่งใหญ่ในชีวิตการเป็นนักศึกษาศิลปะ และเป็นเกียรติประวัติที่นำภาคภูมิใจของดำรง เพราะ ภาพ “หมู่บ้านชาวประมง” ที่เขียนในช่วงเวลานี้ได้รับรางวัลเกียรติยศอันดับ 1 เหรียญทอง จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 11 ปี พ.ศ. 2503 ขณะที่เขามีอายุเพียง 24 ปีเท่านั้น

นอกจากภาพจิตรกรรมที่ดำรงได้สร้างสรรค์ขึ้นเป็นจำนวนมาก แล้ว เขายังได้สร้างผลงานด้วยเทคนิคภาพพิมพ์ไม้ ซึ่งเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตรของคณะจิตรกรรมและประติมากรรมในขณะนั้น ผลงานภาพพิมพ์แม่พิมพ์ไม้เหล่านี้มีรูปแบบและเนื้อหาที่สอดคล้องกับผลงานจิตรกรรมคือ มีเนื้อหาเกี่ยวกับ วิถีชีวิตของผู้คนในชนบท ผลงานเหล่านี้ ได้แก่ บ้านชาวนา (พ.ศ. 2503) หมู่บ้านชาวเหนือ 1 (พ.ศ. 2503) หมู่บ้านชาวเหนือ 2 (พ.ศ. 2503) และ เรือ (พ.ศ. 2503) การที่ดำรงได้มีโอกาสเรียนรู้เทคนิคภาพพิมพ์แม่พิมพ์ไม้ นับเป็นการจุดประกายให้เขาสร้างสรรค์ผลงานในเทคนิคภาพพิมพ์ควบคู่ไปกับผลงานจิตรกรรมตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ภาพที่ 25 บ้านชาวเหนือ , 2502, สีฝุ่นบนผ้า

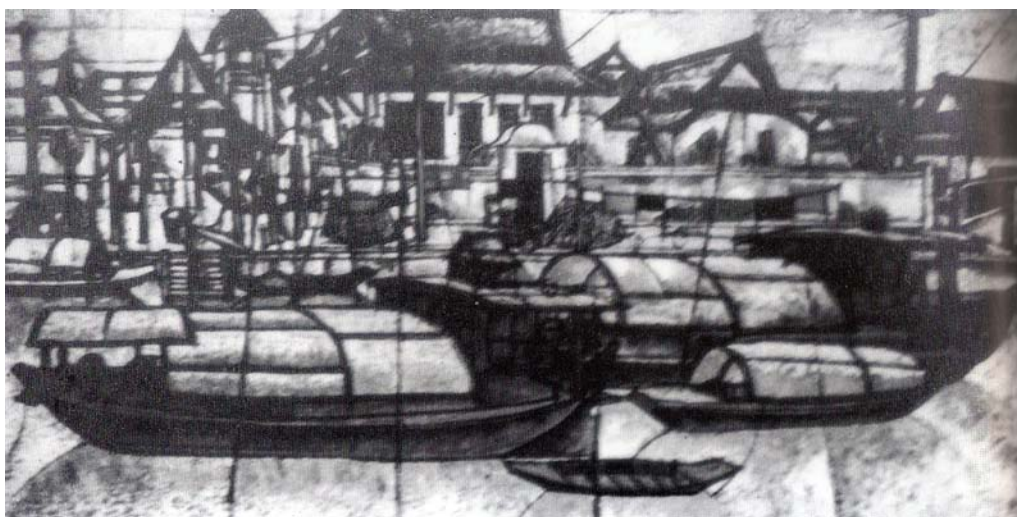
ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 26 หมู่บ้านชาวประมง , 2503, สีฝุ่นบนผ้า

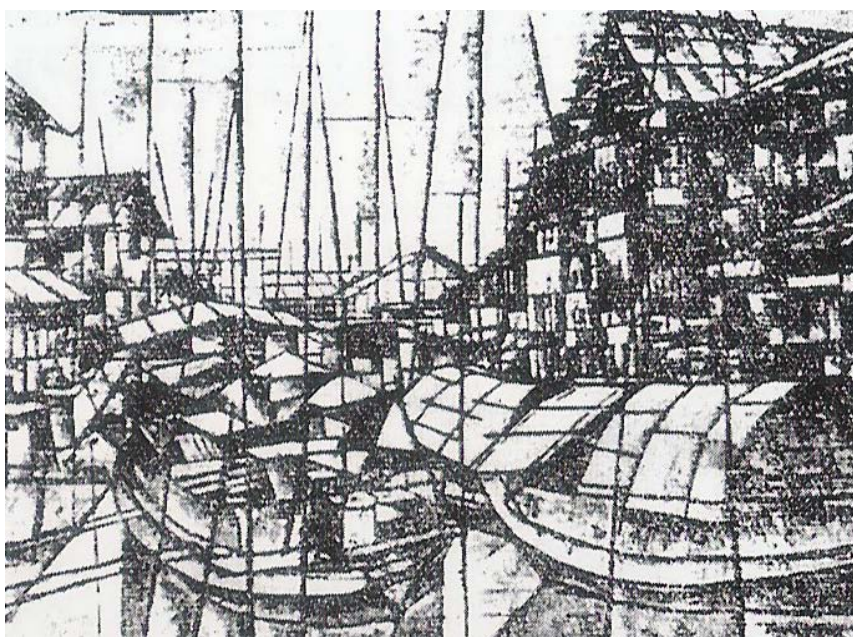
ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ความสำเร็จ จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 11 ในปี พ.ศ. 2504 ทำให้ดำรงมีความ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาผลงานศิลปะของตนเองให้มีความทันสมัยตามแบบสากลนิยมมากขึ้น ดังนั้นเขาจึงกล้า เปลี่ยนรูปแบบการสร้างสรรค์ผลงานจากเดิมกลายเป็นผลงานกึ่งนามธรรม ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมมากใน ขณะนั้น ถึงแม้ว่าผลงานของดำรงจะเปลี่ยนรูปแบบไปเป็นการลดทอนรายละเอียดของภาพลง แต่ก็ยังคง แสดงเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบไทยเช่นเดิม เช่น ภาพ *คลอง* (ภาพที่ 27) ซึ่งได้รับรางวัลที่ 1 จากการแสดงศิลปกรรม ณ วังสวนผักกาด กรุงเทพฯ ในขณะที่ภาพ “คลอง” เริ่มมีการลดทอนรายละเอียด ของภาพลงบ้างเล็กน้อย แต่ภาพ *คลองในกรุงเทพฯ* (ภาพที่ 28) ซึ่งได้รับรางวัลเกียรตินิยมอันดับ 2 เหรียญ เงิน จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 12 เมื่อปี พ.ศ. 2504 และภาพ *คลองวาฬ 4* (ภาพที่ 29) ซึ่งได้รับ รางวัลเกียรตินิยมอันดับ 2 เหรียญเงิน จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 13 เมื่อปี พ.ศ. 2505 เป็นภาพ ที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งคือ มีการลดทอนรายละเอียดของภาพลงมากขึ้น ใช้เส้นเป็นตัวคั ดรูปทรงเดิมเพื่อสร้างรูปทรงใหม่คล้ายศิลปะรูปแบบ Cubism นอกจากนั้นเส้นตรงแนวตั้งเอนซ้าย ขวาที่ กระจายทั่วภาพยังเป็นตัวสร้างจังหวะความเคลื่อนไหวและสร้างระยะภายในภาพอีกด้วย ซึ่งเส้นเหล่านี้ สันนิษฐานว่า อาจมีที่มาจากเส้นของไม้ไผ่ในผลงานชุด “หมู่บ้าน ชาวประมง” ผลงานรูปแบบกึ่งนามธรรม ในยุคนี้นับเป็นรากฐานของการสร้างสรรค์ผลงานในยุคต่อไปของดำรงเมื่อเขาไปศึกษาต่อยังประเทศ อังกฤษ

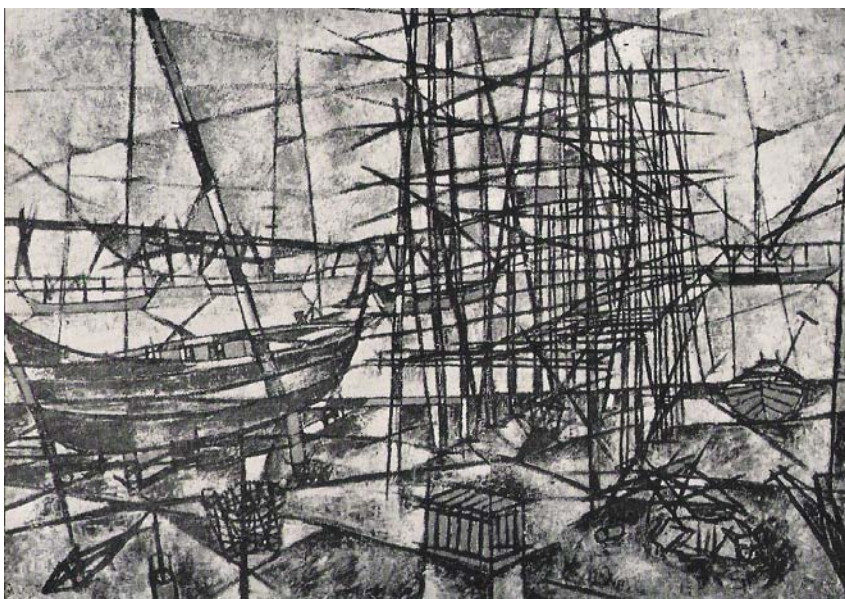
ภาพที่ 27 คลอง , 2504, สีน้ำมันบนผ้าใบ

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รูกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วย ศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 46.

ภาพที่ 28 คลองในกรุงเทพฯ, 2504, สีนํ้ามันบนผ้าใบ

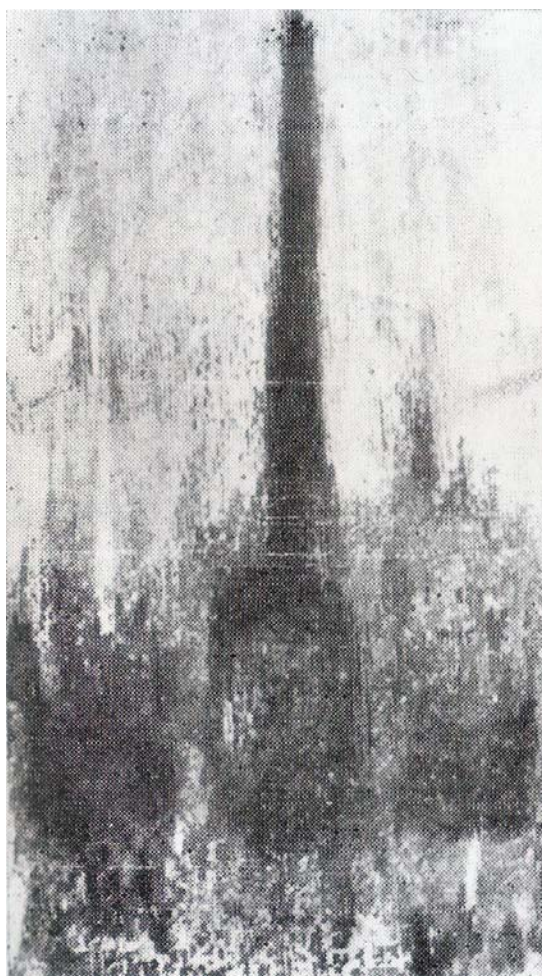
ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 46.

ภาพที่ 29 คลองวาฬ 4 , 2505, สีน้ำมันบนผ้าใบ

ที่มา : จิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย
(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2512.), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ดำรง วงศ์อุปราช เป็นศิลปินหนุ่มผู้เต็มไปด้วยความมุ่งมั่นในการแสวงหาความก้าวหน้าเพื่อก้าวไปสู่การเป็นศิลปินที่ประสบความสำเร็จและเป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ ด้วยความมุ่งมั่น เขาจึงหาโอกาสไปเรียนภาษาอังกฤษที่สถาบัน เอ.ยู.เอ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ ในปี พ.ศ. 2505 ดำรง ได้รับทุนบริติชเคาน์ซิล จากรัฐบาลอังกฤษ ให้ไปศึกษาและทำงานศิลปะที่ประเทศอังกฤษ เขาได้เข้าเรียนใน Slade School เป็นระยะเวลา 1 ปี (พ.ศ.2505-2506) การเดินทางมายังประเทศอังกฤษในครั้งนี้เป็นเสมือนการเปิดโลกทัศน์ให้กับดำรง ศิลปินหนุ่มจากประเทศแห่งโลกตะวันออกอันแสนไกล ทำให้เขามีโอกาสได้พบเห็นสิ่งต่างๆ มากมายที่น่าตื่นตาตื่นใจ ได้รู้จักกับสังคมและวัฒนธรรมใหม่ ผู้คน ภาษา และอาหารการกินที่ไม่คุ้นเคย โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้รับรู้ถึงกระแสในวงการศิลปะตะวันตกที่ก้าวล้ำไปไกลกว่าในประเทศบ้านเกิดของตน วงการศิลปะยุโรปในช่วงเวลานั้นมีแนวทางการสร้างงานศิลปะใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนกระตุ้นให้ดำรงเกิดความต้องการที่จะสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในแนวทางใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม ภาพ *ไม่มีชื่อ* (ภาพที่ 30) ซึ่งเป็นภาพที่เขียนจากสถานที่จริง ทำให้เห็นถึงการสร้างงานที่แตกต่างไปจากเดิม เป็นการเขียนภาพที่มาจากความประทับใจในรูปแบบกึ่งนามธรรม เส้นขอบนอกหายไป กลายเป็นการใช้สีสร้างรูปทรงคล้ายงานรูปแบบอิมเพรสชันนิสม์ ภาพนี้เป็นผลงานกึ่งนามธรรมเพียงภาพเดียวในช่วงเวลานี้

ภาพที่ 30 ไม่มีชื่อ, 2505, สีน้ำมันบนผ้าใบ

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รกรกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 51.

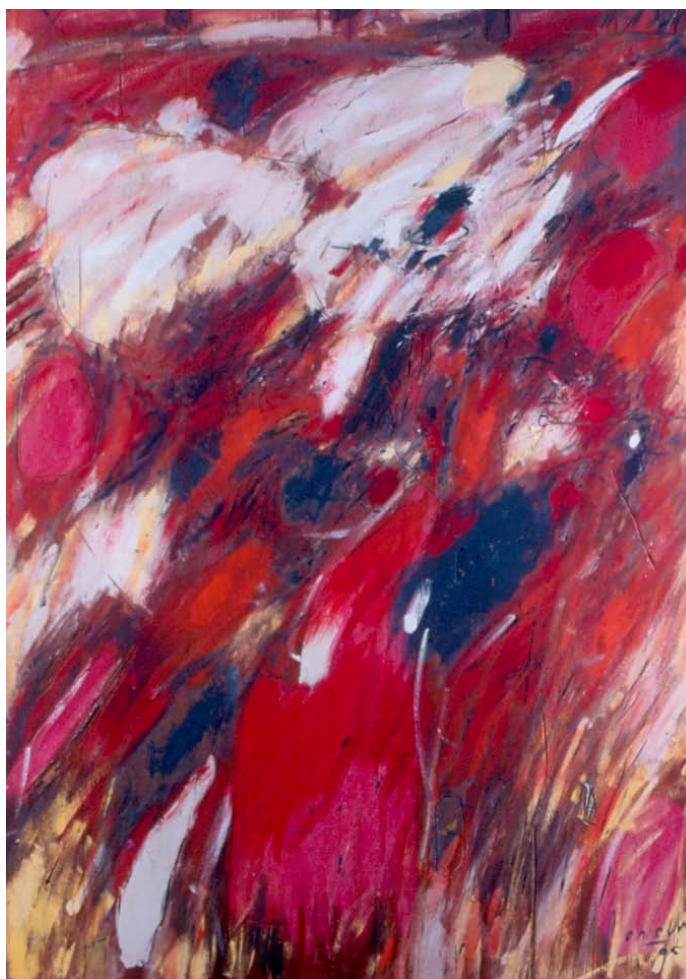
ผลงานอื่นๆ ที่สร้างในระหว่างพำนักอยู่ในนครลอนดอนมีรูปแบบนามธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมมากในขณะนั้น ผลงานของดำรงในช่วงเวลานี้แสดงให้เห็นถึงการไม่ยึดติดกับรูปทรงใดๆ ทั้งเรื่องราวและรูปทรงธรรมชาติ ใช้เส้น สี และฝีแปรงสร้างองค์ประกอบและจังหวะแห่งการเคลื่อนไหวที่ทรงพลัง เพื่อสะท้อนภาพของสิ่งที่เป็นนามธรรม นั่นคือ “เสียงดนตรี” นอกจากการเขียนภาพแล้ว ดำรงยังเล่นไวโอลินเป็นงานอดิเรกด้วย ซึ่งอาจเพราะได้รับการปลูกฝังเรื่องดนตรีมาจากศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ที่มหาวิทยาลัยศิลปากรก็เป็นได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ดำรงนำเอาเสียงดนตรีมาถ่ายทอดเป็นผลงานแนวนามธรรมของเขา ผลงานของดำรงในช่วงเวลานี้มีลักษณะคล้ายกับผลงานในกลุ่มแอ็บสแตรก เอ็กเพรสชันนิสม์ (Abstract Expressionism)⁴ คือ เน้นการสร้างงานที่เต็มไปด้วยอารมณ์ การบิดเบี้ยวเปลี่ยนแปลง และการแสดงออกที่อิสระของศิลปิน ผลงานในยุคนี้ดำรงใช้น้ำหนักของสีและการทึงฝี

แปร่งเป็นตัวสร้างรูปทรงและกำหนดอารมณ์ภายในภาพ บางภาพเป็นรูปทรงอิสระ บางภาพเป็นรูปทรงเรขาคณิต และบางภาพเป็นพุ่มคล้ายดอกไม้ ซึ่งความแตกต่างกันในรูปทรงเหล่านี้ อาจมาจากเสียงดนตรีในท่วงทำนองต่างๆ ที่เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างงานแต่ละครั้งของศิลปิน และเป็นตัวกำหนดรูปทรงและอารมณ์ในแต่ละภาพ ศิลปินได้สร้างรูปทรงขนาดต่างๆ และกระจายน้ำหนักของสี ทำให้ภาพเกิดความเคลื่อนไหวและสัมพันธ์ต่อกันทั่วทั้งภาพ ผลงานในช่วงนี้แตกต่างจากผลงานในช่วงก่อนหน้านี้อย่างสิ้นเชิง ซึ่งถือเป็นการทดลองสร้างงานในแนวทางใหม่ตามกระแสของวงการศิลปะขณะนั้น ผลงานนี้ได้แก่องค์ประกอบสีเขียว (ภาพที่ 73) คนตรี ลอนดอน (ภาพที่ 74) และ กระบวน ลอนดอน (ภาพที่ 31)

ภาพที่ 31 กระบวน ลอนดอน , 2506 , สีน้ำมันบนผ้าใบ

ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 32 “ไม่มีชื่อ”, 2508 , สีน้ำมัน คอลลาจ-เทคนิคผสม
(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

หลังจากศึกษาและดูงานที่ Slade School ประเทศอังกฤษ เป็นเวลาหนึ่งปี ก่อนกลับประเทศไทย ดำรงได้ไปหาประสบการณ์เพิ่มเติมโดยการนำผลงานชุดนามธรรมที่สร้างในนครลอนดอนไปแสดงที่ แกลเลอรี ดู พาสเซอว์ (Galerie Du Passeur) กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่ศิลปินหนุ่มได้แสดงผลงานเดี่ยวในต่างประเทศ และดำรงได้นำผลงานชุดดังกล่าวไปแสดงต่อยังประเทศอิตาลี นอกจากนี้เขายังสร้างงานภาพพิมพ์ชุดใหม่แสดงร่วมด้วย ณ แกลเลอรี นูเมโร (Galleria Numero) เมืองฟลอเรนซ์ ประเทศอิตาลี

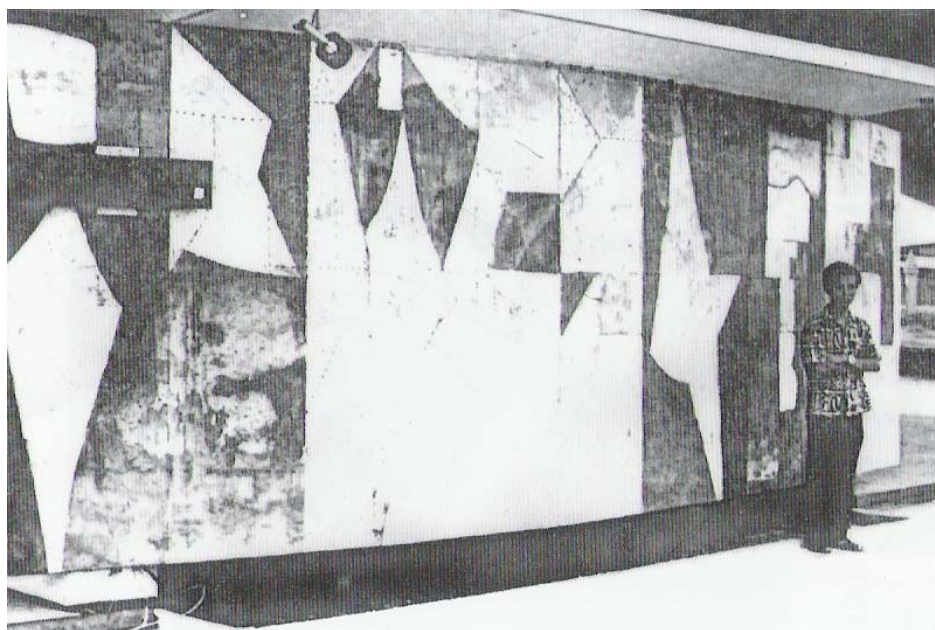
หลังจากเดินทางกลับมายังประเทศไทยในปี พ.ศ. 2506 ดำรงต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด เพราะเขาไม่ได้อยู่ในสถานะนักศึกษาอีกต่อไป แต่เป็นผู้ใหญ่ที่ต้องประกอบอาชีพเพื่อหารายได้มาเลี้ยงตัวเอง พร้อมกับการสร้างงานศิลปะที่เขารัก นับว่าย่างไกลคืบหน้าของเขาสอดคล้องและส่งเสริมต่อการสร้างสรรค์

งานศิลปะ นั่นคือ การเป็นนักเขียนบทความทางศิลปะ ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ สยามนิกร และพิมพ์ไทย ถึงแม้ว่าเขาจะได้รับคำตอบแทนเพียงน้อยนิดจากการเขียนบทความ แต่ก็ยังพอช่วยประทังชีพได้บ้าง ถึงแม้ชีวิตอาจไม่สุขสบายนัก แต่ดำรงก็ยังพยายามสร้างงานศิลปะซึ่งเป็นชีวิตจิตใจของเขาอย่างต่อเนื่อง ผลงานสร้างสรรค์ระหว่างปี พ.ศ. 2506-2508 เป็นรูปแบบนามธรรมเช่นเดียวกับผลงานที่สร้างสรรค์ในประเทศอังกฤษ แต่วิธีการสร้างงานจะแตกต่างกัน เพราะช่วงเวลานี้ศิลปินได้ทดลองใช้วิธีการสร้างงานแบบ “Action Painting” ผลงานชุดนี้ของดำรงแสดงให้เห็นความแม่นยำในการวางจังหวะของสีและการทิ้งฝีแปรงที่เป็นอิสระ ทำให้ภาพเต็มไปด้วยอารมณ์ความรู้สึกและพลังแห่งความเคลื่อนไหวที่รุนแรง ประสบการณ์จากการศึกษาและสร้างสรรค์งานศิลปะอย่างจริงจังมานานหลายปี ทำให้ดำรงเริ่มเข้าใจและเข้าใจการสร้างงานรูปแบบนามธรรมได้ดีมากขึ้น จนสามารถพัฒนาการสร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบนี้ได้ก้าวหน้ามากขึ้น ผลงานชุดนี้ดำรงเรียกว่า “ชุนนามธรรมในประเทศไทย ” (2506 – 2507) หนึ่งในผลงานในช่วงเวลานี้ได้แก่ *ไม่มีชื่อ* (ภาพที่ 32) อย่างไรก็ตามผลงานชุดนี้ของดำรงกลับไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควร อาจเป็นเพราะผลงานของเขามีรูปแบบที่ทันสมัยมากเกินไปก็เป็นได้ แต่ดำรงยังคงสร้างงานศิลปะของเขาต่อไปอย่างสม่ำเสมอและในปี พ.ศ. 2506 ดำรงนำผลงานนามธรรมแบบ “ Action Painting” ที่สร้างขึ้นระหว่างพำนักอยู่ที่หนองแขม ธนบุรี เข้าแสดงในนิทรรศการศิลปะร่วมกับเพื่อนศิลปินอิสระหลายคน ที่ราชอาโศก แกลเลอรี ในปี พ.ศ. 2507 ดำรงนำผลงานชุดลอนดอนแสดงเดี่ยวในนิทรรศการศิลปะ ที่องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อ.ส.ท.) ⁵ กรุงเทพฯ และในปีเดียวกันดำรงได้รวบรวมผลงานจิตรกรรมนามธรรมชุดลอนดอนและชุดหนองแขม ธนบุรี แสดงเดี่ยวในนิทรรศการศิลปะ ที่สำนักข่าวสารอเมริกัน (USIS) จังหวัดเชียงใหม่

ต่อมาในปี พ.ศ. 2508 ดำรงเข้ารับราชการเป็นอาจารย์สอนศิลปะที่ วิทยาลัยเทคนิค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นครราชสีมา โดยการชักชวนของ ทวี รัชนิกร เพื่อนเก่าแก่สมัยเมื่อครั้งยังเป็นนักศึกษาด้วยกัน การได้มาเป็นอาจารย์สอนศิลปะที่จังหวัด นครราชสีมา ทำให้ดำรงพ้นจากความสับสนวุ่นวายของกรุงเทพฯ และไม่จำเป็นต้องต่อสู้ดิ้นรนมากนักในการเลี้ยงชีพ เพราะอาชีพอาจารย์เป็นอาชีพที่มั่นคง มีเงินเดือนประจำ และประกอบกับความเป็นอยู่ในต่างจังหวัดที่เรียบง่าย ทำให้ดำรงมีความสงบทางใจมากขึ้น ผลงานในช่วงเวลานี้ศิลปินเริ่มคิดรูปแบบและแนวทางในการสร้างสรรค์ศิลปะที่ต่างไปจากเดิม คือมีการแบ่งพื้นที่ภาพออกเป็นส่วนๆ มีการจัดวางองค์ประกอบภาพที่เรียบง่าย และใช้สีที่สดใสระบายแบบเกลี่ยเรียบลงไปบนองค์ประกอบที่มีรูปทรงเรขาคณิต เช่น งานจิตรกรรมฝาผนังในครุสัมนาคาร วิทยาลัยเทคนิค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นครราชสีมา (ภาพที่ 33) การแบ่งพื้นที่ภาพออกเป็นส่วนๆ ในลักษณะดังกล่าวยังปรากฏในผลงานอื่นๆ ที่สร้างขึ้นในช่วงเวลานี้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น ภาพ *นาฬิกา* (ภาพที่ 34) และภาพ *ไม่มีชื่อ* (ภาพที่ 35)

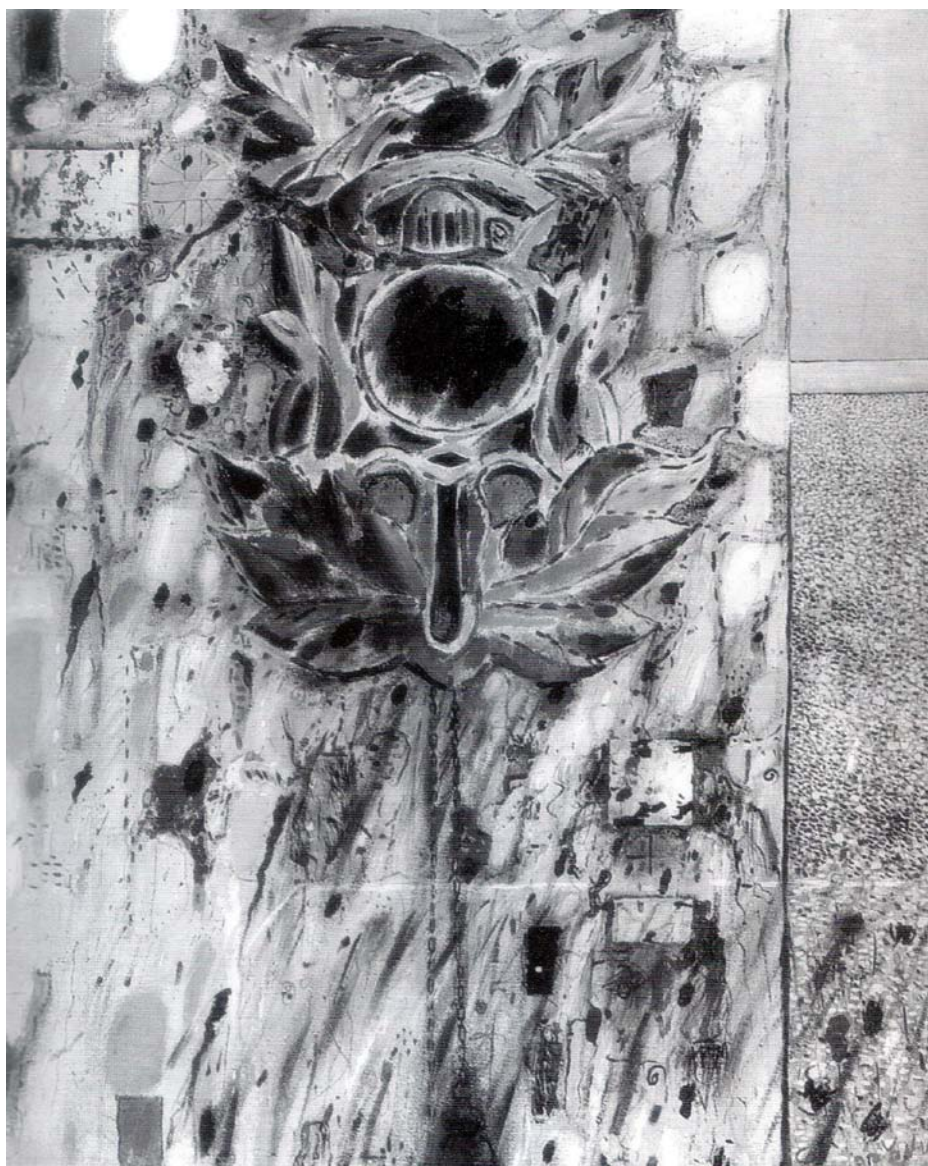
นอกจากผลงานจิตรกรรมแล้ว ดำรงยังสร้างผลงานภาพพิมพ์แบบนามธรรม และได้นำไปแสดงเดี่ยวในนิทรรศการศิลปะ ณ แกลเลอรี 20 กรุงเทพฯ ก่อนเดินทางไปศึกษาต่อยังประเทศสหรัฐอเมริกา

ผลงานเหล่านี้ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เตรียมพร้อมสำหรับการพัฒนาการขั้นต่อไปในการสร้างสรรค์งานศิลปะของดำรง

ภาพที่ 33 จิตรกรรมฝาผนังในครุสัมนาคาร วิทยาลัยเทคนิค ภาควะวันออกเฉียงเหนือ นครราชสีมา , 2509

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 60.

ภาพที่ 34 นาฬิกา , 2510 เทคนิคผสม

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รกรกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 61.

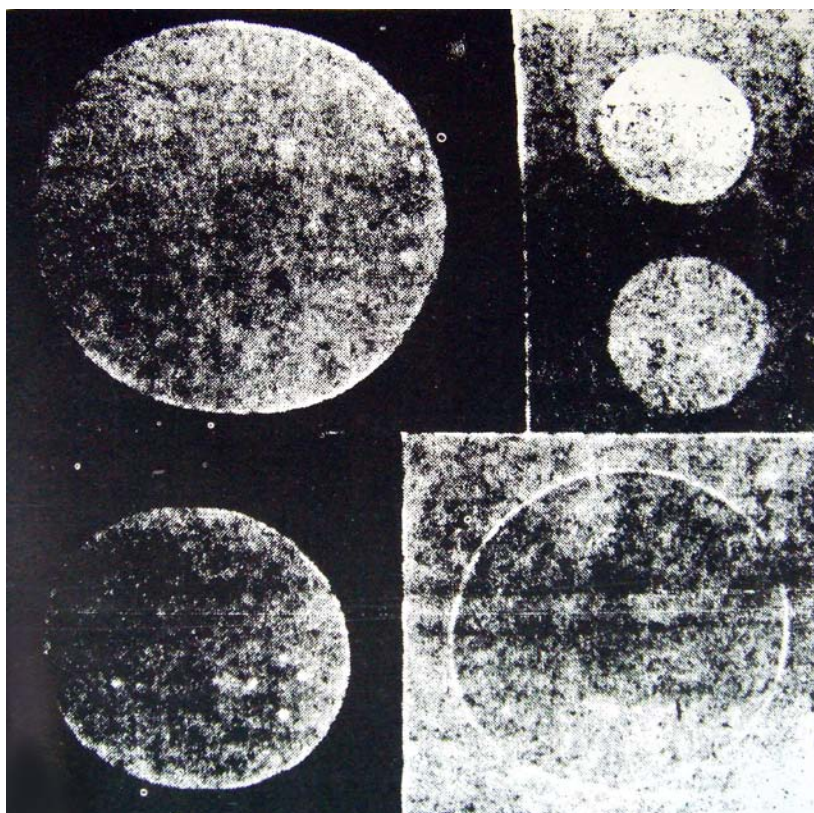

ภาพที่ 35 “ไม่มีชื่อ”, - เทคนิคผสม

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

หนึ่งปีหลังจากการแต่งงานกับนางประไพพรรณ ในปี พ.ศ. 2511 ดำรงก็ได้รับทุนการศึกษาจากกองทุนจอห์น ดี. ร็อกกี เฟลเลอร์ที่ 3 เพื่อไปศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาจิตรศิลป์ ที่มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย เมืองฟิลาเดลเฟีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงเวลานี้ดำรงไม่ใช่นัมนัสโสที่ใช้ชีวิตแต่เพียงลำพังอีกต่อไป เขามีภรรยาเป็นคู่ชีวิต คอยดูแลเอาใจใส่และเป็นที่ปรึกษาปัญหาชีวิต และมีบุตรชาย (จิตรพงศ์) ที่น่ารักไว้สืบทอด “วงศ์อุปราช” ทำให้เขามีชีวิตที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความรักและความสุข ประกอบกับการที่เขาได้กลับไปใช้ชีวิตเป็นนักศึกษาทุนอีกครั้งหนึ่ง ทำให้ช่วงเวลานี้มีเวลาในการสร้างสรรค์งานอย่างเต็มที่ ซึ่งชีวิตการเป็นนักศึกษาในครั้งนี้ต่างจากการเป็นนักศึกษาทุนที่ประเทศอังกฤษ แต่ไม่ใช่เพราะมีภรรยาและบุตรไปด้วยแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ดำรงมีความเป็นผู้ใหญ่และมีความคิดที่สุ่มรอบคอบมากยิ่งขึ้น ผลงานของเขาในช่วงเวลานี้จึงเต็มไปด้วยการคิดไตร่ตรองอย่างมีเหตุมีผล รวมทั้งมีการเลือกเฟ้นคัดสรรรูปทรงและการจัดวางองค์ประกอบที่ลงตัว ผลงานช่วงเวลานี้ดำรงเรียกว่า ภาพชุดจิตรกรรม “ก ข ค” (พ.ศ. 2512) และ “ชุดฟิลาเดลเฟีย” เป็นการนำเอาตัวอักษรไทยและลายกระหนกของไทยมาประยุกต์ให้เป็นรูปทรงที่เรียบง่ายและผสมผสานกับรูปทรงเรขาคณิตเข้าด้วยกัน เช่น ลีเหลี่ยมและวงกลม จนกลายเป็น

ผลงานแนวใหม่ที่ต่างไปจากผลงานที่เคยสร้างสรรค์มาก่อนหน้านี้อย่างสิ้นเชิง ผลงานจิตรกรรม “ก ข ค” และยุคฟิลาเดลเฟียเป็นการประสานกันของเส้น สี และรูปทรงที่มีเส้นขอบนอกที่ชัดเจน มีการแบ่งพื้นที่ภาพออกเป็นส่วนๆ แต่ละส่วนจะมีรูปทรงและสีที่ต่างกัน ภาพส่วนใหญ่จะประกอบด้วยรูปทรงที่หลากหลาย มักเป็นรูปทรงง่ายๆ และมีการจัดองค์ประกอบที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อน สีที่เลือกใช้ช่วยให้ความรู้สึกสงบ รูปแบบการสร้างงานในลักษณะนี้คล้ายกับผลงานศิลปะแบบ Hard-Edge Painting⁶ นอกจากนั้นศิลปินยังได้สอดแทรกความเป็นไทยด้วยการนำตัวอักษรไทยและลายกระหนกที่ออกแบบใหม่เข้ามาใส่ไว้ในภาพ ทำให้ผลงานชุดนี้กลายเป็นภาพนามธรรมที่สมบูรณ์แบบ และมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง ผลงานในชุดนี้ได้แก่ ฟิลาเดลเฟีย หมายเลข 3 (ภาพที่ 36) และฟิลาเดลเฟีย (ภาพที่ 37)

ภาพที่ 36 ฟิลาเดลเฟีย หมายเลข 3 , 2511 – 2512

ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพ *ฟิลาเดลเฟีย* เป็นการนำลายกระหนกที่เป็นเอกลักษณ์ไทยมาสอดแทรกอยู่ในงานที่มีลักษณะแบบสากล รูปวงกลมและรูปลายกระหนกของไทยที่ลดรายละเอียดให้เรียบง่าย ถูกนำมาจัดวางบนพื้นภาพแบบง่ายๆ สีที่เรียบง่ายและการจัดวางองค์ประกอบที่ไม่ซับซ้อน ทำให้ภาพนี้ให้ความรู้สึกนิ่งเงียบ และสงบ ผลงานในช่วงเวลานี้ถูกนำออกแสดง ในปี พ.ศ. 2512 ที่สถาบันศิลปะร่วมสมัยของมหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนียและพิพิธภัณฑ์ซีวิค เซ็นเตอร์ เมืองฟิลาเดลเฟีย

ภาพที่ 37 ฟิลาเดลเฟีย , 2512 , สีอะครีลิค บนผ้าใบ

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

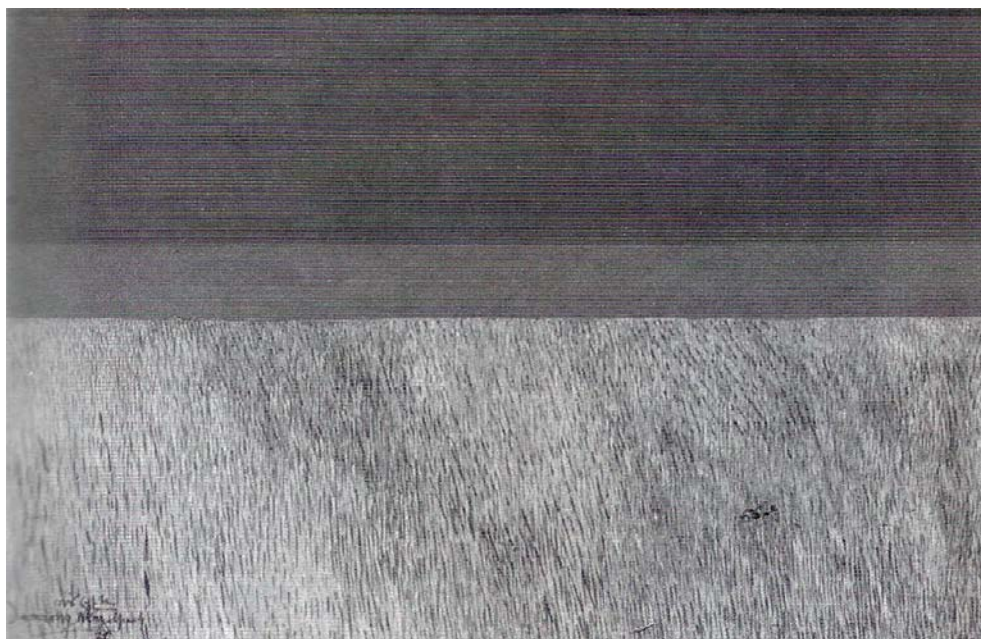
ขณะที่ดำรงและครอบครัวย้ายมาอยู่ที่เมืองฟิลาเดลเฟีย เป็นช่วงเวลาที่ดำรงไม่ต้องเป็นห่วงด้านการเงิน และสามารถสร้างงานในรูปแบบสมัยใหม่ได้อย่างต่อเนื่องตามที่เขาคิดต้องการ ทำให้ผลงานในช่วงนี้ “เป็นการไปสู่และบรรลุจุดมุ่งหมายสุดขั้วของศิลปะแบบนามธรรม เป็นผลงานที่สงบและลึก ให้สมาธิและมาจากจิตและชีวิตที่สงบ”⁷ ดังที่ดำรงเรียกผลงานในช่วงนี้ว่า “แนวนามธรรมสังเคราะห์”

หลังจากกลับมาจากอเมริกา ในปี พ.ศ. 2513 ดำรง ได้เข้ารับราชการในตำแหน่งอาจารย์ ที่คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัด นครปฐม ขณะนั้นสภาพแวดล้อมของจังหวัดนครปฐมยังเงียบสงบแบบต่างจังหวัดทั่วไป ภายในวิทยาเขตยังไม่มีอาคารที่สูงใหญ่มากนัก พื้นที่ส่วนใหญ่ยังมีลักษณะเป็นท้องทุ่งกว้างไกลสุดลูกหูลูกตาและมีทัศนียภาพที่สงบร่มเย็น ดำรงในวัย 34 ปีกลายเป็นหนุ่มใหญ่อย่างเต็มตัว การถือกำเนิดของบุตรชายคนที่ 2 (ปริทัศน์) ทำให้เขาต้องแบกรับรับผิดชอบถึง 3 ชีวิตคือ ภรรยาและลูกน้อยทั้ง 2 คน สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้ดำรงเริ่มเห็นถึงหลักปรัชญาแห่งชีวิต เขามองสภาพแวดล้อมต่างๆ รอบตัวด้วยความพินิจพิจารณาอย่างรอบคอบ และเริ่มทำความเข้าใจกับสรรพสิ่งที่พบเห็นจนทำให้สามารถค้นพบการสร้างงานในแนวทางใหม่อีกครั้งหนึ่งก็คือเป็นพัฒนาการก้าวสำคัญของเขา

ผลงานในชุด “ทุ่งนา นครปฐม ” ที่ถือได้มาจากผลงาน “ยุคฟิลาเดลเฟีย ” เป็นรูปแบบกึ่งนามธรรม ซึ่งมาจากความประทับใจในทิวทัศน์สองข้างทางระหว่างจังหวัดนครปฐมและกรุงเทพฯ ที่เป็นท้องทุ่งและท้องฟ้าที่กว้างใหญ่ ภาพชุดนี้จัดองค์ประกอบอย่างเรียบง่ายโดยการแบ่งพื้นที่ภาพออกเป็น ส่วนๆ อย่างชัดเจน ในแต่ละส่วนศิลปินสร้างสัญลักษณ์โดยใช้เส้นและสีแทนท้องทุ่ง แม่น้ำ และท้องฟ้า บริเวณด้านล่างสุดของภาพมีลักษณะเป็นขีดเล็กๆ สั้นๆ บางๆ ทับซ้อนกันแทนการวางข้าวในทุ่งนา สีฟ้าที่อยู่เหนือทุ่งนาเป็นสัญลักษณ์แทนแม่น้ำ ส่วนด้านบนสุดที่เป็นสีน้ำเงินแทนท้องฟ้า ภาพเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความประทับใจในทัศนียภาพของทุ่งนาและท้องฟ้าอันกว้างไกล สี เส้น และการจัดวางองค์ประกอบภายในภาพ คือวิถีทางแห่งการมุ่งเข้าสู่สมาธิและความสงบในธรรมชาติของศิลปิน โดยผ่านงานศิลปะ ผลงานในช่วงเวลานี้ได้แก่ ภาพชุด “ทุ่งนา นครปฐม ” (พ.ศ. 2514) *ไม่มีชื่อ* (ภาพที่ 38) หนึ่งในผลงาน ชุด “ทุ่งนา นครปฐม”และภาพ *ข้ามหลังคา* (พ.ศ. 2519 – 2521) ผลงานในยุคนี้มีน้อยมากเมื่อเทียบกับยุคอื่นๆ เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ดำรงเพิ่งมารับตำแหน่งอาจารย์ใหม่ทำให้ต้องเตรียมการสอน อีกประการหนึ่งดำรงอยากสร้างหลักสูตรใหม่ที่รวมศาสตร์และศิลป์เข้าด้วยกัน จึงต้องมีการเตรียมการสำหรับสร้างหลักสูตร ทำให้มีเวลาในการสร้างงานศิลปะน้อยลงดังที่ดำรงกล่าวไว้ว่า

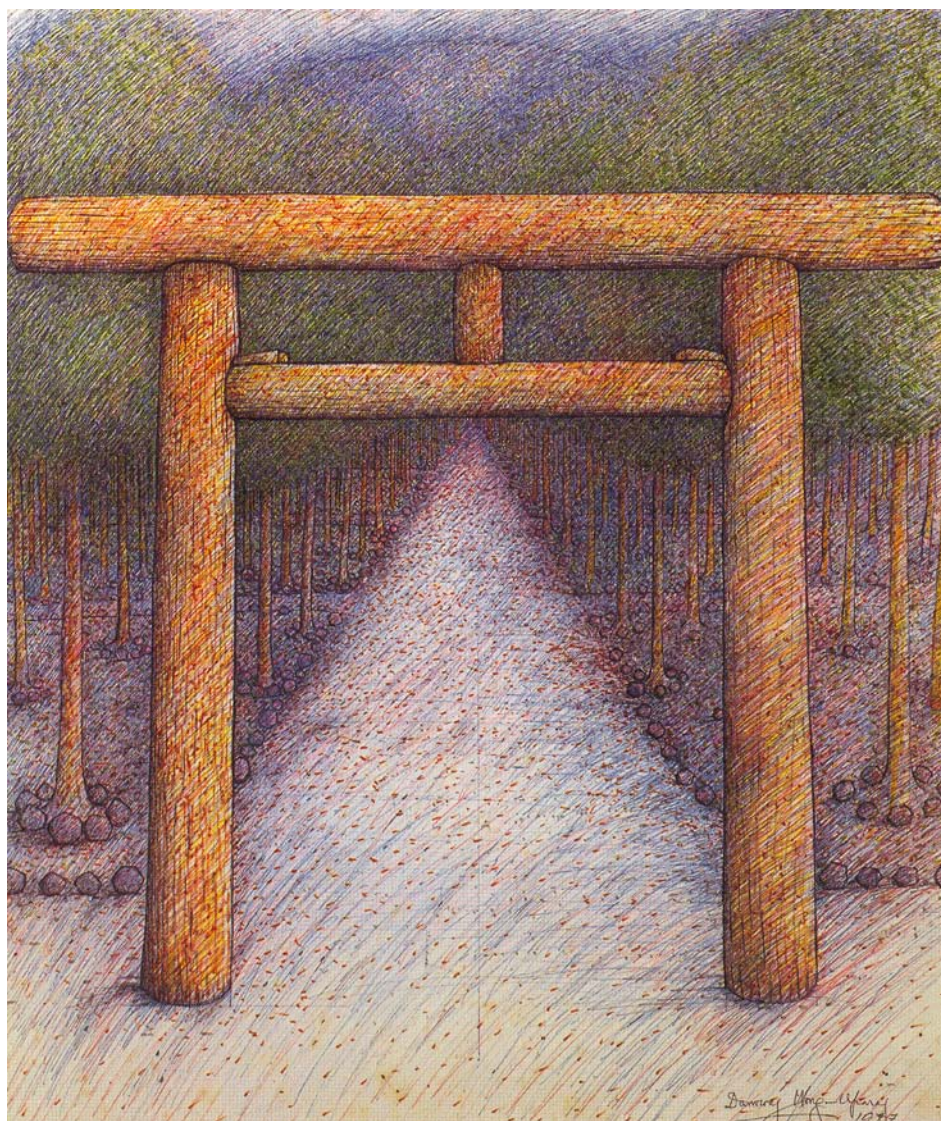
...มีการใช้คำว่า “ทัศนศิลป์” เป็นครั้งแรกและแห่งแรกในประเทศไทย มีการสอนวิชาศิลปะอย่างเป็นศิลปะศาสตร์เสรีแห่งแรกในมหาวิทยาลัยของประเทศไทย ซึ่งแบบเดิมนั้นหนักไปทางปฏิบัติเรียกว่า วิชาจิตรกรรมและประติมากรรม หรือวิชาศิลปกรรม...

...เริ่มสอนวิชาศิลปะที่นี่ในปีการศึกษา 2513 ไม่มีห้องเรียนและปฏิบัติบางครั้งต้องใช้โรงรถที่บ้านพักสำหรับงานปฏิบัติ หม่อมหลวงปิ่นมาลากุล เห็นว่าไม่เหมาะสม จึงให้ใช้อาคาร เอ-6 ซึ่งเป็นอาคารไม่เคยเป็นของโรงเรียนเกษตร วิชาทัศนศิลป์และศูนย์ทัศนศิลป์ก็ได้เริ่มที่นี่มีการเรียนทฤษฎี ปฏิบัติและนิทรรศการ...⁸

ภาพที่ 38 พุ่มนา นครปฐม , 2514, สีฝุ่นผสมสีอคริลิก บนผ้าใบ

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รกรกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 71.

ภาพที่ 39 โทริ-2 , 2520, สีน้ำและปากกานกระดาศญี่ปุ่น 45.5x38 ซม.
(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ในปี พ.ศ. 2519 ดำรง ได้รับทุน Japan Foundation Fellowship จากรัฐบาลญี่ปุ่น เพื่อไปศึกษา ศึกษางาน และค้นคว้าศิลปะญี่ปุ่น เป็นเวลา 1 ปี การเดินทางไปพำนักอยู่ ณ ประเทศญี่ปุ่น ในครั้งนี้ ดำรงได้พาครอบครัวที่ประกอบด้วยภรรยาและลูกชายที่น่ารักทั้งสองคนไปด้วย ซึ่งทำให้เขารู้สึกอบอุ่นและสบายใจ ดำรงได้เลือกพำนักในเกียวโตอันเป็นอดีตเมืองหลวงที่เก่าแก่ของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งยังคงอบอวลไปด้วยวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ในอดีต ถึงแม้การเดินทางมา เพื่อดูงานและค้นคว้าศิลปะญี่ปุ่น ในครั้งนี้จะเป็นเวลาเพียง 1 ปี แต่กลับเป็นช่วงเวลาสำคัญที่ทำให้ดำรงได้คิดใคร่ครวญและหวนกลับมาสร้างงานศิลปะในรูปแบบรูปธรรมอีกครั้งหนึ่ง ผลงานในช่วงนี้สร้างงานจากความประทับใจในความงดงามของสภาพแวดล้อมในชนบทของประเทศญี่ปุ่น เช่น ศาลเจ้า วัดวาอาราม และบ้านเรือนอันเงียบสงบ ดังที่ดำรง กล่าวไว้ว่า

... หลังจากที่ได้ที่พำนักในเกียวโตแล้วจึงเริ่มเดินทางไปดูงานศิลปะในเมืองอื่น ๆ เช่น อิซุโมะ ซึ่งมีวัดชินโตเก่าแก่ที่สุดวัดหนึ่ง เมืองอิเซะ อุจิมายาคะ ซึ่งมีวัดชินโตที่เก่าแก่และสำคัญที่สุด สำหรับเมืองนารา ซึ่งมีผลงานพุทธศิลป์ที่เก่าแก่และสำคัญที่สุดนั้นได้เดินทางไปทุกอาทิตย์ นอกนั้นก็ดูงานศิลปะในเกียวโต ซึ่งมีอยู่มากมาย หลังจากใช้เวลาดูและอ่านหนังสืออยู่หลายเดือนจึงเกิดความคิดและความบันดาลใจที่จะเขียนภาพได้ การที่จะทำให้เกิดความบันดาลใจนั้นต้องได้พบได้เห็นวัดวาอารามและสถานที่มากมายหลายแห่ง องค์ประกอบอีกอย่างหนึ่งก็คือบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมของญี่ปุ่นซึ่งมีความงามและความสงบทั่ว ๆ ไป ประกอบกับมีเวลาที่จะนั่งคิดนั่งฝัน จึงสามารถสร้างสรรค์ผลงานชุดนี้ขึ้นมา วัดวาอารามบ้านเรือนต่าง ๆ เป็นสิ่งบันดาลใจของผู้เขียนเป็นอย่างยิ่ง สิ่งเหล่านี้มีความเรียบง่ายและให้ความสงบในจิตใจ ความประทับใจในสิ่งเหล่านี้ผู้เขียนอยากจะถ่ายทอดออกมาเป็นภาพ มิฉะนั้นคงจะลบเลือนไปหมดในเวลาไม่นานนัก...⁹

ในช่วงเวลาที่ดำรงพำนักในประเทศญี่ปุ่นเขามักออกไปเขียนภาพยังสถานที่ต่างๆ พร้อมกับครอบครัวเพื่อศึกษาศิลปะ วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของชาวญี่ปุ่น รวมทั้งเพื่อเก็บบรรยากาศความประทับใจโดยการเข้าไปสัมผัสและหลอมรวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสิ่งแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมของญี่ปุ่น ดำรงเขียนผลงานชุดนี้ด้วยความซาบซึ้งและความประทับใจในทัศนียภาพรอบตัว เช่นเดียวกับเมื่อครั้งที่เขาเป็นนักศึกษา ซึ่งสถานที่แต่ละแห่งที่ดำรงไปเยี่ยมชมส่วนใหญ่จะเป็นวัด ศาลเจ้า และบ้านเรือนในชนบท ที่ทำให้จิตใจของเขาเกิดความสงบ ดังนั้นผลงานในชุดนี้จึงเป็นภาพอาคารบ้านเรือนและวัดวาอารามท่ามกลางทัศนียภาพอันเงียบสงบที่เป็นสัญลักษณ์ของการมุ่งสู่ความสงบและสมาธิ

ภาพที่ 40 ฤดูใบไม้ผลิ 1, จิตรกรรม-เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น,ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์,2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ผลงานชุดนี้สร้างขึ้นโดยใช้เทคนิค สีน้ำ ปากกา และดินสอสีผสมกันเข้าด้วยกัน เพราะ เครื่องเขียนดังกล่าวสะดวกต่อการพกพาไปเขียนยังสถานที่ต่างๆ เทคนิคดังกล่าวช่วยให้ภาพมีความละเอียด และตอบสนองความต้องการได้อย่างฉับพลัน ผลงานชุดญี่ปุ่นสะท้อนให้เห็นถึงภูมิสมานธิ ความเพียรพยายามในการค่อยๆ บรรจงใช้ปากกาและดินสอสีขีดเขียนเส้นแต่ละเส้นอย่างตั้งใจเพื่อสร้างรูปทรงและน้ำหนักในภาพ ดังนั้น ภาพของเขาแต่ละภาพจึงประกอบไปด้วยเส้นและจุดนับพันนับหมื่นที่รวมตัวกันจนเกิดเป็นภาพ ผลงานชุดนี้มีความน่าสนใจในเรื่องการจัดองค์ประกอบภาพ ที่เห็นได้ชัดใน 2 ลักษณะคือ การจัดองค์ประกอบภาพแบบสมมาตร ที่เน้นความสงบ มั่นคง และแสดงให้เห็นถึงสัดส่วนที่งดงามของ โครงสร้างสถาปัตยกรรมของโทริ ศาลเจ้า และวัดวาอาราม เช่น โทริ 2 (ภาพที่ 39) วัดอิซุโมะ 1 (ภาพที่ 99) และ วัดอิเซ (ภาพที่ 100) ส่วนการจัดองค์ประกอบภาพอีก ลักษณะหนึ่งคือการจัดองค์ประกอบ แบบเปิด พื้นที่ว่างโดยการใช้เส้นแสดงพื้นที่ว่างและลดขนาดองค์ประกอบที่เป็นสถาปัตยกรรมภายในภาพให้เล็กลง เพื่อเน้นความกว้างใหญ่ไพศาลของผืนแผ่นดินและความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ เช่น ฤดูใบไม้ผลิ 1 (ภาพที่ 40) ฤดูใบไม้ร่วง 2 (ภาพที่ 110) และ ฤดูใบไม้ผลิ 2 (ภาพที่ 112) ผลงานชุดนี้ ซึ่งสร้างสรรค์ในช่วงปี พ.ศ. 2519-20 มีทั้งหมดเกือบ 50 ภาพ ส่วนใหญ่เป็นเทคนิคผสมบนกระดาษญี่ปุ่น ก่อนที่ดำรงและครอบครัวจะ กลับมายังประเทศไทยได้จัด แสดงภาพผลงานชุดนี้ทั้งหมด ที่สมาคมศิลปินญี่ปุ่นในโตเกียวเมื่อเดือน

เมษายน ปี พ.ศ.2520 ต่อมาในปีเดียวกันเมื่อเขากลับมายังประเทศไทยจึงได้นำผลงานดังกล่าวมาจัดแสดงที่สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน ถนนพระอาทิตย์ กรุงเทพฯ และ ในปี พ.ศ. 2521 ได้นำมาจัดแสดงที่ สวนประทีป ถนนราชดำเนิน จังหวัด นครปฐม แต่เนื่องจากผลงานในชุดนี้บางส่วนถูก ไฟไหม้จากการ ขนส่งทางไปรษณีย์ จึงทำให้มีภาพเหลือแสดงในประเทศไทยเพียงประมาณสามสิบกว่าภาพเท่านั้น

หลังจากกลับมา จากประเทศญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2520 ดำรงยังคงเป็นอาจารย์ประจำ ที่คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม นอกจากงานสอนที่เป็นงานหลักของมหาวิทยาลัยแล้ว เขายังได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะอย่างต่อเนื่อง ผลงานระหว่างปี พ.ศ. 2520-2525 เป็นผลงานที่พัฒนาต่อมาจากชุดญี่ปุ่น นำเสนอภาพทิวทัศน์ที่สะท้อนวิถีชีวิตชนบทของไทยเป็นสื่อเพื่อมุ่งสู่สมาธิและความสงบ ผลงานมีขนาดใหญ่ขึ้น ใช้เทคนิคที่หลากหลายทั้งสีฝุ่น สีอะคริลิก หรือเทคนิคผสมที่ใช้ปากกาถูกลิ้นหรือหมึกเข้าไปผสมกับเทคนิคหลัก เช่น สีฝุ่นหรือสีอะคริลิก ผลงานระยะนี้มีการจัดองค์ประกอบภาพแบบง่ายๆ แสดงภาพบ้านเรือน ภูเขา แม่น้ำ และท้องทุ่งนาที่มาจากจินตนาการ บางภาพมีการจัดองค์ประกอบภาพด้วยการนำเสนอทัศนียภาพอันกว้างใหญ่ที่เต็มไปด้วยองค์ประกอบของกลุ่มบ้านเรือน แม่น้ำ เรือ ท้องทุ่ง และท้องฟ้า ที่แสดงให้เห็นถึงทิวทัศน์ในชนบทอันงดงาม เช่น ภาพ *บนฝั่งคลอง* (ภาพที่ 41) บางภาพจัดองค์ประกอบด้วยการดึงบ้านมาไว้ระยะหน้าให้มีขนาดใหญ่จนเกือบเต็มพื้นที่ภาพโดยไม่แสดงฉากหลังเพื่อเน้น โครงสร้าง ตัวส่วน และรายละเอียดทั้งงดงามของสถาปัตยกรรม โครงสร้างของสถาปัตยกรรมที่มั่นคงแข็งแรง ทำให้รู้สึกถึงความมั่นคงและสงบนิ่ง เช่น ภาพ *บ้านบนเขา* (ภาพที่ 42) นอกจากการจัดองค์ประกอบภาพดังกล่าวมาข้างต้นยังมีการจัดองค์ประกอบภาพที่หลากหลายอีก เช่นการจัดองค์ประกอบภาพด้วยการดึงบ้านเข้ามาใกล้เพื่อให้เห็นรายละเอียดทั้งงดงามเฉพาะส่วนของผนังและหลังคาของตัวบ้าน และแสดงให้เห็นฉากหลังทั้งงดงามกว้างไกล เช่น ภาพ *ในนา* (ภาพที่ 43)

ในช่วงเวลานี้ดำรงได้นำผลงานออกแสดงในนิทรรศการศิลปะต่างๆ เป็นระยะๆ เช่น ในปี พ.ศ. 2522 แสดงเดี่ยวที่หอประชุม ออลสเตท เซพวิงส์ เมืองลอสแอนเจลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา และที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมสัมพันธ์ (ไอ.ซี.ซี อาร์.) เมืองนิวยอร์ก ประเทศอินเดีย ในปี พ.ศ. 2524 แสดงเดี่ยวที่ รามา ทาวเวอร์ แกลเลอรี กรุงเทพฯ และในปี พ.ศ. 2525 แสดง “นิทรรศการผลงานย้อนหลัง” (Retrospective Exhibition) ซึ่งจัดโดยมหาวิทยาลัยศิลปากร ที่หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ

ภาพที่ 41 บนฝั่งคลอง, 2525, จิตรกรรม เทคนิคผสมบนผ้าใบ

ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 42 บ้านบนเขา, 2522, จิตรกรรม เทคนิค ผสมบนผ้าใบ

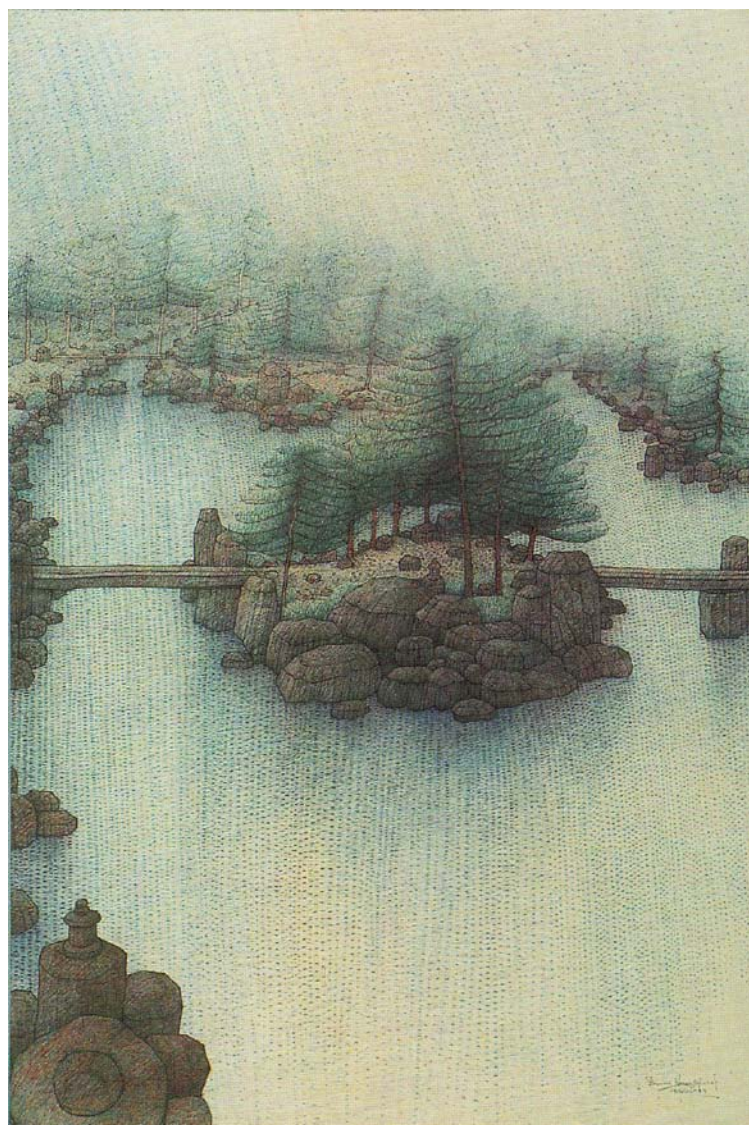
ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 43 ในนา, 2524, จิตรกรรม เทคนิคผสมบนผ้าใบ

ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ต่อมาในระหว่างปี พ.ศ. 2527-2528 ดำรงได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่น่าสนใจเป็นพิเศษออกมาหนึ่งชุด เป็นภาพวิทัศน์ธรรมชาติจากจินตนาการและความทรงจำ ซึ่งน่าจะเป็นการรำลึกถึงบรรยากาศความงดงามของวิทัศน์ในประเทศญี่ปุ่น ผลงานในชุดนี้ดำรงใช้ชื่อว่า “ภาพยุคหลังญี่ปุ่น จิตรกรรม 4 ฤดูกาล ” (“Post-Japan Period Painting : The Four Seasons”) ปัจจุบันเป็นผลงานสะสมของคุณกอบกุล อิงคุทานนท์ กรุงเทพฯ ผลงานชุดนี้ได้แก่ *Spring* (ภาพที่ 44) *Fall* (ภาพที่ 45) *Summer* (ภาพที่ 46) *Winter* (ภาพที่ 47) เป็นต้น ภาพชุดนี้ประกอบไปด้วยผลงาน 6 ชิ้น ซึ่งแต่ละภาพเป็นภาพบรรยากาศในฤดูกาลต่างๆ ได้แก่ ฤดูหนาว ฤดูใบไม้ผลิ ฤดูร้อน และฤดูใบไม้ร่วง เป็นต้น ผลงานชุดนี้เป็นภาพที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลในธรรมชาติที่งดงาม ในแต่ละฤดูกาลจะมีบรรยากาศที่แตกต่างกันออกไป เช่น ฤดูหนาว ถึงแม้จะมีบรรยากาศที่เงียบเหงาแต่ก็มีความงดงามเฉพาะตน บรรยากาศความงดงามที่แตกต่างกันเหล่านี้มีผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ ซึ่งศิลปินสามารถถ่ายทอดออกมาได้เป็นอย่างดี ภาพชุดนี้เขียนในแนวตั้งและส่วนใหญ่เขียนในมุมมองที่มองจากที่สูงลงมายังเบื้องล่างทำให้ภาพเกิดความลึก ดำรงใช้เทคนิคสีน้ำและปากกาสีบนกระดาษทำให้ภาพมีความละเอียดสูง บรรยากาศที่ศิลปินถ่ายทอดในภาพก่อให้เกิดความรู้สึกเงียบสงบ นิ่ง ทำให้เกิดสมาธิ

ภาพที่ 44 **Spring**, 2527, เทคนิคสีน้ำและปากกานกระดาษ

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

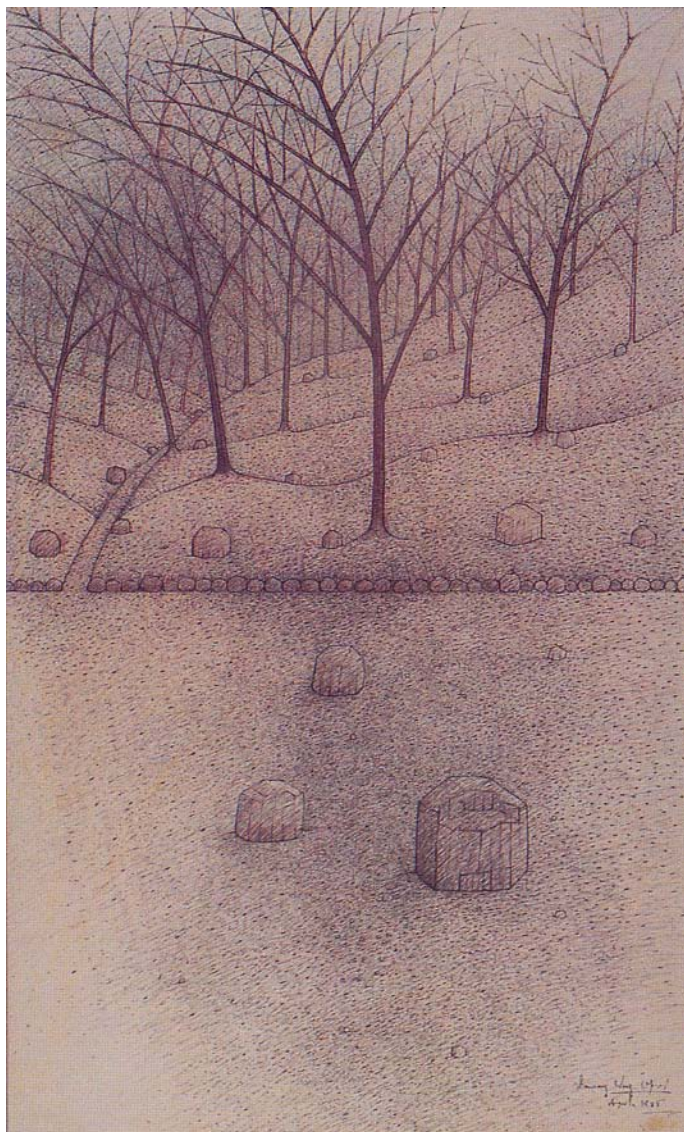
ภาพที่ 45 **Fall** , 2527, เทคนิคสีน้ำและปากกานนกระดาษ

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 46 **Summer**, 2528, เทคนิคสีน้ำและปากกานกกระดาก

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 47 **Winter**, 2528, เทคนิคสีน้ำและปากกานนกระดาษ

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ระหว่างปี พ.ศ. 2533-2538 ดำรงสร้างสรรค์ผลงานด้วยการจัดองค์ประกอบภาพที่หลากหลาย เช่นเดิม การจัดองค์ประกอบภาพที่น่าสนใจคือการดึงบ้านเข้ามาอยู่ในฉากหน้าของภาพให้เห็นเพียง บางส่วนของบ้าน ทำให้เห็นรายละเอียดภายในบ้านอย่างชัดเจนเพื่อแสดงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ผ่าน รายละเอียดภายในตัวบ้านและข้าวของเครื่องใช้ที่วางไว้ภายในบ้าน เช่น ภาพ *บ้านชวนา 1* (ภาพที่ 48) และภาพ *บ้านชวนา 2* (ภาพที่ 49) ในช่วงเวลาเดียวกันมีผลงานอีกรูปแบบหนึ่ง ที่รวมการเขียนภาพในสอง ลักษณะที่แตกต่างกันลงในผลงานชิ้นเดียวกัน คือในฉากหน้าและฉากกลางที่เป็นภาพบ้านเรือนและท้องทุ่ง ศิลปินใช้เทคนิคการเขียนภาพ โดยการใช้จุดและขีดขนาดเล็กจำนวนมากเพื่อสร้างรูปทรง น้ำหนัก แสงเงา และบรรยากาศภายในภาพ ที่ตัดกับฉากหลังสีฟ้าที่ระบายสีแบบเกลี่ยเรียบ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของแม่น้ำ และ สีน้ำเงินแทนค่าท้องฟ้า การเขียนภาพสองลักษณะในภาพเดียวกันนี้ ทำให้ฉากหน้ามีความโดดเด่นมากขึ้น นอกจากนี้สีวรรณะร้อนของฉากหน้าที่ตัดกับสีวรรณะเย็นในฉากหลัง ต่างส่งเสริมทำให้ภาพเกิดความ สงดงามและสมบูรณ์มากขึ้นอีกด้วย ถึงแม้ว่าวิธีการเขียนภาพลักษณะนี้เริ่มมีมาตั้งแต่ช่วงที่ดำรงเพิงกลับมา จากประเทศญี่ปุ่น แต่กลับนำมาใช้ในการเขียนภาพมากที่สุดในช่วงเวลานี้ ผลงานชุดนี้ ได้แก่ *บ้าน หุ่นนา ไฟใส* (ภาพที่ 50) และ *หมู่บ้านริมน้ำ 4* (ภาพที่ 51) เป็นต้น นอกจากการจัดองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้น แล้ว ดำรงยังจัดองค์ประกอบภาพแบบตานก (Bird's eyes View) ซึ่งเป็นมุมมองที่มองจากที่สูงลงมายังเบื้อง ล่าง เพื่อให้เห็นทัศนียภาพของธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่ ทำให้องค์ประกอบต่างๆ เช่น บ้านมีขนาดเล็กลง ผลงานลักษณะนี้เป็นการแสดงภาพธรรมชาติที่กว้างใหญ่สง่างาม อันสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ของผู้คนในชนบทที่มีความผูกพันกับธรรมชาติ เช่น *หมู่บ้านในหุบเขา* (ภาพที่ 52) และ *ความสงบในยาม เช้า* (ภาพที่ 53) เป็นต้น

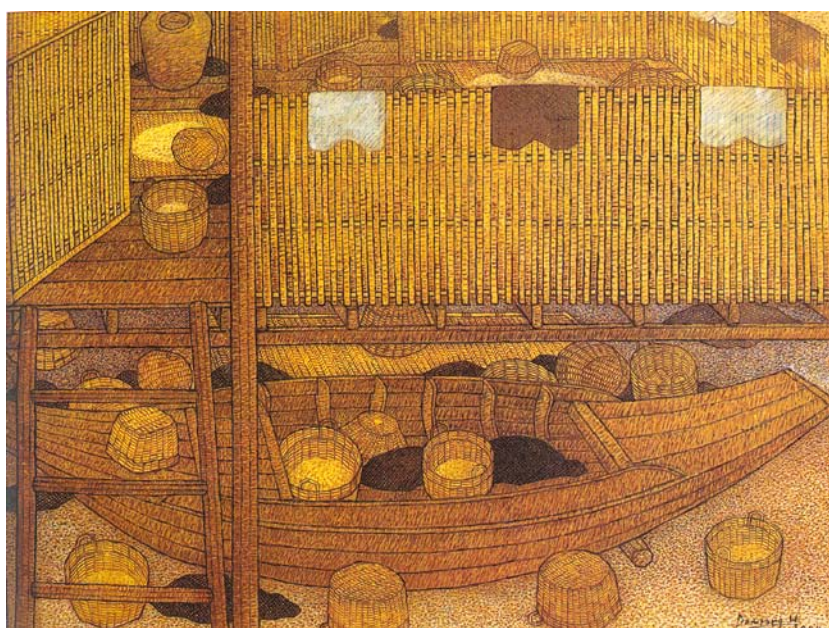
ในระบะเวลาดังกล่าวดำรงแสดงผลงานในนิทรรศการศิลปะเป็นระยะๆ มีทั้งการแสดงงานกลุ่ม และการแสดงงานเดี่ยว นิทรรศการกลุ่มที่สำคัญในระยะนี้ได้แก่ นิทรรศการศิลปะนานาชาติของเอเชีย ที่ หอศิลป์แห่งชาติ กัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย ในปี พ.ศ. 2533 นิทรรศการเดี่ยวที่สำคัญในระยะนี้ได้แก่ “30 ปี ของภาพพิมพ์ ของ ดำรง วงศ์อุปราช ” จัดโดยบริติช เคาน์ซิล กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2534 และ นิทรรศการ “ภาพพิมพ์ร่วมสมัยของเอเชีย” ที่เมืองฟูกูโอกะ ประเทศญี่ปุ่น ในปี พ.ศ. 2535 และในปี พ.ศ. 2537 นิทรรศการ “Modern Thai Paintings and Woodblock Prints by Damrong Wong-Uparaj” ที่โฟเยอร์ แกลเลอรี (Foyer Gallery) ในพิพิธภัณฑ์แปซิฟิกเอเชีย เมืองพาซาเดนา สหรัฐอเมริกา

ภาพที่ 48 บ้านชาวนา 1, 2536 หมึกและสีฝุ่น บนผ้าไหม 62 x 89 ซม.

ที่มา : สยามทัศน์, การแสดงศิลปกรรมของดำรง วงศ์อุปราชและMatthias Rataiczky ณ หอศิลป์คณะ

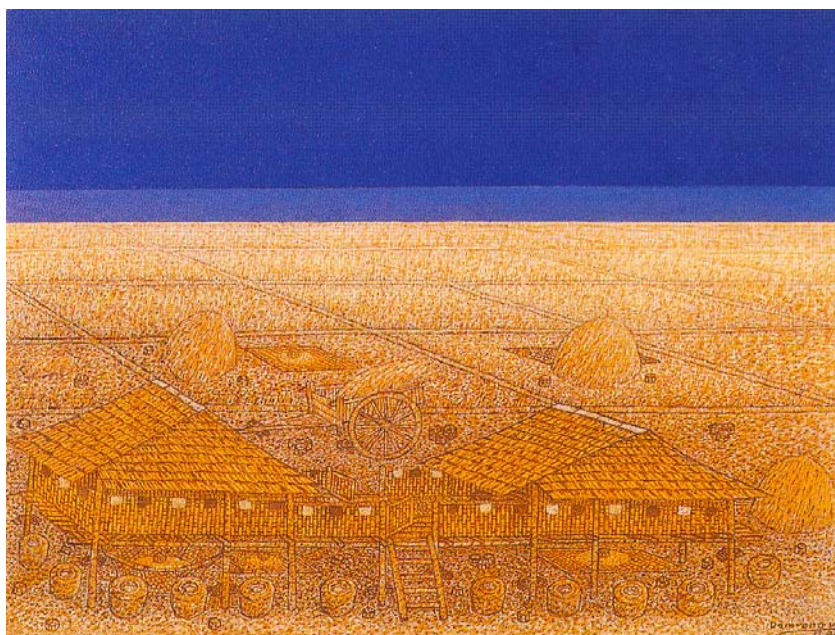
จิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 16 ตุลาคม-6 พฤศจิกายน 2545 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2545), 21.

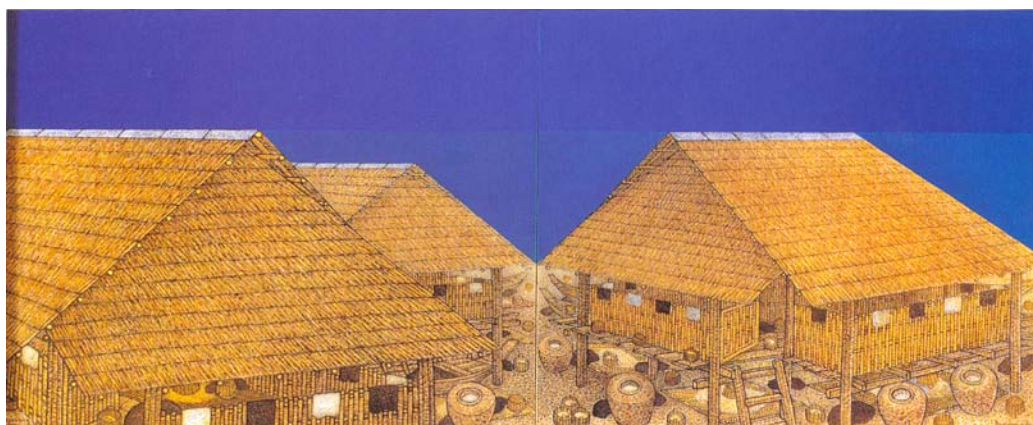
ภาพที่ 49 บ้านชาวนา 2, 2537 หมึกและสีฝุ่น บนผ้าไหม 60 x 95.5 ซม.

ที่มา : สยามทัศน์, การแสดงศิลปกรรมของดำรง วงศ์อุปราชและMatthias Rataiczky ณ หอศิลป์คณะ

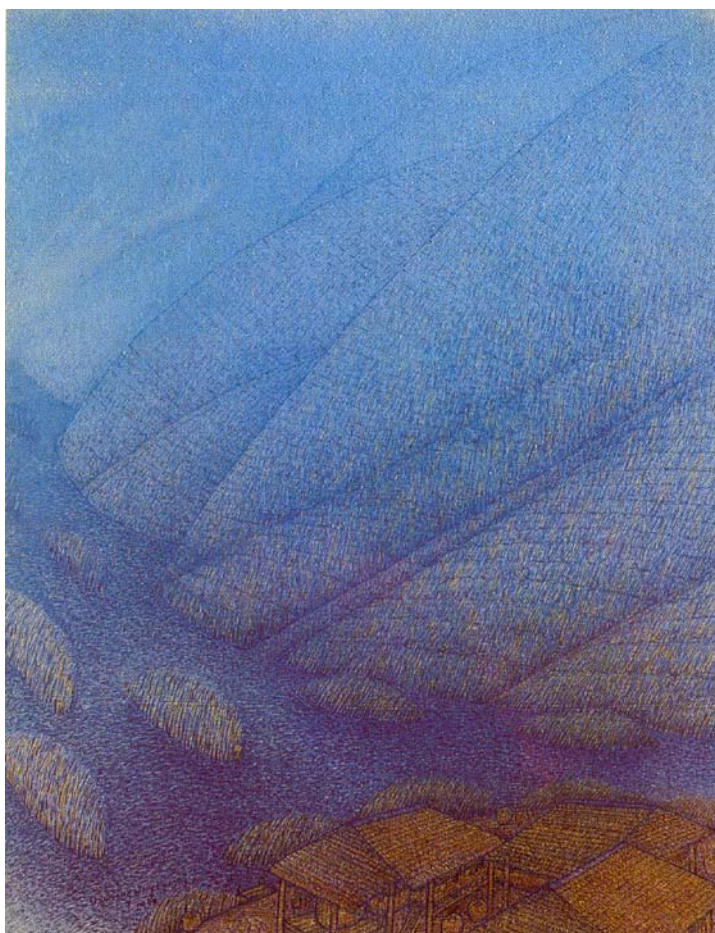
จิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 16 ตุลาคม-6 พฤศจิกายน 2545 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2545), 17.

ภาพที่ 50 บ้าน ทุ่งนา ฟาไศ , 2538 หมึกและสีฝุ่น บนผ้าใบ 45 x 35 ซม.
(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอ นครชัยศรี จังหวัด นครปฐม)

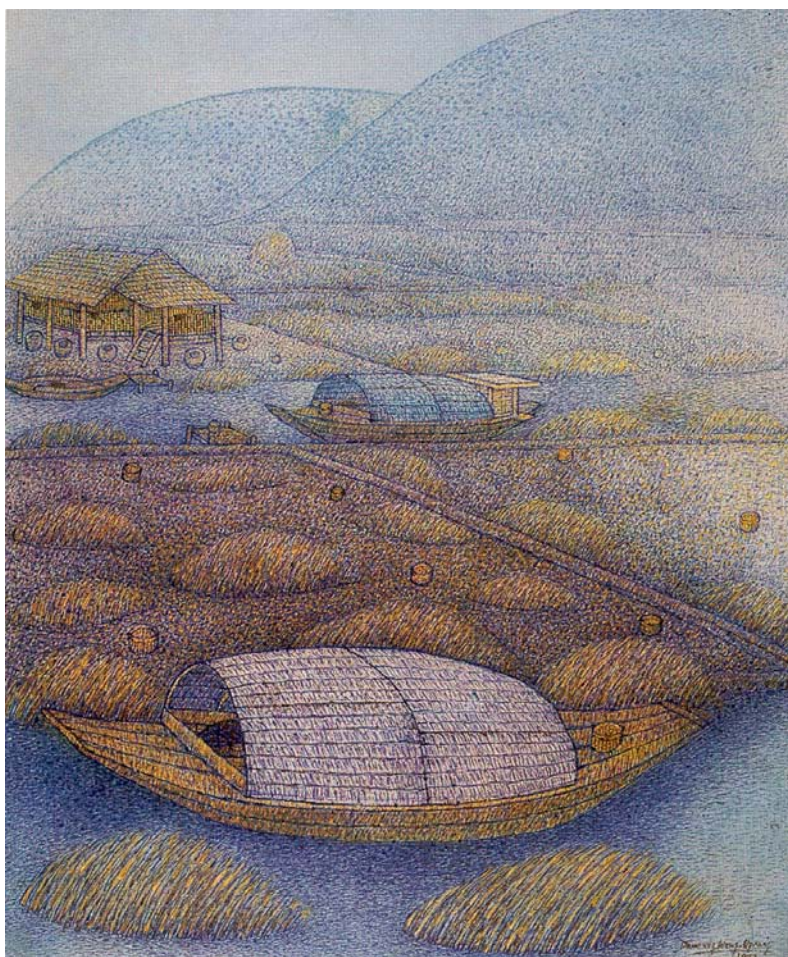
ภาพที่ 51 หมู่บ้านริมน้ำ 4 (ภาพชุด 2 ภาพ), 2537 หมึก สีฝุ่น และสีอะคริลิก บนผ้าใบ 51 x 122.5 ซม.
ที่มา : สยามทัศน์, การแสดงศิลปกรรมของดำรง วงศ์อุปราชและMatthias Rataiczky ณ หอศิลป์คณะ
จิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 16 ตุลาคม-6 พฤศจิกายน 2545 (กรุงเทพฯ :
อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2545), 18.

ภาพที่ 52 หมู่บ้านในหุบเขา, 2535 หมึกและสีฝุ่น บนผ้าใบ 61.5 x 48.5 ซม.

ที่มา : สยามทัศน์, การแสดงศิลปกรรมของดำรง วงศ์อุปราชและMatthias Rataiczky ณ หอศิลป์คณะ

จิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 16 ตุลาคม-6 พฤศจิกายน 2545 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2545), 13.

ภาพที่ 53 ความสงบในยามเช้า, 2535 หมึกและสีฝุ่น บนผ้าใบ 59 x 48 ซม.

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ระหว่างปี พ.ศ. 2539-2545 ผลงานของดำรงยังมีการจัดองค์ประกอบภาพที่หลากหลายเช่นเดิม แต่ผลงานในระยะนี้แสดงให้เห็นถึงการแสวงหาการจัดองค์ประกอบที่มุ่งสู่ความสงบมากขึ้น ผลงานในช่วงแรกส่วนใหญ่เป็นภาพบ้านเรือนหลายหลังที่มีลักษณะเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กทำให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในชนบทที่ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นชีวิตที่เรียบง่ายและสงบสุข ในฉากหลังเป็นท้องทุ่ง ภูเขา และท้องฟ้า ที่ค่อยๆ ลดรายละเอียดของภาพและสีลง ทำให้ภาพดูมีระยะไกลมากขึ้น ผลงานช่วงระยะเวลานี้ได้แก่ หมู่บ้านบนหุบเขา 1 (ภาพที่ 54) หมู่บ้านบนหุบเขา 2 (ภาพที่ 55) และ หมู่บ้านบนหุบเขา 3 (ภาพที่ 56) เป็นต้น

ผลงานในช่วงเวลาต่อมาดำรงเขียนบ้านให้เหลือเพียงหลังเดียวและใช้มุมมองที่กว้างไกลมากขึ้น ทำให้บ้านมีขนาดเล็กลงเพื่อแสดงทุ่งนา ภูเขา และท้องฟ้าและทำให้มีพื้นที่ที่กว้างมากขึ้น นอกจากนี้ในฉากหลังศิลปินยังลดค่าน้ำหนักของสีลงเพื่อลดระยะ ทำให้ภาพมีระยะไกลมากขึ้น ทำให้ผลงานใน

ระยะเวลานี้ไม่ใช่ภาพหมู่บ้านที่มีผู้คนอาศัยอยู่มากมาย แต่เป็นบ้านเดี่ยวที่ตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่และงดงาม กลายเป็นภาพของทัศนียภาพที่กว้างใหญ่ไพศาลดูสันโดษและเงียบสงบ ผลงานช่วงเวลานี้ได้แก่ ความสงบ (ภาพที่ 57) พุงนาสีเขียว (ภาพที่ 58) และ บ้านและพุงนา (ภาพที่ 59) ซึ่งดำรงเคยกล่าวไว้ว่า

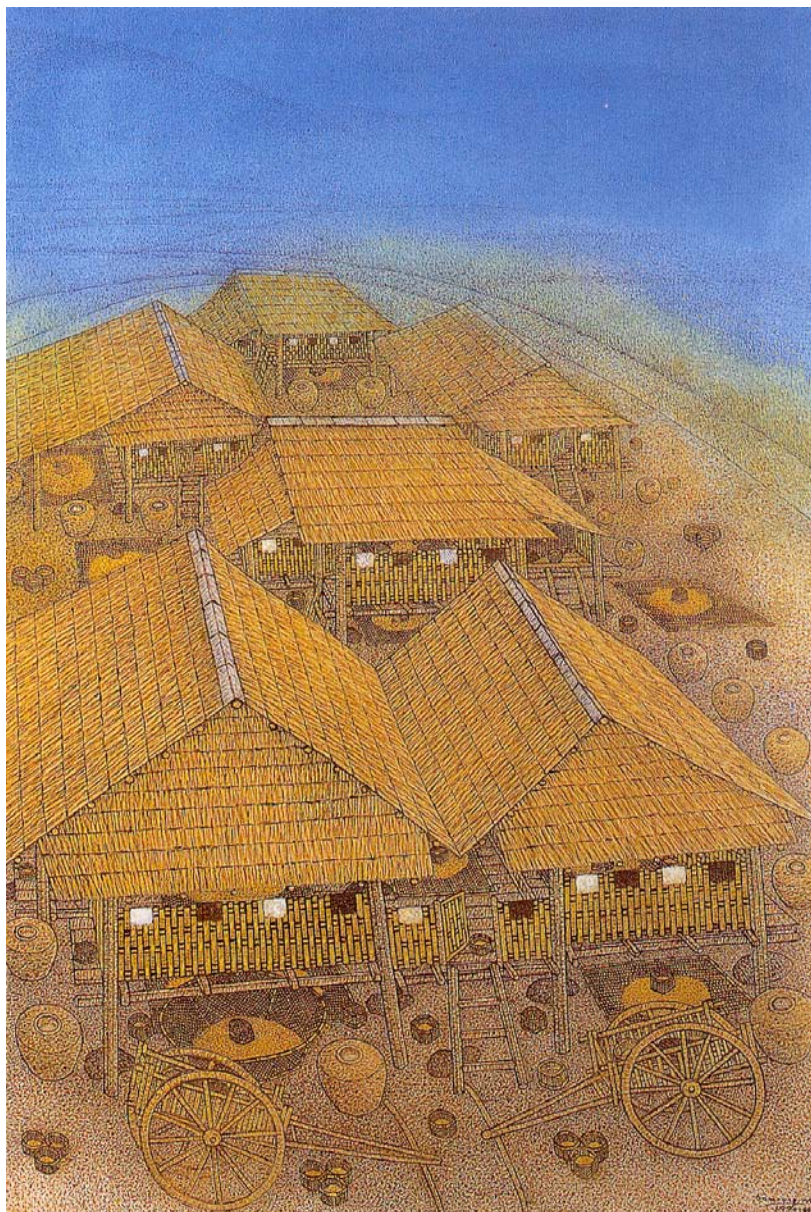
...ศิลปะของผมเมื่อเริ่มมีอายุแสดงถึงความเป็นสมาธิ ศิลปะของผมถึงความนิ่งคือปัญญา อารมณ์ก็ยัง มี แต่เงียบ เกิดอารมณ์เงียบ แต่ก่อนมีคนวิจารณ์ว่าดำรงเขียนแต่บ้าน มีแต่หลังคา คือผมคิดว่าที่จริงผมมีอะไรมากกว่านั้น จะเห็นว่าช่วงหลังๆ หลังคาเล็กลง ปล่อย space มากขึ้น แปลว่ามีการใช้ปัญญาความคิดมากขึ้น...¹⁰

ภาพที่ 54 หมู่บ้านบนหุบเขา 1, 2537- 2542, หมึกและสีฝุ่น บนผ้าใบ 121 x 79 ซม.

ที่มา : สยามทัศน์, การแสดงศิลปกรรมของดำรง วงศ์อุปราชและMatthias Rataiczky ณ หอศิลป์คณะ

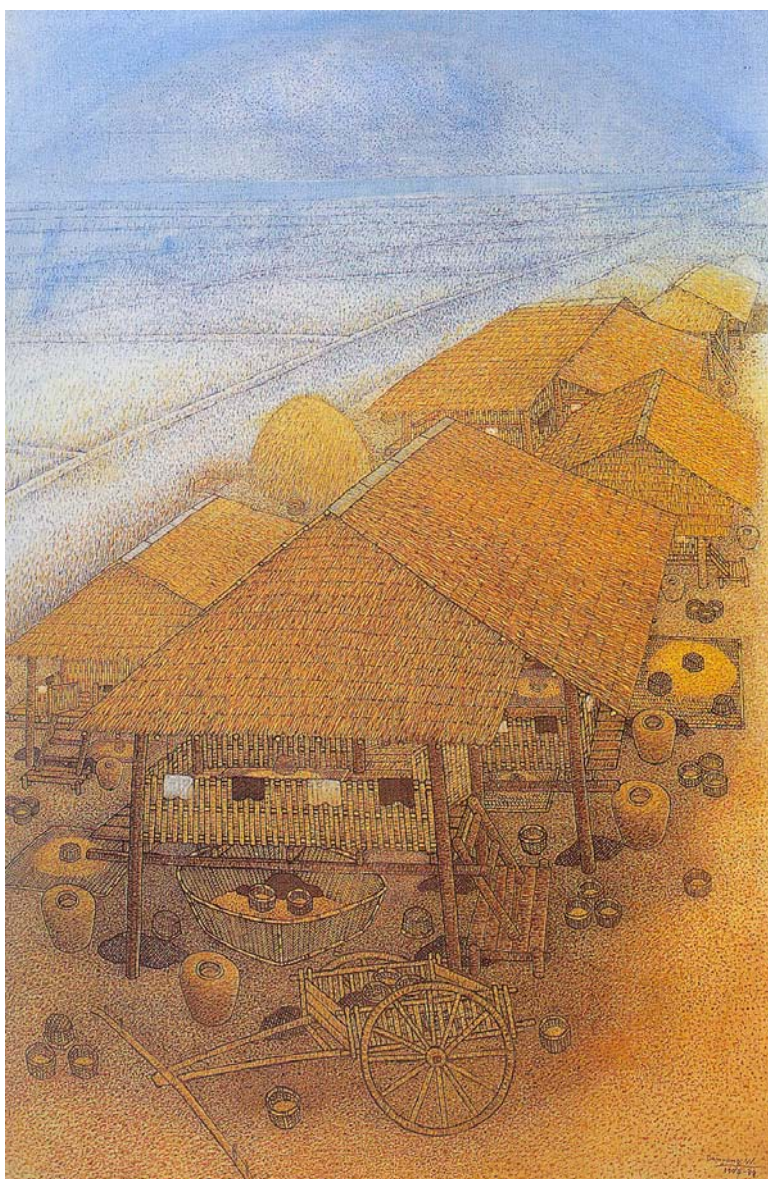
จิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 16 ตุลาคม-6 พฤศจิกายน 2545 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง,2545),12.

ภาพที่ 55 หมู่บ้านบนหุบเขา 2, 2537- 2542, หมึกและสีฝุ่น บนผ้าใบ 121 x 79 ซม.

ที่มา : สยามทัศน์, การแสดงศิลปกรรมของดำรง วงศ์อุปราชและMatthias Rataiczky ณ หอศิลป์คณะ

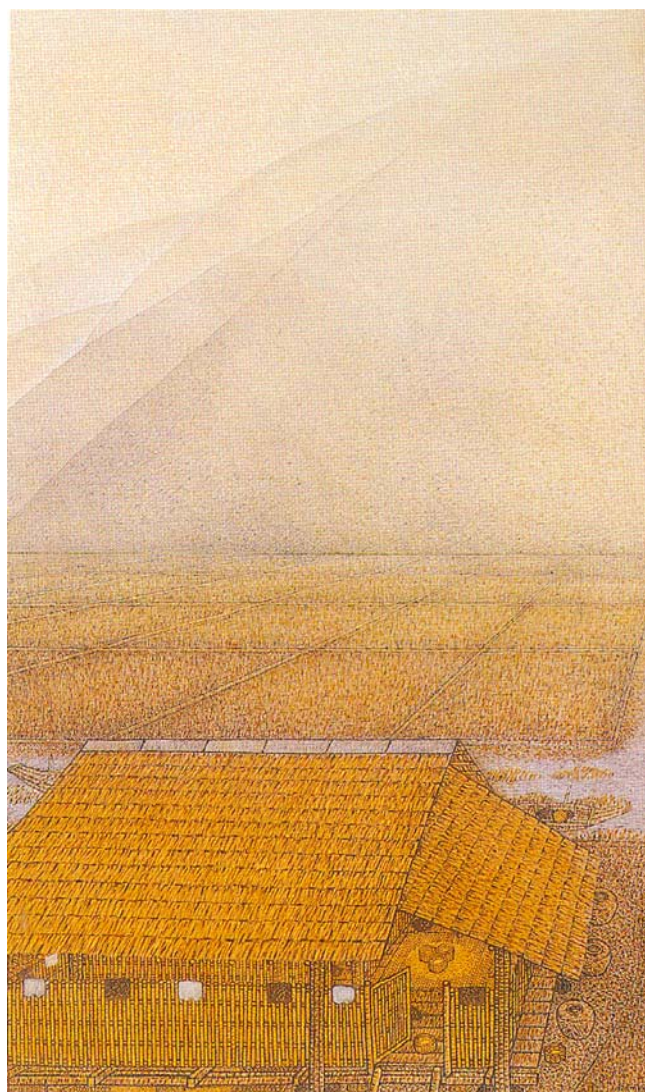
จิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 16 ตุลาคม-6 พฤศจิกายน 2545 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง,2545), 12.

ภาพที่ 56 หมู่บ้านบนภูเขา 3, 2537- 2542, หมึกและสีฝุ่น บนผ้าใบ 121 x 79 ซม.

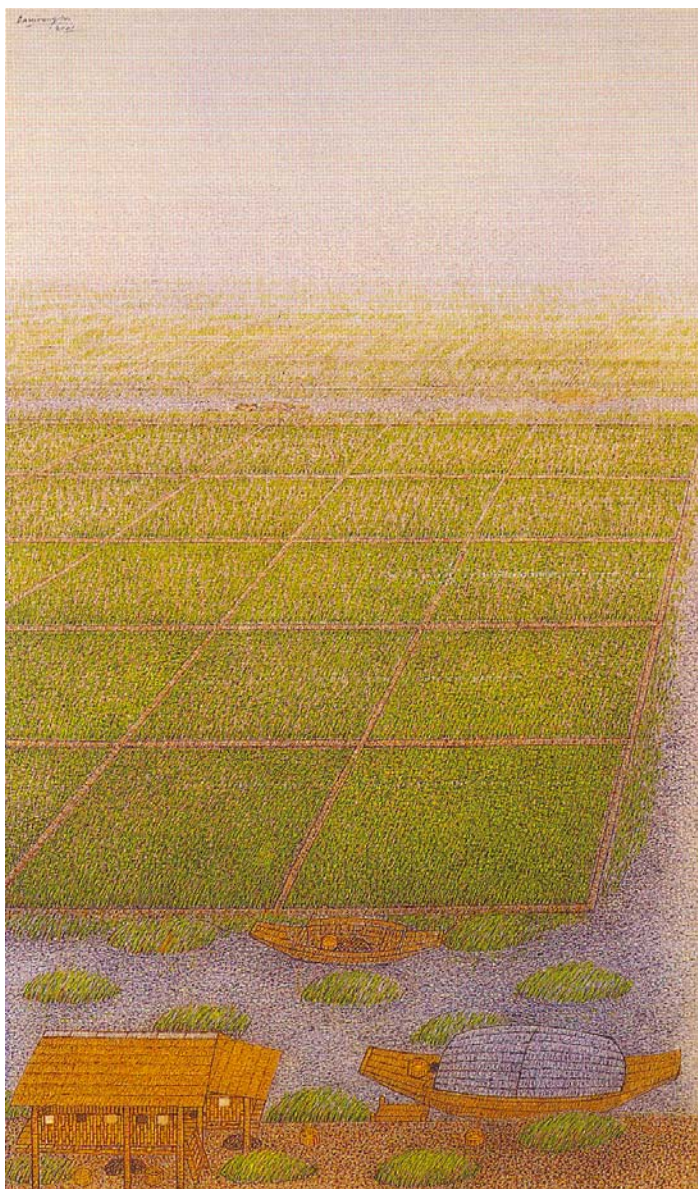
ที่มา : สยามทัศน์, การแสดงศิลปกรรมของดำรง วงศ์อุปราชและMatthias Rataiczky ณ หอศิลป์คณะ

จิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 16 ตุลาคม-6 พฤศจิกายน 2545 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2545), 13.

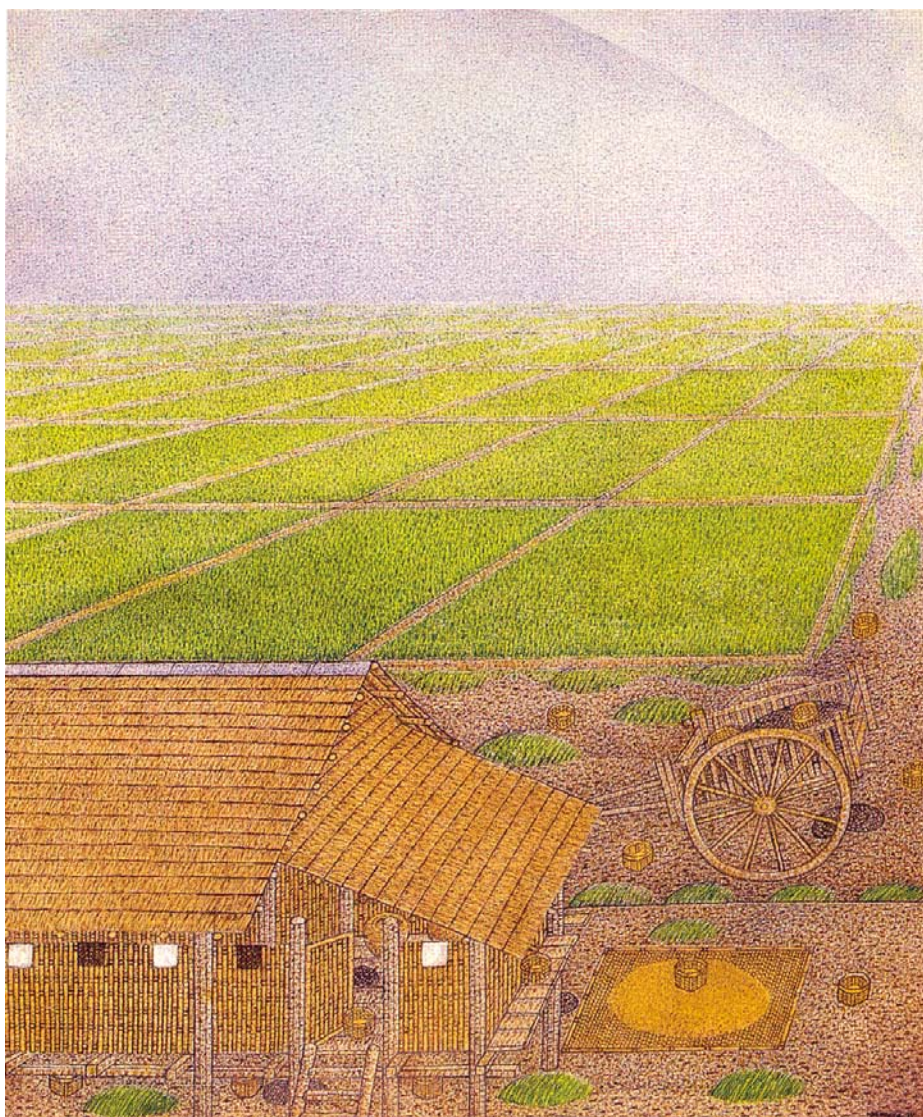
ภาพที่ 57 ความสงบ , 2539 สีฝุ่นบนผ้าใบ 84 x 51 ซม.

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 58 พู่กันสีเขียว, 2544 สีฝุ่นบนผ้าใบ 82 x 47 ซม.

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 59 บ้านและทุ่งนา, 2545 สีฝุ่นบนผ้าใบ 81 x 65 ซม.

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

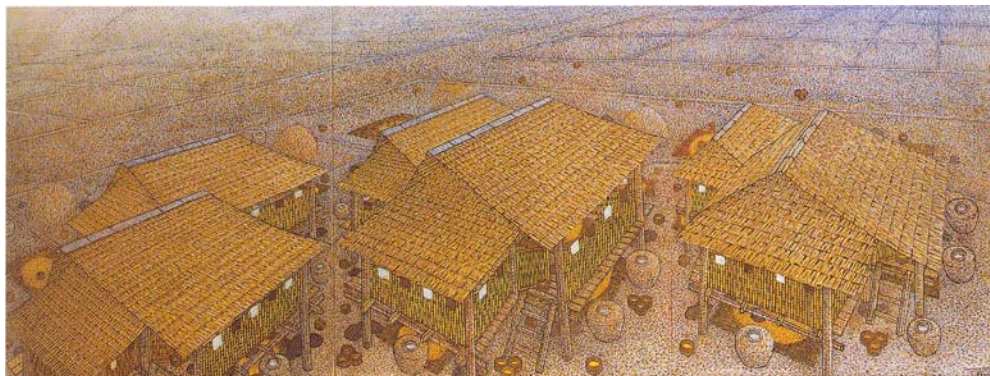
สิ่งที่น่าสนใจในผลงานของดำรงอีกอย่างหนึ่งคือ การสร้างผลงานที่เป็นชุด ซึ่งในแต่ละชุดอาจประกอบด้วยภาพ 2 หรือ 3 ภาพ ที่พิเศษคือ ผลงานที่เป็นชุดเดียวกันนี้สามารถนำมาแสดงเป็นผลงานชิ้นเดียว หรืออาจนำมาต่อรวมกันเป็นภาพเดียวได้ ผลงานในลักษณะนี้ไม่ว่าจะนำมาแสดงเป็นชิ้นเดียวเพียงชิ้นเดียว หรือนำมาแยกเป็นชุดผลงาน หรือนำมารวมกันให้กลายเป็นภาพเดียว ก็มีความสวยงามและมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ลงตัวด้วยกันทั้งสิ้น ผลงานในลักษณะนี้ ได้แก่ ภาพชุด *คีนสู่ชนบท* (ภาพที่ 60) และภาพชุด *หมู่บ้านชาวนา* (ภาพที่ 61) เป็นต้น

ภาพที่ 60 *คีนสู่ชนบท* (ภาพชุด 3 ภาพ) 2536 - 2537, รมิกและสีฝุ่น บนผ้าใบ 121.5 x 80.5 ซม.

ที่มา : สยามทัศน์, การแสดงศิลปกรรมของดำรง วงศ์อุปราชและMatthias Rataiczky ณ หอศิลป์คณะ

จิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 16 ตุลาคม-6 พฤศจิกายน 2545 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2545), 10-11.

ภาพที่ 61 หมู่บ้านชาวนา(ภาพชุด 3 ภาพ) 2540, หมึกและสีฝุ่น บนผ้าใบ 59.5 x 150 ซม.

ที่มา : สยามทัศน์, การแสดงศิลปกรรมของดำรง วงศ์อุปราชและMatthias Rataiczky ณ หอศิลป์คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 16 ตุลาคม-6 พฤศจิกายน 2545 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง,2545), 15.

ผลงานของดำรงเป็นภาพทิวทัศน์ที่ประกอบไปด้วยบ้านเรือนทุ่งนา และท้องฟ้า ถึงแม้จะมีลักษณะเหมือนจริง แต่ก็ไม่ได้เขียนมาจากสถานที่จริง เพราะภาพเหล่านี้เป็นภาพที่เขียนขึ้นมาจาก ความทรงจำและความประทับใจในอดีต บ้านเรือนและองค์ประกอบต่างๆ ที่เห็นอยู่ในงานเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อถึงความคิดของศิลปิน ที่ต้องการทำให้ผู้ชมเข้าสู่สมาธิและความสงบ ดังที่ดำรงเคยกล่าวไว้ว่า

...ศิลปะไม่ใช่เรื่องบ้าน ดูนั้มัน นักวิจารณ์ศิลปะจะต้องมองศิลปะในด้านศิลปะด้วย เวลาผมวาดมีเรื่องเส้น สี Space จังหวะ ผมก็พยายามนึกถึงความสงบ เส้นของผมสงบ ผมหาความสงบจากไหน ผมว่านู้ดมันไม่สงบ รูปผมมีภูเขา มันโค้งบ้าง แต่มันไม่ถึงกับเว้าแบบนู้ด ผมประทับใจภาพแบบดนตรีคือแต่งภาพขึ้นมา อย่างดนตรีผมชอบ Classic หรือไทยเดิม ทั้งสองอย่างมันคล้ายกัน เพราะมันเป็นการบรรยาย ที่จริงผมไม่ได้เขียนบ้านหรือทุ่งนา แต่เป็นการเขียนเส้นหรือสีหรือหาอะไรมา ผมก็หาอะไรที่ใกล้ตัว ผมเลือกกระท่อมมาเพราะเป็นการเลือกของศิลปะ ไม่ใช่เรื่องจริง ดูกันจริงๆ มันไม่เหมือนจริงมันเหลือแต่เส้นไปหมดแล้ว เรื่องศิลปะนี้ ไม่ใช่ใครจะดูอย่างไรก็ใช้ได้ไปหมด มันขึ้นกับความเข้าใจในตัวศิลปินมากทีเดียว...¹¹

ในช่วงระยะเวลานี้ดำรงได้แสดงผลงานศิลปะอย่างสม่ำเสมอทั้งการแสดงผลงานกลุ่มและการแสดงผลงานเดี่ยว นิทรรศการที่สำคัญได้แก่ การแสดงเดี่ยวในนิทรรศการศิลปะที่หอศิลปะศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช ในปี พ.ศ. 2539 เนื่องในวาระที่ศิลปินมีอายุครบมีอายุ 60 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2542 ดำรงได้ร่วมแสดงผลงานในการแสดงศิลปะผสมผสานของไทยในสหรัฐอเมริกาที่จัดโดยมหาวิทยาลัย แคลิฟอร์เนียเบิร์กลีย์ และในประเทศไทยที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย นอกจากนั้นดำรงยังส่งผลงานเข้าร่วมแสดงในการแสดงศิลปะร่วมสมัยของไทย ณ แวนคูเวอร์ ซานฟรานซิสโก และลอสแอนเจลิส อีกด้วย

¹ ดำรง วงศ์อุปราช, ที่รู้เนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช.ท.ม., จ.ภ. (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์ ,2545. พิมพ์ในงานศพผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช สิงหาคม 2545) 39.

² .ศิลป์ พีระศรี, ,“เก่ากับใหม่,” แปลโดยพระยาอนุมานราชธนหนังสือบทความ ข้อเขียน และงานศิลปกรรมของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2545) 36.

³ ดำรง วงศ์อุปราช, ที่รู้เนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช.ท.ม., จ.ภ. (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์ ,2545. พิมพ์ในงานศพผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช สิงหาคม 2545) 43.

⁴ แอ็ปสแตรก เอ็กเพรสชันนิสม์ (Abstract Expressionism) เป็นกระแสศิลปะที่เกิดขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2488 โดยมีWassily Kandinsky เป็นคนบุกเบิกเริ่มต้นผลงานในแนวทางAbstract Art ที่พัฒนาต่อมาเป็นแนวทางAbstract Expressionism ผลงานแนวทางนี้เน้นการสร้างงานที่เต็มไปด้วยอารมณ์ การบิดเบี้ยว ฝีแปรง และการแสดงออกที่อิสระ ศิลปินคนสำคัญในแนวทางนี้ได้แก่Jackson Pollock, Mark Rothko, Clyfford Still, Willem de Kooning . (Robert Atkins, Art Speak (New York : 1990), 36.)

⁵ ปัจจุบันคือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ท.ท.ท.)

⁶ ฮาร์ด – เอจจ์ เพนติ้ง(Hard-Edge Painting) เป็นรูปแบบการสร้างงานศิลปะประเภทหนึ่ง ที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2493 รูปแบบงานศิลปะเน้นรูปทรงเรขาคณิตที่มีขอบคมชัดและเน้นความเป็น 2 มิติ ศิลปินคนสำคัญKarl Benjamin, Lorser Feitelson, และ Frederick Hammersley เป็นต้น(Robert Atkins, Art Speak (New York : 1990), 88.)

⁷ ดำรง วงศ์อุปราช, ที่รู้เนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช.ท.ม., จ.ภ. (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์ ,2545. พิมพ์ในงานศพผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช สิงหาคม 2545) 64.

⁸ เรื่องเดียวกัน,68.

⁹ ดำรง วงศ์อุปราช, นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น ดำรง วงศ์อุปราช(กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์), “ไม่ปรากฏเลขหน้า”

¹⁰ พรเพ็ญ อันตระกูล, “สนทนากับศิลปินแห่งชาติผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช” วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากรปีที่ 21-22 ฉบับที่ 2 (2544-2545) : 19.

¹¹ พรเพ็ญ อันตระกูล, “สนทนากับศิลปินแห่งชาติผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช” วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากรปีที่ 21-22 ฉบับที่ 2 (2544-2545) : 27-28.

เชิงอรรถท้ายบทที่ 3

¹ดำรง วงศ์อุปราช, หนังสือที่รุดเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช., ท.ม., จ.ภ. (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์, 2545. พิมพ์ในงานศพผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช สิงหาคม 2545), 39.

²ศิลป์ พีระศรี, “เก่ากับใหม่,” แปลโดยพระยาอนุমানราชธน หนังสือบทความ ข้อเขียน และงานศิลปกรรมของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2545) 36.

³ดำรง วงศ์อุปราช, หนังสือที่รุดเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช., ท.ม., จ.ภ., 43.

⁴แอ็บสแตรก เอ็กเพรสชันนิสม์ (Abstract Expressionism) เป็นกระแสศิลปะที่เกิดขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2488 โดยมี Wassily Kandinsky เป็นคนบุกเบิกเริ่มต้นผลงานในแนวทาง Abstract Art ที่พัฒนาต่อมา เป็นแนวทาง Abstract Expressionism ผลงานแนวทางนี้เน้นการสร้างงานที่เต็มไปด้วยอารมณ์ การบิดเบี้ยว ฝีแปรง และการแสดงออกที่อิสระ ศิลปินคนสำคัญในแนวทางนี้ได้แก่ Jackson Pollock, Mark Rothko, Clyfford Still, Willem de Kooning . (Robert Atkins, Art Speak (New York : 1990), 36.)

⁵ปัจจุบันคือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ท.ท.ท.)

⁶ฮาร์ด – เอจจ์ เพ้นท์ติ้ง (Hard-Edge Painting) เป็นรูปแบบการสร้างงานศิลปะประเภทหนึ่ง ที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2493 รูปแบบงานศิลปะเน้นรูปทรงเรขาคณิตที่มีขอบคมชัด และเน้นความเป็น 2 มิติ ศิลปินคนสำคัญ Karl Benjamin, Lorser Feitelson, และ Frederick Hammersley เป็นต้น (Robert Atkins, Art Speak (New York : 1990), 88.)

⁷ดำรง วงศ์อุปราช, หนังสือที่รุดเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช., ท.ม., จ.ภ., 64.

⁸เรื่องเดียวกัน, 68.

⁹ดำรง วงศ์อุปราช, นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์).

¹⁰พรเพ็ญ อันตระกูล, “สนทนากับศิลปินแห่งชาติผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช,” วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 21-22, 2 (2544-2545) : 19.

¹¹เรื่องเดียวกัน, 27-28.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11

บทที่ 4

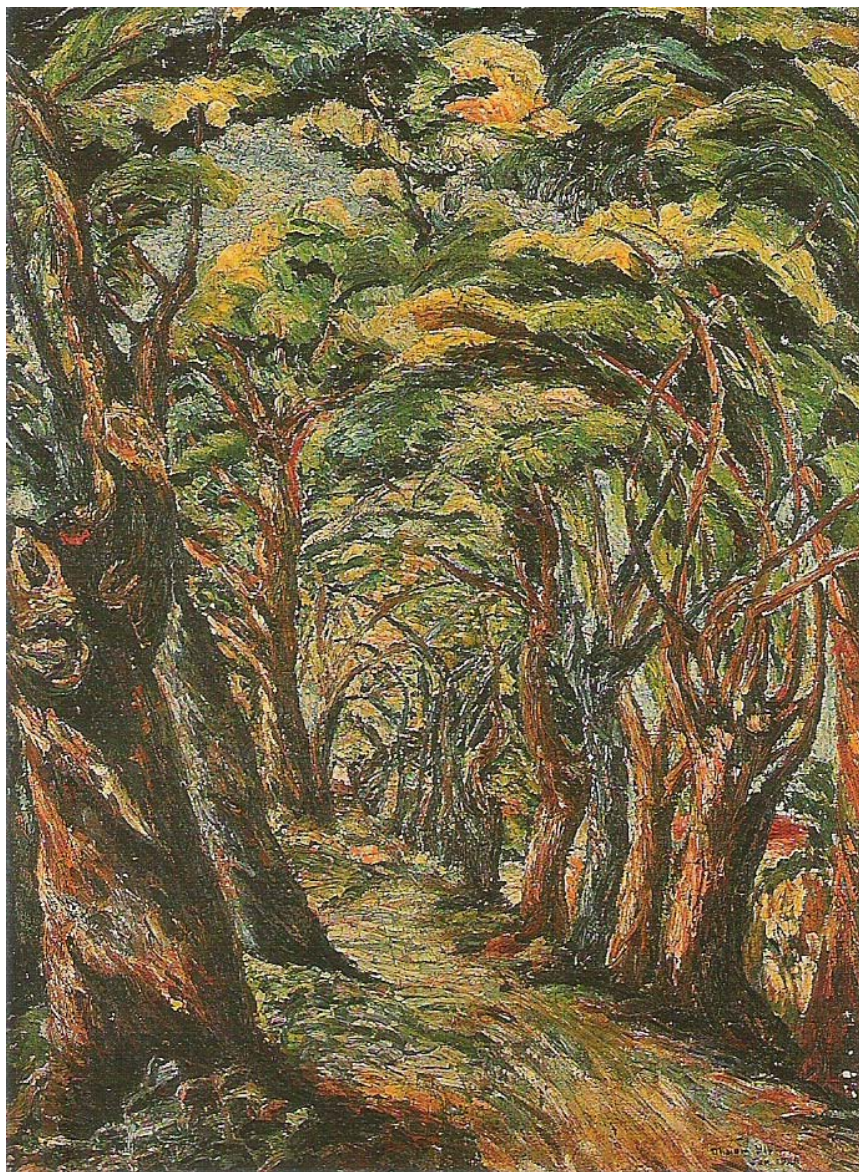
การศึกษาวิเคราะห์ผลงานศิลปะ

ดำรง วงศ์อุปราช ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (จิตรกรรม) ประจำปี พ.ศ. 2542 ได้สร้างสรรค์ผลงานมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานถึง 48 ปี ผลงานส่วนใหญ่ของเขาสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตอันเรียบง่ายและสมถะ ซึ่งสร้างความสงบให้แก่ทั้งศิลปินผู้สร้างและผู้ที่ได้ชื่นชมผลงาน ตลอดระยะเวลาในการสร้างสรรค์งานศิลปะที่ผ่านมา ดำรง วงศ์อุปราช ได้สร้างสรรค์งานศิลปะหลากหลายรูปแบบ เขาชอบทดลองสร้างสรรค์งานศิลปะในรูปแบบใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ผลงานของดำรงจึงแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการอันไม่หยุดนิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับกระแสการเคลื่อนไหวในวงการศิลปะของทั้งประเทศไทยและต่างประเทศ และแสดงให้เห็นว่าดำรงเป็นศิลปินหัวก้าวหน้ามากที่สุดคนหนึ่งในยุคนั้นทีเดียว

พัฒนาการในการสร้างสรรค์งานศิลปะของดำรงมักสอดคล้องไปกับสถานที่ที่เขาเคยศึกษาหรือพักอาศัย เช่น โรงเรียนเพาะช่าง มหาวิทยาลัยศิลปากร มหานครลอนดอน ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น หรือแม้แต่จังหวัดนครปฐม สถานที่เหล่านี้ล้วนมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาแนวทางในการสร้างงานศิลปะแต่ละช่วงของดำรงอย่างชัดเจน ดังนั้น เราจึงสามารถแบ่งผลงานของดำรงออกได้เป็น 9 ยุค ดังนี้ 1. ยุคแรกของการสร้างสรรค์ (พ.ศ. 2497-2501) 2. ยุคแห่งความเป็นตัวเองและความเป็นไทย (พ.ศ. 2502-2503) 3. ยุคทิวทัศน์ (พ.ศ. 2504-2505) 4. ยุคอังกฤษ ฝรั่งเศส และอิตาลี (พ.ศ. 2505 – 2506) 5. ยุคหนองแขม ชนบุรี กรุงเทพฯ และนครราชสีมา (พ.ศ. 2506 – 2511) 6. ยุคฟีลาเดลเฟีย นิวยอร์ก และยุโรป (พ.ศ. 2511 – 2513) 7. ยุคนครปฐม 1 (พ.ศ. 2513 – 2519) 8. ยุคญี่ปุ่น (พ.ศ. 2519 – 2520) 9. ยุคหลังญี่ปุ่น หรือ ยุคนครปฐม 2 และนครชัยศรี (พ.ศ. 2521 - 2545)

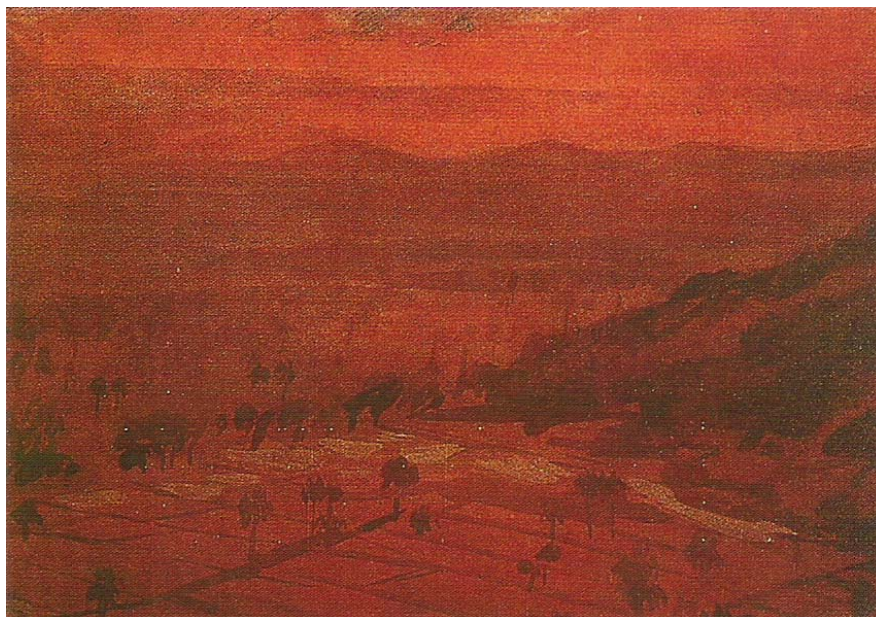
ยุคแรกของการสร้างสรรค์ (พ.ศ. 2497-2501) เป็นช่วงเวลาที่ ดำรง วงศ์อุปราช ได้รับทุนจากจังหวัดลำปางให้มาศึกษาต่อยังกรุงเทพฯ ที่โรงเรียนเพาะช่าง (พ.ศ. 2497-2500) ผลงานของดำรงในระยะเริ่มต้นนี้จะเป็นแบบอิมเพรสชันนิสม์ซึ่งเป็นรูปแบบทางศิลปะที่กำลังเป็นที่นิยมมากในขณะนั้น ดังจะเห็นได้จากผลงานของศิลปินหลายท่านที่ได้รับรางวัลจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติในสมัยนั้น เช่น ภาพ **ถนน** ของ **มีชัยม ยิบอินซอย** (ภาพที่ 62) ซึ่งได้รับรางวัลเหรียญทองจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 1 ในปี พ.ศ. 2492 ภาพ **เพชรบุรี** ของ **เพ็ญ ทองอยู่ (หรืพิทักษ์)** (ภาพที่ 63) ซึ่งได้รับรางวัลเหรียญทองจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 1 ในปี พ.ศ. 2492 ภาพ **ภูเขาทอง** ของ **ทวี นันทขว้าง** (ภาพที่ 64) ซึ่งได้รับรางวัลเหรียญทองจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 3 ในปี พ.ศ. 2494 ภาพ **วัดพระแก้ว** ของ **สวัสดิ์ ตันติสุข** (ภาพที่ 65) จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 5 ในปี พ.ศ. 2497 และภาพ **จันทร์บุรี** ของ

ประยูร อุลุชาฎะ (ภาพที่ 66) ซึ่งได้รับรางวัลเหรียญทองจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 6 ในปี พ.ศ. 2498 เป็นต้น

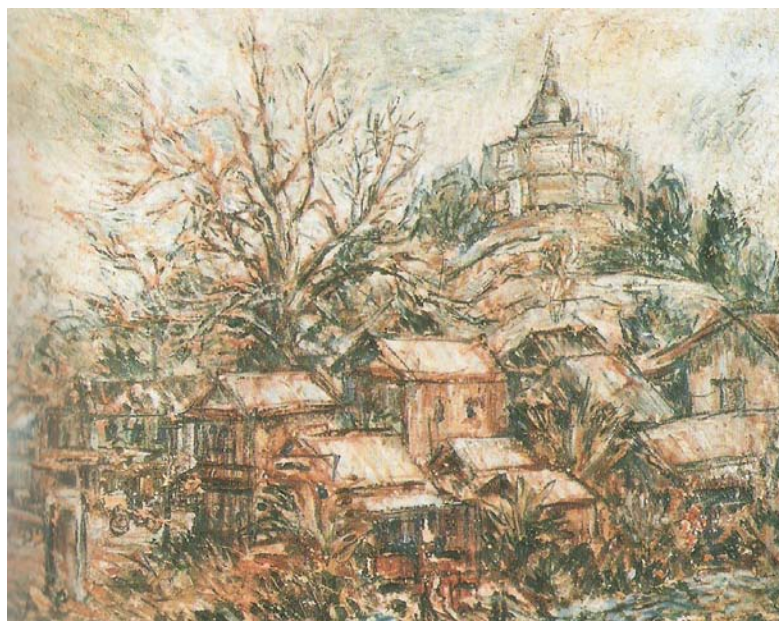

ภาพที่ 62 มิเชียม ยิบอินซอย : ถนน, 2492, สีน้ำมันบนผ้าใบ, 112 x 90 ซม.

ที่มา : หอศิลป์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 5ทศวรรษศิลปกรรมแห่งชาติ (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2545),

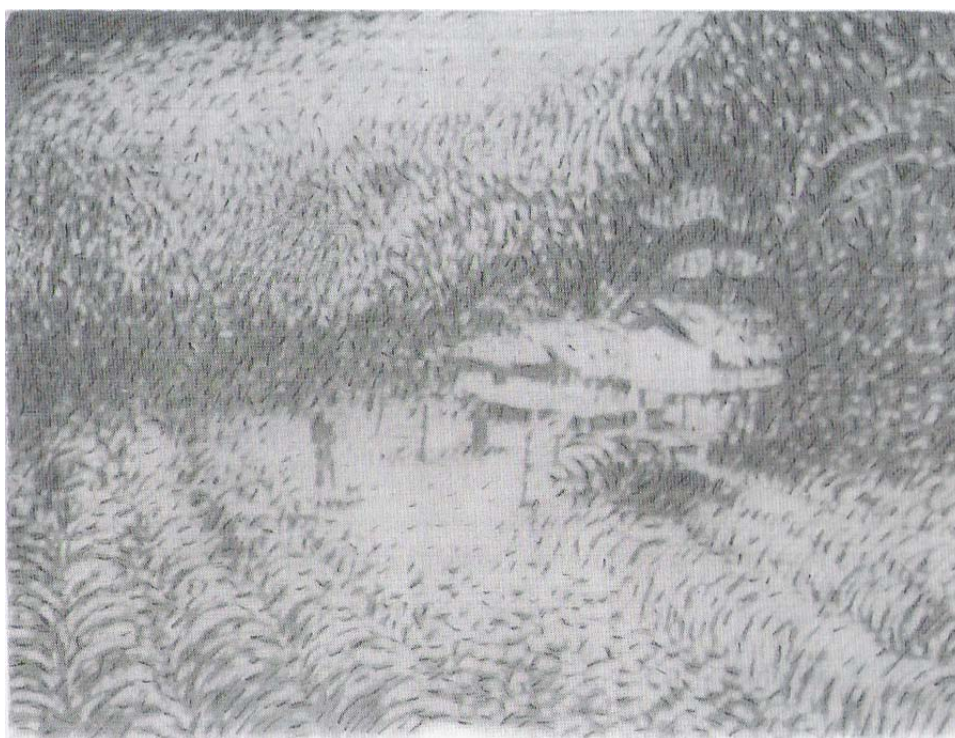

ภาพที่ 63 เพื่อ ทองอยู่ (หริพิทักษ์) : เพชรบุรี, 2492, สีฝุ่นบนกระดาษปรีฟ
 ที่มา : หอศิลป์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 5ทศวรรษศิลปกรรมแห่งชาติ (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2545),
 88.

ภาพที่ 64 ทวี นันทขว้าง : ภูเก็ต, 2494, สีน้ำมันบนผ้าใบ, 50 x 63 ซม.
 ที่มา : หอศิลป์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 5ทศวรรษศิลปกรรมแห่งชาติ (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2545),
 101.

ความสนใจในการสร้างงานในรูปแบบอิมเพรสชันนิสม์ ทำให้ดำรงเริ่มฝึกฝนและศึกษาการเขียนภาพด้วยการออกไปเขียนภาพยังสถานที่จริง ซึ่งเป็นการฝึกสังเกตความเป็นไปในธรรมชาติ การกะสัดส่วนขององค์ประกอบภาพ การสร้างระยะภายในภาพ และการเลือกหามุมเขียนภาพที่มีองค์ประกอบงดงามและลงตัว ผลงานในช่วงนี้มักเป็นภาพทิวทัศน์ทั้งในเมืองและในชนบท เช่น ภาพอาคารของโรงไฟฟ้าและบ้านเรือนท่ามกลางธรรมชาติในชนบท (ภาพที่ 67) ในช่วงแรก ดำรงมักใช้เทคนิค หมึกดำเขียนด้วยพู่กัน บางภาพจะเขียนด้วยเทคนิคสีน้ำ การเลือกใช้เทคนิคดังกล่าวอาจมาจากฐานะทางบ้านที่ยากจน ทำให้ดำรงไม่มีเงินพอซื้อสีน้ำมันและอุปกรณ์ต่างๆ ดังนั้น ผลงานส่วนใหญ่ในชุดนี้จึงเผยให้เห็นวิธีการเลือกมุมมองของภาพ การเขียนโครงสร้างสถาปัตยกรรมที่ถูกต้องและงดงาม การเขียนอาคารที่ทับซ้อนกันเพื่อสร้างระยะภายในภาพ การกำหนดแสงเงาเพื่อสร้างมิติ การกระจายน้ำหนักขาว เทา และดำให้ประสานเข้าด้วยกันได้อย่างกลมกลืนและลงตัว ผลงานส่วนใหญ่ใช้พู่กันเขียนด้วยหมึกบนกระดาษ ซึ่งเผยให้เห็นถึงความสามารถและความเชี่ยวชาญในการเขียนภาพแบบทั้งฝีแปรงหยาบๆ การเขียนเส้นที่อิสระเต็มไปด้วยชีวิตชีวาและยังสามารถสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกของผู้เขียนได้อย่างยอดเยี่ยมอีกด้วย

ภาพที่ 67 ดำรง วงศ์อุปราช : บ้านเชิงเขา, 2499, หมึกดำบนกระดาษ

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รูกบเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 40.

ความอดสาหัสและความขยันออกไปเขียนภาพนอกสถานที่ ส่งผลทำให้ดำรงประสบ
ความสำเร็จจนได้รับรางวัลจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติถึง 2 ครั้ง คือ ภาพ *โรงไฟฟ้าวัดเลียบ* (ภาพที่
22) ซึ่งได้รับรางวัลเกียรติยศอันดับ 2 เหรียญเงิน ประเภทภาพเอกรงค์ จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ
ครั้งที่ 7 เมื่อปี พ.ศ. 2499 และภาพ *โรงไฟฟ้า* (ภาพที่ 24) ซึ่งได้รับรางวัลเกียรติยศอันดับ 3 เหรียญ
ทองแดง ประเภทภาพเอกรงค์ จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 8 เมื่อปี พ.ศ. 2500 ถึงแม้ว่าผลงานใน
ช่วงเวลานี้จะเหลือเพียงภาพถ่ายขาวดำเท่านั้น แต่จากฝีมืออันอิสระก็สามารถสรุปได้ว่า ผลงานในระยะ
นี้เป็นการสร้างงานในรูปแบบอิมเพรสชันนิสม์ ภาพ *โรงไฟฟ้าวัดเลียบ* เผยให้เห็นกลุ่มอาคารสูงใหญ่ ซึ่ง
ศิลปินเขียนโครงสร้างและสัดส่วนของอาคารได้อย่างถูกต้องและแม่นยำและใช้การทับซ้อนของตัวตึกเป็น
ตัวสร้างระยะภายในภาพ นอกจากนี้ผู้ที่เดินไปมาบริเวณด้านล่างของภาพยังเป็นตัวสร้างจังหวะความ
เคลื่อนไหวภายในภาพได้เป็นอย่างดี น้ำหนักขาว เทา และดำ ประสานเข้าด้วยกันได้อย่างกลมกลืนและลง
ตัว บรรยากาศที่มีมิติทึบดูกลับช่วยสร้างความน่าสนใจและเสน่ห์ภายในภาพได้อย่างยอดเยี่ยม นอกจากนี้
การเขียนภาพแบบทึ่งฝีมือประหลาดๆ ยังแสดงให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในการเขียนเส้นที่อิสระและงดงาม
ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสนใจในการสร้างงานตามแนวทางของศิลปะอิมเพรสชันนิสม์อีกด้วย

โรงไฟฟ้าวัดเลียบ น่าจะสร้างความสนใจและแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ที่ผ่านไปมาและศิลปิน
หลายท่านในสมัยนั้น โครงสร้างของโรงไฟฟ้าที่ใหญ่โตและแปลกตาเต็มไปด้วยปล่องไฟขนาดใหญ่ คง
เป็นสถาปัตยกรรมที่แปลกใหม่ในยุคนั้น ดังจะเห็นได้จากผลงานหลายชิ้นที่เข้าร่วมแสดงในการแสดง
ศิลปกรรมแห่งชาติในสมัยนั้น เช่น ภาพ *โรงไฟฟ้า* ของ ทวี นันทขว้าง ซึ่งได้รับรางวัลเหรียญทอง จากการ
แสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 4 ในปี พ.ศ. 2496 (ภาพที่ 68) ภาพ *โรงไฟฟ้า* ของ เด็กหญิงวิวรรณ วัชรวิ
สุทธิ จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 6 ในปี พ.ศ. 2498 *โรงไฟฟ้าวัดเลียบ* ของ เด็กชาย เกษม แสง
กระจ่าง (ภาพที่ 69) ซึ่งได้รับรางวัลที่ 1 จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 7 ในปี พ.ศ. 2499 และ
โรงไฟฟ้าวัดเลียบ ของ นายอรุณ สวัสดิ์ประสิทธิ์ จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 9 ในปี พ.ศ. 2501
 เป็นต้น

ภาพที่ 68 ทวี นันทขว้าง: โรงไฟฟ้า, 2496, สีน้ำมันบนผ้าใบ

ที่มา : หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 5ทศวรรษศิลปกรรมแห่งชาติ (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2545), 107.

ภาพที่ 69 เด็กชาย เกษม แสงกระจ่าง: โรงไฟฟ้าวัดเลียบ, 2499

ที่มา : จิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2512.), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ในปี พ.ศ. 2500 ดำรงได้เข้าศึกษาใน คณะจิตรกรรมและประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร ผลงานในช่วงนี้ยังคงเป็นรูปแบบอิมเพรสชันนิสม์ และแสดงเนื้อหาเกี่ยวกับทิวทัศน์ทั้งในเมืองและในชนบทอยู่เช่นเดิม เทคนิคที่ใช้ในการเขียนภาพยังคงใช้หมึกดำอยู่บ้าง ความสำเร็จจากการส่งผลงานเข้าประกวดจนได้รับรางวัลจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติประเภทเอกรงค์ถึงสองครั้ง ทำให้ดำรงเริ่มหันมาใช้เทคนิคสีน้ำมันในการเขียนภาพอย่างจริงจัง ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะกระแสของวงการศิลปะดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และอีกส่วนหนึ่งคงมาจากความชื่นชมในผลงานของ อาจารย์ทิว นันทขว้าง มากเป็นพิเศษ ซึ่งจะเห็นได้จากการเลือกเขียนภาพที่มีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน เช่น โรงไฟฟ้า หรือ ทิวทัศน์บ้านเรือนท่ามกลางธรรมชาติ นอกจากนั้นดำรงยังมุ่งมั่นฝึกฝนเขียนภาพด้วยเทคนิคสีน้ำมันตามแบบอย่างอาจารย์ทิว นันทขว้าง อีกด้วย ดำรงเล่าเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

...หลังจากอยู่ที่บุกโลกบนพรตน์พักหนึ่ง เมื่อพรตน์ย้ายมาอยู่ที่บางซ่อนใกล้อาจารย์ทิว ก็ได้มาอยู่ด้วย...
...ตอนนี้ชอบอิมเพรสชันนิสม์ ได้เรียนรู้เรื่องสีอยู่มาก ได้เห็นอาจารย์ทิวเขียนภาพบ่อยๆ และคิดว่าจะลองเขียนภาพจากจินตนาการเช่นนั้นบ้าง...¹

ความสำเร็จที่ได้จากการส่งภาพเข้าประกวดในการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ทำให้ดำรงมุ่งมั่นในการสร้างสรรค์งานศิลปะอยู่ตลอดเวลา แม้กระทั่งเมื่อครั้งที่ดำรงกลับไปเยี่ยมบ้านในต่างจังหวัด เขาก็ยังนำอุปกรณ์การเขียนภาพไปด้วย เหตุการณ์หนึ่งที่ทำให้ดำรงต้องเขียนภาพที่เขาไม่อาจลืมไปได้ชั่วชีวิตก็คือ *หลังไฟไหม้* (ภาพที่23) ซึ่งน่าจะเป็น ผลงานที่เขียนด้วยเทคนิคสีน้ำมันชิ้นแรก ศิลปิน เขียนภาพนี้ในเหตุการณ์และสถานที่จริง อันเป็นเหตุการณ์ที่เขาไม่เคยคาดคิดมาก่อน ครั้งนั้นเกิดไฟไหม้ในตลาด ซึ่งได้เผาไหม้บ้านของดำรงที่อยู่ในละแวกนั้นไปด้วย บ้านของเขาถูกไฟเผาไหม้จนเหลือแต่ซากปรักหักพังที่ดำเป็นตอตะโก เหตุการณ์ครั้งนี้ได้สร้างความเสียใจแก่ครอบครัว วงศ์อุปราช และผู้คนทั้งตลาดเป็นอย่างมาก

หลังไฟไหม้ นอกจากจะเป็นภาพแรกของดำรงที่เขียนด้วยเทคนิคสีน้ำมันแล้วยังเป็นภาพบันทึกความสะเทือนใจของศิลปินอีกด้วย ทักษะภาพอันกว้างไกลที่เต็มไปด้วยซากปรักหักพังนอกจากจะแสดงให้เห็นความหายนะจากอัคคีภัยอย่างชัดเจนแล้ว ยังสะท้อนจิตวิญญาณความเป็นศิลปินที่มีอยู่ในตัวของดำรงด้วยเช่นกัน เพราะถึงแม้ว่าบ้านของเขาจะถูกไฟไหม้ แต่เขาก็ยังสามารถเขียนภาพนี้ออกมาได้ อย่างยอดเยี่ยม ซึ่งเป็นภาพที่สะท้อนความเศร้าใจและความอาลัยในบ้านที่เขาเคยอาศัยอยู่และผูกพันมาตั้งแต่เด็ก ดำรงกล่าวถึงภาพนี้ว่า

...หลังจากวาดภาพ ขาว-ดำ มากพอสมควรก็ลองเขียนสีน้ำดูบ้าง ต่อมาก็เขียนสีน้ำมัน ภาพไฟไหม้นี้เป็นหนึ่งในงานจิตรกรรมยุคแรก จำได้ว่าเขียนขึ้นเมื่อครั้งกลับไปเยี่ยมบ้านกับอินสนธิ์ วงศ์สาม เมื่อฤดูร้อนปี 2500 วันที่ไฟไหม้ตลาดนั้นได้ขึ้นไปเขียนรูปบนภูเขาพอเห็นไฟไหม้ก็รีบลงมาบ้านถูกไฟไหม้หมด คือที่ได้เอาเครื่องเขียนไปด้วย พอวันรุ่งขึ้นก็เขียนภาพนี้จากที่จริง ไฟยังกรุ่นอยู่ ไฟไหม้บ้านเป็นปัญหาที่จะเรียนต่อที่ศิลปากรได้หรือไม่ แต่ก็ตัดสินใจเรียน...²

ผลงานในช่วงเวลานี้ที่เขียนด้วยเทคนิคสีน้ำมันส่วนใหญ่ยังคงนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับทิวทัศน์บ้านเรือนในชนบทเช่นเดิม ศิลปินเขียนภาพในรูปแบบอิมเพรสชันนิสม์ด้วยการเขียนภาพแบบทิ้งรายละเอียดและทิ้งฝีแปรงหยาบๆ ได้อย่างอิสระ โดยใช้พู่กันและเกรียงสร้างพื้นผิวของภาพด้วยการป้ายสีให้ซ้อนทับกันจนหนาขึ้นเป็นชั้นๆ อันสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกของศิลปินได้อย่างยอดเยี่ยม ผลงานในระยะนี้แสดงให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในการจัดวางองค์ประกอบที่งดงาม การวางน้ำหนักและกำหนดแสงเงาอย่างกลมกลืน ตลอดจนการแสดงความเหมือนจริงตามธรรมชาติ รูปแบบในการสร้างงานดังกล่าวนี้คำรณน่าจะเรียนรู้มาจากอาจารย์ทิว นันทขว้าง ดังที่เขาเคยกล่าวไว้ว่า

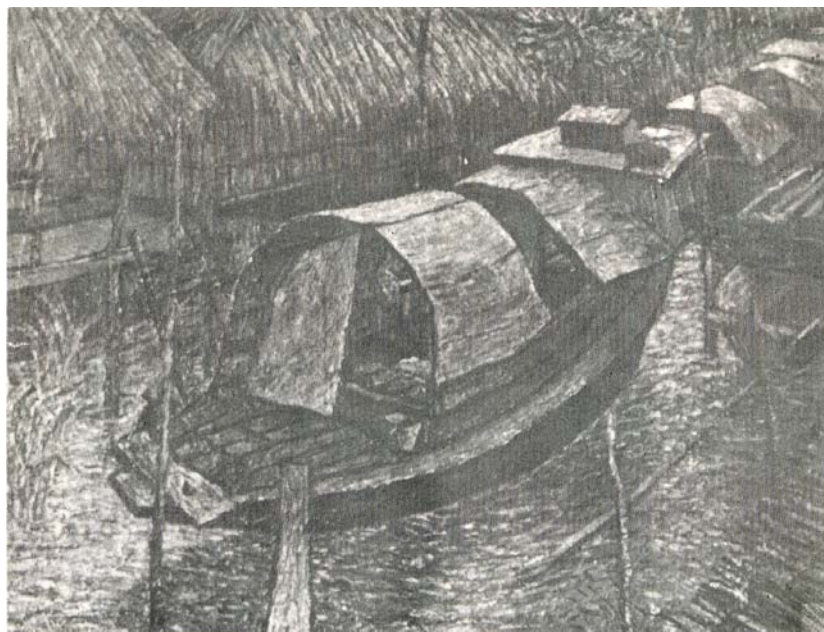
...เขียนภาพสีน้ำมันอย่างหนา ภาพทิวทัศน์ตอนเช้าใช้เกรียงช่วยด้วย ส่วนภาพเรือนั้นใช้พู่กันและเขียนทับอยู่นานจึงหนามาก แต่ก็อยากจะทำพื้นผิวจึงทำหนา ภาพเรือนั้นได้รับรางวัลที่ 1 การประกวดของเชลล์...³

ถึงแม้ว่าผลงานในระยะนี้จะเหลือเพียงภาพถ่ายขาวดำเท่านั้น แต่ก็ยังสามารถมองเห็นการเขียนภาพแบบทิ้งฝีแปรงหยาบๆ ที่อิสระอย่างชัดเจน ทำให้สรุปได้ว่าเป็นผลงานในรูปแบบอิมเพรสชันนิสม์ เช่น ภาพ *ตอนเช้า บางซ່อน* (ภาพที่ 70) และ *เรือ* (ภาพที่ 71) ภาพ *เรือ* นั้นได้รับรางวัลที่ 1 จากการประกวดภาพของเชลล์ ซึ่งนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการสร้างงานในแบบอิมเพรสชันนิสม์ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของการเลือกมุมมองที่สอดคล้องกับเนื้อหาได้อย่างลงตัว ศิลปินเน้นองค์ประกอบหลักคือ ภาพ “เรือ” โดยกำหนดให้เรือลำสุดท้ายมีขนาดใหญ่และวางอยู่ในตำแหน่งตรงกลางภาพ จนทำให้สามารถมองเข้าไปเห็นหัวของเครื่องใช้ภายในเรือได้อย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพการดำรงชีวิตของผู้คนภายในเรือ ด้วยเหตุนี้ ภาพ *เรือ* จึงนับเป็นภาพแรกของจุดเริ่มต้นแห่งการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้คนในชนบทตามแบบฉบับของศิลปินผู้นี้อย่างแท้จริง

ภาพที่ 70 ตอนเช้า ที่บางซื่อน, 2501, สีน้ำมันบนผ้าใบ

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 42.

ภาพที่ 71 เรือ, 2501, สีน้ำมันบนผ้าใบ

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รูกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 42.

ยุคแห่งความเป็นตัวเองและความเป็นไทย (พ.ศ. 2502-2503) ในปี พ.ศ. 2502 ขณะที่ดำรงกำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2 ของคณะจิตรกรรมและประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร เขามีโอกาสได้ศึกษาวิชาวิจัยศิลปะไทย (Research of Thai Art) ซึ่งมีเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับการศึกษาคัดลอกผลงานศิลปะไทยโบราณ ผลจากการได้คัดลอกจิตรกรรมไทยโบราณตามวัดต่างๆ ทำให้ดำรงเกิดความคิดที่จะเขียนภาพในรูปแบบใหม่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน นอกจากนั้นกระแสการสร้างงานศิลปะที่กำลังเป็นที่นิยมกันเป็นอย่างมากในขณะนั้นยังส่งผลให้ดำรง วงศ์อุปราช เริ่มสร้างงานในแนวทางใหม่ที่แสดงวิถีชีวิตความเป็นไทยในชนบทมากขึ้น การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะดังกล่าวจะเน้นเอกลักษณ์ความเป็นไทย โดยการหยิบยืมรูปแบบการเขียนภาพไทยโบราณมาผสมผสานกับการสร้างงานศิลปะสมัยใหม่ดังจะเห็นได้จาก ขลุ่ยทิพย์ ของ เขียน ยิ้มศิริ (ภาพที่ 72) ซึ่งได้รับรางวัลเหรียญทองจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 1 ปี พ.ศ. 2492 วัดพระแก้วที่ฉันพบ ของ ประสงค์ ปัทมานุช (ภาพที่ 73) ซึ่งได้รับรางวัลเหรียญทองจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2493 และ น้ำตาสด ของ มานิตย์ ภู่อารีย์ (ภาพที่ 74) ซึ่งได้รับรางวัลเหรียญทอง

จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 10 ปี พ.ศ. 2502 เป็นต้น คำรงกล่าวถึงรูปแบบการสร้างงานศิลปะที่เปลี่ยนไปในแนวใหม่ของเขาในขณะนั้นไว้ว่า

...หลังจากได้ศึกษาภาพเขียนไทยโบราณในวัดต่างๆ แล้วก็เกิดความคิดที่จะเขียนภาพแนวใหม่ของตนเองโดยใช้สีฝุ่นบนผ้า เขียนแบบละเอียด เรื่องราวเกี่ยวกับชนบทซึ่งคุ้นเคยมีอยู่แล้วเริ่มเขียนตั้งแต่ 2501 พอเสร็จแล้วได้ส่งเข้าแสดงในการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 10 ได้รับรางวัลเกียรติคุณเหรียญเงิน ท่านอาจารย์ศิลป์ชอบมากและเขียนให้กำลังใจ...⁴

ภาพที่ 72 เขียน ยิ้มศิริ ขลุ่ยทิพย์, 2492, สำริด

ที่มา : หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 5ทศวรรษศิลปกรรมแห่งชาติ (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2545), 88.

ภาพที่ 73 ประสงค์ ปัทมานุช วัดพระแก้วที่ฉันพบ, 2493, สีฝุ่น

ที่มา : หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 5ทศวรรษศิลปกรรมแห่งชาติ (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2545),

ภาพที่ 74 มานิช กู่อารีย์ น้ำตาสด, 2502, สีฝุ่นบนกระดาษอัด

ที่มา : จิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2512.), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ดังนั้นผลงานในระหว่างปี พ.ศ. 2502-2503 จึงมีเนื้อหาที่สะท้อนภาพชีวิตในชนบท เช่น หมู่บ้านชาวนา หรือ หมู่บ้านชาวประมง โดยนำเสนอภาพบ้านเรือนในชนบทที่สร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ท่ามกลางธรรมชาติที่งดงาม จุดเด่นในการนำเสนอภาพชีวิตในชนบทของดำรงที่เห็นอย่างชัดเจน ก็คือการนำเสนอบ้านเรือนที่ปราศจากผู้คน โดยอาจนำเสนอภาพบ้านเรือนที่แฉ่งประตูออกเพียงเล็กน้อย ให้เห็นบางส่วนภายในบ้าน ประกอบกับการนำเสนอภาพข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันทั้งในและรอบตัวบ้าน ผลงานลักษณะดังกล่าวสามารถสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบทซึ่งดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายสมถะ และเรียบง่ายได้อย่างชัดเจนโดยไม่ต้องอาศัยภาพการปรากฏกายของผู้คน ลักษณะการนำเสนอภาพดังกล่าวเคยปรากฏให้เห็นมาก่อนแล้วในผลงานยุคอิมเพรสชันนิสม์ เช่น ภาพ เรือ เป็นต้น

ความเป็นบุรุษชายของ “สล่า” ทำให้ดำรงมีความผูกพันและความรอบรู้ในสัดส่วนอันงดงามของเรือนเครื่องผูกแบบทางภาคเหนือ อันเป็นผลทำให้ภาพบ้านในผลงานชุด หมู่บ้านชาวประมง ผสมผสานลักษณะของบ้านทางภาคเหนือเข้าไปด้วย นอกจากนี้ผลงานของเขายังแสดงให้เห็นความสนใจและความแม่นยำในโครงสร้างและสัดส่วนที่งดงามของสถาปัตยกรรมแบบชนบทเช่นเดิม ซึ่งถือเป็นหนึ่งในเสน่ห์อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนของศิลปินผู้นี้

ผลงานใน ยุคแห่งความเป็นตัวเองและความเป็นไทย มีรูปแบบการสร้างงานแบบอุดมคติ ที่เขียนขึ้นมาจากความทรงจำและความประทับใจ การจัดวางองค์ประกอบภาพของดำรงมีความเป็นอิสระและลงตัวมากขึ้น ศิลปินใช้เทคนิคการเขียนภาพที่ใช้เส้นเป็นตัวสร้างและเน้นรายละเอียด ซึ่งเป็นวิธีการเขียนภาพที่น่าจะมาจากการศึกษางานจิตรกรรมไทยโบราณ ที่ดำรงได้เรียนรู้มาจากการเรียนวิชาวิจัยศิลปะ

ในปีที่ 2 การเขียนภาพในลักษณะนี้น่าจะเข้ากับลักษณะนิสัยที่รักในการเก็บรายละเอียดของภาพของดำรง ดังจะเห็นได้จากการเขียนภาพสิ่งของต่างๆ ภายในภาพอย่างละเอียด เช่น ฝาบ้าน หลังคามุงจาก เครื่องจักรสาน แห ที่ดำรงสามารถถ่ายทอดได้อย่างยอดเยี่ยม

นอกจากนี้ดำรงยังเปลี่ยนเทคนิคการเขียนภาพจากสีน้ำมันมาเป็นสีฝุ่น ซึ่งอาจเป็นเทคนิคที่เขาได้ค้นพบจากการศึกษาคัดลอกงานจิตรกรรมไทย คุณลักษณะพิเศษที่ให้ความรู้สึกเย็นและด้านของสีฝุ่นสามารถแสดงคุณลักษณะของเครื่องจักสานหรือฟางข้าวได้เป็นอย่างดี ดังนั้นภาพจิตรกรรมของดำรงในยุคนี้จึงมีโครงสร้างคล้ายกับงานจิตรกรรมไทยโบราณ อันตรงกับเจตนาของศิลปินที่ต้องการให้ภาพแสดงลักษณะความเป็นไทย

ดำรงคำนึงถึงการสร้างบรรยากาศโดยรวมของภาพให้สอดคล้องไปกับเรื่องราวที่น่าเสนอ โดยการใช้สีที่พบเห็นได้ตามธรรมชาติ อันได้แก่ สีเหลือง สีน้ำตาล สีฟ้า และสีเทา เพื่อก่อให้เกิดความประสานกลมกลืนกับวิถีชีวิตของผู้คนในชนบท ซึ่งประกอบอาชีพด้วยการพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก ศิลปินใช้จุดและขีดสั้นบ้างยาวบ้างเพื่อสร้างรายละเอียดและน้ำหนักให้กับภาพ ซึ่งน่าจะพัฒนามาจากการเขียนภาพในยุคแรกๆ ที่ใช้เทคนิคหมึกเขียนด้วยพู่กันบนกระดาษ เทคนิคดังกล่าวนอกจากจะสร้างน้ำหนักและแสงเงาแล้ว ยังช่วยกระจายสีวรรณะสีร้อนและวรรณะสีเย็นภายในภาพให้กลมกลืนกันได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

ถึงแม้ว่าการสร้างงานในรูปแบบใหม่ของดำรงจะเป็นรูปแบบที่มุ่งเน้นการแสดงวิถีชีวิตและเอกลักษณ์ความเป็นไทยเช่นเดียวกับศิลปินหลายท่านดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่วิธีการนำรูปแบบการสร้างงานศิลปะไทยโบราณมาประยุกต์ให้เป็นแบบฉบับของตนเองนั้นมีความพิเศษต่างจากศิลปินท่านอื่นๆ เช่น ประติมากรรมของ **เขียน ยิ้มศิริ** มาจากการนำรูปทรงที่อ่อนช้อยงดงามของพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย และการเคลื่อนไหวที่มีลีลาอันต่อเนื่องของจิตรกรรมไทยโบราณ มาผสมผสานกับการลดทอนรายละเอียดของกล้ามเนื้อในงานประติมากรรมสมัยใหม่ จนทำให้งานประติมากรรมของศิลปินท่านนี้แสดงเอกลักษณ์ของความเป็นศิลปะไทยสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี หรือผลงานของ **มานิตย์ ภู่อารีย์** ซึ่งนำเอาศิลปะไทยโบราณมาประยุกต์ ในงานจิตรกรรมจนกลายเป็นผลงานที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มานิตย์ต้องการนำเสนอภาพชีวิตผู้คนในชนบท เขาจึงจะนำภาพ “ตัวかく” ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ไม่สำคัญและชุกชอนตามส่วนต่างๆ ภายในภาพจิตรกรรมฝาผนังไทยโบราณมาเป็นแม่แบบในการนำเสนอภาพวิถีชีวิตในชนบทของไทย ดังนั้น ภาพชาวบ้านของมานิตย์ที่มีโครงสร้างและการตัดเส้นที่อ่อนช้อยงดงาม จึงเต็มไปด้วยการเคลื่อนไหวที่มีชีวิตชีวา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแรงบันดาลใจที่มาจากภาพจิตรกรรมฝาผนังไทยโบราณ

ส่วนผลงานของ **ดำรง วงศ์อุปราช** จะนำเสนอภาพทิวทัศน์บ้านเรือนชาวชนบทที่เต็มไปด้วยข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ตัวบ้านที่ไร้ผู้คน วิธีการจัดวางข้าวของเครื่องใช้ และบรรยากาศของภาพ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยได้อย่างชัดเจน ดำรงตัดเส้นภายในภาพของเขาด้วยเส้นที่แข็งแรง เพื่อเน้นโครงสร้างอันมั่นคงของบ้านเรือน นอกจากนี้การเขียนรายละเอียดของ

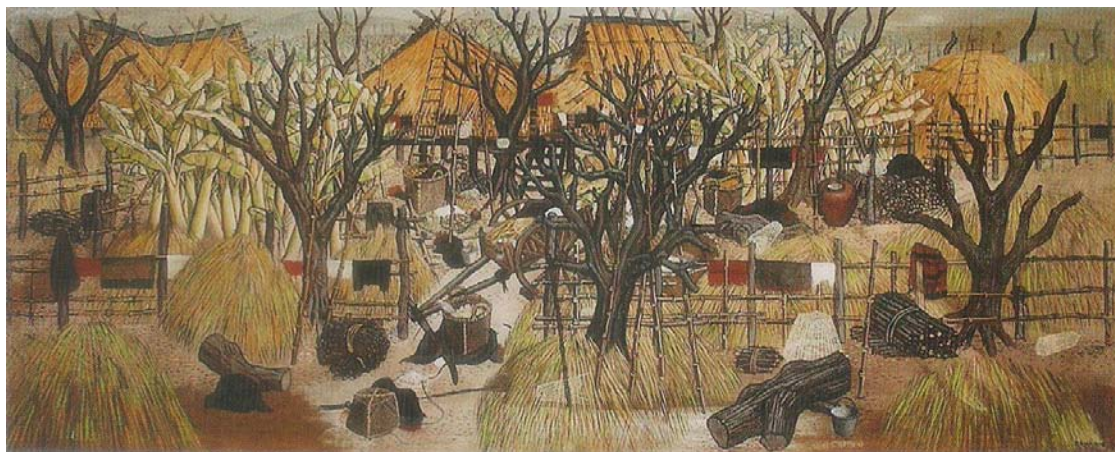
องค์ประกอบต่างๆ ภายในภาพ เช่น ฝาบ้าน ตะกร้า แห ที่มีความละเอียดและประณีตมากเป็นพิเศษ ก็สะท้อนให้เห็นถึงการนำเอาจุดเด่นของจิตรกรรมไทยโบราณที่เขียนภาพแบบเน้นรายละเอียดมาประยุกต์ใช้จนทำให้ผลงานของเขามีความพิเศษโดดเด่นมากขึ้น การสร้างงานในรูปแบบใหม่สร้างความสำเร็จให้กับดำรงอย่างคาดไม่ถึง เพราะผลงานในยุคนี้ของเขาชนะการประกวดภาพในการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติถึง 2 ครั้งนั้น นั่นคือ ภาพ บ้านชาวเหนือ และ ภาพ หมู่บ้านชาวประมง

ภาพ บ้านชาวเหนือ (ภาพที่ 25) ซึ่ง ได้รับรางวัลเกียรติยศอันดับ 2 เหรียญเงิน ประเภทจิตรกรรมจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 10 พ.ศ. 2502 เขียนด้วยเทคนิคสีฝุ่น เป็นภาพแนวนอนในมุมมองกว้าง แสดงภาพบ้านเรือนของหมู่บ้านชาวเหนือจำนวนสามหลัง ฉากหน้าเป็นสะพานข้ามคลองที่ทำด้วยไม้และไม้ไผ่สานแบบง่ายๆ สะพานนี้เป็นจุดนำสายตาผู้ชมให้เข้าไปสู่ฉากกลางของภาพที่เป็นบ้านในชนบททั้งสามหลัง ความพิเศษในภาพนี้คือ การแสดงให้เห็นถึงช่วงต่อระหว่าง ยุคภูมิพรตชนานิยมที่กำลังจะก้าวเข้าสู่ ยุคแห่งความเป็นตัวเองและความเป็นไทย การนำเสนอภาพในมุมมองกว้าง ที่แสดงทัศนียภาพและองค์ประกอบที่หลากหลายจำนวนมากในลักษณะนี้ มีจุดประสงค์เพื่อสร้างระยะและความสมบูรณ์ของเนื้อหาให้กับภาพ นอกจากนั้นองค์ประกอบภายในภาพ เช่น ดันกล้วยและกอหญ้า ซึ่งเขียนให้มีลักษณะเหมือนจริงตามธรรมชาติจะแตกต่างจากการเขียนภาพในยุคก่อน และแสดงให้เห็นจุดเปลี่ยนสำคัญคือ การเริ่มใช้เทคนิคสีฝุ่นและการเขียนภาพที่เน้นรายละเอียดด้วยการตัดเส้น อย่างไรก็ตาม เทคนิคการเขียนภาพด้วยการตัดเส้นนี้ก็ยังไม่ปรากฏชัดเจนมากนักในภาพนี้ ผลงานที่มีการจัดองค์ประกอบภาพคล้ายคลึงกันได้แก่ ภาพ บ้านชาวนา (ภาพที่ 75) หมู่บ้านชาวเหนือ (ภาพที่ 76) และ ดันมะพร้าว (ภาพที่ 77)

ภาพที่ 75 บ้านชาวนา, 2502, สีฝุ่น

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 45.

ภาพที่ 76 หมู่บ้านชาวนา, 2503, สีฝุ่นบนผ้าใบ

ที่มา : สุธี คุณาวิชยานนท์, “แฉ้มรอยยิ้มสยาม ,” นิตยสารฟายอาร์ต. ฉบับที่ 48 (ตุลาคม 2551), 29 .

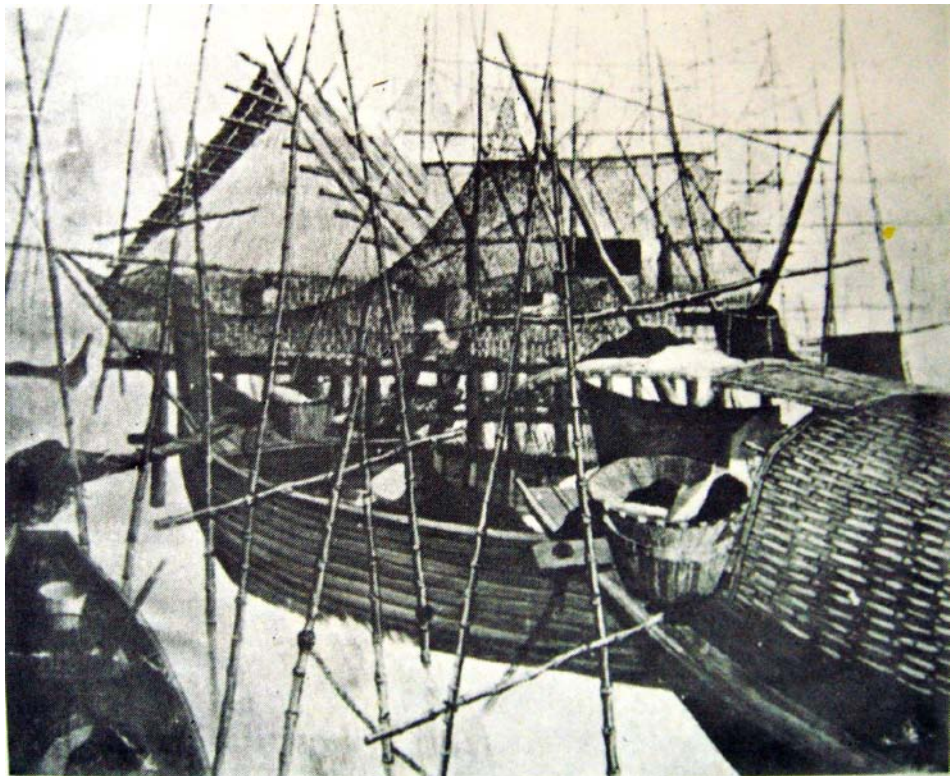
ภาพที่ 77 ต้นมะพร้าว, 2504, สีฝุ่นบนผ้าใบ

ที่มา : สยามทัศน์, การแสดงศิลปกรรมของดำรง วงศ์อุปราชและMatthias Rataiczky ณ หอศิลป์คณะ

จิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 16 ตุลาคม-6 พฤศจิกายน 2545 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2545), 18.

ภาพ *หมู่บ้านชาวประมง* ซึ่งได้รับรางวัลเกียรตินิยมอันดับ 1 เหรียญทอง ประเภทจิตรกรรมจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 11 พ.ศ. 2503 (ภาพที่ 26) เป็นภาพจิตรกรรมเทคนิคสีฝุ่น ที่แสดงให้เห็นพัฒนาการการสร้างสรรค์อีกขั้นหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดวางองค์ประกอบภาพ ศิลปินดึงภาพบ้านมาไว้ระยะหน้าของภาพจนทำให้มีขนาดใหญ่เกือบเต็มพื้นที่ของภาพ จุดประสงค์เพื่อนำเสนอวิถีชีวิตของผู้คนในชนบทผ่านภาพของบ้านเรือนที่มีข้าวของเครื่องใช้วางกระจัดกระจายอยู่รอบบ้าน การจัดวางองค์ประกอบในลักษณะนี้เป็นการตัดองค์ประกอบย่อยที่ไม่สำคัญออกให้เหลือเพียงแต่องค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยที่ส่งเสริมเนื้อหาภายในภาพเท่านั้น ซึ่งเป็นการกลั่นกรองและคัดสรรองค์ประกอบภายในภาพให้เกิดความสมบูรณ์และสอดคล้องกับเนื้อหามากที่สุด และทำให้ต่างจากภาพทิวทัศน์ในมุมมองกว้างๆ ไป นอกจากนั้นการจัดองค์ประกอบภาพดังกล่าวยังแสดงให้เห็นรายละเอียดที่งดงามขององค์ประกอบต่างๆ ภายในภาพอย่างชัดเจน เช่น ฝายบ้านที่สานจากไม้ไผ่ หลังคามุงจาก ข่ง แห จัปปลา โอ่ง ไม้ไผ่ ซึ่งนับเป็นเครื่องสะท้อนวิถีชีวิตและจิตวิญญาณของผู้คนในชนบทออกมาได้เป็นอย่างดี ศิลปินจัดวางตำแหน่งข้าวของเครื่องใช้อย่างเป็นธรรมชาติ คือไม่เป็นระเบียบมากจนเกินไป ทำให้ดูราวกับว่าข้าวของเครื่องใช้เหล่านี้เพิ่งถูกใช้งานหรือกำลังรอคอยการกลับมาใช้งานของผู้เป็นเจ้าของอีกครั้ง ความน่าสนใจในผลงานนี้คือการตัดเส้น ซึ่งนอกจากจะเป็นการเน้นรายละเอียดเพื่อสร้างความงดงามแล้ว ยังทำให้โครงสร้างขององค์ประกอบภายในภาพ เช่น ตัวบ้าน เรือ และบันได คูแข็งแรงมั่นคงอีกด้วย ราวตากแหที่ทำมาจากไม้ไผ่ในบริเวณฉากหน้าและฉากหลังของภาพไม่เพียงแต่จะช่วยสร้างระยะใกล้ไกลและจังหวะความเคลื่อนไหวภายในภาพเท่านั้น แต่ยังกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญที่แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสร้างงานในยุคต่อมาอีกด้วย ผลงานที่มีการจัดองค์ประกอบภาพที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ ภาพ *บ้านชาวประมง* (ภาพที่ 78) ดำรงกล่าวถึงผลงานชุดนี้ว่า

...หลังจากที่ผมได้เริ่มผลงานจิตรกรรมแนวใหม่ที่เป็นปัจเจกภาพที่นำเอาสิ่งที่เป็นไทยในชนบทมาเป็นองค์ประกอบสำคัญในภาพ ... ในช่วงปลายปี 2502 ได้ไปค้างที่บ้านเพื่อนที่ปากน้ำและวาดภาพที่นั่น ซึ่งมีหมู่บ้านชาวประมง หลังจากนั้นได้ไปเช่าบ้านสวนใกล้ถนนทูลกระหม่อม เพื่อสร้างงานจิตรกรรมชุด “หมู่บ้านชาวประมง” ได้ส่งผลงานชุดนี้เข้าแสดงในการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ได้รับรางวัลเกียรตินิยมอันดับ 1 เหรียญทอง ได้รับการยกย่องจากท่านศาสตราจารย์ศิลป์ ท่านได้ขอซื้อผลงานชุดนี้ไป 1 ภาพส่วนอีกภาพหนึ่งนั้นท่านอาจารย์พิณิจ สมบัติ ซื้อไป ผลงานที่ท่านศาสตราจารย์ศิลป์ซื้อไปเป็นสมบัติส่วนตัวและนำไปติดตั้งไว้ที่ห้องทำงานของท่าน (ปัจจุบันคือ พช. หอศิลป์ ปิรศรี อนุสรณ์)...⁵

ภาพที่ 78 บ้านชาวประมง, 2503, สีฝุ่นบนผ้าใบ

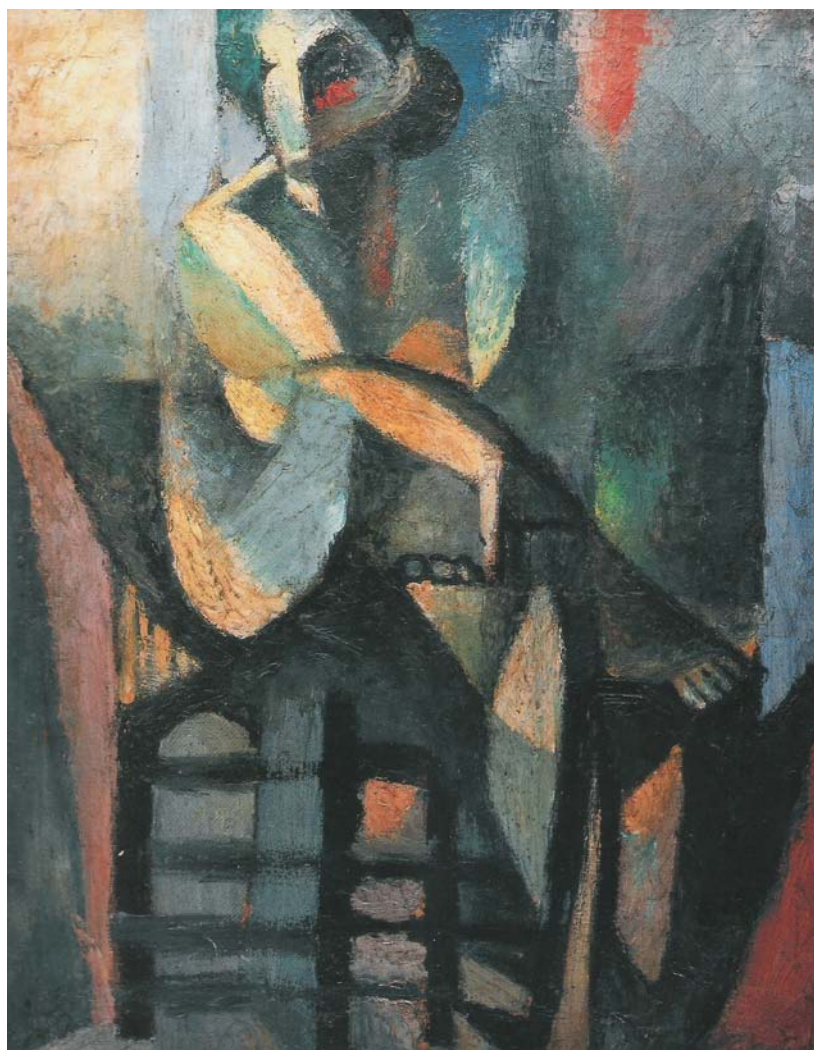
ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

เอกลักษณ์ของผลงานใน ยุคแห่งความเป็นตัวเองและความเป็นไทย ของดำรงคือเนื้อหาที่แสดงวิถีชีวิตอันสงบสุขของผู้คนในชนบท การจัดวางองค์ประกอบภายในภาพที่เป็นธรรมชาติ และวิธีการเขียนภาพที่เน้นรายละเอียด ถึงแม้ว่า ภายในภาพเขียนของเขาจะไม่มีผู้คนปรากฏให้เห็น แต่การนำเสนอภาพบ้านเรือนและข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของศิลปินกลับทำให้รู้สึกถึงการดำรงอยู่ของผู้คนภายในภาพ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ผลงานยุคนี้คือภาพสะท้อนความสงบทางโลกโดยผ่านภาพสะท้อนแห่งการดำรงชีวิตของผู้คนที่ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและเรียบง่ายสงบท่ามกลางธรรมชาติอันงดงาม ดังที่ท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี กล่าวไว้ว่า

...ศิลปินหนุ่มผู้เขียนภาพขึ้น 3 ภาพ แสดงถึงวิถีชีวิตของชาวชนบท ดำรงไม่เคยเขียนรูปคนลงในทิวทัศน์ แต่ก็ด้วยความสามารถของเขานั่นเอง ได้ทำให้เราพลอยนึกเห็นไปถึงภาพคนกำลังทำงานหนัก กำลังพักผ่อน และกำลังพากันสนุกสนาน มโนภาพของเราอาจเห็นได้อย่างชัดเจนว่า คนแก่ เด็กเล็กๆ หญิงชายที่แข็งแรง และโดยความอุตสาหะพยายามของเขาเหล่านั้นเองได้เป็นเครื่องหมายอันสถิตสถาพรแห่งชาติของเราตลอดมา ...เมื่อดูภาพนี้เรารู้สึกสบายใจ และมีความใฝ่ฝันที่จะไปอยู่ในดินแดนเช่นนั้นกับบุคคลเหล่านั้น ขออ้อว่าเราได้กล่าวถึงภาพเขียนเหล่านี้เมื่อปีที่แล้วว่า ช่างเขียนมิได้เขียนภาพคน แต่ทว่าเรามีความรู้สึกประทับใจอย่างยิ่งในอันที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชาวชนบทที่ดีมีสุขภาพแข็งแรง เมื่อได้เห็นภาพของชนบทเช่นนั้น...⁶

ยุควิวัฒน์ (พ.ศ. 2504-2505) ในปี พ.ศ. 2504 เป็นช่วงเวลาที่ดำรงกำลังจะจบการศึกษาตามหลักสูตรของคณะจิตรกรรมประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร ความสำเร็จและการยอมรับในระดับประเทศด้วยรางวัลที่ได้รับจากการประกวดภาพในงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งก่อนๆ เป็นผลทำให้ดำรงมีความมั่นใจและมุ่งมั่นที่จะพัฒนารูปแบบการสร้างงานศิลปะของตนเองต่อไป ผลงานในยุคนี้เป็นการประสานเอกลักษณ์ไทยเข้ากับการสร้างงานในรูปแบบใหม่ที่ทันสมัยตามกระแสการสร้างงานแบบ Cubism ซึ่งนับว่าเป็นรูปแบบใหม่ของไทยในขณะนั้น ดังจะเห็นได้จาก ภาพ *วัดพระแก้วที่ฉันพบ* ของ **ประสงค์ ปัทมานุช** (ภาพที่ 73) ซึ่งได้รับรางวัลเหรียญทองจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2493 ภาพ *น้ำเงิน-เขียว* ของ **เพ็ญ หริพิทักษ์** (ภาพที่ 79) ภาพ *ไก่* ของ **มานะ กงกะนันทน์** (ภาพที่ 80) จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 10 ปี พ.ศ. 2502 และภาพ *สมัยใหม่* ของ **สมโภชน์ อุปอินทร์** (ภาพที่ 81) จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 11 ปี พ.ศ. 2503 เป็นต้น

ดังนั้น ผลงานในปี พ.ศ. 2504-2505 ของดำรงจึงมีลักษณะเป็นแบบ กึ่งนามธรรม โดยในระยะแรกจะลดทอนรายละเอียดของภาพลงโดยใช้เส้นตัดทอนรูปทรงต่างๆ เพื่อเน้นความเป็นเหลี่ยมเป็นมุมคล้ายกับการประกอบชิ้นมาจากโครงสร้างของรูปทรงเรขาคณิตตามแบบอย่างศิลปะแบบ Cubism

ภาพที่ 79 เพื่อ หริพิทักษ์ : น้ำเงิน-เขียว, 2499, สีน้ำมันบนผ้าใบ

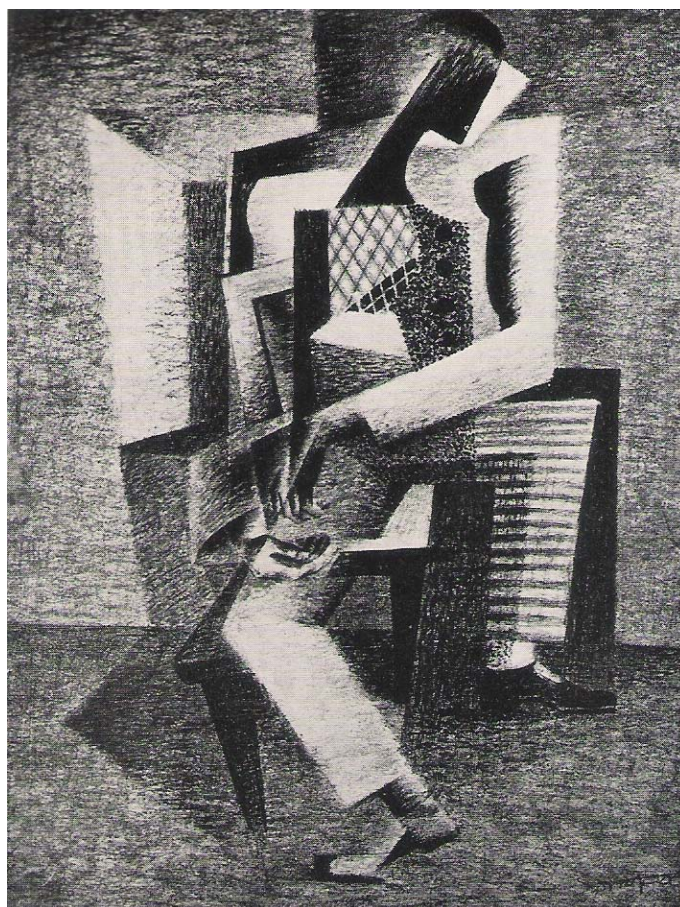
ที่มา : หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 100ปี เพื่อ หริพิทักษ์ (กรุงเทพฯ : สยามทองกิจ, 2553), 134.

ภาพที่ 80 มาโนช กองกะนันท์ : ไก่, 2502, สีโปสเตอร์บนกระดาษ

ที่มา : จิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย

(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2512.), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 81 สมโภชน์ อุปอินทร์: สมัยใหม่, 2503, สีน้ำมันบนผ้าใบ

ที่มา : จิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2512.), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

การเปลี่ยนรูปแบบการสร้างงานในครั้งนี้ส่งผลให้ดำรงประสบความสำเร็จอีกครั้งหนึ่ง ดังจะเห็นได้จาก *คลอง* (ภาพที่ 27) ซึ่งได้รับรางวัลที่ 1 จากการแสดงศิลปกรรม ณ วังสวนผักกาด กรุงเทพฯ พ.ศ. 2504 *คลองในกรุงเทพฯ* (ภาพที่ 28) ซึ่งได้รับรางวัลเกียรติยศอันดับ 2 เหรียญเงิน จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 12 พ.ศ. 2504 และภาพ *คลองวาฬ 4* (ภาพที่ 29) ซึ่งได้รับรางวัลเกียรติยศอันดับ 2 เหรียญเงิน จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 13 พ.ศ. 2505 เป็นต้น

คลอง เป็นภาพขนาดใหญ่ในแนวนอน จึงทำให้มีทัศนียภาพในมุมกว้าง ซึ่งแสดงเนื้อหาเกี่ยวกับเรือในลำคลองโดยมีฉากหลังเป็นวัด อันสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยที่มีความผูกพันกับแม่น้ำลำคลองและพระพุทธศาสนา ภาพนี้ดำรงใช้วิธีการลดทอนรายละเอียดบางส่วนของภาพลง แต่ก็ยังคงปรากฏรายละเอียดทางสถาปัตยกรรม เช่น หลังคาทรงจั่ว คันทวย ประตู หน้าต่าง *คลอง* จึงถือเป็นภาพแรกๆ ในผลงานชุดนี้ที่เริ่มแสดงการลดรายละเอียดบางส่วนของภาพลง

คลองในกรุงเทพฯ และ คลองวาฬ 4 เป็นภาพที่มีเนื้อหาและรูปแบบคล้ายกับ คลอง แต่มีการลดทอนรายละเอียดของภาพลงมากขึ้น โดยมีพัฒนาการอีกขั้นคือการใช้เส้นเพื่อตัดทอนรูปทรงให้เป็นเหลี่ยมเป็นมุมมากขึ้น เส้นที่ใช้ตัดทอนรูปทรงเหล่านี้สันนิษฐานว่าอาจเป็นเส้นของไม้ไผ่อันเป็นองค์ประกอบสำคัญในผลงาน ยุคแห่งความเป็นตัวเองและความเป็นไทย นั่นเอง การตัดทอนรูปทรงด้วยเส้นเหล่านี้ได้ทำให้เกิดรูปทรงใหม่ที่ดูคล้ายกับการประกอบขึ้นมาจากรูปทรงเรขาคณิต ทำให้กลายเป็นภาพที่หลุดออกมาจากโลกแห่งจินตนาการหรือที่เรียกว่าภาพกึ่งนามธรรม ดำรงใช้องค์ประกอบภายในภาพคลองในกรุงเทพฯ คือเรือและอาคารบ้านเรือนริมคลองเป็นตัวสร้างระยะภายในภาพ เส้นในแนวตั้งระยะหน้าของภาพ ที่ตัดรูปทรงเรือและตัวบ้านเรือน เป็นตัวเน้นความเคลื่อนไหว และช่วยสร้างระยะทำให้ภาพมีระยะไกลมากขึ้น ส่วนภาพ คลองวาฬ 4 ศิลปินกำหนดองค์ประกอบภายในภาพ ให้เหลือเพียงเรือไม่กี่ลำ โดยเน้นพื้นที่ว่างที่ตัดกับเส้นทั้งแนวตั้งและแนวนอนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการในการก้าวเข้าสู่ผลงานรูปแบบนามธรรมมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามเส้นที่ปรากฏในภาพนั้นยังเป็นตัวสร้างระยะและ ความเคลื่อนไหวและเป็นองค์ประกอบหลักที่สร้างความพิเศษให้กับภาพได้เป็นอย่างดี

ดำรงถ่ายทอดผลงานชุดนี้จากความประทับใจในทัศนียภาพที่พบเห็นได้ทั่วไปโดยผ่านกระบวนการคิด การวิเคราะห์ค้นหารูปทรง และการจัดองค์ประกอบในแบบใหม่ ดำรงลดทอนรายละเอียดในภาพลง ใช้เส้น สี และน้ำหนักสร้างรูปทรงตามจินตนาการ เพื่อถ่ายทอดออกมาให้ผู้ชมได้เห็น เป็นรูปธรรม ท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรีได้กล่าวถึงผลงานของดำรงในช่วงเวลานี้ไว้ว่า

...ดำรง วงศ์อุปราช จิตรกรหนุ่มซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีว่างานของเขา ได้สร้างความสนใจให้แก่ผู้ชมในการแสดงเมื่อปีที่แล้วเป็นอย่างมากนั้น กำลังเปลี่ยนแบบอย่างงานศิลปะของเขา แต่เรายังมีอาจยืนยันได้ว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างนี้จะดีขึ้นหรือเลวลง เป็นธรรมชาติของศิลปินที่พยายามทำสิ่งใหม่อยู่เสมอ ตัวอย่างเช่น ภาพคลองกับเรือและกระท่อม เขียนด้วยสีค่อนข้างขาวและน้ำตาล เพิ่มด้วยสีแดงจุดเล็กๆ นั้น มีผลมาจากการค้นคว้าของเขา เป็นสิ่งแน่นอนว่าภาพนี้สร้างความสนใจมากทีเดียว เราต้องรอดูต่อไปสักหน่อยว่า ดำรงจะทำงานแบบใหม่ต่อไปหรือหวนกลับไปทำงานตามแบบเก่า...⁷

ถึงแม้ว่าผลงานใน ยุคลิวอิสมี จะมีรูปแบบที่เปลี่ยนไปเป็นแบบกึ่งนามธรรม มีการลดทอนรายละเอียดของภาพลง ผลงานเต็มไปด้วยรูปทรงที่แตกต่างและหลากหลาย มีเส้นจำนวนมากหลากหลายทิศทาง แต่ศิลปินก็สามารถจัดวางองค์ประกอบภายในภาพให้มีความเป็นเอกภาพได้อย่างลงตัว ผลงานในยุคนี้จึงเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการสร้างงานจิตรกรรมในยุค ลอนดอน

-
- 1 คำร้อง วงศ์อุปราช, คำร้อง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ตุลาคม-14 พฤศจิกายน 2525(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์2525.), “ไม่ปรากฏเลขหน้า”
 - 2 “เรื่องเดียวกัน”
 - 3 “เรื่องเดียวกัน”
 - 4 “เรื่องเดียวกัน”
 - 5 คำร้อง วงศ์อุปราช, ที่รณเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์คำร้อง วงศ์อุปราช ท.ช.ท.ม., จ.ภ. (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์, 2545. พิมพ์ในงานศพผู้ช่วยศาสตราจารย์คำร้อง วงศ์อุปราช สิงหาคม 2545) 93.
 - 6 หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, บทความ ข้อเขียน และงานศิลปกรรมของ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง), 99-178.
 - 7 ศิลป์ พีระศรี, ข้อคิดเห็นในการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 12 แปลโดย เขียน ยิ้มศิริ ในสูจิบัตรการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 1- 13 2492 – 2505 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2545), 507.

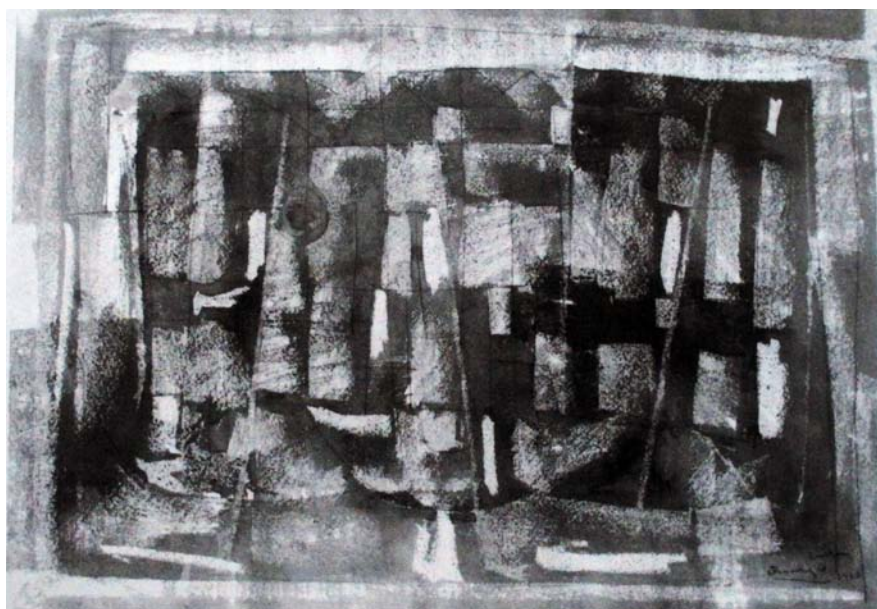
ยุคอังกฤษ ฝรั่งเศส และอิตาลี (พ.ศ. 2505-2506) ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2505-2506 ซึ่งดำรงได้รับทุนให้ไปศึกษาต่อยังประเทศอังกฤษ ผลงานศิลปะของดำรงได้เริ่มคลี่คลายเข้าสู่แนวทางการสร้างงานศิลปะแบบนามธรรม ศิลปินผู้นี้เริ่มสนใจการสร้างงานในรูปแบบนามธรรมก่อนที่จะไปศึกษาต่อยังประเทศอังกฤษ ดังจะเห็นได้จากผลงานชุด *คลองวาฬ* ที่แสดงให้เห็นถึงการคลี่คลายรูปแบบจากแนวรูปธรรมมาสู่นามธรรมด้วยการใช้เส้นตัดทอนรูปทรงและทิ้งรายละเอียด การได้มาศึกษาต่อยังประเทศอังกฤษ ทำให้ดำรงมีอิสระที่จะเลือกรูปแบบการสร้างงานศิลปะให้เข้ากับยุคสมัยมากยิ่งขึ้น การได้มีโอกาสเห็นงานศิลปะสมัยใหม่แนวนามธรรมตามพิพิธภัณฑ์หรือหอศิลป์ ทำให้แนวคิดในการสร้างงานศิลปะรูปแบบนามธรรมของดำรงงอกงามมากยิ่งขึ้น

ผลงานที่ดำรงสร้างสรรค์ขึ้นระหว่างพำนักอยู่ในลอนดอนได้แก่ *ไม่มีชื่อ* (ภาพที่ 82) *องค์ประกอบศิลป์ สีเขียว* (ภาพที่ 83) *คนตรี ลอนดอน* (ภาพที่ 84) และ *กระบวน ลอนดอน* (ภาพที่ 31) น่าเสียดายที่ผลงานในช่วงเวลานี้ส่วนใหญ่เหลือเพียงหลักฐานภาพถ่ายขาวดำไว้ให้ศึกษาวิเคราะห์เท่านั้น จึงไม่สามารถวิเคราะห์เรื่องของสีอันเป็นหัวใจสำคัญของงานจิตรกรรม แต่อย่างไรก็ตาม จากภาพถ่ายที่ปรากฏก็พอจะทำให้ทราบว่า ศิลปินใช้เส้น สี และฝีแปรงสร้างองค์ประกอบและจังหวะแห่งการเคลื่อนไหวที่อิสระ ดำรงเขียนภาพโดยการทิ้งฝีแปรงที่อิสระประหนึ่งเป็นวาทกรรมแห่งเส้นและสี ผลงานในแต่ละชิ้นจะมีการจัดองค์ประกอบและรูปทรงที่ต่างกัน เช่น *ไม่มีชื่อ* (ภาพที่ 72) ซึ่งน่าจะเป็นผลงานชิ้นแรก que ศิลปินทดลองสร้างงานในแนวนามธรรม ผลงานชิ้นนี้ใช้สีในการสร้างรูปทรงให้เป็นแท่ง องค์ประกอบต่างๆ ภายในภาพที่เกิดจากการปาดป้ายสีน้ำมันผสมผสานกับสีชอล์กน้ำมัน เกาะกลุ่มรวมเข้ากันอย่างเป็นเอกภาพ *องค์ประกอบศิลป์ สีเขียว* (ภาพที่ 83) เป็นภาพแนวนามธรรมอิสระอีกภาพหนึ่งที่สร้างขึ้นหลังจากภาพ *ไม่มีชื่อ* ศิลปินใช้มวลสีเป็นตัวสร้างรูปทรงอิสระในลักษณะหมุนวนเข้าสู่จุดศูนย์กลาง การประสานกันของมวลสีที่มีน้ำหนักอ่อนแก่ต่างกันและการทิ้งฝีแปรงอย่างหยาบๆ นำไปสู่การสร้างสรรค์งานจิตรกรรมนามธรรมอีก 2 ชิ้นที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากดนตรี

ถึงแม้ว่า *คนตรี ลอนดอน* (ภาพที่ 84) และ *กระบวน ลอนดอน* (ภาพที่ 31) จะได้รับแรงบันดาลใจมาจากดนตรีเหมือนกัน แต่ก็มี การนำเสนอภาพด้วยเส้น สี และรูปทรงที่ต่างกัน ขณะที่ *คนตรี ลอนดอน* จะประกอบไปด้วยรูปทรงเรขาคณิตหลากหลายรูปทรงที่ประสานเข้าด้วยกันอย่างมีเอกภาพ แต่ *กระบวน ลอนดอน* จะเกิดจากการใช้มวลสีและฝีแปรงในการสร้างรูปทรงที่มีลักษณะเป็นพุ่มคล้ายกลุ่มของดอกไม้ที่ผลิบานเป็นกลุ่มก้อน และประสานเข้าด้วยกันอย่างมีเอกภาพบนพื้นผ้าใบ ความแตกต่างกันของรูปทรงของทั้ง 2 ภาพนี้สะท้อนให้เห็นการแปรท่วงทำนองของดนตรีซึ่งมีลีลาความเคลื่อนไหวและอารมณ์ความรู้สึกที่แตกต่างกันออกไปตามจังหวะของโน้ตเพลง ซึ่งผ่านโสตประสาท ให้กลายเป็นภาพเขียนแนวนามธรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นด้วยเส้น สี น้ำหนัก และฝีแปรงซึ่งประสานกลมกลืนเข้าด้วยกันอย่างลงตัว ภาพเขียนทั้ง 2

ภาพนี้สะท้อนให้เห็นแรงบันดาลใจจากการได้สดับรับฟังดนตรีคลาสสิกอันไพเราะ ที่สร้างความ
เพลิดเพลินและความสุขสงบทางใจให้กับผู้ฟัง

ประมาณปลายปี พ.ศ. 2506 หลังจากที่ได้ศึกษาและทำงานศิลปะในลอนดอนมาได้ 1 ปีก่อน
เดินทางกลับประเทศไทยดำรงได้ตัดสินใจหาประสบการณ์ทางศิลปะด้วยการเดินทางไปยังกรุงปารีส
ประเทศฝรั่งเศส และกรุงฟลอเรนซ์ ประเทศอิตาลี เพื่อแสดงผลงานเดี่ยวของตนเองเป็นครั้งแรกใน
ต่างประเทศ ผลงานที่นำไปแสดงในแกลเลอรี ดู พาสเซอร์ (Galerie Du Passeur) ณ กรุงปารีสเป็นผลงาน
จิตรกรรมนามธรรมที่สร้างขึ้นในกรุงลอนดอน การแสดงนิทรรศการเดี่ยวในกรุงปารีสของดำรงในครั้งนี้
นับได้ว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง เพราะศิลปินหนุ่มสามารถขายภาพได้ถึง 3 ภาพ ผลงานแสดง
เดี่ยว ณ แกลเลอรี นูเมโร (Galleria Numero) กรุงฟลอเรนซ์ ประเทศอิตาลี มีทั้งผลงานจิตรกรรมที่สร้างขึ้น
ในประเทศไทยและสร้างขึ้นใหม่ในประเทศอิตาลี นอกจากนั้น ศิลปินยังได้สร้างงานภาพพิมพ์เพิ่มขึ้น
อีกจำนวนหนึ่งเพื่อจัดแสดงในนิทรรศการครั้งนี้อีกด้วย ผลงานภาพพิมพ์ของดำรงก็เป็นแนวนามธรรม
อิสระเช่นเดียวกับงานจิตรกรรม ภาพพิมพ์จากหน้าปกสูจิบัตรของนิทรรศการในกรุงฟลอเรนซ์ (ภาพที่ 85)
เผยให้เห็นการใช้รูปทรงกลมซึ่งประสานเข้ากับรูปทรงอิสระที่กระจายรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ภายในภาพ
เส้น สี และน้ำหนักขาวดำ คือองค์ประกอบหลักของผลงานสร้างสรรค์ภาพพิมพ์ในชุดนี้

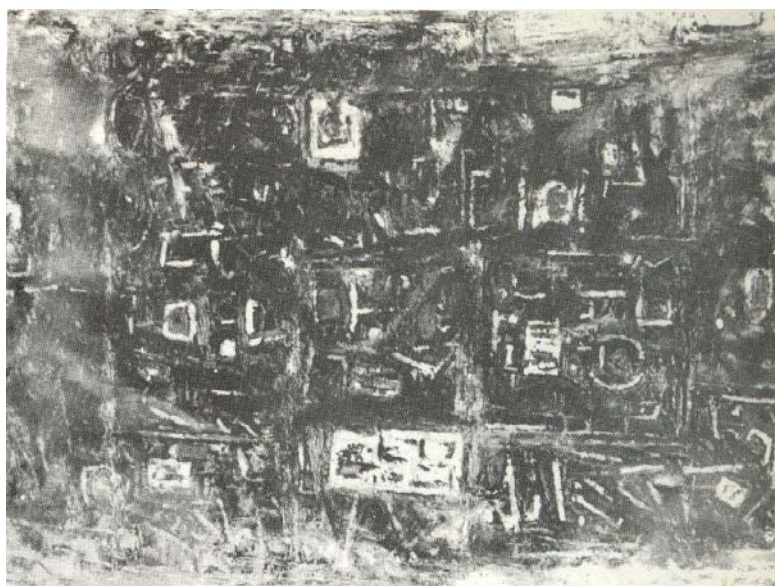
ภาพที่ 82 ไม่มีชื่อ , 2505, เทคนิคผสมบนผ้าใบ

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รูกบเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วย
ศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 51.

ภาพที่ 83 องค์ประกอบศิลป์ สีเขียว , 2505, สีน้ำมันบนผ้าใบ

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 51.

ภาพที่ 84 ดนตรี ลอนดอน , 2506, สีน้ำมันบนผ้าใบ

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 52.

ภาพที่ 85 ไม่มีชื่อ , 2506, ภาพพิมพ์ไม้

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 54.

ยุคทองแหม ธนบุรี กรุงเทพฯ และนครราชสีมา (พ.ศ. 2506-2511) หลังจากเดินทางกลับมาจากทวีปยุโรปแล้ว ดำรงใช้ชีวิตเป็น ศิลปินอิสระ สร้างงาน ศิลปะแนวนามธรรม อย่างต่อเนื่อง ระหว่างปี พ.ศ. 2506-2508 เป็นช่วงที่เขาสร้างงานแนวนามธรรมที่มีพัฒนาการต่อเนื่องมาจากยุคลอนดอน แต่รูปแบบการสร้างงานในยุคนี้จะเป็นแบบ Action Painting ดังนั้นการสร้างงานจิตรกรรมแนวนามธรรมอิสระในยุคนี้จึงแตกต่างจากยุคลอนดอน ขณะที่ยุคลอนดอนได้รับแรงบันดาลใจมาจากดนตรี จึงมีการประสานกันของ เส้น สี และฝีแปรงที่ถ่ายทอดมาจากเสียงดนตรีที่นุ่มนวลลงตัว ส่วนผลงานในยุคนี้เน้นสีสันที่สดใสร้อนแรง ฝีแปรงหนักหน่วงและมีความเคลื่อนไหวมากกว่าและเป็นอิสระมากกว่า เพราะเป็นการสร้างงานที่เกิดจากการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วฉับพลันในแบบฉบับ Action Painting (ภาพที่ 86)

ในยุคนี้เสียงดนตรีที่สะท้อนความสุขสงบความเพลิดเพลินจำเริญใจขณะสร้างงานไม่ได้เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างงานศิลปะของดำรงอีกต่อไป แต่กลายมาเป็นการนำเสนอภาพการประทุของอารมณ์ความรู้สึกภายในที่สื่อแสดงพลังความเคลื่อนไหวที่รวดเร็วประสานกับความรู้สึกและประสบการณ์ทางสุนทรียภาพในการสร้างงานแบบ Action Painting นอกจากนั้นดำรงยังเริ่มใช้เทคนิคการขีดขีดพื้นผิวภาพด้วยเครื่องมือปลายแหลมเพื่อสร้างองค์ประกอบด้วยเส้นเพิ่มเติมขึ้นภายในภาพ

ภาพที่ 86 ภาพขณะดำรงกำลังสร้างงานแบบ Action Painting

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รูกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 57.

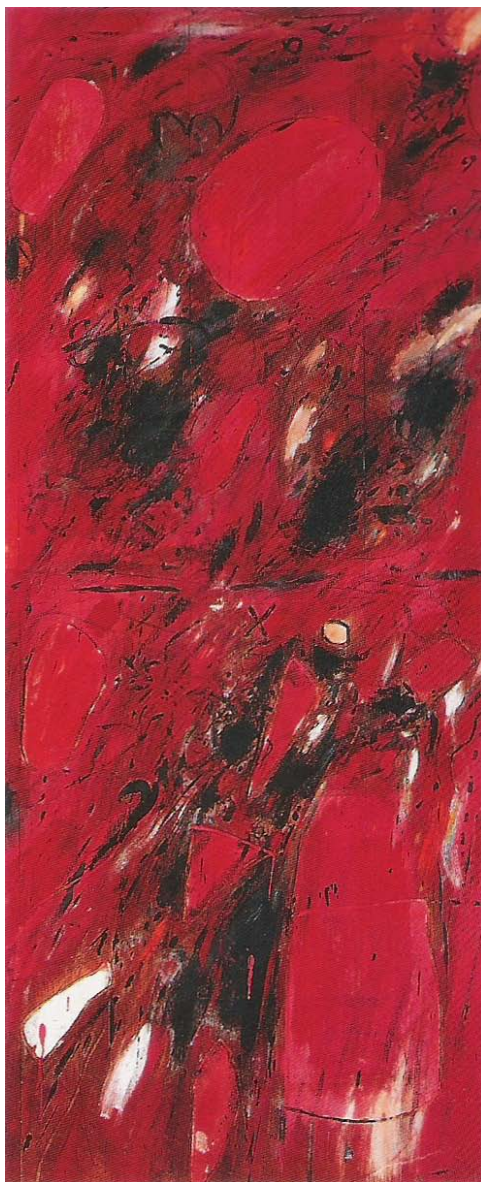
ในปี พ.ศ. 2507 ดำรงได้ส่งภาพจิตรกรรมนามธรรม 6 ภาพเข้าประกวดในการแสดงงานศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 15 ได้แก่ จิตรกรรมลอนดอน หมายเลข 4 จิตรกรรมลอนดอน หมายเลข 8 จิตรกรรมลอนดอน หมายเลข 9 จิตรกรรมธนบุรี หมายเลข 4 จิตรกรรมธนบุรี หมายเลข 5 จิตรกรรมธนบุรี หมายเลข 6 จากชื่อภาพ จิตรกรรมลอนดอน ทำให้สันนิษฐานว่าผลงานเหล่านี้จะสร้างขึ้นในประเทศอังกฤษ ส่วนภาพ จิตรกรรมธนบุรี เป็นผลงานที่สร้างขึ้นหลังจากกลับมาจากประเทศอังกฤษไม่นานนัก แต่ผลงานที่ได้รับรางวัลรางวัลเกียรติยศอันดับ 3 เหรียญทองแดงคือภาพ จิตรกรรมธนบุรี หมายเลข 5 (ภาพที่ 87) ผลงานชิ้นนี้มีการก่อรูปทรงนามธรรมด้วยการเน้นมวลสีที่หนาและการปิดป้ายสีแปร่งในแนวเฉียงอย่างรวดเร็ว จนทำให้เกิดพลังแห่งความเคลื่อนไหวที่รุนแรงมากกว่าภาพ กระบวนลอนดอน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สามารถสรุปได้ว่าภาพ จิตรกรรมธนบุรี เป็นผลงานที่สร้างขึ้นในลักษณะพัฒนาต่อออกมาจากภาพ จิตรกรรมลอนดอน เพราะมีความคล้ายคลึงกันตรงที่มีการจัดวางจุดเด่นไว้ตรงกลางภาพ และยังคงรูปทรงเป็นพุ่มคล้ายกลุ่มของดอกไม้สีฟ้าอ่อนอันนุ่มนวลเหมือนเดิม

ถึงแม้ว่าภาพจิตรกรรมธนบุรี หมายเลข 5 จะได้รับรางวัลจากการแสดงงานศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 15 ก็ตาม แต่การที่ได้รับรางวัล เกียรติยศอันดับ 3 เหรียญทองแดง ก็แสดงให้เห็นว่างานจิตรกรรมนามธรรมอิสระ ยังใหม่มากสำหรับการศิลปะในประเทศไทยในขณะนั้น จึงไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากคณะกรรมการตัดสิน และคงจะทำให้ดำรงผิดหวังอยู่ไม่น้อย อย่างไรก็ตาม ดำรงก็ยังคงมุ่งมั่นในการสร้างงานศิลปะในแนวแนวทางนี้ต่อไป และได้พัฒนาไปสู่แนวทางการสร้างงานศิลปะในแบบ Action Painting เช่น ภาพ ไม่มีชื่อ (ภาพที่ 32) และ ไม่มีชื่อ (ภาพที่ 88) เป็นต้น

ดำรงพูดถึงช่วงเวลา 3 ปีแรกที่เขากลับมาจากยุโรปว่า “เป็นยุคแห่งการดิ้นรนและต่อสู้”⁸ อาจเป็นเพราะว่าเขายังไม่มีการทำงานที่มั่นคงและไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ไม่เพียงเท่านั้น รูปแบบการสร้างงานนามธรรมของเขาก็กังขาไม่เป็นที่ยอมรับในแวดวงศิลปะในขณะนั้น อย่างไรก็ตามผลงานสร้างสรรค์ในช่วงเวลานี้ของดำรงก็เผยให้เห็นอิสระทางความคิดและพลังแห่งความเคลื่อนไหวซึ่งสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกภายในของศิลปินหนุ่มที่มุ่งมั่นสร้างสรรค์งานศิลปะด้วยใจรักอย่างแท้จริง

ภาพที่ 87 “จิตรกรรมชนบุรี หมายเลข 5”, 2506, สีน้ำมันบนผ้าใบ
(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 88 “ไม่มีชื่อ”, 2507, สีน้ำมัน คอลลาจ-เทคนิคผสม

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ในช่วงปี พ.ศ. 2507-2508 มีผลงานอยู่หลายชิ้นที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการในการสร้างงานที่เริ่มคลี่คลายจากแนวทางการสร้างงานแบบ Action Painting มาสู่การหาคู่ประกอบแบบใหม่ ซึ่งเป็นการนำเอาการเขียนภาพที่เน้นความเคลื่อนไหวและสีแปร่งที่ปิดป่าอย่างรุนแรงในแบบฉบับ Action Painting มาประสานเทคนิคคอลลาจ และการเพิ่มรายละเอียดองค์ประกอบที่เป็นลายเส้นและเส้นประ ถึงแม้รายละเอียดเหล่านี้จะไม่ปรากฏชัดเจนมากนัก แต่ก็ดูเหมือนว่าจะเป็นวิธีการแสวงหาแนวทางใหม่ในการสร้างงานของดำรงซึ่งจะมีการพัฒนาต่อยอดต่อไปในยุคนครราชสีมา ดังจะเห็นได้จากภาพ *ไม่มีชื่อ* (ภาพที่ 89) และภาพ *ไม่มีชื่อ* (ภาพที่ 90)

ภาพที่ 89 “ไม่มีชื่อ”, 2506-2507, สีน้ำมัน คอลลาจ เทคนิคผสม

ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 90 “ไม่มีชื่อ”, 2508, จิตรกรรมและคอลลาจ

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 60.

ในปี พ.ศ. 2508 ดำรงได้เข้ารับราชการเป็นอาจารย์สอนศิลปะที่ วิทยาลัยเทคนิค ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ นครราชสีมา การใช้ชีวิตเป็นอาจารย์ประจำในจังหวัดนครราชสีมาอันเงียบสงบ น่าจะมีอิทธิพลทำให้ดำรงคลี่คลายและพัฒนาผลงานศิลปะไปอีกขั้นหนึ่ง นอกจากนี้วัฒนธรรมพื้นถิ่นของ ชาวอีสานบนที่ราบสูงได้กลายเป็นแรงบันดาลใจสำคัญของดำรงในการสร้างงานให้มีเอกลักษณ์ของความ เป็นพื้นถิ่นไทยมากขึ้น

ผลงานในยุคอันนี้ได้แก่ภาพ *ไม่มีชื่อ* (ภาพที่ 91) ภาพ *นาฬิกา* (ภาพที่ 34) และ ภาพ *ไม่มีชื่อ* (ภาพที่ 35) ไม่มีรูปแบบ Action Painting ที่เน้นพลังความเคลื่อนไหวด้วยการปิดป้ายสีแปร่งและรูปทรงที่ ไร้ซึ่งที่มาอีกต่อไป แต่เป็นภาพซึ่งได้รับแรงบันดาลใจมาจากวัตถุและสัญลักษณ์ที่คุ้นตา ในแต่ละส่วนของ ผลงานจะมีสัญลักษณ์และรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป การจัดองค์ประกอบโดยแบ่งพื้นที่ภาพออกเป็น ส่วนๆ ด้วยเส้นและเส้นประ ที่ดำรงได้ทดลองสร้างมาในผลงานชุดก่อนที่จะมาอยู่ที่ นครราชสีมา เริ่ม ปรากฏให้เห็นชัดเจนมากขึ้น อย่างไรก็ตามการปิดป้ายสีแปร่งอย่างรวดเร็วแบบ Action Painting ก็ยังคง ปรากฏอยู่แต่มีขนาดและปริมาณที่น้อยลงมากจนกลายเป็นเพียงรายละเอียดขององค์ประกอบภายในภาพ เท่านั้น นอกจากนี้ดำรงยังแสวงหาองค์ประกอบใหม่ๆ ในเชิงสัญลักษณ์ เพื่อที่จะสามารถบอกเล่าเรื่องราว ด้วยตัวของมันเอง ในผลงานชุดนี้ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของที่ประทับใจในชีวิตประจำวัน เช่น นาฬิกา หรือ เอกลักษณ์ของความเป็นไทยและความเป็นพื้นถิ่นไทย เช่น ธงชาติไทย เลขไทย ลายไทย และล้อเกวียนเป็น ต้น

เทคนิคการคอลลาจ เริ่มมีบทบาทมากขึ้นในผลงานชุดนี้ด้วยเช่นกัน ถึงแม้ว่าดำรงจะเคยใช้ เทคนิคนี้มาก่อนในผลงานชุดหนองแขม แต่ในยุคนี้เขาได้ใช้วัสดุและวัตถุในการคอลลาจมากมายและ หลากหลายชนิดยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นผ้าและกระดาษที่มีลวดลายต่างๆ กระดาษลัง หรือกระดาษหนังสือพิมพ์ ดำรงใช้วัสดุและวัตถุที่นำมาปะติดในงานเพื่อเป็นการเพิ่มลวดลายและความหนาให้กับตัวงาน นอกจากนี้ ยังสร้างพื้นผิวที่แตกต่างกันระหว่างความเรียบและความขรุขระด้วยการขูดขีดและเซาะพื้นผิวบางส่วน ของ วัสดุหรือวัตถุที่เป็นแผ่นไม้ให้เกิดร่องลึกอีกด้วย เทคนิควิธีการต่างๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความ พยายามของศิลปินที่ต้องการค้นคว้าและทดลองหาแนวทางในการสร้างงานใหม่ๆ โดยไม่ยึดติดเพียงแค่ การใช้สีและพู่กันระบายบนผ้าใบเท่านั้น

งานจิตรกรรมฝาผนังที่ครูสัมมนาการ วิทยาลัยเทคนิค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นครราชสีมา (ภาพที่ 33) เผยให้เห็นถึงการคลี่คลายรูปแบบที่มีแนวโน้มไปในทางที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อนมากกว่าผลงาน ชิ้นอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พื้นที่ขนาดใหญ่ของจิตรกรรมฝาผนังนี้ ถูกแบ่งออกเป็น ส่วนๆ ด้วยเส้นตรง เส้นประ และเส้นโค้ง รูปทรงเรขาคณิตหลากหลายขนาดและสีล้วนถูกจัดวางไว้ในพื้นที่ที่แบ่งออกเป็น ส่วนๆ นี้ การเขียนภาพแบบทึบสีแปร่งหรือเน้นมวลสีได้หายไป การเกลี่ยสีให้เรียบเพื่อเน้นเส้นขอบนอก

ของรูปทรงที่ชัดเจนได้เข้ามาแทนที่ การใช้เส้นและเส้นประเพื่อตัดรูปทรงและเชื่อมรูปทรงเข้าด้วยกันและเพื่อเพิ่มรายละเอียดให้กับภาพยังคงปรากฏในผลงานชิ้นนี้

ภาพที่ 91 “ไม่มีชื่อ”, 2510, จิตรกรรมและคอลลาจ

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

เป็นที่น่าเสียดายว่าผลงานในช่วงเวลานี้นั้นส่วนใหญ่เหลือเพียงหลักฐานภาพถ่ายขาวดำอันพร่าเลือนไว้ให้ศึกษาวิเคราะห์เท่านั้น จึงทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์เรื่องของสีและรายละเอียดต่างๆ ภายในภาพได้เท่าที่ควร อย่างไรก็ตามภาพถ่ายขาวดำเหล่านี้ก็เป็นหลักฐานที่ทำให้เราสามารถศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการและการคลี่คลายรูปแบบในการสร้างงานของดำรงได้อยู่ทั้งหมด ผลงานจริงที่เขียนขึ้นในช่วงเวลานี้ก็ยังพอมีให้ศึกษาบ้าง และถึงแม้จะมีจำนวนไม่มากนัก แต่ก็ทำให้เราสามารถนำมาใช้ประกอบในการศึกษาเกี่ยวกับสีสันและรายละเอียดของภาพอันสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบและแนวคิดในการสร้างงานของศิลปินได้เป็นอย่างดี

ผลงานเทคนิคภาพพิมพ์ที่สร้างขึ้นในช่วงเวลานี้ ซึ่งถูกนำไปแสดงเดี่ยว ณ แกลเลอรี 20 กรุงเทพฯ (ภาพที่ 92) เผยให้เห็นถึงความสนใจในการสร้างงานที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากรูปทรงเรขาคณิต เช่น สีเหลี่ยมและวงกลม รวมทั้งการแบ่งพื้นที่ภาพออกเป็นส่วนๆ เช่นเดียวกับงานจิตรกรรมในช่วงเวลาเดียวกันนี้ การสร้างงานในลักษณะนี้ได้เป็นแนวทางใหม่ที่ถือเป็นจุดเปลี่ยนและรากฐานสำคัญในการพัฒนาการผลงานในยุคต่อไปของดำรง

ภาพที่ 92 หน้าปกสูจิบัตรนิทรรศการภาพพิมพ์ครั้งที่หนึ่ง ปี พ.ศ.2503-2511

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

8

ดำรง วงศ์อุปราช, หนังสือหนังสือที่รื้อเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช.ท.ม., จ.ภ. (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์, 2545. พิมพ์ในงานศพผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช สิงหาคม 2545) 56.

ยุคฟิลาเดลเฟีย นิวยอร์ก และยุโรป (2511-2513) ในปี พ.ศ. 2511 ดำรงได้ รับทุนการศึกษาจาก กองทุนจอห์น ดี. ร็อกกี เฟลเลอร์ที่ 3 เพื่อไปศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาจิตรศิลป์ ที่มหาวิทยาลัย เพนน์ซิลวาเนีย เมืองฟิลาเดลเฟีย ประเทศสหรัฐอเมริกา การตัดสินใจมาศึกษาต่อในครั้งนี้ ทำให้ดำรง จำต้องลาออกจากการเป็นอาจารย์ประจำที่วิทยาลัยเทคนิค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นครราชสีมา เนื่องจาก คิดปัญหาเรื่องระเบียบราชการทำให้ไม่สามารถลาเรียนได้ อย่างไรก็ตามการตัดสินใจครั้งนี้ นับเป็นโอกาส อันดีที่ทำให้ดำรงมีเวลาในการศึกษาค้นคว้าและพัฒนาผลงานศิลปะของตนเองให้ก้าวหน้าไปอีกระดับ หนึ่งได้อย่างเต็มที่ ดังจะเห็นได้จากผลงานชุด ภาพจิตรกรรม “ก.ข.ค” และ “ยุคฟิลาเดลเฟีย” *ฟิลาเดลเฟีย* หมายเลข 3 (พ.ศ. 2511-12) (ภาพที่ 36) และ *ฟิลาเดลเฟีย* (ภาพที่ 37, 93-98) ที่พัฒนามาจากผลงานชุด นครราชสีมาและมีลักษณะคล้ายกับศิลปะรูปแบบ Hard-Edge Painting

ผลงานในช่วงแรกของยุคนี้มักมีการแบ่งพื้นที่ภาพออกเป็นส่วนๆ คล้ายกรอบสี่เหลี่ยมหลายๆ อันที่นำมาจัดวางจนเต็มพื้นที่ภาพ ภายในกรอบรูปสี่เหลี่ยมบรรจุองค์ประกอบที่เป็นเส้น สี และรูปทรง อิสระ ซึ่งถึงแม้ว่าจะมีลักษณะที่แตกต่างกันก็สามารถรวมเข้าด้วยกันได้อย่างมีเอกภาพ การแบ่งพื้นที่ภาพ ออกเป็นช่องๆ การใช้องค์ประกอบที่มากมายและหลากหลายด้วยสีเส้นและรูปทรง จะมีลักษณะคล้ายคลึง กับแนวทางการสร้างงานในยุคนครราชสีมา แต่ความแตกต่างคือองค์ประกอบภายในภาพของผลงานใน ช่วงเวลานี้จะลดลงและเรียบง่ายมากขึ้นกว่าเดิม (ภาพที่ 93, 97)

ต่อมาอีกไม่นานนักดำรงได้ค้นคว้าและพัฒนาผลงานศิลปะของเขาให้ก้าวหน้ามากขึ้น ไป กว่าเดิม พื้นที่ภาพเป็นอิสระจากกรอบสี่เหลี่ยม ถึงแม้ว่าบางครั้งจะมีการแบ่งพื้นที่ภาพออกเป็น 2 หรือ 3 ส่วน แต่ก็เป็นการใช้สีที่ระบายแบบเกลี่ยเรียบ เป็นตัวแบ่งพื้นที่ภาพ องค์ประกอบต่างๆ ภายในภาพที่เป็น รูปทรงอิสระหรือวงกลม ถูกนำมาจัดวางองค์ประกอบอย่างอิสระในอาณาเขตที่แวดล้อมไปด้วยสีเส้นอัน สดใส สิ่งที่น่าสนใจในผลงานยุคนี้คือการที่ดำรงพยายามแสวงหารูปทรงที่แสดงออกถึงความเป็นไทยมา เป็นองค์ประกอบภายในภาพ ไม่ว่าจะเป็นตัวอักษรไทย เช่น กขค เลขไทย ๑๒๓ หรือลายไทยที่ถูกนำมา ประยุกต์ให้เรียบง่ายและสอดคล้องกับรูปทรงเรขาคณิต สีเส้นที่สดใสและตัดกันอย่างเด็ดขาดของ องค์ประกอบต่างๆ ที่มีขอบคมอย่างชัดเจนคือเอกลักษณ์ของการสร้างสรรค์งานศิลปะในยุคฟิลาเดลเฟีย (ภาพที่ 36, 37, 94, 95, 96) ที่สำคัญองค์ประกอบที่เรียบง่ายและการจัดวางองค์ประกอบที่อิสระบนพื้นภาพ สะท้อนความสงบนิ่งทางจิตใจและสมาธิในการทำงานของศิลปินอย่างชัดเจนดังที่ดำรงเคยกล่าวไว้ว่า

...การเขียนภาพของผู้เขียนนั้น อยู่ในเรื่องของศิลปะเป็นเวลานานแล้วในขั้นสมาธิพอที่จะถึงจุดนี้ หลายครั้งหลายหน เช่น เมื่อครั้งที่อยู่ฟิลาเดลเฟีย มีโอกาสเขียนรูปอยู่ตลอดปีที่ห้องทำงานของ มหาวิทยาลัยเพนน์ซิลวาเนีย มีห้องทำงานเฉพาะอยู่บนชั้น ๕ ของอาคารศิลปถ้าเริ่มงานตั้งแต่บ่ายสี่โมงถึง สองทุ่มก็เป็นระยะปลอดคนมากที่สุดจึงมีผลงานที่ถึงขั้นสมาธิอยู่หลายรูป...

ถึงแม้ว่าการสร้างงานศิลปะในยุคฟิลาเดเฟียจะเป็นช่วงเวลาสั้นๆ แต่ก็ถือว่าเป็นช่วงที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนารูปแบบการสร้างงานศิลปะของศิลปินหนุ่มผู้นี้ ดำรงได้ฝึกฝนการจัดวางองค์ประกอบที่เรียบง่ายด้วยรูปทรงและสีล้วนโดยไม่ผูกติดกับเรื่องราวหรือเนื้อหาใดๆ ซึ่งนับเป็นการสร้างงานศิลปะในแนวนามธรรมอย่างแท้จริงและจะนำไปสู่หนทางการสร้างงานศิลปะในยุค นครปฐมต่อไป

ภาพที่ 93 ห้องปฏิบัติงานศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัยจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย พ.ศ.2512
(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 94 ห้องปฏิบัติงานศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัยจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยпенซิลวาเนีย พ.ศ.2512
(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

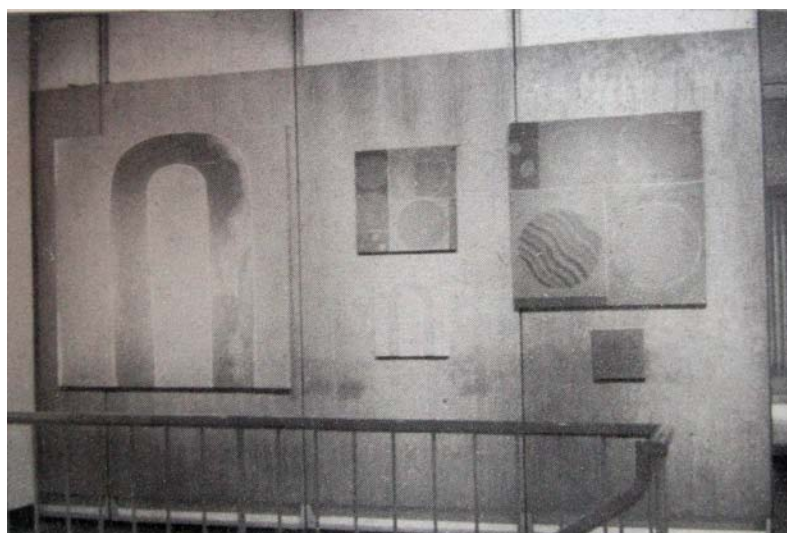

ภาพที่ 95 ห้องปฏิบัติงานศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัยจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ.2512
(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 96 จิตรกรรม กขค ที่บ้านพักฟิลาเดลเฟีย พ.ศ.2512

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รูกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 64.

ภาพที่ 97 แสดงผลงานที่ระเบียงภาพ พิพิธภัณฑ์ชีวิก เซนเตอร์ ฟิลาเดลเฟีย พ.ศ.2512

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รูกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 65.

ภาพที่ 98 แสดงผลงานที่ระเบียงภาพ พิพิธภัณฑชาตวิจิตร เซนเตอร์ ฟิลาเดลเฟีย พ.ศ.2512
(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ยุคนครปฐม (พ.ศ. 2513 – 2519) ในปี พ.ศ. 2513 หลังจากดำรงกลับมาจากฟิลาเดลเฟีย เขาได้เข้ารับราชการในตำแหน่ง อาจารย์ที่คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ในระยะแรกดำรงต้องขับรถเดินทางไปกลับกรุงเทพมหานครเพื่อไปสอนหนังสือ ทำให้เขาเห็นทัศนียภาพ 2 ข้างทางที่เต็มไปด้วยท้องทุ่งนาอันกว้างใหญ่และงดงาม นับเป็นอีกครั้งหนึ่งที่ดำรงมีโอกาสได้สัมผัสกับธรรมชาติและนี่อาจเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เขาหันกลับไปสร้างงานศิลปะโดยใช้ธรรมชาติเป็นแรงบันดาลใจอีกครั้งหนึ่ง ผลงานในยุคนี้นี้ได้แก่ ภาพชุด *ทุ่งนา นครปฐม* (ภาพที่ 38,99-101) และ *ข้ามหลังคา* (ภาพที่ 102)

ผลงานในยุคนครปฐมยังคงมีการแบ่งพื้นที่ภาพด้วยสีที่เกลี่ยเรียบและแยกออกจากกันด้วยขอบที่คมชัดในแบบฉบับของผลงานยุคฟิลาเดลเฟีย แต่สีสันที่ปรากฏภายในภาพในยุคนี้นี้จะแตกต่างจากยุคฟิลาเดลเฟียตรงที่มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่สื่อถึงธรรมชาติ เช่น สีน้ำเงินเข้มหมายถึงท้องฟ้า สีฟ้าหมายถึงน้ำ สีเขียวและสีเหลืองหมายถึงทุ่งนา นอกจากนั้นองค์ประกอบที่เป็นรูปทรงเรขาคณิต ตัวอักษรไทย เลขไทย และลายไทยประยุกต์ได้หายไปจากพื้นที่ภาพ แต่ถูกแทนที่ด้วยการสร้างพื้นผิวด้วยเส้นสั้นๆ นับพินับหมื่นเส้น ที่ศิลปินค่อยๆ บรรจงขีดเส้นเรียงรายอย่างประณีตและเป็นระเบียบเพื่อแทนค่ารวงข้าวสีทองเต็มท้องทุ่งนา เส้นสั้นๆ ที่ปรากฏในผลงานยุคนี้นี้มีลักษณะคล้ายกับเส้นที่ปรากฏในผลงานชุด

หมู่บ้านชาวประมง ซึ่งเป็นผลงานที่ดำรงสร้างขึ้นเมื่อครั้งที่เขาเรียนอยู่ที่คณะจิตรกรรมฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร การนำเทคนิคการเขียนภาพแบบนี้กลับมาใช้อีกครั้งหนึ่งน่าจะเป็นเพราะเรื่องราวในภาพสื่อถึงธรรมชาติและชีวิตในชนบทเหมือนกัน สิ่งที่น่าสังเกตคือ ดำรงได้กลับมาใช้สีฝุ่นเขียนภาพอีกครั้งหนึ่ง อาจเป็นเพราะสีฝุ่นสามารถสร้างรายละเอียดต่างๆ ภายในภาพได้มากตามที่ศิลปินต้องการ และสามารถสื่อถึงเรื่องราวในชนบทได้ดีกว่าสีน้ำมัน

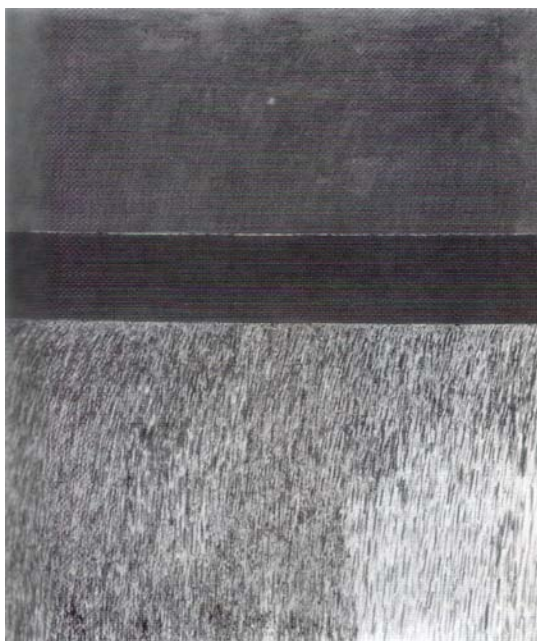
ผลงานชุดนครปฐมเป็นความพยายามของศิลปินที่ต้องการเสนอภาพดินแดนแห่งความสงบ ที่เป็นทัศนียภาพของท้องทุ่งนาที่กว้างไกล ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการนำเสนอภาพในลักษณะกึ่งนามธรรมได้อย่างลงตัว ทำให้ผลงานชุดนี้ของดำรงสามารถดึงดูดผู้ชมให้เข้าสู่ภวังค์แห่งสมาธิและสร้างความสงบทางจิตใจได้เป็นอย่างดีดังที่ดำรงเคยกล่าวถึงผลงานในชุดนี้ว่า

...ด้านศิลปะนั้น เริ่มจาก รูปธรรม ไปสู่ นามธรรม และถึงจุดสุดท้ายของนามธรรมแล้ว ในขณะนี้คือ ไม่มีกัณฑ์และวิจิตรในเรื่อง รูป และ นาม จะทำอะไรและอย่างไร ได้อย่างอิสระและมั่นใจ แต่ก็ยังมีสงสัยอยู่บ้าง แต่ก็ไม่มากนัก ที่แน่นอน คือมุ่งที่ สมาธิ และ ความสงบ ซึ่งเป็น นามธรรม ได้นำเอาสิ่งที่ป็นธรรมชาติ มาปรับเป็น นามธรรม สร้างผลงานช้าลง แต่ก็ลึกกว่าเดิม นำเอา สีอะคริลิก และ สีฝุ่น มาใช้ด้วยกันตามความคิดและความเหมาะสม..¹⁰

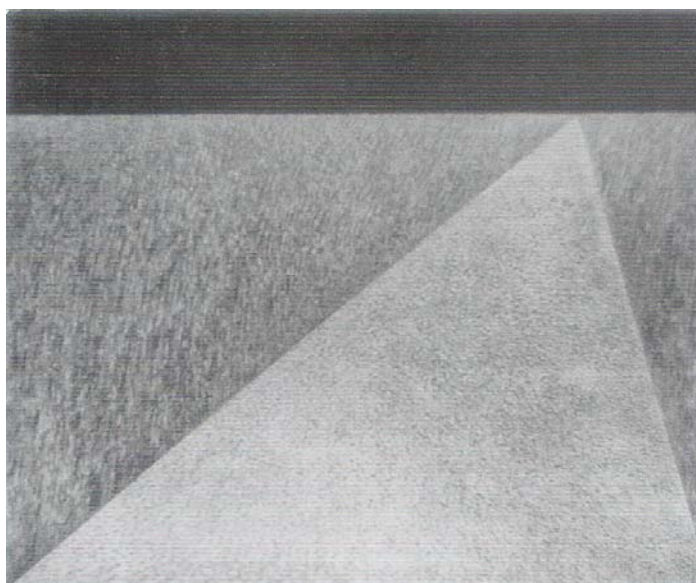
ภาพที่ 99 ทุ่งนา นครปฐม , 2514 สีอะคริลิกผสมสีฝุ่น บนผ้าใบ

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 100 พู่ना นครปฐม , 2514 สีอะครีลิคผสมสีฝุ่น บนผ้าใบ

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รูกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 71.

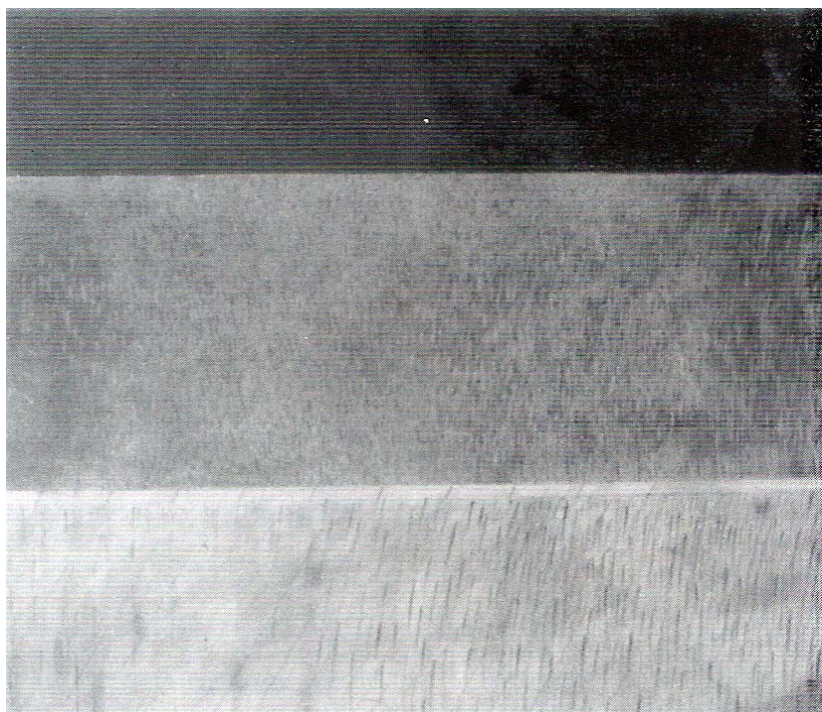

ภาพที่ 101 พู่นา นครปฐม , 2514 สีอะครีลิคผสมสีฝุ่น บนผ้าใบ

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รูกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 71.

ผลงานยุคนครปฐม มีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับยุคอื่นๆ เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวดำรงเพ็งเข้ารับราชการเป็นอาจารย์ประจำที่คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ในช่วงแรกที่เข้ารับราชการดำรงต้องขับรถไปกลับกรุงเทพมหานคร เพราะยังไม่มีบ้านพักอาจารย์ที่จังหวัดนครปฐม ดำรงเป็นคนแรกที่บุกเบิกการสอนศิลปะในวิทยาเขต พระราชวังสนามจันทร์ เขาได้สร้างหลักสูตรวิชาทัศนศิลป์เพื่อให้สอดคล้องกับนักศึกษาของคณะอักษรศาสตร์ ที่ไม่ได้มุ่งสร้างสรรค์งานศิลปะเพียงอย่างเดียวเช่นนักศึกษาของคณะจิตรกรรมฯ แต่จะเน้นการเรียนภาคทฤษฎีควบคู่ไปด้วย นอกจากความรับผิดชอบในฐานะอาจารย์สอนศิลปะแล้ว ดำรงยังมีกิจกรรมทางศิลปะอีกมากมายที่มีส่วนผลักดันให้เกิดความเคลื่อนไหวที่สำคัญอย่างต่อเนื่องในวงการศิลปะของประเทศไทย เช่น เป็นกำลังสำคัญที่ช่วยผลักดันให้เกิดหอศิลป์ พีระศรี ดำรงตำแหน่งกรรมการและเลขานุการของมูลนิธิหอศิลป์ พีระศรี เป็นผู้อำนวยการคนแรกของหอศิลป์ พีระศรี โดยไม่คิดค่าตอบแทน เป็นผู้บุกเบิกและร่วมก่อตั้งกลุ่มศิลปินหัวก้าวหน้าโดยจัดกิจกรรมและนิทรรศการศิลปะที่ศูนย์ศิลปะเมฆພຍພັບของ ม.ร.ว. พันธ์ทิพย์ บริพัตร เป็นต้น ในปี พ.ศ. 2516 ดำรงได้รับเชิญจากทางยูเนสโกให้เข้าร่วมการประชุมสุนทรียศาสตร์ศึกษาที่ยูเนสโก ปารีส ประเทศฝรั่งเศส และในปีต่อมาได้รับเชิญเข้าร่วมการแสดงภาพพิมพ์นานาชาติที่พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และศิลปะที่เมืองเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

ศูนย์ศิลปะเมฆພຍພັບ ที่ตั้งอยู่ในซอยอรรถการประสิทธิ์ กรุงเทพมหานคร เปิดในปี พ.ศ. 2516 โดย ม.ร.ว. พันธ์ทิพย์ บริพัตร ได้ลงทุนสร้างขึ้น ถือเป็นศูนย์ศิลปะแห่งแรกของประเทศไทยที่มีทั้งห้องแสดงนิทรรศการ ห้องปฏิบัติงานศิลปะ และที่พักของศิลปินที่อยู่ประจำศูนย์ศิลปะเมฆພຍພັບ ศูนย์ศิลปะแห่งนี้มีการจัดกิจกรรมทางศิลปะหลายอย่าง เช่น นิทรรศการภาพเขียนและภาพถ่าย การฉายภาพยนตร์ การแสดงละคร และการแสดงดนตรี ดำรง วงศ์อุปราชและเพื่อนๆ เช่น พีระ พัฒนพีระเดช ประพันธ์ ศรีสุตาบรรจง โกศลวัฒน์ ถวัลย์ ดัชนี เป็นศิลปินที่อยู่ประจำศูนย์ศิลปะเมฆພຍພັบในขณะนั้น ในช่วงเวลาดังกล่าว ดำรง วงศ์อุปราชและเพื่อนๆ ต่างพยายามจัดกิจกรรมและบริหารศูนย์ศิลปะแห่งนี้ด้วยความทุ่มเทเพราะต้องการให้เกิดกิจกรรมทางศิลปะอย่างต่อเนื่อง แต่ก็เป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก เพราะศูนย์ศิลปะเมฆພຍພັบมีหลักการให้ศิลปินบริหารและดำเนินงานด้วยตนเอง เป็นผลทำให้หลังจากเปิดกิจการได้ไม่นานนัก ศูนย์ศิลปะเมฆພຍພັบก็ได้ปิดตัวลงเพราะขาดผู้ดำเนินการอย่างจริงจัง

ภาพที่ 102 ข้ามหลังคา , 2519-2521 สีอะครีลิคผสมสีฝุ่น บนผ้าใบ

ที่มา : ประไพพรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ หนังสือที่รกกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช (กรุงเทพฯ : วิสคอมชนเตอร์, 2545.), 71.

⁹ ดำรง วงศ์อุปราช, หนังสือที่รื้อเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช.ท.ม., จ.ภ.
(กรุงเทพฯ: วิสคอมเซนเตอร์, 2545. พิมพ์ในงานศพผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช สิงหาคม 2545) 73.

¹⁰ “เรื่องเดียวกัน”, 67.

ยุคลญี่ปุ่น (พ.ศ. 2519 – 2520) ในปี พ.ศ. 2519 ดำรงได้รับทุนดูงานและวิจัยจากเจแปน ฟาวนด์เดชั่น กรุงเทพฯ (Japan Foundation) เพื่อไปศึกษา ดูงาน และค้นคว้าศิลปะญี่ปุ่นยังประเทศญี่ปุ่นเป็นเวลา 1 ปี ดำรงเดินทางไปถึงประเทศญี่ปุ่นในเดือนเมษายนและเลือกพักที่เมืองเกียวโต อดีตเมืองหลวงเก่าแก่ของประเทศญี่ปุ่น ที่เต็มไปด้วยหมู่บ้านในชนบทที่เงียบสงบ ศาลเจ้าชินโต และวัดวาอารามในพุทธศาสนา ในช่วงแรกที่ดำรงมาถึงเขาศึกษาศิลปะและวัฒนธรรมของญี่ปุ่นด้วยการอ่านหนังสือประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรมของญี่ปุ่นควบคู่ไปกับการพาภรรยาและลูกทั้งสองคนเดินทางท่องเที่ยวไปยังจังหวัดต่างๆ เช่น เมืองอิซูโมะ เมืองอิเซ และเมืองอุจิมายาคะ เพื่อชมบ้านเรือน ศาลเจ้า และวัดวาอาราม ซึ่งทำให้เขาเกิดความประทับใจในบรรยากาศอันเงียบสงบและความงามทางสถาปัตยกรรมที่เรียบง่ายและงดงามในแบบฉบับศิลปะญี่ปุ่น หลังจากอ่านหนังสือและท่องเที่ยวอยู่หลายเดือนทำให้ดำรงเกิดแรงบันดาลใจที่จะเขียนภาพทิวทัศน์ของสถานที่ต่างๆ ที่เขาได้พบเห็นมาเพื่อบันทึกความประทับใจในความงามที่เรียบง่ายอันก่อให้เกิดความสงบในจิตใจ ในช่วงเวลานี้ดำรงเขียนภาพทิวทัศน์ที่ประกอบด้วยภาพบ้านเรือน ท้องทุ่งนา โทริ ศาลเจ้าชินโต และวัดเซนจำนวนมากมาย ดำรงกล่าวถึงผลงานในช่วงเวลานี้ไว้ว่า

ในช่วงระยะนี้ผู้เขียนไม่ได้ทำงานเพื่อความก้าวหน้าทางเทคนิคและรูปแบบ ศิลปะสากล แต่อยากใช้เวลานี้ทำสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ด้วยความประทับใจ และความสนใจอันเนื่องมาจากเวลา และที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เขียนเอง...¹¹

การศึกษาและดูงานในประเทศญี่ปุ่นครั้งนี้ถึงแม้จะมีระยะเวลาเพียงแค่ 1 ปีเท่านั้น แต่กลับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ศิลปินผู้นี้ค้นพบรูปแบบและเทคนิคการเขียนภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เพราะหลังจากดำรงเดินทางกลับจากฟิลาเดลเฟียมาอยู่นครปฐม ศิลปินผู้นี้ได้สร้างงานศิลปะอยู่ถึง 7 ปี ในช่วงเวลานั้นเขาพยายามพัฒนาผลงานศิลปะของตนเอง แต่กลับพบกับทางตัน ไม่รู้ว่าจะพัฒนางานศิลปะของตนไปในทิศทางไหนหรือในรูปแบบใด ทำให้เขาสร้างงานศิลปะได้ช้าลงมาก ดำรงกล่าวถึงช่วงเวลานี้ไว้ว่า

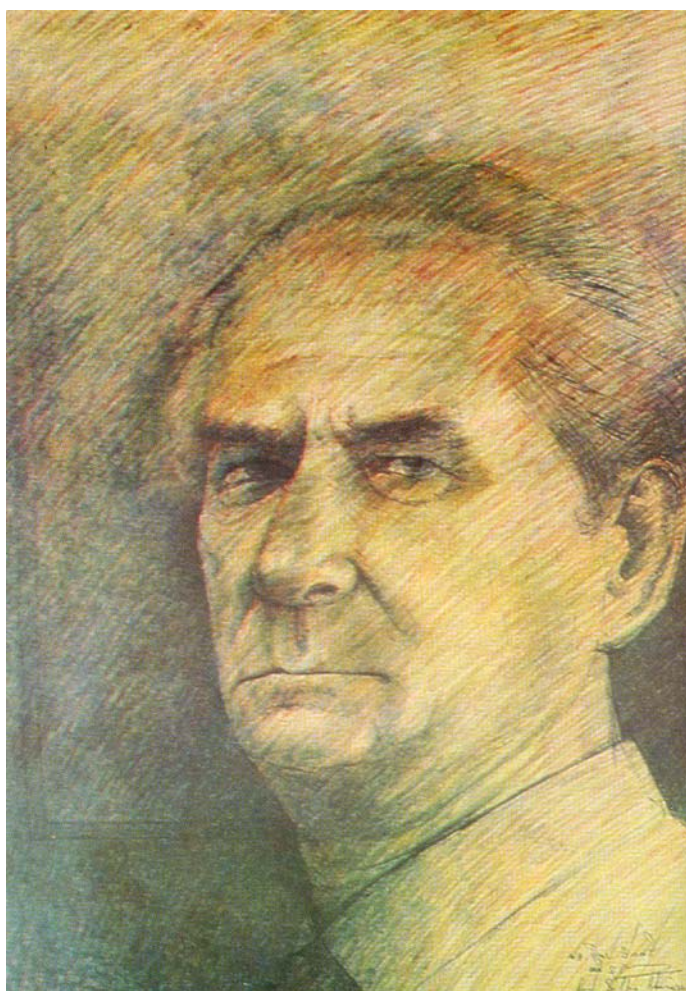
...ผมเองก็ไม่พ้นที่จะมีวันขึ้นวันลง วันไป วันหยุด วันคิดไม่ออกวันที่ตีบตันและวันที่ทะเลาะไปรงในการทำงานศิลปะ กลับจากยุโรปแล้วมองเห็นทางระยะหนึ่ง พอชักช้าลงก็ไปอเมริกาหาประสบการณ์ ต่อ แต่ที่เข้าใจแน่คือ ปลิ้นปล้อนไม่ได้ก็อยู่อย่างอิสระไม่ได้ ต้องทำมาหากินสักอย่างเพื่อรักษาชีวิตและศิลปะ จะโง่ต่อไปคงไม่ได้ ที่พอจะทนไหวก็คือเป็นครู เขียนภาพอยู่ห้าหกปีอย่างจำเจและถูกบีบคั้นจากสิ่งแวดล้อมในที่สุดก็แทบจะตีบตัน คิดอะไรไม่ออก พอได้ทุนไปอยู่ญี่ปุ่นหนึ่งปี คิดว่าอย่างน้อยทำอะไรไม่ได้ก็จะศึกษาอะไรได้บ้าง... ...ในด้านการสร้างสรรค์นั้น ยังคิดไม่ออก มันช่างเป็นยุคที่ตีบตันเสียจริงๆ มันเป็นไปได้!¹²

ในช่วงเวลานี้ดำรงได้พาลูกชายทั้งสองคนไปประเทศญี่ปุ่นด้วย ซึ่งทำให้เขาได้ใกล้ชิดกับลูกชายทั้งสองคนมาก เขาสอนลูกชายให้เขียนภาพด้วยเทคนิคง่ายๆ คือปากกา ดินสอสี และสีเมจิก วันหนึ่งดำรงเห็นลูกชายเขียนภาพด้วยเทคนิคดังกล่าวจึงทำให้เขาคิดว่าเทคนิคนี้น่าจะเหมาะสำหรับการเขียนภาพนอกสถานที่ ดังนั้นดำรงจึงน่าจะลองเขียนภาพนอกสถานที่ด้วยเทคนิคนี้ ซึ่งก็น่าจะทำให้เขาพอใจกับการเขียนภาพด้วยเทคนิคผสมในลักษณะนี้ และทำให้เขาคิดว่าน่าจะใช้เทคนิคผสมด้วยปากกา ดินสอสี และสีเมจิก มาใช้ในงานเขียนภาพจิตรกรรมได้ ก่อนหน้าที่ดำรงจะเดินทางมายังประเทศญี่ปุ่น เขาได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับประวัติชีวิตและผลงานของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ครูที่เขารักและเคารพยิ่ง เมื่อได้เดินทางมายังประเทศญี่ปุ่นเป็นช่วงเวลาที่เขามีเวลาทุ่มเทเขียนหนังสือเล่มนี้จนเสร็จ ดังนั้นเขาจึงคิดจะเขียนปกหนังสือเล่มนี้เป็นภาพของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ดำรงจึงถือโอกาสทดลองใช้เทคนิคนี้เขียนภาพศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรีขึ้น ศิลป์ พีระศรี (ภาพที่ 103) หลังจากเขียนภาพนี้เสร็จเขารู้สึกพอใจมากจึงตัดสินใจใช้ภาพนี้เป็นปกหนังสือของเขา ดำรงเล่าถึงการค้นพบเทคนิคและรูปแบบการสร้างงานศิลปะแบบใหม่ของเขาที่ได้มาโดยบังเอิญไว้ดังนี้

เมื่อลูกเมียมาถึงแล้วมีโอกาสพาเด็กๆ ไปเขียนภาพ ได้ออกสเก็ตซ์ภาพมากขึ้น แต่ก็ ไม่ได้ทำอะไรจริงจัง เด็กๆ ใช้เทคนิคง่ายๆ ปากกา ดินสอ สีแท่งน้ำและแท่งเขียนภาพดูเข้าท่าน่าสนใจส่วนตัวเราเองยังไม่พบอะไรและคิดอะไรได้

ได้นำต้นฉบับประวัติศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ที่เขียนมาหลายปีมาทำต่อจนเสร็จที่นี้ ที่คิดจะทำก็คือภาพปก เราน่าจะทำให้ดีที่สุดเพื่ออาจารย์

มีอยู่วันหนึ่งก็เริ่มเขียนภาพโดยทดลองใช้ เทคนิคของเด็กๆ ก็รู้สึกสามารถเก็บรายละเอียดได้ดี แต่ยังคงแก้ไขอีก ต้องทำภาพ ใหม่ เมื่อทำ อีกภาพสองภาพก็รู้สึกพอใจ จากเทคนิคของเด็กๆ นั้นเราค้นคว้าเพิ่มเติม ใช้สีผสม มากขึ้น สามารถแก้ปัญหาด้านเทคนิคได้มาก เทคนิคผสมนี้เหมาะสำหรับเขียนภาพที่ละเอียด ซึ่งผมเองชอบ มันเหมือนมีอาจารย์มาคลำใจให้ทำสิ่งนี้ ให้เริ่มต้นจากภาพของอาจารย์เป็นภาพแรกเหมือนภาพครู ท่านเป็นครูที่ไม่ทอดทิ้งศิษย์ ขามที่คิดไม่ออก นึกถึงท่านก็ทำได้ อีกผมถือว่าภาพเหมือนภาพนี้เป็นภาพครู ผมเป็นผู้ที่มีครู...¹³

ภาพที่ 103 ศิลป์ พีระศรี , 2520 เทคนิคผสม บนกระดาษ

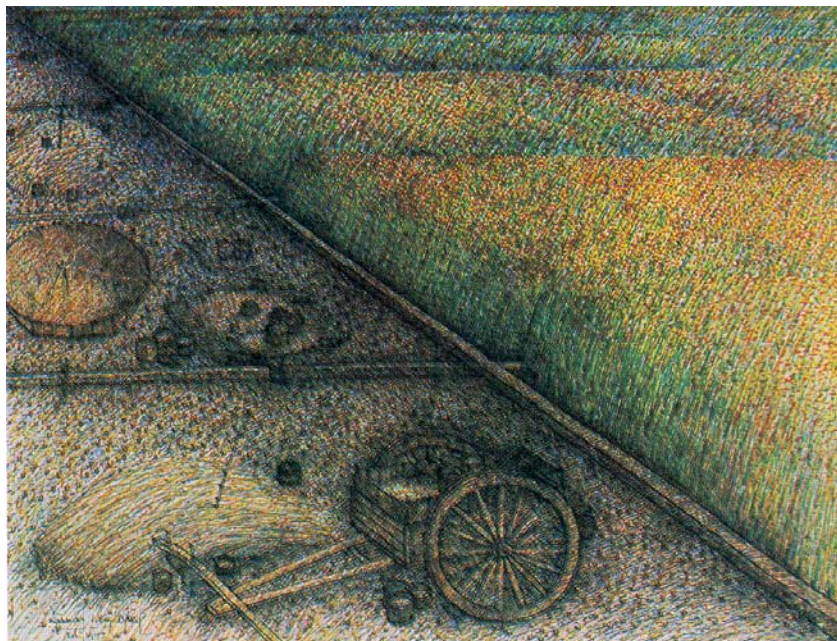
ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

การนำเสนอภาพในยุคญี่ปุ่นของดำรงก่อนข้างหลากหลายซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการพลิกแพลงการจัดวางองค์ประกอบที่หลุดจากการจัดวางองค์ประกอบแบบประเพณีนิยม ซึ่งเป็นผลพวงมาจากการเขียนภาพในแนวนามธรรมและกึ่งนามธรรมที่สั่งสมบ่มเพาะอยู่ในตัวของศิลปินผู้นี้มาหลายปี เป็นผลทำให้การนำเสนอภาพทิวทัศน์ในยุคญี่ปุ่นถึงแม้จะเป็นภาพในแนวรูปธรรม แต่มีพื้นฐานการจัดวางองค์ประกอบภาพแบบผลงานแนวนามธรรมคล้ายงานยุคนครปฐม ตรงที่ใช้เส้นแบ่งพื้นที่ภาพออกเป็นส่วนๆ อย่างชัดเจน เช่น *ทุ่งนา 1* (ภาพที่ 104) *ในนา* (ภาพที่ 105) บางภาพมีการจัดองค์ประกอบที่มีลักษณะคล้ายการนำรูปทรงสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยมมาประกอบซ้อนกัน แต่สลายความเป็นนามธรรมด้วยการใส่รายละเอียดขององค์ประกอบมากขึ้น เช่น *บ้านชาวนา 3* (ภาพที่ 106) *บ้านชาวนา ญี่ปุ่น* (ภาพที่ 107) นอกจากนี้ดำรงยังจัดวางองค์ประกอบภาพโดยการเลือกนำเสนอภาพรายละเอียดเฉพาะส่วนโดยไม่คำนึงถึงการแสดงภาพให้เต็มองค์รวม ซึ่งเป็นการนำเสนอภาพที่แปลกใหม่ไม่ซ้ำแบบใคร เช่น *ไม่มีชื่อ* (ภาพที่ 108) *ไม่มีชื่อ* (ภาพที่ 109)

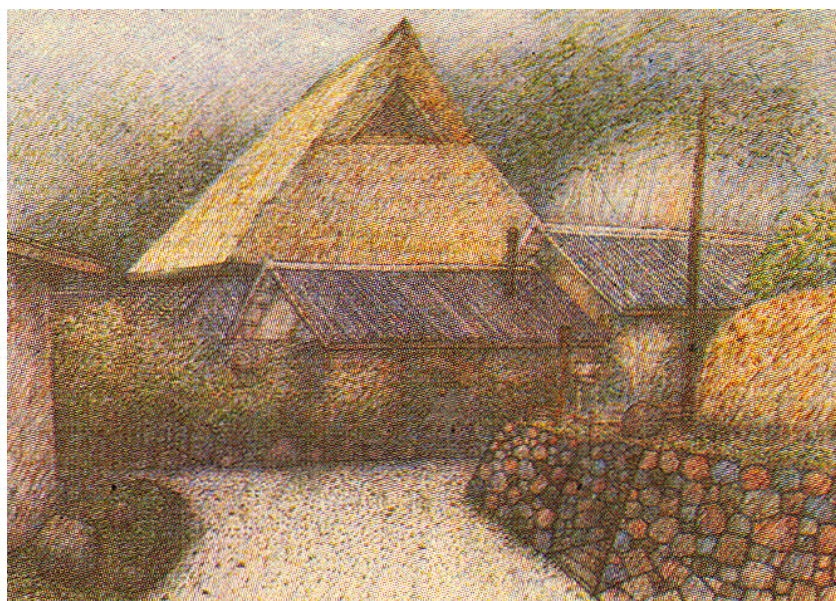
ภาพที่ 104 *ทุ่งนา 1* , 2520 เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น,ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 105 ในนา , 2520 เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

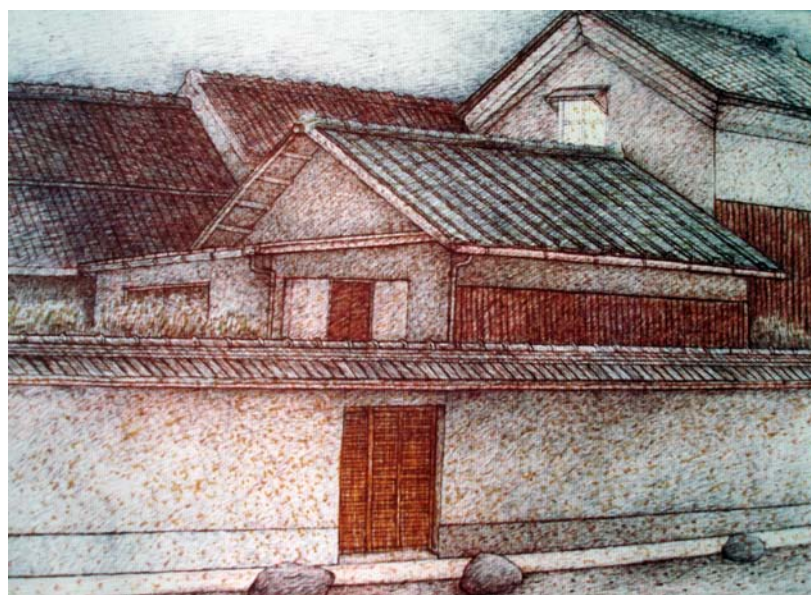
ภาพที่ 106 บ้านชาวนา 3 , 2520 เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น,ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์,2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

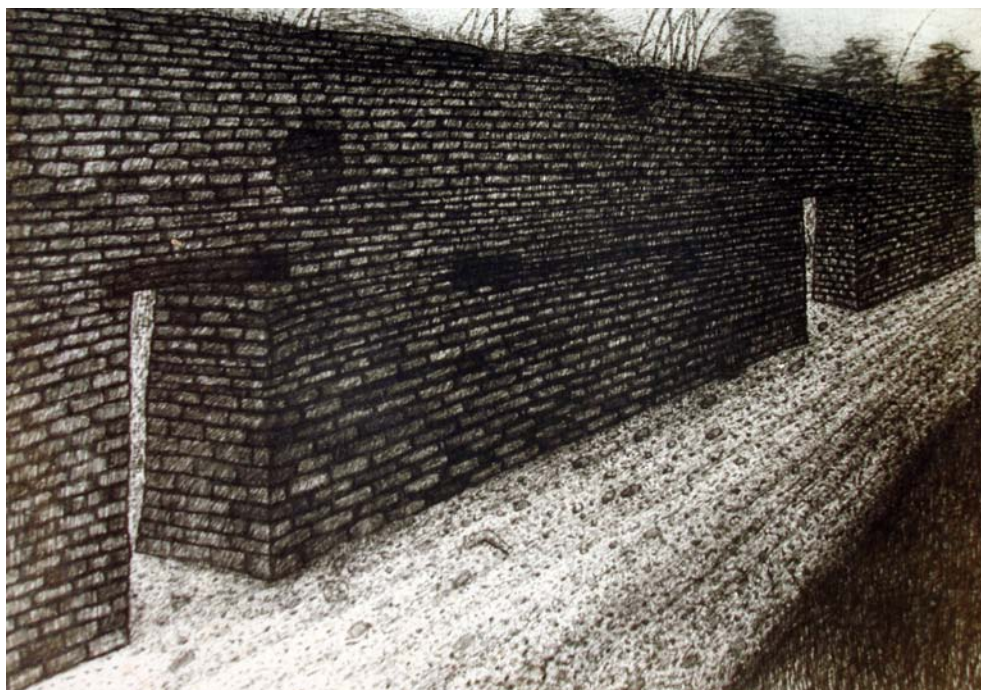
ภาพที่ 107 บ้านชาวนา ญี่ปุ่น , 2520 เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น,ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์,2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 108 ไม่มีชื่อ , 2520 เทคนิคผสม บนกระดาษ

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 109 ไม่มีชื่อ , 2520 เทคนิคผสม บนกระดาษ

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอ นครชัยศรี จังหวัด นครปฐม)

นอกจากนี้ยังมีผลงานบางกลุ่มที่เน้นการจัดวางองค์ประกอบแบบสมมาตรโดยการดึงองค์ประกอบหลักมาไว้ระนาบหน้าของภาพจนมีขนาดใหญ่จนเกือบเต็มพื้นที่ภาพและเหลือพื้นที่ที่เป็นฉากหลังเพียงเล็กน้อย การนำเสนอภาพในลักษณะนี้เป็นการเน้นความงดงามของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมโบราณของญี่ปุ่นที่มีเอกลักษณ์อันโดดเด่น คือมีความสวยงาม เรียบง่าย สง่า และลงตัวอย่างสมบูรณ์แบบสถาปัตยกรรมเหล่านี้เป็นศาสนสถานที่สำคัญและมีชื่อเสียงของประเทศญี่ปุ่น ผลงานจึงมีมนต์เสน่ห์ ความลึกซึ้ง ความศักดิ์สิทธิ์ และความสงบซ่อนเร้นอยู่ การนำเสนอภาพแบบนี้เป็นการนำเสนอภาพที่มีความแปลกใหม่มากสำหรับดำรง เพราะเขาไม่เคยนำเสนอภาพทิวทัศน์ที่เน้นความสมดุลของภาพมาก่อน การนำเสนอภาพเช่นนี้นอกจากจะเป็นการเน้นความงดงามและรายละเอียดของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมอันเป็นองค์ประกอบหลักของภาพแล้ว ยังทำให้ภาพเกิดความมั่นคง สงบ นิ่ง เช่น วัดอิซุโม 1 (ภาพที่ 110) วัดอิเซ (ภาพที่ 111) วัดอิเซ 3 (ภาพที่ 112) วัดอิเซ 4 (ภาพที่ 113) เป็นต้น

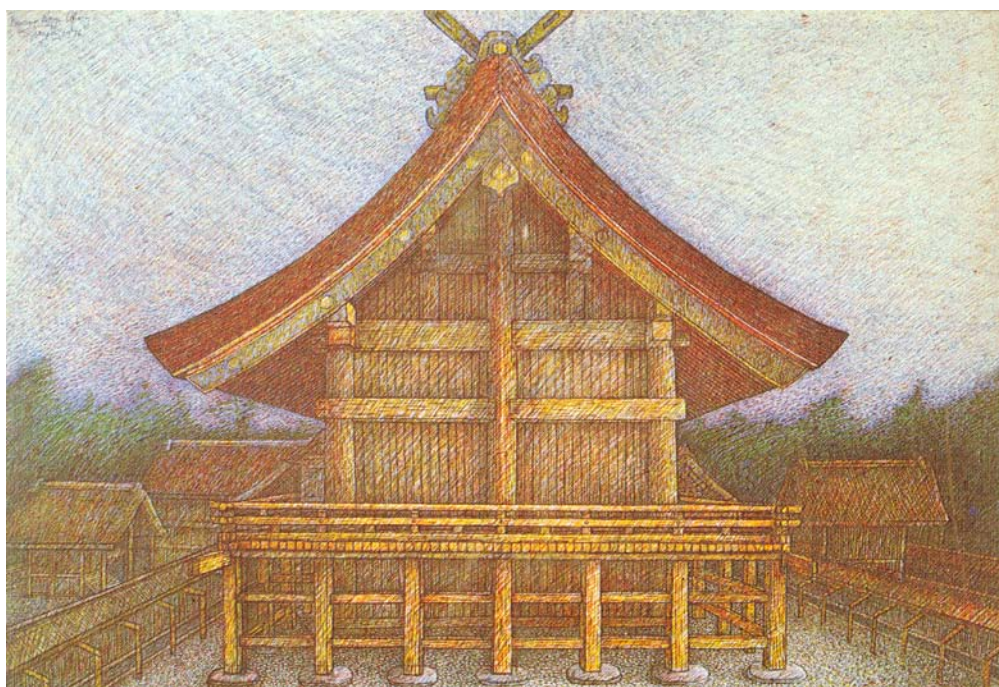
โทริและศาลเจ้าเป็นศาสนสถานที่ดำรงขึ้นชอบมากที่สุด คำร่างเขียนโทริในสถานที่ต่างๆ ไว้หลายภาพ เขามีความประทับใจในโครงสร้างที่เรียบง่ายและสัดส่วนที่งดงามลงตัวของโทริ ที่ตั้งอยู่ท่ามกลางป่าเขาลำเนาไพร และเป็นสิ่งก่อสร้างง่ายๆ แบบดั้งเดิมของมนุษย์ที่เข้ากับธรรมชาติได้เป็นอย่างดี คำร่างกล่าวถึงโทริว่า

โทริ(Torii) ซึ่งผู้เขียนมีความประทับใจในโครงสร้างที่ง่ายๆ ไม่ซับซ้อน โทริในสมัยแรกๆ คงจะเป็นเพียงการใช้ท่อนไม้ต่อกันง่ายๆ โดยเทคนิค โฟสท์และลินเทล ซึ่งใครๆ ก็ทำได้ภายหลังจึงมีการประดิษฐ์ให้วิจิตรพิสดารมากขึ้น แต่โทริก็เป็นสิ่งก่อสร้างที่เรียบง่ายอยู่แน่นอน โดยเฉพาะโทริที่วัด อิเซ ซึ่งทำด้วยไม้ไม่ทาสีเลย มีความงามแบบเรียบง่ายและเป็นแบบดั้งเดิมแต่ก็พัฒนามาจากแบบชาวบ้านแล้ว

14

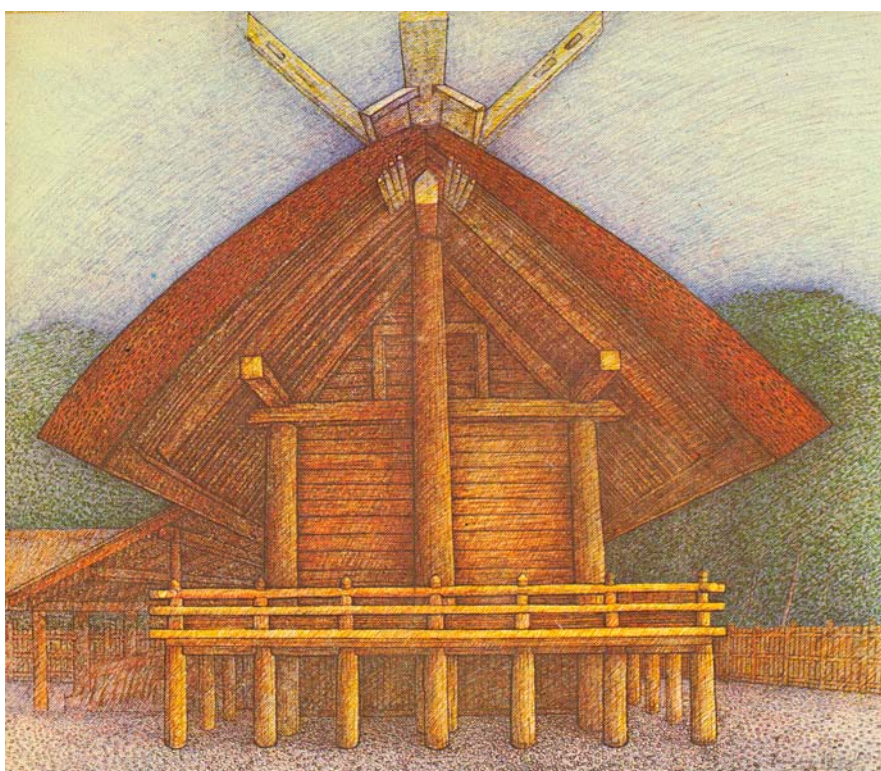
กานบนสุดของโทริจะตัดกับท้องฟ้า หรือไม้ก็ทิวไม้สุดลูกหูลูกตา ทำให้เกิดความรู้สึกลึกลับอย่างบอกไม่ถูก วัดชินโตนั้นมักจะตั้งอยู่ในที่แวดล้อมด้วยธรรมชาติ มีต้นไม้ ลำธาร ก้อนหิน ชินโตทำให้มีสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ มีวัดชินโตที่ไหน มีความเขียว มีธรรมชาติที่นั่น โทรินั้นหมายถึงที่สำหรับเกาะของนกก็ได้ โทริของวัดชินโตสมัยแรกไม่ทาสี แต่ของสมัยหลังที่พุทธศาสนาเข้ามาแล้วทาสี แสดเมื่อมองจะตัดกับสีเขียวของต้นไม้ และท้องฟ้าอย่างชัดเจน โทริเป็นโครงสร้างที่สง่างามเรียบง่ายเป็นความงามที่ผู้เขียนประทับใจ¹⁴

ภาพ โทริ ที่คำร่างเขียนไว้หลายภาพนั้นมีการจัดองค์ประกอบในลักษณะเดียวกัน นั่นคือ การจัดองค์ประกอบแบบสมมาตรเพื่อให้ภาพเกิดความมั่นคงและสงบนิ่ง คำร่างนำโทริมาไว้เป็นฉากหน้าของภาพ เพื่อแสดงโครงสร้างและสัดส่วนที่งดงามลงตัว เส้นทางบริเวณตรงกลางภาพที่ลอดผ่านโทริเข้าไปในป่าเป็นตัวดึงดูดผู้ชมเข้าไปยังดินแดนแห่งความสงบ โทริบางภาพเป็นไม้ไม่ทาสี เป็นการแสดงสีของเนื้อไม้ที่เข้ากับธรรมชาติ บางภาพทาสีแดงส้มที่ตัดกับทัศนียภาพของธรรมชาติอันเขียวขจี และเป็นตัวเน้นโครงสร้างที่มั่นคงแข็งแรงของโทริให้โดดเด่นมากยิ่งขึ้น ภาพโทริของคำร่างเป็นสิ่งก่อสร้างแบบง่ายๆ ที่มีสัดส่วนที่งดงามลงตัวมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับธรรมชาติ เป็นเสมือนประตูที่เปิดสู่หนทางแห่งความสงบ เช่น โทริ (ภาพที่ 114 และ 115) โทริ 1 (ภาพที่ 116) โทริ 3 (ภาพที่ 117) โทริ 7 (ภาพที่ 118)

ภาพที่ 110 วัดอิซูโมะ 1, 2520 เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น, ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 111 วัดอิเซ, 2520 เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น, ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

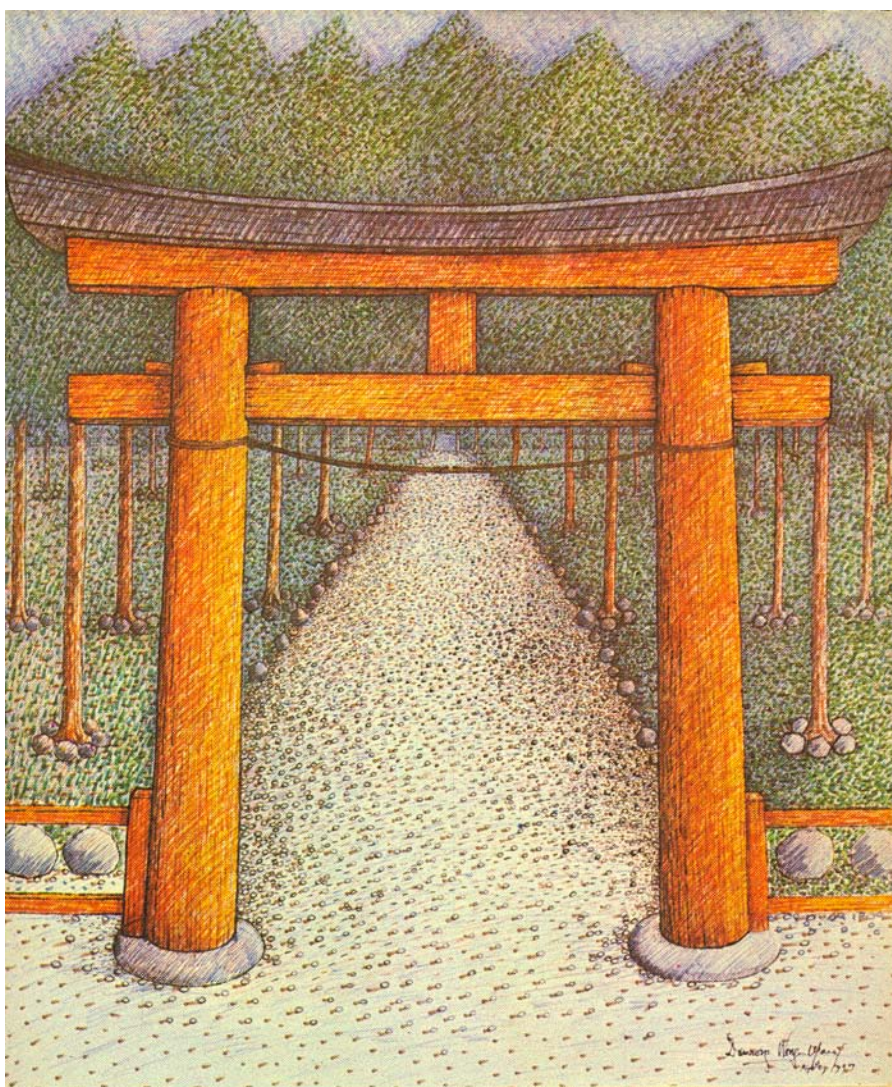
ภาพที่ 112 วัดอิเซ่ 3, 2520 เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น,ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์,2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 113 วัดอิเซ่ 4, 2520 เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น,ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์,2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

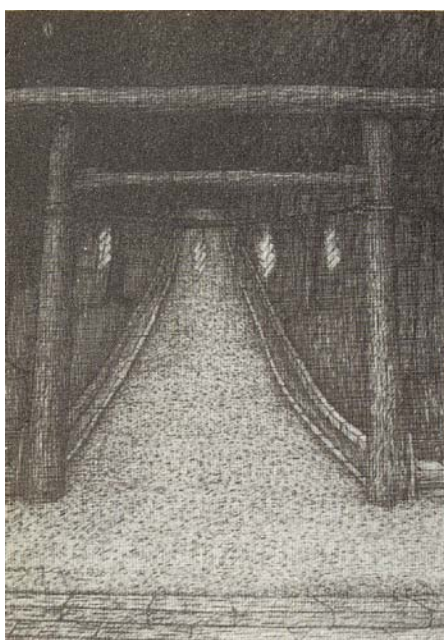
ภาพที่ 114 โทริ , 2520 เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น,ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์,2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

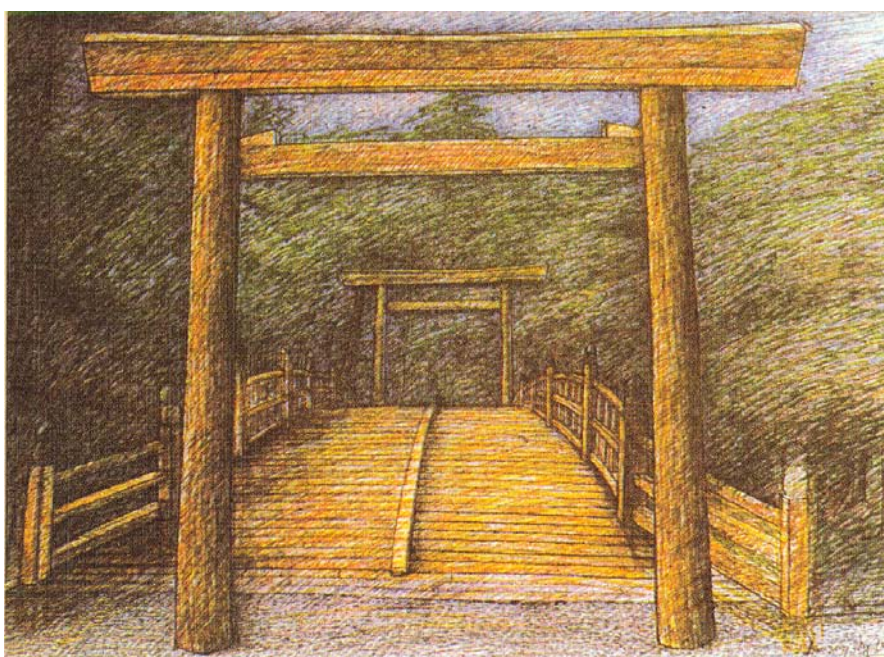
ภาพที่ 115 โทริ , 2520เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น,ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์,2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

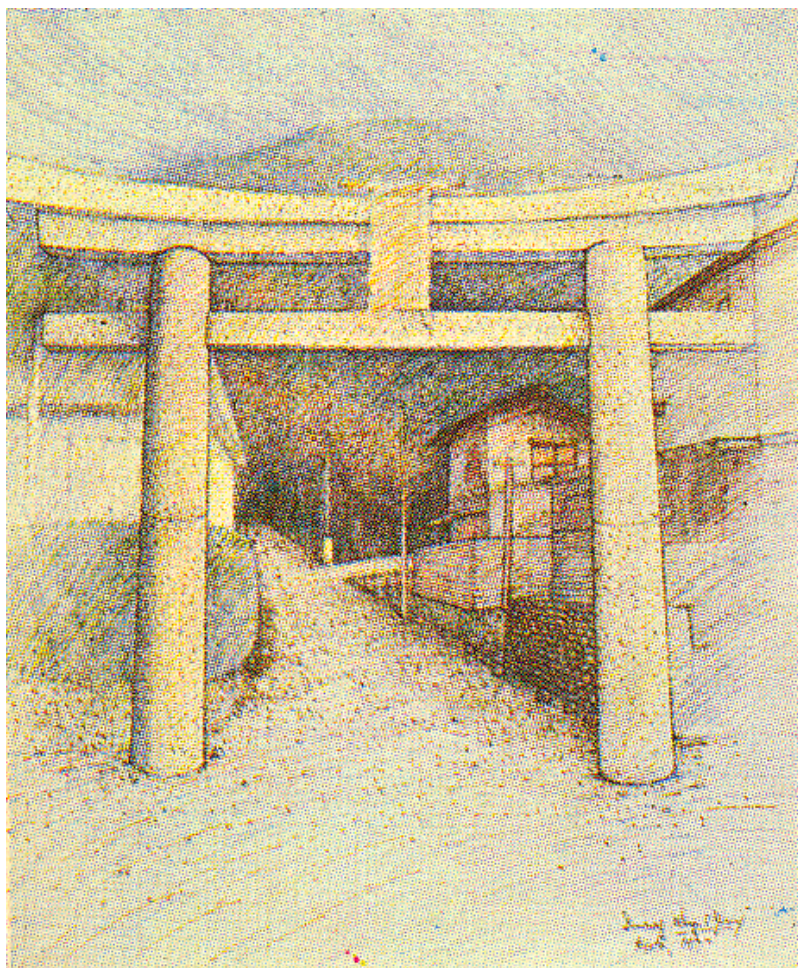
ภาพที่ 116 โทริ 1, 2520เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น,ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์,2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 117 โทริ 3, 2520เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น,ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์,2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 118 โทริ 7, 2520เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น,ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์,2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

นอกจากโถรีที่เป็นสิ่งก่อสร้างที่สำคัญทางศาสนาจีนโตแล้ว คำรยังสนใจศาลเจ้า เขาได้เขียนภาพศาลเจ้าไว้หลายภาพโดยมีการนำเสนอภาพคล้ายกับภาพโถรี ที่แสดงสัดส่วนของโครงสร้างทั้งดงาม ตัวอาคารของศาลเจ้าจะตัดกับทิวไม้และท้องฟ้า ช่วยทำให้ศาลเจ้ามีความโดดเด่นมากขึ้น นอกจากนี้การเขียนภาพศาลเจ้าที่เน้นรายละเอียดทางโครงสร้างของสถาปัตยกรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงทักษะความสามารถของศิลปินที่เข้าใจในโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมทั้งดงามและสามารถแสดงรายละเอียดการเข้าไม้แบบโบราณได้อย่างงดงามประณีต การแสดงสัดส่วนทั้งดงามทางสถาปัตยกรรมถือเป็นพรสวรรค์ของศิลปินผู้นี้อย่างแท้จริง คำรยังได้กล่าวถึงความงดงามของศาลเจ้าวัดอิเซะและวัดอิซุโม ไว้ว่า

...ความงามของวัดอิเซะนั้นไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงมาก เพราะเป็นที่รู้จักกันดีทั่วโลก สถาปนิกทั่วโลกได้พยายามจะมาวัดนี้ ซึ่งถือว่าเป็นแบบฉบับของสถาปัตยกรรมของโลกอีกแห่งหนึ่ง อาคารซึ่งเดิมนั้นมีสัดส่วนที่ลงตัวและสวยงามโดยสมบูรณ์เทียบได้กับวิหารพาร์เธนอนของกรีกซึ่งสมบูรณ์ในสัดส่วนเช่นกัน อาคารซึ่งเดิมของวัดอิเซ่เปรียบเสมือนผู้หญิงที่สวยงาม สง่างามเรียบร้อยสะอาดตา ซึ่งเป็นลักษณะที่ตรงกันข้ามกับอาคารสองแฉงของวัดอิซุโม อาคารต่างๆ ของวัดอิเซ่ทำด้วยไม้ดีที่สุดในชื่อ ไม้ฮิโนกิมีสีเกือบเหลืองอ่อน ไม่ได้มีการทาสีและประดับประดาตกแต่งพื้นผิวให้เห็นความงามตามธรรมชาติ กาลเวลาจะทำให้สีไม้เข้มขึ้นเรื่อยๆ อาคารนี้ปล่อยโครงสร้างให้เห็นอย่างตรงไปตรงมา ไม่ซับซ้อน เมื่อตัดกับฉากหลังเป็นต้นไม้จะเกิดความเด่นอย่างเรียบง่าย หากที่จะกล่าวได้ คนญี่ปุ่นชอบสร้างสิ่งที่มีความพอดีในอดีตผู้เขียนได้นำเอาความประทับใจในอาคารเหล่านี้ถ่ายทอดเป็นภาพขึ้นมา เพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ของความงามที่เป็นแบบฉบับสำคัญที่สุดแบบหนึ่ง...¹⁶

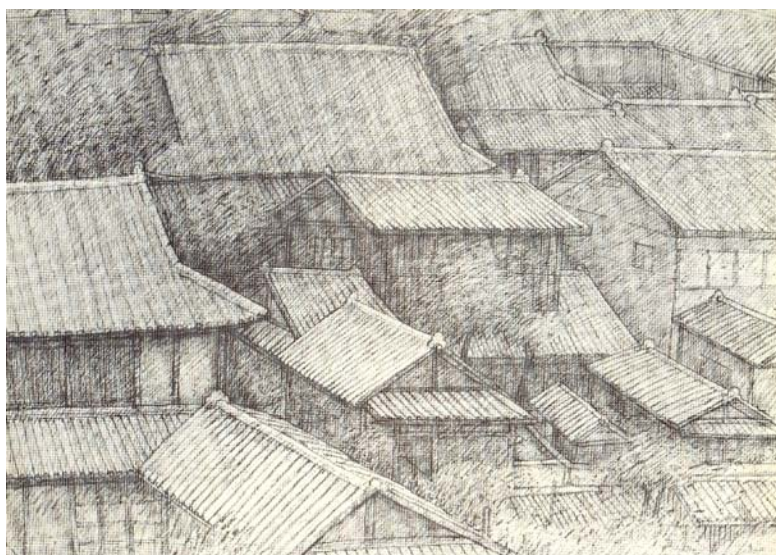
นอกจากนี้ยังมีผลงานอีกกลุ่มหนึ่ง ที่ศิลปินใช้วิธีการนำเสนอผลงานแบบเปิดพื้นที่ว่างในมุมสูง โดยใช้เส้นเป็นตัวแบ่งพื้นที่เพื่อนำให้เห็นถึงทัศนียภาพที่กว้างไกล และพลังความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ โดยลดขนาดองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมภายในภาพให้เล็กลงเพื่อนำความกว้างไกลและความยิ่งใหญ่ของผืนแผ่นดินคล้ายภาพจิตรกรรมโบราณของจีนและญี่ปุ่น ผลงานในลักษณะนี้ได้แก่ ถนน 1 (ภาพที่ 120) ฤดูใบไม้ร่วง 2 (ภาพที่ 121) ฤดูหนาว 1 (ภาพที่ 122) ฤดูใบไม้ผลิ 1 (ภาพที่ 40) ฤดูใบไม้ผลิ 2 (ภาพที่ 123) คำรยังเคยกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ว่า

... สถานที่มนุษย์ตัวเล็กๆ อย่างเรานั้นในสมัยโบราณเป็นเพียงจุดเล็กมากในธรรมชาติ ในสังคมเมืองนั้นเราก็เป็นจุดเล็กๆ ของเมืองของวัตถุสิ่งเทียมเหล่านั้นเท่านั้น¹⁷.

จากข้อความของดำรงข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดที่สอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมของศาสนาจีนโตที่ให้ความเคารพต่อธรรมชาติ เพราะก้อนหิน ดินไม้ แม่น้ำ ลำธาร ภูเขา ฯลฯ ล้วนเป็นที่สิงสถิตของบรรพบุรุษและเทพเจ้าต่างๆ ชาวญี่ปุ่นหรือแม้แต่ชาวไทยเองในอดีตก็มีความเชื่อเช่นนี้ จึงทำให้คนโบราณมีความรัก ความหวงแหน และผูกพันกับธรรมชาติอย่างแนบแน่น

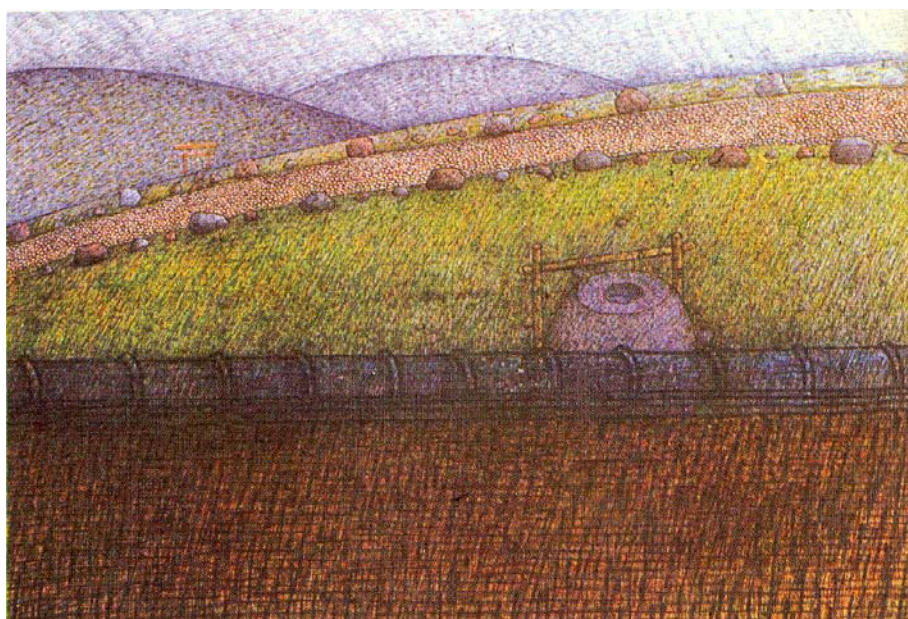
การนำเสนอผลงานแบบเปิดพื้นที่ว่างนี้น่าจะมีที่มาเกี่ยวข้องกับบ้านพักในประเทศญี่ปุ่นของดำรงที่ตั้งอยู่บนเชิงเขา ทำให้เห็นทัศนียภาพในมุมสูงที่กว้างไกลดังที่เขาเคยพูดไว้ว่า “...สำหรับความสงบนั้นมีมากในสิ่งแวดล้อมที่ผู้เขียนอยู่ บ้านขนาดเล็กกระทัดรัดเชิงเขา เซกิซาน ด้านเหนือของเกียวโตเป็นที่เหมาะสมที่จะเขียนรูป จากจุดนี้จะเห็นวัดชินโตเห็นหลังคากระเบื้องบ้านญี่ปุ่นทุกด้าน...” นอกจากนี้อีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ดำรงนำเสนอผลงานแบบเปิดพื้นที่ว่าง คือการชื่นชอบในความงดงามของหลังคาญี่ปุ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตนและมีสัดส่วนที่งดงาม *หลังคา 2* (ภาพที่ 119) อาจเป็นสาเหตุทำให้ดำรงเลือกมุมมองในมุมสูง เพราะจะทำให้เห็นหลังคาได้อย่างเต็มที่ ดำรงเคยกล่าวถึงเรื่องหลังคาไว้ว่า

...นักวิจารณ์ศิลปะบางท่านกล่าวว่า ความงามของสถาปัตยกรรมของญี่ปุ่นอยู่ที่หลังคา ซึ่งเป็นความจริงอยู่ไม่น้อยรู้สึกว่าคุณูปาพิถีพิถันในเรื่องหลังคาเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านความงามและเทคนิค หลังคามักจะหนาบางครึ่งหนึ่งถึงหนึ่งเมตร หลังคาวัดมักทำด้วยเปลือกไม้หรือไม้กึ่งหญ้าพิเศษ ส่วนบ้านชาวนามูด้วยฟางหนามาก หลังคาแบบนี้อาจมีอายุเป็นสิบปี...¹⁸

ภาพที่ 119 *หลังคา 2*, 2520 เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น, ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 120 ถนน 1, 2520เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น,ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์,2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

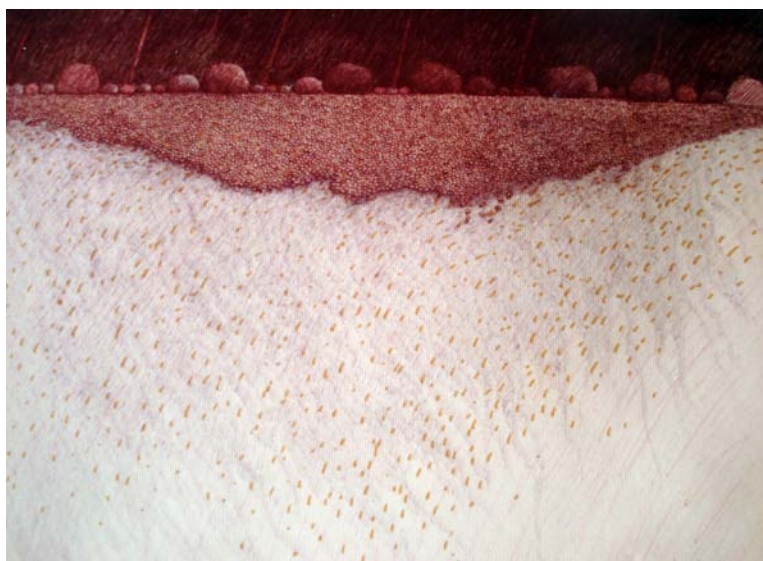
ภาพที่ 121 ฤดูใบไม้ร่วง 2, 2520 เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น, ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 122 จตุหนาว 1, 2520เทคนิคผสม บนกระดาด

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น,ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์,2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 123 ฤดูใบไม้ผลิ 2, 2520เทคนิคผสม บนกระดาษ

ที่มา : นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น,ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์,2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

การนำเสนอภาพแบบเปิดพื้นที่ว่างนี้สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นพัฒนาการของการนำเสนอผลงานช่วงสุดท้ายก่อนกลับมายังประเทศไทย เพราะดำรงไปพำนักยังประเทศญี่ปุ่นในช่วงเดือนเมษายนจึงน่าจะกลับมายังเมืองไทยในช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย หากพิจารณาจากชื่อภาพผลงานในลักษณะดังกล่าวแล้วเช่น ถนน 1 (ภาพที่ 120) ฤดูใบไม้ร่วง 2 (ภาพที่ 121) ฤดูหนาว 1 (ภาพที่ 122) ฤดูใบไม้ผลิ 1 (ภาพที่ 40) ฤดูใบไม้ผลิ 2 (ภาพที่ 123) ซึ่งเป็นช่วงฤดูหนาวต่อเข้าฤดูใบไม้ผลิ จึงพอจะสรุปได้ว่าการนำเสนอภาพในกลุ่มนี้เป็นผลงานในช่วงสุดท้ายก่อนที่ดำรงจะเดินทางกลับมายังประเทศไทย ถึงแม้ภาพผลงานชุดนี้จะมีขนาดเล็ก แต่การจัดวางองค์ประกอบภาพที่เน้นความกว้างใหญ่ของผืนแผ่นดินอันกว้างไกล เป็นตัวดึงดูดผู้ชมเข้าไปในภาพที่เป็นเสมือนโลกแห่งความสงบ นอกจากนั้นหลายๆ ภาพที่เป็นภาพในช่วงฤดูหนาวที่ให้นึกไปถึงบรรยากาศของความหนาวเย็นและความเงียบสงบที่ทำให้ภาพมีความสงบและเงียบมากยิ่งขึ้น ถึงแม้ผลงานยุคญี่ปุ่นจะมีการนำเสนอภาพหลากหลายรูปแบบ แต่ก็เน้นการนำเสนอภาพที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อน และมีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อสะท้อนให้เห็นถึงความสมถะ เรียบง่าย อันนำมาสู่หนทางแห่งความสงบเช่นเดียวกัน

เทคนิคใหม่ที่ดำรงค้นพบและพัฒนาจากการเห็นลูกชายทั้งสองคนเขียนภาพด้วยปากกาดินสอสี สีเมจิก ทำให้ดำรงสามารถพัฒนาทั้งรูปแบบและเทคนิคการสร้างงานศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของ

ตนเองได้อย่างไม่คาดฝัน ลักษณะการสร้างงานด้วยเทคนิคผสมที่เน้นความละเอียดในการเขียนภาพอย่างมาก โดยค่อยๆ เขียนเส้นและจุดเพื่อสร้างสีสัน น้ำหนัก และรูปทรงให้เป็นภาพขึ้นมา ทำให้ผลงานยุคนี้สะท้อนให้เห็นถึงสมาธิและความสงบ ที่ศิลปินได้มาจากการเห็นธรรมชาติที่สวยงามและสงบเงียบ จนสามารถเข้าสู่สมาธิแห่งการทำงาน ดังนั้น เมื่อพิจารณาผลงานชุดนี้ของดำรงอย่างละเอียดถี่ถ้วน อาจกล่าวได้ว่า แทบจะเห็นฟางทุกเส้นหรือกระเบื้องทุกแผ่นที่ใช้มุงหลังคา เห็นก้อนกรวดนับพันนับหมื่นก้อนบนพื้นดิน หรือแม้แต่รับรู้ได้ถึงทิวไม้ที่ด้อยแรงลม ดำรงใช้ทัศนธาตุที่เป็นจุดและขีดสั้นๆ กระจายสลับภายในภาพอย่างอิสระ ทำให้ภาพมีบรรยากาศของศาลเจ้า โทริ สวนเซน บ้านเรือน พุ่มนา ป่าเขา ที่สร้างความประทับใจได้มากกว่าภาพทิวทัศน์โดยทั่วไป ผลงานยุคญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะใช้สี ตามธรรมชาติ เช่น สีเหลือง น้ำตาล สีนํ้าตาล สีฟ้าเทา สีเขียว สีเขียวนํ้าเงิน ซึ่งเข้ากับบรรยากาศของบ้านในชนบท ศาลเจ้า และวัดวาอารามท่ามกลางธรรมชาติที่เขียวชอุ่มและงดงาม

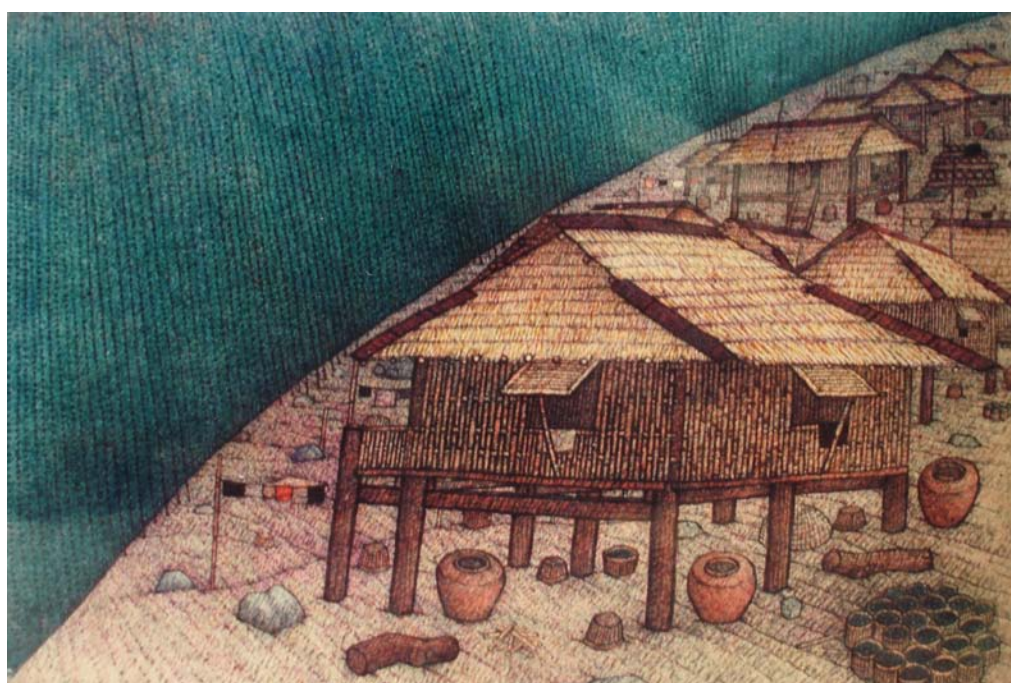
การได้รับทุนมาดูงานและวิจัยทางด้านศิลปะในประเทศญี่ปุ่น คือโอกาสสำคัญที่คาดไม่ถึงในการพัฒนารูปแบบและเทคนิคในการสร้างสรรค์งานศิลปะของดำรง ความงดงามของธรรมชาติในชนบทของเมืองเก่าในญี่ปุ่น นำพาดำรงให้วนกลับคืนสู่วิถีแห่งธรรมชาติที่ดำรงผูกพันมาตั้งแต่ครั้งเยาว์วัย การทำงานด้วยเทคนิคที่ต้องอาศัยความละเอียดและเพียรพยายามอย่างมากท่ามกลางธรรมชาติอันเงียบสงบของญี่ปุ่น ทำให้ดำรงสามารถเข้าถึงสู่สมาธิและสามารถเข้าถึงปรัชญาการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายและสงบสุข จนทำให้ภาพผลงานยุคญี่ปุ่นของเขาไม่ใช่เป็นเพียงภาพทิวทัศน์อันสงบงดงามในธรรมชาติ แต่เป็นภาพสะท้อนแห่งความสงบเงียบที่ได้มาจากการเข้าถึงสู่สมาธิในการทำงาน

...การเขียนภาพตามธรรมเนียมของตะวันออกนั้น เขียนจากความประทับใจ ความจำ และความคิดคำนึง ผู้เขียนภาพมีประสบการณ์ และรู้ในเรื่องสิ่งที่ตนเขียน จนเข้าไปในจิตใจจึงเขียนออกมา ผู้เขียนเองชอบแนวนั้นภาพเหล่านี้จึงไม่ใช่ภาพที่เขียนโดยตรงจากของจริง ผู้เขียนไม่ทราบว่าจะแสดงความประทับใจอย่างไรต่อสิ่งที่ผู้เขียนประทับใจในญี่ปุ่น ที่พอจะทำได้ก็คือเขียนเป็นภาพออกมาเท่านั้น การบรรยายด้วยภาพเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุดของผู้เขียน...¹⁹

ผลงานในช่วงนี้ถึงแม้จะแตกต่างจากภาพเขียนในสมัยเป็นนักศึกษาคณะจิตรกรรมฯ แต่ก็ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของศิลปินผู้นี้ นั่นคือ เป็นภาพทิวทัศน์ในชนบทที่มาจากความประทับใจและจินตนาการที่ปราศจากผู้คนภายในภาพ ถึงแม้จะไม่มีผู้คนแต่บรรยากาศของภาพก็สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนในชนบท นอกจากนั้นผลงานยุคนี้นั้นยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความผูกพันระหว่างผู้คน ศาสนา และธรรมชาติที่อยู่กันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย เป็นความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมของมนุษย์ที่เห็นถึงคุณค่าในธรรมชาติและมีความรักความหวงแหนต่อสมดุลแห่งโลก

-
- 11 “คำรง วงศ์อุปราช, นิทรรศการผลงานชุดญี่ปุ่น คำรง วงศ์อุปราช(กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์), “ไม่ปรากฏเลขหน้า”
 - 12 นิพนธ์ จำวิไล,(บรรณาธิการ), อาจารย์ศิลป์กับลูกศิษย์(กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2542),หน้า 404
 - 13 “เรื่องเดียวกัน”404-405
 - 14 “คำรง วงศ์อุปราช, นิทรรศการผลงานชุดญี่ปุ่น คำรง วงศ์อุปราช(กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์), “ไม่ปรากฏเลขหน้า”
 - 15 “เรื่องเดียวกัน”
 - 16 “เรื่องเดียวกัน”
 - 17 “เรื่องเดียวกัน”
 - 18 “เรื่องเดียวกัน”
 - 19 “เรื่องเดียวกัน”

ยุคหลังญี่ปุ่น หรือ ยุคนครปฐม 2 (พ.ศ. 2521 - 2 545) ในปี พ.ศ. 2520 ดำรงเดินทาง กลับมายัง ประเทศไทย และยังคงเป็นอาจารย์ประจำ ที่คณะอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวัง สนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ในระหว่างปี พ.ศ. 2521-2525 ดำรงได้สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมชิ้นมาหนึ่ง ชุดเรียกว่าภาพชุด “จากภูเขาสู่ทะเล” ซึ่งคลี่คลายและพัฒนามาจากผลงานยุคญี่ปุ่น โดยผลงานในช่วงเวลานี้ ศิลปินได้เปลี่ยนจากภาพทิวทัศน์ในประเทศญี่ปุ่นมาเป็นภาพบ้านเรือนไทยในชนบทท่ามกลางธรรมชาติ ผลงานชุดนี้ราวกับจะบอกเล่าเรื่องราวเส้นทางผ่านของแม่น้ำ ที่มีแหล่งกำเนิดจากภูเขา ผ่านที่ราบ ลำคลอง และไหลลงสู่ทะเล สัญลักษณ์สำคัญในภาพชุดนี้คือ บ้านซึ่งแทนชีวิตและครอบครัว และสื่อถึงชีวิตอันเงียบ สงบและเรียบง่ายในชนบทไทย ผลงานชุดนี้ประกอบไปด้วยภาพบ้านบนภูเขา บ้านกลางทุ่งนา และบ้านริมน้ำ

ภาพที่ 124 บ้านบนเขา, 2522 จิตรกรรม เทคนิคผสม

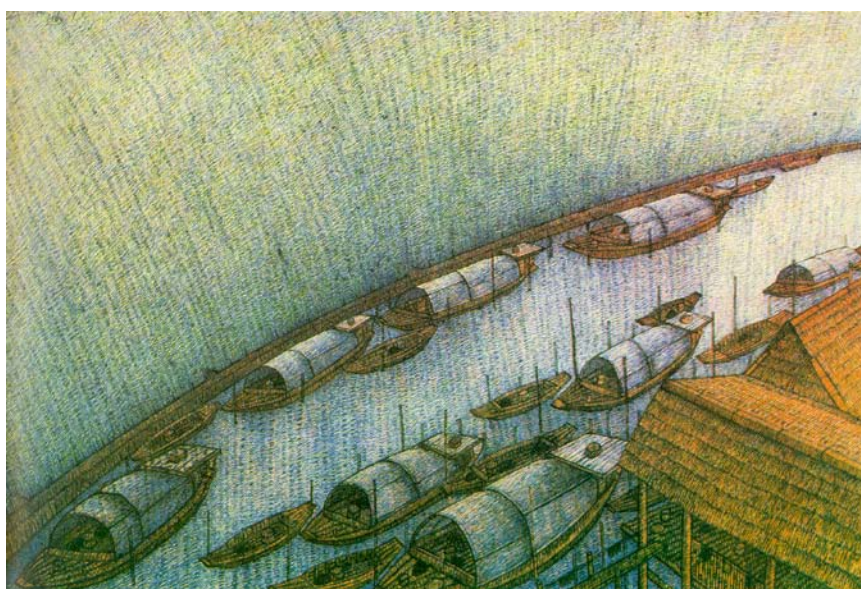
(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 125. บ้านห้วยหลังบนเขา, 2522 จิตรกรรม เทคนิคผสม

ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ถึงแม้ว่าผลงานชุด “จากภูเขาสู่ทะเล” จะนำเสนอภาพชีวิตที่สงบและเรียบง่าย เพียงอย่างเดียว แต่เมื่อเทียบกับผลงานยุคญี่ปุ่นมีการจัดองค์ประกอบภาพที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการพลิกแพลงการจัดวางองค์ประกอบภาพได้ตามจินตนาการของศิลปิน ผลงานส่วนใหญ่ของดำรงจะเน้นการจัดวางองค์ประกอบภาพในแนวนามธรรม ซึ่งปรากฏมาแล้วในผลงานยุคนครปฐม 1 หรือในผลงานชุด “ทุ่งนานครปฐม” ที่มีแนวโน้มในการแบ่งพื้นที่ภาพแบบเรขาคณิต ดังจะเห็นได้จาก บ้านบนเขา (ภาพที่ 124) บ้านห้วยหลังบนเขา (ภาพที่ 125) ที่มีการจัดวางองค์ประกอบภาพด้วยการใช้เส้นโค้ง ที่เป็นส่วนหนึ่งของภูเขา เป็นตัวแบ่งพื้นที่ภาพออกเป็น 2 ส่วนอย่างชัดเจน ส่วนแรกเป็นพื้นที่ภูเขาที่ประกอบไปด้วยบ้านหลายหลังคล้ายหมู่บ้านขนาดเล็กบนภูเขาอันเป็นองค์ประกอบหลักของภาพ ในส่วนที่ 2 ที่เป็นฉากหลังแสดงภาพทิวไผ่ที่เอนถล่มแผ่กระจายสูงเสียดฟ้า แนวโค้งของภูเขาซึ่งเป็นตัวแบ่งพื้นที่ภาพนั้น ตัดกับแนวตั้งของทิวไผ่ในฉากหลัง ทำให้ฉากหน้าและฉากหลังแยกออกจากกันอย่างชัดเจน สีนํ้าตาลของภูเขาและตัวบ้านตัดกับสีเขียวของทิวไผ่และสีฟ้าของท้องฟ้า ทำให้ภูเขาและตัวบ้านซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักมีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 126 เรือในแม่น้ำ, 2522 จิตรกรรม เทคนิคผสม

ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 127 บ้านสามหลังบนเขา, 2522 จิตรกรรม เทคนิคผสม

ที่มา : คำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ค.ศ.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ค.ศ.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

เรือในแม่น้ำ (ภาพที่ 126) มีการจัดวางองค์ประกอบภาพคล้าย 2 ภาพข้างต้น แต่เปลี่ยนจากเส้นโค้งของภูเขาเป็นเส้นโค้งของชายฝั่งแม่น้ำ ที่มีฉากหน้าเป็นแม่น้ำที่คลาคล่ำไปด้วยเรือเป็นจำนวนมาก ลอยลำขนานตามแนวของแม่น้ำ บริเวณมุมล่างด้านขวาของภาพปรากฏหลังคาบ้านที่อยู่ทางตรงข้ามกับแนวโค้งของแม่น้ำ องค์ประกอบนี้ช่วยให้ภาพมีระยะมากขึ้น นอกจากนั้นเส้นในแนวตั้งของเสาบ้านในระยะหน้า หลักไม้ที่ปักอยู่กลางแม่น้ำ และทิวไผ่ในฉากหลังที่ขัดแย้งกับแนวยาวของลำเรือและแนวโค้งของแม่น้ำ ยังช่วยให้ภาพเกิดระยะและสร้างความโดดเด่นให้กับภาพมากขึ้น

บ้านสามหลังบนเขา (ภาพที่ 127) มีลักษณะการจัดองค์ประกอบภาพคล้าย 3 ภาพที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือมีการจัดวางองค์ประกอบภาพในแนวนามธรรม โดยใช้เส้นโค้งแบ่งพื้นที่ภาพออกเป็นสองส่วนอย่างชัดเจน แต่มีความพิเศษที่เห็นได้ชัดอยู่อย่างหนึ่งคือ ถนนที่ตัดผ่านตรงกลางภูเขา เน้นให้เห็นการจัดวางองค์ประกอบภาพในแนวนามธรรม ที่มีพื้นฐานในการแบ่งพื้นที่ภาพแบบเรขาคณิตได้เป็นอย่างดี

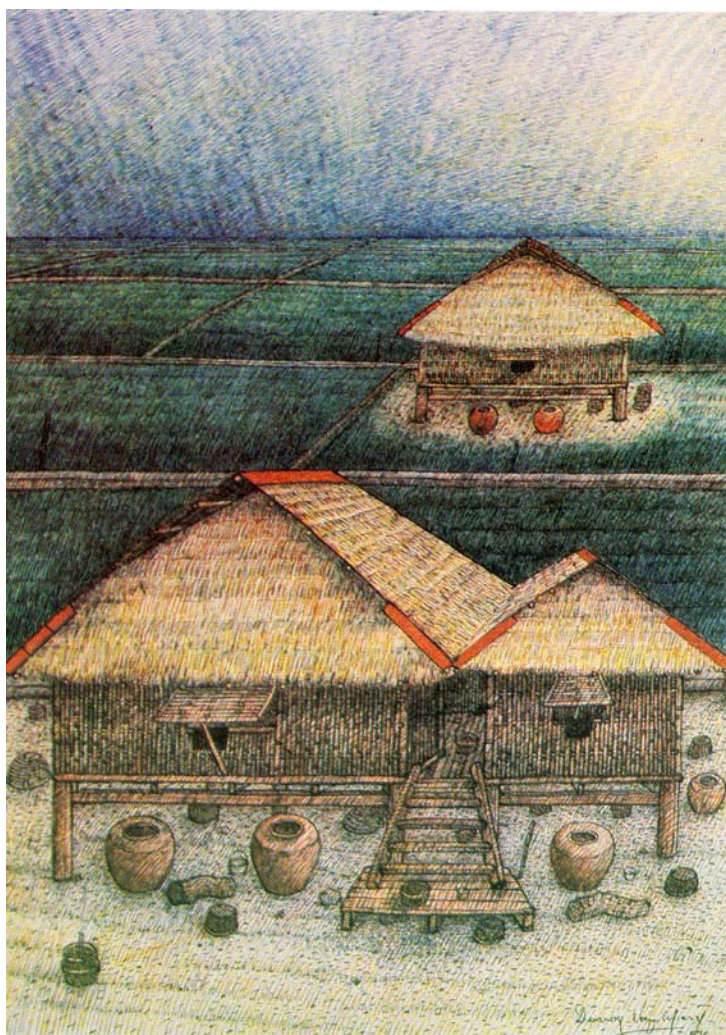
ภาพที่ 128 บ้านบนเขา, 2522 จิตรกรรม เทคนิคผสม

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

บ้านบนเขา (ภาพที่ 128) เป็นภาพที่มีการจัดวางองค์ประกอบภาพที่มีความซับซ้อนมากขึ้น แทนที่จะเป็นการใช้เส้นโค้งเส้นเดียวเหมือน 3 ภาพที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ในภาพนี้ศิลปินเพิ่มเส้นโค้งของภูเขาอีกลูกหนึ่ง ทำให้เห็นภูเขาลูกที่ 2 อยู่ด้านหลัง ฉากหลังเป็นทิวไร่และท้องฟ้าเช่นเดิม ในระยะหน้าของภาพศิลปินกำหนดให้บ้านสองหลังขนาดใหญ่อันเป็นองค์ประกอบหลักของภาพ ตั้งอยู่บนภูเขาลูกแรก ถัดไปบนภูเขาลูกที่สอง ปรากฏภาพบ้านสองหลังเช่นกัน แต่มีขนาดเล็กลดหลั่นลงไป การลดขนาดของบ้านลงอย่างชัดเจนระหว่างภูเขาลูกที่ 1 กับภูเขาลูกที่ 2 อีกทั้งการเขียนภาพถนนที่ตัดเป็นเส้นตรงไปยังภูเขาลูกที่สอง เป็นวิธีการผลักระยะให้มีความลึกเข้าไปในภาพได้เป็นอย่างดี

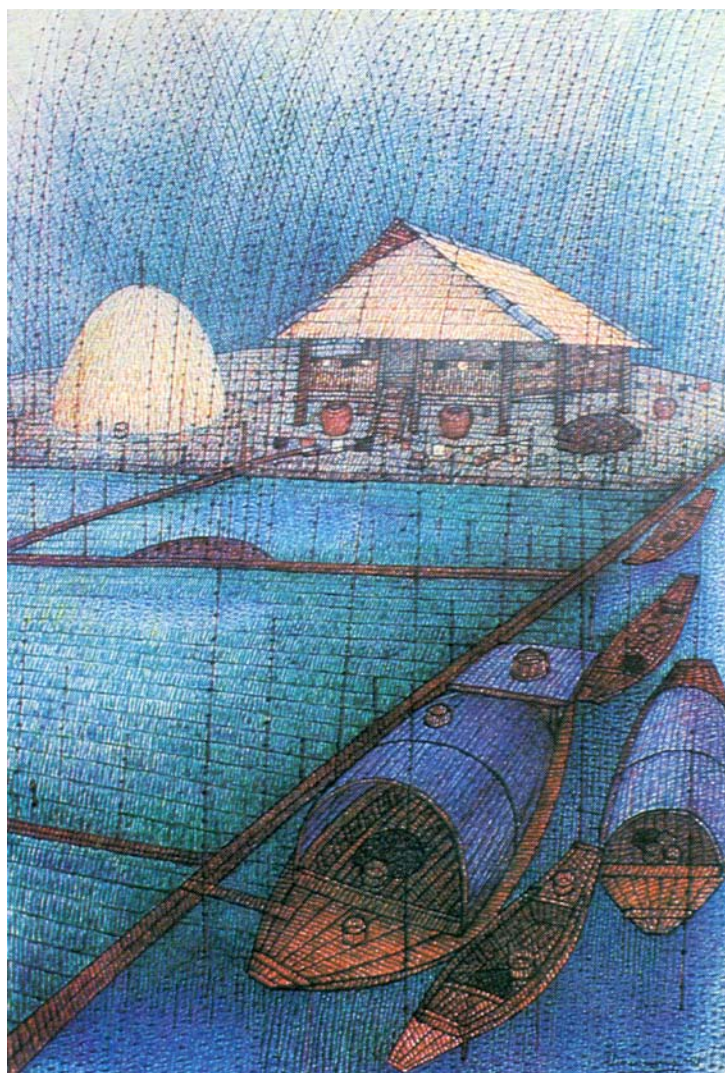
นอกจากการใช้เส้นโค้งในการจัดวางองค์ประกอบภาพในแนวนามธรรมแล้ว ดำรงยังใช้เส้นตรงในการแบ่งพื้นที่ภาพออกเป็นส่วนๆ ในการจัดองค์ประกอบภาพด้วย เช่น ในนา (ภาพที่ 129) ดำรงกำหนดให้บ้านในระยะหน้าของภาพมีขนาดใหญ่จนสามารถเห็นข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ได้อย่างชัดเจน ส่วนระยะกลางเป็นภาพทุ่งนา ที่มีเส้นคันนาในแนวนอนแบ่งพื้นที่ภาพออกเป็นส่วนๆ อย่างชัดเจน เส้นคันนาในแนวเฉียงเป็นเส้นนำสายตาที่ช่วยผลักระยะภายในภาพให้เกิดมิติความลึก ท้องฟ้าในฉากหลังที่เต็มไปด้วยทิวไร่ นอกจากจะช่วยเพิ่มสีสันและบรรยากาศที่สวยงามแล้ว ยังเป็นตัวช่วยให้ภาพเกิดมิติ ที่ดูราวกับจะมีระยะลึกเข้าไปแบบไม่มีที่สิ้นสุดอีกด้วย

คำร่างจัดวางองค์ประกอบภาพ *เรือในคลอง* (ภาพที่ 130) ในแนวเฉียง ฉากหน้าของภาพเป็นภาพเรือ 5 ลำ ที่มีโครงสร้างโค้งสวยได้รูป ลอยลำในทิศทางเดียวกับลำคลอง ศิลปินใช้เส้นเฉียงของตลิ่งเป็นเส้นนำสายตาเข้าไปสู่บ้านกลางทุ่งนาในบริเวณฉากหลังของภาพ บ้านในฉากหลังถูกเน้นให้โดดเด่นด้วยโครงสร้างเรขาคณิตที่แสดงถึงความมั่นคงแข็งแรง ความโค้งมนของกองฟางด้านซ้ายมือของภาพนอกจากจะช่วยลดรูปทรงที่ประกอบด้วยเส้นตรงที่แข็งแกร่งของตัวบ้านแล้วยังเป็นการสร้างจุดถ่วงดุลให้ภาพเกิดความสมดุลทางความรู้สึกอีกด้วย

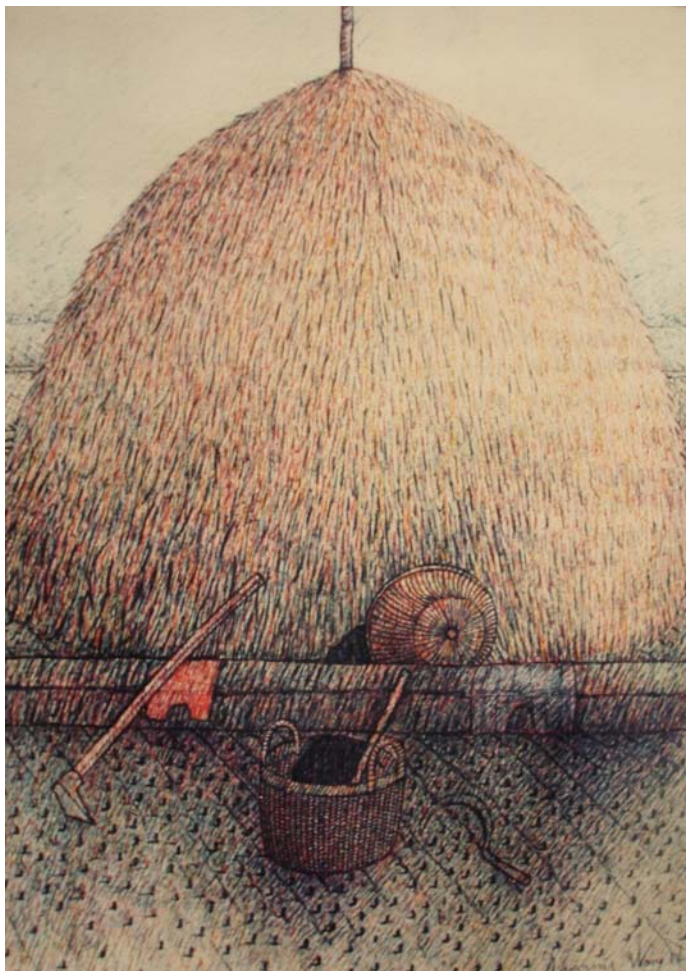
ภาพที่ 129. ในนา, 2522 จิตรกรรม เทคนิคผสม

ที่มา : คำร่าง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 130 เรือในคลอง, 2524 จิตรกรรม เทคนิคผสม

ที่มา : ดำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ค.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ค.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

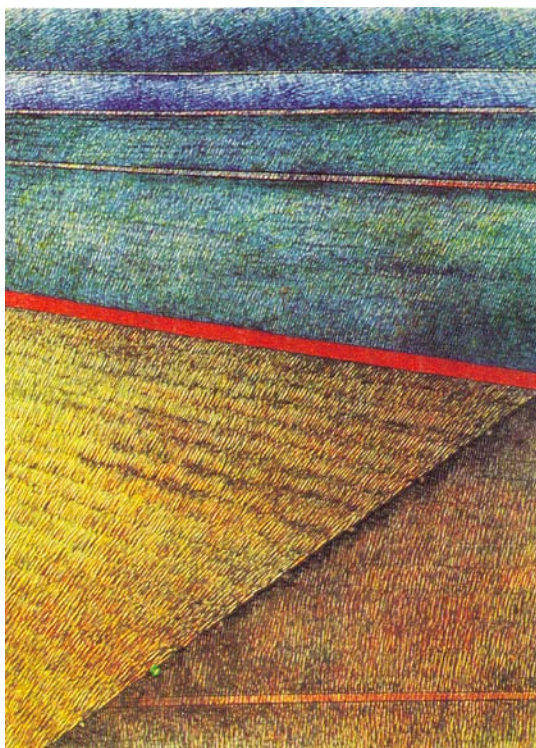
ภาพที่ 131. กองฟาง, 2522 จิตรกรรม เทคนิคผสม

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

นอกจากการใช้เส้นโค้งและเส้นตรงในการจัดวางองค์ประกอบภาพในแนวนามธรรมแล้ว ดำรง ยังจัดวางองค์ประกอบภาพในแนวนามธรรมอีกวิธีหนึ่งที่ต่างจากวิธีแรก เช่น บ้านบนเขา (ภาพที่ 42) ดำรงดึงบ้านอันเป็นองค์ประกอบหลักของภาพเข้ามาใกล้จนเกือบเต็มพื้นที่ภาพ โดยเหลือฉากหลังที่เป็นทิวไฟให้เห็นเพียงเล็กน้อย การจัดวางองค์ประกอบเช่นนี้เป็นการนำเสนอภาพความงดงามของโครงสร้างของบ้าน ในชนบทที่ปลูกสร้างอย่างง่าย ๆ แต่มีรายละเอียดที่ประณีตงดงาม ดังจะสังเกตได้จากฝ้ายบ้านขัดตะและหลังคามุงจากที่บรรจงเขียนด้วยความละเอียดสูง บ้านที่เต็มไปด้วยข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ถูกจัดวางอย่างเป็นธรรมชาติเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตชาวชนบทที่เรียบง่ายและสมถะ

กองฟาง (ภาพที่131) มีการจัดวางองค์ประกอบภาพในลักษณะเดียวกันกับภาพ *บ้านบนเขา* (ภาพที่ 42) คือจัดองค์ประกอบหลักของภาพมาไว้ในระยะหน้าจนเกือบเต็มพื้นภาพ ศิลปินเลือกนำเสนอภาพกองฟางขนาดใหญ่ ที่มีเครื่องมือของเกษตรกรในชนบท เช่น เสียม เคียว ตะกร้า ฆอบ และเสื่อผ้า ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการทำนาในวิถีที่เรียบง่าย ใช้แรงงานคนมากกว่าการพึ่งพาเครื่องจักรเช่นในปัจจุบัน ภาพพื้นนาที่ไร้ต้นข้าวและกองฟางขนาดใหญ่ บอกให้รู้เป็นนัยว่าช่วงเวลาแห่งการเก็บเกี่ยวได้สิ้นสุดลงแล้ว ภาพนี้ชวนให้คิดไปว่าชาวนาผู้เหนื่อยอ่อนจากการตรากตรำทำงานเพิ่งเดินออกจากภาพกลับไปพักผ่อน หลังจากเกี่ยวข้าวในนาจนเสร็จแล้ว

นอกจากนี้คำรยังจัดองค์ประกอบภาพโดยใช้วิธีการนำเสนอรายละเอียดเฉพาะบางส่วนของตัวบ้านในฉากหน้าของภาพ แล้วผลัดระยะภาพเข้าไปในฉากหลังด้วยทุ่งนาและท้องฟ้าที่งดงาม เช่น *มองข้ามหลังคา* (ภาพที่132) ส่วนของหลังคาบ้านที่ถูกตัดให้เห็นเป็นแนวเฉียงและคั่นนาในฉากหลังที่ขนานไปกับแนวหลังคา ทำหน้าที่แบ่งพื้นที่ภาพออกเป็นส่วนๆ อย่างชัดเจน สีน้ำตาลของหลังคาที่เป็นองค์ประกอบหลักของภาพซึ่งตัดกับสีเขียวของทุ่งนาในฉากหลัง ช่วยเสริมความโดดเด่นให้กับภาพมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 132. มองข้ามหลังคา, 2522 จิตรกรรม เทคนิคผสม

ที่มา : คำร วังศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ถึงแม้ว่าผลงานชุด “จากภูเขาสู่ทะเล” จะมีการจัดองค์ประกอบภายในภาพที่หนาแน่นด้วย องค์ประกอบต่างๆ จำนวนมากมาย เช่น กลุ่มบ้านหลายหลัง กลุ่มเรือในแม่น้ำ โถงน้ำ จอบ ตะกร้า จอบ เป็นต้น แต่ศิลปินก็สามารถจัดวางองค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้ได้อย่างลงตัวและเป็นธรรมชาติได้อย่างชาญฉลาด ดำรงกระจายองค์ประกอบย่อยออกจากจุดเด่นของภาพ เพื่อสร้างความสมดุลให้กับภาพ แทบทุกภาพจะมีพื้นที่ว่างสำหรับเป็นจุดพักสายตาเพื่อทำให้ภาพดูโล่งสบายไม่รู้สึกอึดอัด นอกจากนี้ต้นไผ่ซึ่งเป็น องค์ประกอบหนึ่งที่ดำรงเคยเขียนไว้ในภาพชุด *หมู่บ้านชาวประมง* ได้กลับมาปรากฏภายในผลงานชุดนี้อีกครั้งหนึ่ง แต่ทิวไผ่ในผลงานชุดนี้มีพัฒนาการมากขึ้น คือมีลักษณะเอนลู่ลมและพลิ้วไหวเป็นธรรมชาติ จน แทบจะรับรู้ได้ถึงกระแสลมอันเย็นสบายภายในภาพได้เป็นอย่างดี

การจัดวางองค์ประกอบภาพในแนวนามธรรมในผลงานชุดนี้ เป็นการ จัดวางองค์ประกอบภาพที่ เคยปรากฏมาแล้วในผลงานชุดนครปฐม 1 หรืองานชุด “ทุ่งนานครปฐม” และปรากฏในผลงานชุดอื่นๆ เช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากภาพ *ในนา* (ภาพที่ 105) *วัดอิฐโม* 1 (ภาพที่ 110) และ *ฤดูหนาว* 1 (ภาพที่ 122) เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการการคลี่คลายและพัฒนาผลงานศิลปะอย่างต่อเนื่องของศิลปินอย่างชัดเจน

ความสงบในผลงานชุดนี้เกิดจากการที่ดำรงเลือกใช้ภาพบ้านเรือนในชนบทที่แวดล้อมด้วย ธรรมชาติที่งดงามเพื่อสื่อถึงชีวิตที่สงบสุข ถึงแม้ไม่มีผู้คนปรากฏในภาพเหล่านี้ แต่จากข้าวของเครื่องใช้ใน ภาพ เช่น โถงน้ำ เสื้อผ้า ตะกร้า และเกวียน ที่ปรากฏรอบตัวบ้านก็สามารถสื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และเรียบง่ายของชาวชนบทได้เป็นอย่างดี ลักษณะการเขียนภาพของศิลปินที่ค่อยๆ เขียนจุดและขีดเพื่อ สร้างรายละเอียดให้กับองค์ประกอบต่างๆ ภายในภาพ สะท้อนให้เห็นถึงความวิริยะอุตสาหะและสมาธิขั้น สูงของศิลปินในขณะที่กำลังสร้างงาน การสร้างงานด้วยวิธีการดังกล่าวทำให้ศิลปินสามารถแทรกสื่อบรรยากาศในทุกส่วนของภาพได้ตั้งใจ และช่วยสร้างบรรยากาศของธรรมชาติที่งดงามจนแทบจะสามารถ สัมผัสสายลมที่เย็นสบายและแสงแดดอันอบอุ่นได้เป็นอย่างดี ดำรงเคยกล่าวถึงผลงานในช่วงเวลานี้ไว้ว่า

การศึกษาพุทธธรรมทำให้เห็นว่ารูปธรรมและนามธรรมนั้นคู่กันไม่แยกจากกัน ในรูปธรรมนั้นมี นามธรรมได้ จิตรกรรมบนกระดาน ที่ทำในญี่ปุ่นและหลังจากกลับจากญี่ปุ่นตั้งแต่ พ.ศ. 2522 - พ.ศ. 2525 ก็ อยู่ในรูปแบบรูปธรรมและนามธรรม มีการใช้โครงสร้างนามธรรมที่เป็นเส้นตรงทางขนาน เนื้อหานี้ นำมา จากภาพบ้านและเรือ คิดว่าในโครงสร้างที่เป็นแบบนามธรรมนี้ถ้าใส่เนื้อหาที่มีอยู่ในท้องถิ่นของเราลงไปก็ น่าจะดีกว่านำมาจากที่อื่น เมื่อคิดเช่นนี้ก็ได้อำนาจต่อเนื่องและคลี่คลายไปเรื่อยๆ และยังคงคลี่คลายไปจนถึง ปัจจุบัน ในด้านวัสดุนั้นได้เปลี่ยนไปบ้างคือในช่วงหลังๆ ได้เขียนบนผ้าใบและใช้สีฝุ่น ผลงานมีขนาดใหญ่

²⁰ “ดำรง วงศ์อุปราช, วิวัฒนาการผลงานจิตรกรรมของดำรง วงศ์อุปราช 2499-2540 () , “ไม่ปรากฏเลขหน้า”

ระหว่างปี พ.ศ. 2527-2528 ดำรงได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่มีความพิเศษโดดเด่นออกมาหนึ่งชุด ดำรงเรียกภาพชุดนี้ว่า “ภาพยุคหลังญี่ปุ่น จิตรกรรม 4 ฤดูกาล ” (“Post-Japan Period Painting : The Four Seasons”) ความพิเศษของผลงานชุดนี้คือ เป็นภาพทิวทัศน์ธรรมชาติจากจินตนาการที่ดูแปลกตา ซึ่งน่าจะเป็นการรำลึกถึงบรรยากาศความงดงามและความเจียบสงบของทิวทัศน์ในประเทศญี่ปุ่น ผลงานแต่ละภาพในชุดนี้แสดงภาพบรรยากาศของฤดูกาลต่างๆ 4 ฤดูกาล อันได้แก่ ฤดูหนาว ฤดูใบไม้ผลิ ฤดูร้อน และ ฤดูใบไม้ร่วง

ในผลงานชุดนี้ดำรงแสดงภาพธรรมชาติอันงดงามที่ประกอบไปด้วยต้นไม้ ป่าเขา โขดหิน แม่น้ำ และลำธาร ที่ประสานกันอย่างงดงามลงตัว นอกจากองค์ประกอบจากธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ โขดหิน แม่น้ำ และลำธารแล้ว ยังแฝงเร้นสิ่งปลูกสร้างอย่างง่ายๆ จากฝีมือมนุษย์ไว้ด้วย เช่น สะพานหิน กำแพงเตี้ยๆ บันได และถนน สิ่งปลูกสร้างเหล่านี้สอดคล้องประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติได้อย่างลงตัว และสะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

ผลงานชุดนี้ทุกภาพเขียนในแนวตั้งและมีขนาดยาวและแคบ เพราะมีความสูงมากกว่าความกว้าง โดยมีขนาดเท่ากันหมดทุกภาพคือ 121x54 ซม. การวางแนวภาพในลักษณะนี้ ทำให้ภาพในผลงานชุดนี้มีความพิเศษแปลกตาออกไปเมื่อเทียบกับผลงาน ชุด “จากภูเขาสู่ทะเล” ทำให้ดูคล้ายกับภาพเขียนทิวทัศน์แบบประเพณีของจีนและญี่ปุ่น ดำรงจัดวางองค์ประกอบภาพในแนวนามธรรมแบบง่ายๆ ไม่ซับซ้อน โดยกำหนดมุมมองจากที่สูงลงมายังเบื้องล่าง ทำให้ภาพมีมุมมองที่กว้างไกลมากขึ้น ในบางภาพศิลปินวางทิศทางการไหลของลำธารในแนวเฉียง ซึ่งช่วยสร้างระยะและมิติภายในภาพ เช่น *Spring* (ภาพที่ 133) *Summer* (ภาพที่ 46) บางภาพใช้การวางตำแหน่งขององค์ประกอบภายในภาพ เช่น ก้อนหินและต้นไม้ไว้ในระยะที่ต่างกันเพื่อกำหนดระยะใกล้ไกลภายในภาพ นอกจากนี้ดำรงยังใช้วิธีผลักระยะของภาพด้วยการกำหนดองค์ประกอบที่อยู่ระยะหน้าให้มีขนาดที่ใหญ่กว่าองค์ประกอบที่อยู่ระยะหลัง รวมทั้งเน้นรายละเอียด สี สัน และแสงเงาขององค์ประกอบที่อยู่ระยะหน้าให้มีความคมชัดกว่าองค์ประกอบที่อยู่ในระยะหลัง เช่น *Spring* (ภาพที่ 134) *Winter* (ภาพที่ 47) การจัดวางองค์ประกอบภาพในลักษณะนี้ทำให้ภาพทิวทัศน์ของดำรงดูลึกไกลสุดลูกหูลูกตา แบบค่อยเป็นค่อยไปอย่างเป็นธรรมชาติ สอดคล้องกับเนื้อหาที่นำเสนอภาพบรรยากาศที่แตกต่างกันใน 4 ฤดูกาลของปี

ดำรงจัดวางองค์ประกอบ ภาพ *Spring* (ภาพที่ 44) โดยกำหนดมุมมองที่มองจากที่สูงลงมายังเบื้องล่าง เพื่อแสดงทัศนียภาพอันกว้างใหญ่ ศิลปินกำหนดให้พื้นที่ส่วนใหญ่ของภาพเป็นผืนน้ำ บริเวณด้านล่างทางซ้ายมือมีกลุ่มของโขดหินและประติมากรรมหินที่มักปรากฏในสวนแบบญี่ปุ่น องค์ประกอบนี้เป็นตัวกำหนดระยะหน้าของภาพ เกาะกลางน้ำซึ่งเป็นจุดเด่นของภาพนี้ประกอบไปด้วยโขดหินและกลุ่มต้นสน โดยมีสะพานหินที่วางตัวในแนวนอนยาวเป็นเส้นตรงในบริเวณกึ่งกลางภาพเป็นตัวเชื่อมเกาะน้อยกับฝั่งน้ำเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ศิลปินยังใช้เทคนิค *Sfumato* คือการผลักระยะด้วยการค่อยๆ ลดความคมชัด

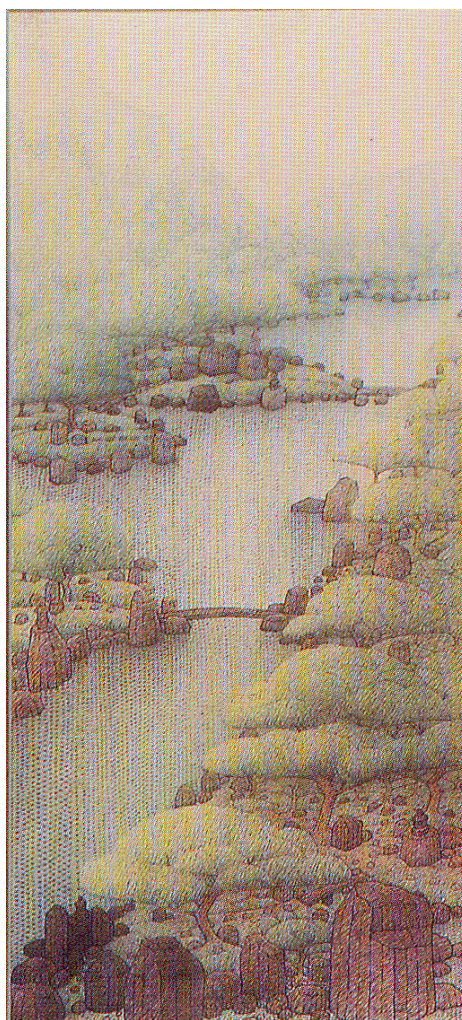
ของเส้นรอบนอกของรูปทรงและลดความสดของสีลง ทำให้ฉากหลังของภาพมีลักษณะเลือนรางคล้ายปกคลุมด้วยม่านหมอก สีฟ้าซึ่งคลุมพื้นที่ภาพทั้งหมดให้ความรู้สึกเย็นสบาย เต็มไปด้วยความชุ่มชื้นของละอองน้ำบ่งบอกถึงสัปรพยาากาศแห่งฤดูใบไม้ผลิอย่างแท้จริง การกำหนดให้เกาะกลางน้ำอยู่ตรงกลางภาพ ซึ่งมีพื้นน้ำที่กว้างใหญ่และนิ่งสงบล้อมรอบเกาะ

Spring (ภาพที่ 133) มีการจัดวางองค์ประกอบภาพในแนวเฉียง ศิลปินกำหนดมุมมองที่มองจากที่สูงลงมายังเบื้องล่างทำให้เห็นทัศนียภาพของแม่น้ำ ต้นไม้ ภูเขา และท้องฟ้าที่งดงาม ริมตลิ่งสองฟากฝั่งแม่น้ำที่วางตัวในแนวเฉียงเรียงรายไปด้วยก้อนหินและต้นไม้ที่มีพุ่มสีเขียวสดงาม ความขัดแย้งกันระหว่างก้อนหินที่แข็งและหนักกับยอดไม้ที่มีรูปร่างกลมกลึงและนุ่มนวล ซึ่งถูกจัดวางเข้าด้วยกันได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมชาติ สร้างความงดงามได้อย่างลงตัวให้กับผลงานชิ้นนี้ ถึงแม้ว่าสะพานที่เชื่อมสองฟากฝั่งแม่น้ำเข้าหากันจะมีขนาดเล็ก แต่ก็ยังเป็นจุดเด่นที่สร้างเสน่ห์ให้กับภาพได้ไม่น้อย การผลัดกระเษให้กับภาพด้วยการค่อยๆ ลดความสดของสีลงในฉากกลางและฉากหลัง ทำให้ภาพคล้ายถูกปกคลุมด้วยละอองน้ำและสร้างความชุ่มชื้นให้กับทั้งสองฟากฝั่งทัศนียภาพด้วย การนำเสนอภาพธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่และอุดมสมบูรณ์เช่นนี้ สะท้อนบรรยากาศของความสุขและความเจียบสงบในใจของศิลปินได้เป็นอย่างดี

ศิลปินแบ่งพื้นที่ภาพ *Winter* (ภาพที่ 47) ออกเป็นสองส่วนเท่าๆ กัน อย่างชัดเจนด้วยเส้นในแนวนอนที่เกิดจากการเรียงตัวกันของก้อนหินขนาดเล็ก บริเวณฉากหน้าของภาพซึ่งเป็นพื้นดินราบเรียบที่มีก้อนหินสามก้อนวางในตำแหน่งต่างกัน ซึ่งดูราวกับการจัดสวนหินแบบโบราณของญี่ปุ่น ฉากหลังเป็นเชิงเขาที่เต็มไปด้วยต้นไม้อัดแน่นและกิ่งก้านที่ซ้อนทับกันอย่างงดงามให้ความรู้สึกสงบเงียบ รวมทั้งสีเทาม่วงที่คลุมบรรยากาศให้กับภาพสร้างช่วยความรู้สึกสงบเงียบได้เป็นอย่างดี

การเขียนภาพด้วยเทคนิค *Sfumato* เพื่อสร้างมิติ ใกล้เคียงให้กับภาพและสร้างบรรยากาศของละอองไอน้ำที่ชุ่มชื้นลอยกระจายไปทั่วทั้งภาพ ทำให้ผลงานชุดนี้เป็นเสมือนภาพธรรมชาติในจินตนาการที่สงบสุข นอกจากนี้ผลงานชุดนี้ในแต่ละภาพมีการใช้สีแตกต่างกัน ตามความแตกต่างของฤดูกาล เช่น ฤดูใบไม้ผลิใช้สีเขียวอ่อน ฤดูร้อนใช้สีเหลืองส้ม และฤดูหนาวใช้สีเทาม่วงเป็นต้น ซึ่งสัปรพยาากาศของแต่ละฤดูกาลมีอิทธิพลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้คนได้อย่างชัดเจน

ความกว้างใหญ่ไพศาลของภาพของภาพทิวทัศน์ที่มาจากความทรงจำและความประทับใจบรรยากาศในฤดูกาลที่แตกต่างกันของประเทศญี่ปุ่นสะท้อนภาพความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติที่ไร้ผู้คนและสรรพสัตว์ ในผลงานชุดนี้ ถึงแม้ว่าแต่ละภาพจะแสดงฤดูกาลและบรรยากาศที่สะท้อนอารมณ์ความรู้สึกที่แตกต่างกัน แต่ทุกภาพต่างเป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อถึงความสงบสุขและความเจียบสงบตามจินตนาการของศิลปินเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 133 **Spring**, 2527, สีน้ำ ปากกานกระดาษ

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 134 **Spring**, 2527, สีน้ำ ปากกานกระดาศ

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2529 ดำรงได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะชิ้นมาอีกชุดหนึ่งซึ่งแสดงภาพธรรมชาติอันงดงามของป่าทางภาคเหนือ ป่า (ภาพที่ 135 และ 136) ซึ่งเป็นผลงานที่พัฒนามาจากผลงานชุด “ภาพยุคหลังญี่ปุ่น จิตรกรรม 4 ฤดูกาล” แต่ผลงานในชุดนี้ดำรงได้รับแรงบันดาลใจมาจากป่าไม้ทางภาคเหนือของไทย อันเป็นดินแดนบ้านเกิดเมืองนอนของศิลปิน ภาพ ป่า ชุดนี้มีความคล้ายคลึงกับ “ภาพยุคหลังญี่ปุ่น จิตรกรรม 4 ฤดูกาล” ตรงที่เป็นภาพธรรมชาติที่มีความงดงามในจินตนาการของศิลปินอันถูกปกคลุมด้วยม่านหมอกทำให้ภาพมีบรรยากาศพิเศษเป็นเสมือนดินแดนแห่งความเงียบสงบและความสุขเช่นเดียวกัน

ศิลปินกำหนดลำธารเล็กๆ พุ่งเข้าไปภายในภาพเพื่อช่วยทำให้ภาพเกิดระยะความลึก นอกจากนี้ตำแหน่งของต้นไม้และก้อนหินที่เรียงรายอย่างเป็นธรรมชาติทั่วทั้งภาพ ยังเป็นตัวช่วยผลักดันให้เกิดมิติที่ลึกเข้าไปภายในภาพมากยิ่งขึ้น การลดความเข้มของแสงและเงาและลดความสดของสีลงทำให้ฉากหลัง

ของภาพมีลักษณะเลื่อนราง ซึ่งนอกจากจะสร้างมิติให้กับภาพแล้ว ยังทำให้ภาพเกิดบรรยากาศของม่านหมอกที่เต็มไปด้วยละอองน้ำที่ชุ่มชื้นอีกด้วย

ศิลปินสร้างสรรค์ ภาพ ป่า ชูชนี้ขึ้นมาจากภาพความประทับใจ ในบรรยากาศอันงดงามของป่าในอุทยานทางภาคเหนือของไทย แล้วนำมาถ่ายทอดผ่านจินตนาการออกมาเป็นภาพในเชิงสัญลักษณ์เพื่อสะท้อนภาพความสงบ ดังที่ดำรงเคยเขียนกลอนประกอบงานวาดเส้นเกี่ยวกับป่าและความสงบในภาพหนึ่ง (ภาพที่ 137) ไว้อย่างน่าฟังว่า

มีสิ่งใดในโลกนี้ที่เหลืออยู่
ให้เราผู้มีจิตคิดเสาะหา
ที่พึงพึงนั่งสงบเป็นมรรคา
จักพบพาหาได้ในป่าเอย²⁷

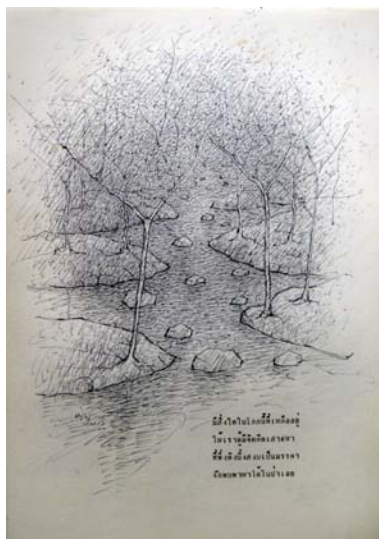
ภาพที่ 135 ป่า, 2529, สีฝุ่นบนผ้า

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 136 ป่า, 2529, สีฝุ่นบนผ้า

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 137 ภาพเขียนวาดเส้นประกอบบทกลอน, 2531

ปากกา ดินสอพบนกระดาษ

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

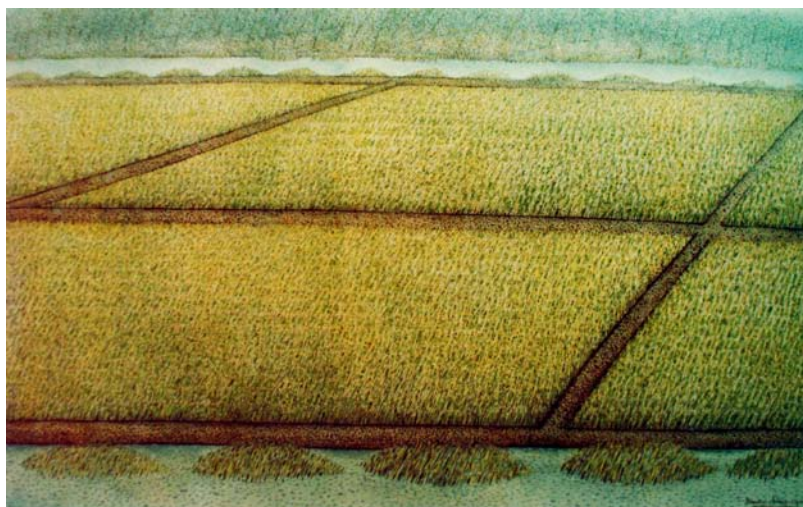
ระหว่างปี พ.ศ. 2529-2530 ดำรงสร้างผลงานที่ได้รับแรงบันดาลใจจากทุ่งนา ศิลปินนำเสนอภาพทุ่งนาที่เต็มไปด้วยรวงข้าวอันอุดมสมบูรณ์ ฉากหลังที่เป็นแม่น้ำ ภูเขา และท้องฟ้า เช่นภาพ ทุ่งนา (ภาพที่ 138 และ 139) แสดงทัศนียภาพที่กว้างไกล การจัดวางองค์ประกอบภาพอยู่ในแนวนามธรรม โดยใช้เส้นคั่นน้ำตาลแดงเป็นตัวแบ่งพื้นที่ภาพออกเป็นส่วนๆ อย่างชัดเจน เส้นตรงในแนวนอนแสดงความกว้างขวางของพื้นที่ภาพส่วนเส้นในแนวเฉียงสร้างความลึกให้กับภาพ ที่สำคัญบางภาพดำรงนำเสนอภาพที่ตัดเฉพาะบางส่วนของทุ่งนามานำเสนอ เช่นภาพ ทุ่งนา (ภาพที่ 140) และ ธรรมชาติ (ภาพที่ 141)

สีในผลงานระยะนี้ส่วนใหญ่เป็นสีเหลืองเขียว สีเขียว และสีฟ้า ซึ่งเป็นสีในวรรณะเย็น ทำให้ภาพมีบรรยากาศของความเย็นสบาย สีน้ำตาลแดงของคั่นน้ำซึ่งเป็นสีวรรณะร้อน ตัดกับทุ่งนาสีเขียวอ่อน ช่วยสร้างความสดใสให้กับภาพได้เป็นอย่างดี การแทรกสีน้ำตาลแดงและสีเหลืองลงในทุ่งนาสีเขียวช่วยให้ภาพมีบรรยากาศของสีที่เป็นธรรมชาติ และยังช่วยให้สีในภาพมีความสดใสมากขึ้นด้วย การใช้เทคนิค Sfumato ที่ผลักระยะภาพด้วยการค่อยๆ ลดความสดของสีลง จนทำให้ฉากหลังของภาพมีลักษณะเลือนรางคล้ายกับถูกปกคลุมด้วยม่านหมอก นอกจากจะทำให้ภาพดูไกลสุดลูกหูลูกตาแล้ว ยังทำให้ภาพเหมือนปกคลุมด้วยละอองน้ำ สะท้อนภาพบรรยากาศทุ่งนาที่ให้ความรู้สึกเย็นสบายดูเจิบสงบอีกด้วย

ภาพที่ 138 ทุ่งนา, 2529, สีฟลุ่บนบนฟ้

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 139 ทุ่งนา, 2529, สีฝุ่นบนผ้า
(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 140 ทุ่งนา, 2529, สีฝุ่นบนผ้า
(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

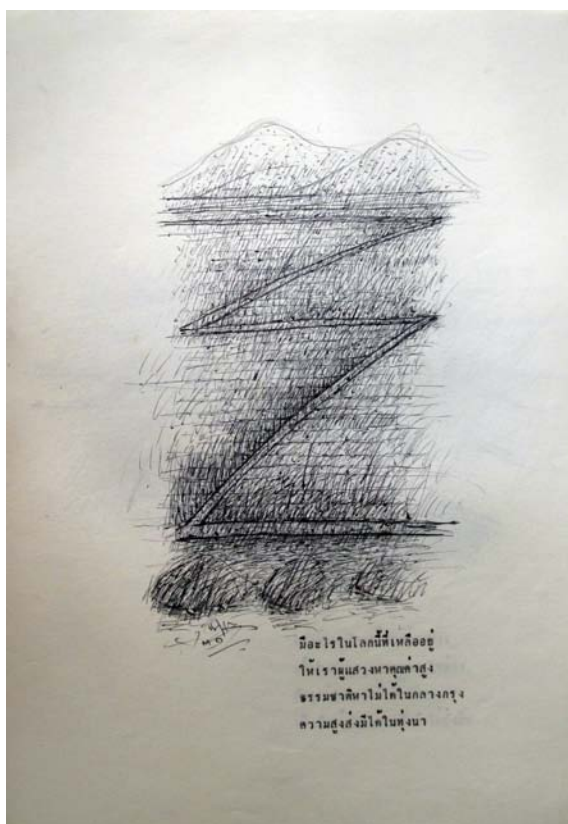

ภาพที่ 141 ธรรมชาติ, 2529, สีฝุ่นบนผ้า

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพชุด “ทุ่งนา” สะท้อนให้เห็นถึงอาชีพการทำนาของเกษตรกรไทยที่สัมพันธ์กับฤดูกาลต่างๆ ในธรรมชาติ ดังจะเห็นได้จาก *ธรรมชาติ* (ภาพที่ 141) เป็นภาพต้นกล้าข้าวสีเขียวอ่อนที่อยู่ในระยะการแตกใบ ส่วนภาพ *ทุ่งนา* (ภาพที่ 138 และ 139) แสดงภาพทุ่งนาที่เต็มไปด้วยรวงข้าวสีเหลืองทองที่พร้อมรอการเก็บเกี่ยว อย่างไรก็ตามผลงานเหล่านี้ก็กลับมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความสงบภายในจิตใจ ดังที่ดำรงเคยเขียนกลอนประกอบงานวาดเส้นเกี่ยวกับทุ่งนา (ภาพที่ 142 และ 143) ไว้ว่า

มีอะไรในโลกนี้ที่เหลืออยู่
ให้เราผู้แสวงหาคุณค่าสูง
ธรรมชาติหาไม่ได้ในกลางกรุง
ความสูงส่งมิได้ในทุ่งนา²²

ภาพที่ 142 ภาพเขียนวาดเส้นประกอบบทกลอน, 2531 ปากกา ดินสอบนกระดาษ
(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

อันทุ่งนาท้องฟ้าอันเว้งว่าง
 ดูแล้วช่างสงบพบความหมาย
 มีอิสระเสรีทั้งใจกาย
 ได้ผ่อนคลายทุกข์ยากที่มากไป²³

ภาพที่ 143 ภาพเขียนวาดเส้นประกอบบทกลอน, 2531 ปากกา ดินสอบนกระดาษ
 (ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

นอกจากผลงานชุด “ป่า” และ “ทุ่งนา” แล้ว ในปี พ.ศ. 2529 ดำรงยังสร้างผลงานจิตรกรรมที่นำเสนอภาพบ้านริมแม่น้ำลำคลอง ที่มี เรือเป็นองค์ประกอบสำคัญของภาพ บ้านริมน้ำเหล่านี้แสดงถึงวิถีชีวิตของผู้คนในชนบทที่มีความผูกพันกับสายน้ำ ที่สะอาดบริสุทธิ์ ชาวชนบทใช้น้ำในแม่น้ำสำหรับดำรงชีวิตและเป็นเส้นทางในการเดินทางติดต่อถึงกันด้วยเรือ เรือในภาพของดำรงมีหลายชนิด เช่น เรือกระแซง เรือแจว เป็นต้น ซึ่งทำให้นึกถึงภาพผลงานในสมัยที่ดำรงเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร เช่น ภาพคลอง (ภาพที่ 27) และ เรือ (ภาพที่ 71) เป็นต้น

ผลงานในช่วงนี้ ส่วนใหญ่เป็นภาพในแนวตั้ง และมีการ จัดวางองค์ประกอบภาพในแนวนามธรรมเช่นเดิม เช่น คลอง (ภาพที่ 144 - 146) ศิลปินใช้มุมมองจากที่สูงลงมายังเบื้องล่าง เพื่อแสดงทัศนียภาพที่กว้างไกล แม่น้ำที่วางตัวในแนวเฉียงทำให้เกิดระยะความลึก นอกจากนี้ตำแหน่งของเรือ บ้าน ริมน้ำ และกอต้นกกที่เรียงในตำแหน่งที่ต่างกัน ยังเป็นตัวช่วยปลักระยะให้เกิดมิติลึกเข้าไปในภาพมากยิ่งขึ้น คำร่างเขียนภาพชุดนี้ด้วยเทคนิค Sfumato คือการปลักระยะด้วยการค่อยๆ ลดความคมชัดของเส้นรอบนอกของรูปทรงและลดความสดของสีลง ทำให้ฉากหลังของภาพมีลักษณะเลือนราง ทำให้ภาพคล้ายถูกปกคลุมด้วยม่านหมอก ภาพในชุดนี้แสดงลักษณะชุมชนหมู่บ้านริมน้ำที่ดำรงชีวิตกันอย่างเรียบง่าย ถึงแม้องค์ประกอบภายในภาพของงานชุดนี้จะคลาคล่ำไปด้วยเรือและบ้านริมน้ำ แต่ภาพกลับให้ความสงบ เพราะสะท้อนวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สงบ และสันติของคนในชนบท

ภาพที่ 144 คลอง, 2529, สีฝุ่นบนผ้า

(ศูนย์ทัศนศิลป์ คำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 145 คลอง, 2529, สีฝุ่นบนผ้า

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 146 คลอง, 2529, สีฝุ่นบนผ้า

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

นอกจาก 3 ภาพที่มีองค์ประกอบภายในภาพจำนวนมากมายังสามภาพที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ในช่วงเวลานี้ดำรงยังสร้างผลงานที่มีองค์ประกอบภายในภาพไม่กี่ตัว เช่น บ้าน (ภาพที่ 147 และ 148) ภาพเหล่านี้ประกอบด้วยบ้านหลังน้อยที่ตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยวบนเกาะกลางน้ำ และเรือลำน้อยที่จอดรอเทียบท่า ซึ่งสะท้อนการดำรงชีวิตที่สันโดษ แต่ก็แสดงให้เห็นว่าถึงแม้จะอยู่อย่างสันโดษแต่ก็ยังมิเรือไวกัปเป็นพาหนะสำหรับติดต่อกับผู้คนภายนอก การจัดวางองค์ประกอบเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงการใช้ชีวิตของชาวชนบทอย่างเรียบง่ายในกระท่อมหลังเล็กบนเกาะกลางน้ำอันโดดเดี่ยว ข้าวของเครื่องใช้ที่รายรอบบ้านนั้นมีเพียงโอ่งน้ำและเสื้อผ้าที่ตากอยู่ไม่กี่ชุดสะท้อนการใช้ชีวิตที่สันโดษ สงบเรียบง่าย และสมถะ

ภาพที่ 147 บ้าน, 2529, เทคนิคสีฝุ่นบนผ้า

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 148 บ้าน, 2529, เทคนิคสีฝุ่นบนผ้า

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

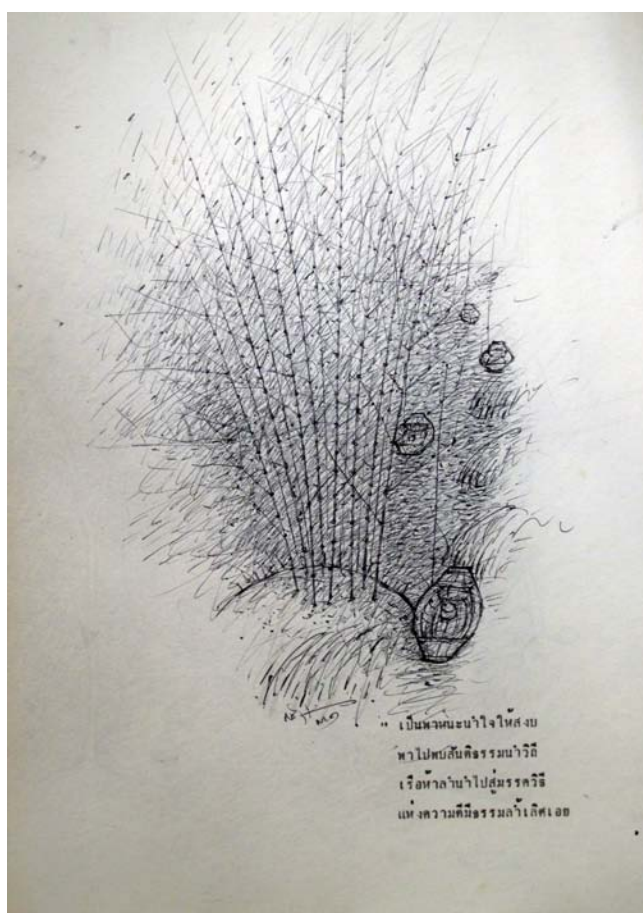
เรือ และบ้านริมคลอง ในระยะนี้ของดำรงนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของผู้คนในชนบทที่ผูกพันกับแม่น้ำลำคลองแล้ว ภาพเหล่านี้ยังเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความสงบ ดังที่ดำรงเคยกล่าวถึงผลงานเหล่านี้ในภาพวาดเส้นประกอบบทกลอน (ภาพที่ 149 และ 150) ไว้อย่างน่าฟังว่า

ใช้ชีวิตอย่างดีที่เรียบง่าย
สุขสบายพอสมควรล้วนเหมาะสม
ได้สัมผัสดินน้ำลำคลองและสายลม
อยู่อย่างสมที่มีวิถีธรรม²⁴

ภาพที่ 149 ภาพเขียนวาดเส้นประกอบบทกลอน, 2531 ปากกา ดินสอบนกระดาษ
(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

เป็นพาหนะนำใจให้สงบ
 พาไปพบสันติธรรมนำวิถี
 เรือห้าลำนำไปสู่มรรควิธี
 แห่งความดีมีธรรมล้ำเลิศเอ๋ย²⁵

ภาพที่ 150 ภาพเขียนวาดเส้นประกอบบทกลอน, 2531 ปากกา ดินสอบนกระดาษ
 (ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

21 คำรง วงศ์อุปราช,บันทึกส่วนตัวของศิลปิน (พ.ศ.2531)

22 คำรง วงศ์อุปราช,บันทึกส่วนตัวของศิลปิน(พ.ศ.2531)

23 คำรง วงศ์อุปราช,บันทึกส่วนตัวของศิลปิน(พ.ศ.2531)

24 คำรง วงศ์อุปราช,บันทึกส่วนตัวของศิลปิน(พ.ศ.2531)

25 คำรง วงศ์อุปราช,บันทึกส่วนตัวของศิลปิน (พ.ศ.2531)

ผลงานของดำรงระหว่างปี พ.ศ. 2535-2545 แสดงให้เห็นถึงยุคของการอึดตัวในเนื้อหา รูปแบบ และเทคนิค ซึ่งเป็นการนำผลงานในยุคต่างๆ เช่น *ทุ่งนานครปฐม ยุคญี่ปุ่น จากภูเขาสู่ทะเล และภาพยุคหลัง ญี่ปุ่น จิตรกรรม 4 ฤดูกาล* มาสร้างความสมบูรณ์แบบให้กับการสร้างสรรค์งานศิลปะมากขึ้น ถึงแม้ว่าผลงานเหล่านี้จะมีการจัดวางองค์ประกอบภาพที่หลากหลายแตกต่างกัน แต่ก็เป็นการนำเสนอความสงบ โดยใช้ภาพบ้านเรือนในชนบทท่ามกลางธรรมชาติที่สงบงดงามเช่นเดียวกัน

ผลงานระหว่างปี พ.ศ. 2535-2536 เป็นภาพทิวทัศน์ธรรมชาติที่ถูกปกคลุมด้วยม่านหมอก ศิลปินกำหนดมุมมองที่มองจากที่สูงลงมายังเบื้องล่าง เพื่อแสดงทัศนียภาพในมุมกว้าง *ไม่มีชื่อ* (ภาพที่ 151) กระทบหลังเล็กที่ตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยวท่ามกลางธรรมชาติที่เว้งว่างกว้างไกล สะท้อนภาพการดำรงชีวิตที่สันโดษ สมถะ และเรียบง่าย สีฟ้าที่คลุมบรรยากาศให้กับภาพคล้ายถูกปกคลุมด้วยม่านหมอก ทำให้ภาพมีบรรยากาศของความหนาวเย็นและความเงียบสงบ *หมู่บ้านในหุบเขา* (ภาพที่ 52) ถึงแม้ว่ากระท่อมซึ่งเป็นจุดเด่นในระยะหน้าของภาพจะมีขนาดเล็กมาก แต่สีน้ำตาลซึ่งเป็นสีวรรณะร้อน ช่วยทำให้กระท่อมมีความโดดเด่นท่ามกลางม่านหมอกสีฟ้าได้เป็นอย่างดี *ไม่มีชื่อ* (ภาพที่ 152)

ภาพที่ 151 *ไม่มีชื่อ*, 2535-36, สีฝุ่นบนผ้า

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 152 ไม่มีชื่อ, 2535-36, สีฝุ่นบนผ้า

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ระหว่างปี พ.ศ. 2536-2538 ดำรงสร้างผลงานด้วยการเลือกนำเสนอรายละเอียดเฉพาะส่วนของบ้านโดยไม่คำนึงถึงการแสดงภาพให้เต็มองค์รวม การดึงบ้านเข้ามาอยู่ในฉากหน้าของภาพเช่นนี้ นอกจากจะแสดงให้เห็นโครงสร้างทั้งดงามของบ้านในชนบทแล้ว ยังแสดงรายละเอียดของบ้านอย่างงดงาม เช่น ฝาบ้านขัดแตะและหลังคามุงจาก นอกจากนี้ข้าวของเครื่องใช้ที่วางเรียงรายอยู่ภายในและภายนอกบ้าน เช่น โอ่ง ตะกร้า เสื้อผ้า และเรือ ยังสะท้อนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เป็นเจ้าของบ้านได้เป็นอย่างดี บ้านในฉากหน้าที่มีลักษณะการเขียนภาพแบบเน้นรายละเอียดและสร้างบรรยากาศของภาพอย่างเป็นธรรมชาติติดกับฉากหลังของภาพที่เป็นสีฟ้าและสีน้ำเงินที่มีลักษณะการเขียนแบบเกลี่ยเรียบ ช่วยทำให้บ้านในระยะหน้ามีความโดดเด่นมากขึ้น นอกจากนี้ฉากหลังของภาพยังส่งเสริมให้บรรยากาศของภาพมีความรู้สึกเย็นสบายและเงียบสงบอีกด้วย ผลงานในช่วงเวลานี้ได้แก่ *บ้านริมน้ำ* (ภาพที่ 153) และ *ไม่มีชื่อ* (ภาพที่ 154)

บ้านริมน้ำ (ภาพที่ 153) มีการจัดวางองค์ประกอบภาพโดยการดึงบ้านอันเป็นองค์ประกอบหลักมาไว้ระยะหน้าของภาพ จนเห็นเพียงบางส่วนของหลังคาและบางส่วนของตัวบ้านเท่านั้น บ้านอันเป็นจุดเด่นของภาพนี้กินเนื้อที่เกือบเต็มพื้นที่ทั้งหมดของภาพ เหลือพื้นที่ภาพเพียงเล็กน้อยที่เป็นทุ่งนาสีเขียวในระยะกลางของภาพ และสีฟ้าและสีน้ำเงินที่เขียนแบบเกลี่ยเรียบในฉากหลังเท่านั้น การกำหนดให้บ้านมีขนาดใหญ่ ทำให้เห็นรายละเอียดต่างๆ ของบ้านได้อย่างชัดเจน นอกจากตัวบ้านแล้วทุ่งนาในระยะกลางของภาพนั้นศิลปินยังแสดงรายละเอียดด้วยการขีดเส้นสั้นๆ แสดงต้นข้าวสีเขียวเต็มท้องนา ถึงแม้บ้านที่มีสีน้ำตาลจะมีขนาดใหญ่มากเมื่อเทียบกับพื้นที่ทั้งหมดของภาพ แต่จากสีเขียวของท้องนา สีฟ้าของแม่น้ำและสีน้ำเงินของท้องฟ้าในฉากหลังที่มีความสดใสมาก ช่วยทำให้บรรยากาศของภาพโดยรวมมีความร่มรื่น แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ในฤดูฝนอันเป็นช่วงเวลาแห่งความอุดมสมบูรณ์ได้เป็นอย่างดี ดำรงพูดถึงการสร้างผลงานที่ใช้บ้านเป็นเนื้อหาหลักโดยมีฉากหลังเป็นสีฟ้าและสีน้ำเงินที่เขียนแบบเกลี่ยเรียบไว้ว่า

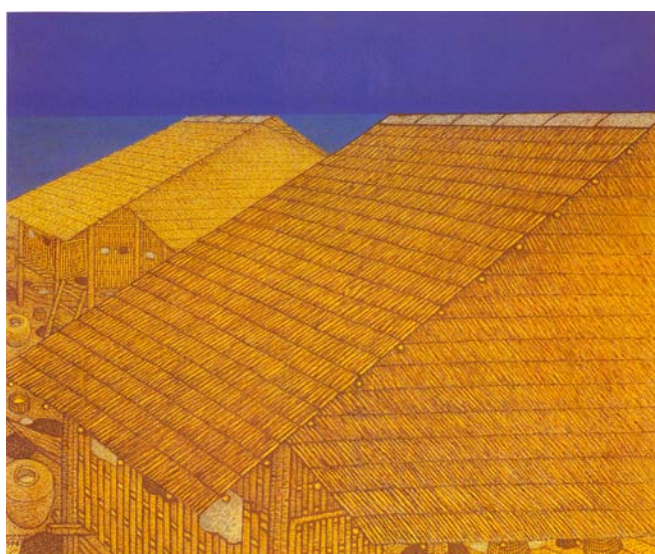
การคลี่คลายผลงานจิตรกรรมจากแบบนามธรรมสังเคราะห์ซึ่งเป็นสัจของนามธรรมนั้น คือการหันไปทางรูปธรรมที่มีนามธรรมเป็นจุดหมายได้เริ่มขึ้นแล้วเมื่อกลับจากสหรัฐอเมริกาและมาอยู่ที่นครปฐมเมื่อ 2513 โดยการเขียนภาพบนผ้าใบใช้สีฝุ่นและสีอะคริลิก ซึ่งเมื่ออยู่ในสหรัฐอเมริกานั้นใช้แต่สีอะคริลิกเท่านั้น สีฝุ่นให้ความสงบและสีอะคริลิกบางสีเช่นสีน้ำเงินนั้นให้ความใสและสงบได้เหมือนกัน จึงนำมาใช้ โครงสร้างของจิตรกรรมยุคนี้และในยุคปัจจุบันนั้นเป็นแบบนามธรรมในทิศทางขนานและทแยง ใช้หลังคาบ้านเป็นเนื้อหา การคลี่คลายนี้ซึ่งกลวงเมื่อไปอยู่ที่ญี่ปุ่นและได้กลับมาคลี่คลายใหม่อีกครั้งในช่วง พ.ศ. 2533 และต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน²⁶

ภาพที่ 153 บ้านรินน้ำ, 2538, หมึก สีฝุ่น และสีอะคริลิคบนผ้า

ที่มา : สยามทัศน์, การแสดงศิลปกรรมของดำรง วงศ์อุปราชและMatthias Rataiczky ณ หอศิลป์คณะ

จิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 16 ตุลาคม-6 พฤศจิกายน 2545 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2545), 19.

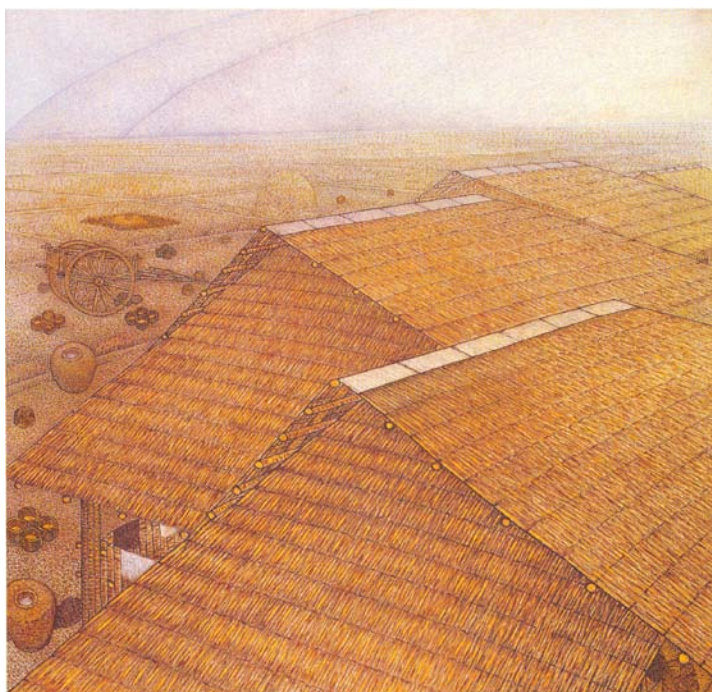

ภาพที่ 154 ไม่มีชื่อ, 2537, หมึก สีฝุ่น และสีอะคริลิคบนผ้า

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

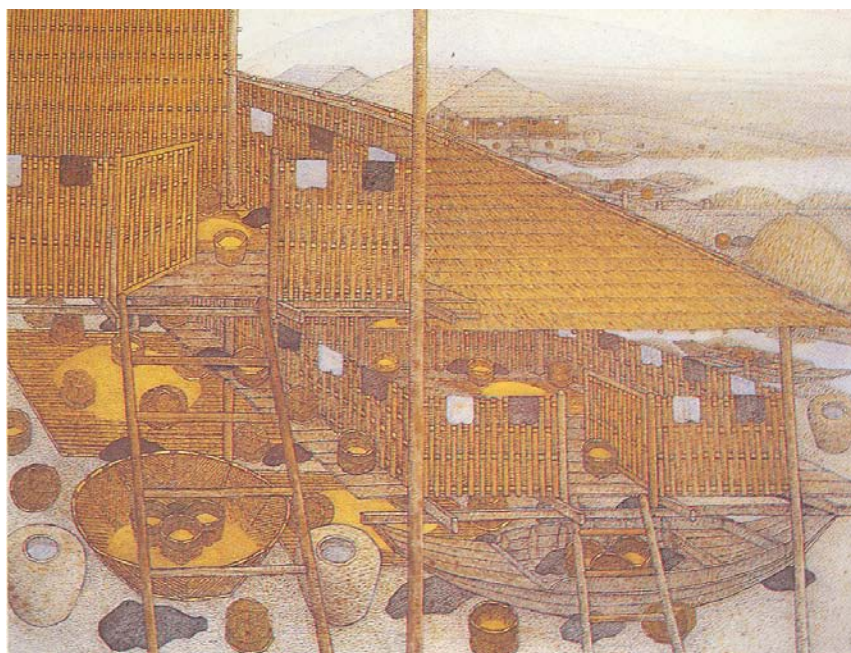
ในช่วงเวลาเดียวกันคือ ในระหว่างปี พ.ศ. 2536-2538 ดำรงได้สร้างผลงานที่มีการจัดวางองค์ประกอบคล้ายกับผลงานที่กล่าวมาแล้วข้างต้นคือ การเลือกนำเสนอเฉพาะบางส่วนของบ้านโดยการดึงบ้านเข้ามาอยู่ในฉากหน้าของภาพเพื่อแสดงโครงสร้างและรายละเอียดของบ้านทั้งดงาม แต่แตกต่างกันตรงที่ฉากหลังของผลงานชุดนี้ไม่ใช่สีฟ้าและสีน้ำเงินที่เขียนแบบเกลี่ยเรียบ ฉากหลังภาพชุดนี้เป็นภาพทุ่งนา ภูเขา และท้องฟ้าที่เขียนด้วยเทคนิค Sfumato เพื่อสร้างมิติ ใกล้เคียงกับภาพและสร้างบรรยากาศของภาพคล้ายปกคลุมด้วยหมอกอันทรงงาม ให้ความรู้สึกสงบเงียบ ผลงานในช่วงเวลานี้ได้แก่ *ไม่มีชื่อ* (ภาพที่ 155 และ ภาพที่ 156) ดำรงกล่าวถึงผลงานในช่วงเวลานี้ไว้ว่า

การนำเสนอที่เป็นภาพบ้านมาประสานให้เข้ากับโครงสร้าง แบบนามธรรมในผลงาน พ.ศ. 2536 โดยมีโครงสร้างและ ทิศทางเป็นเส้นขนาน แต่จุดหมายก็เหมือนเดิมคือ สมานและ ความสงบซึ่งเป็นความรู้สึกและนามธรรม การใช้สีในกลุ่มเดียวกันและไม่จุดฉาตก็เพื่อจุดประสงค์และจุดมุ่งหมายดังกล่าว ผลงานเหล่านี้ได้นำไปแสดงในสหรัฐอเมริกาเมื่อ พ.ศ. 2537 และเมื่อกลับมาแล้วได้คลี่คลายต่อไป²⁷

ภาพที่ 155 *ไม่มีชื่อ*, 2538, สีฝุ่นบนผ้า

ที่มา : องค์การคำของครูสภา, จิตรกรรมชุดความเงียบและความสงบ ดำรง วงศ์อุปราช, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2545) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

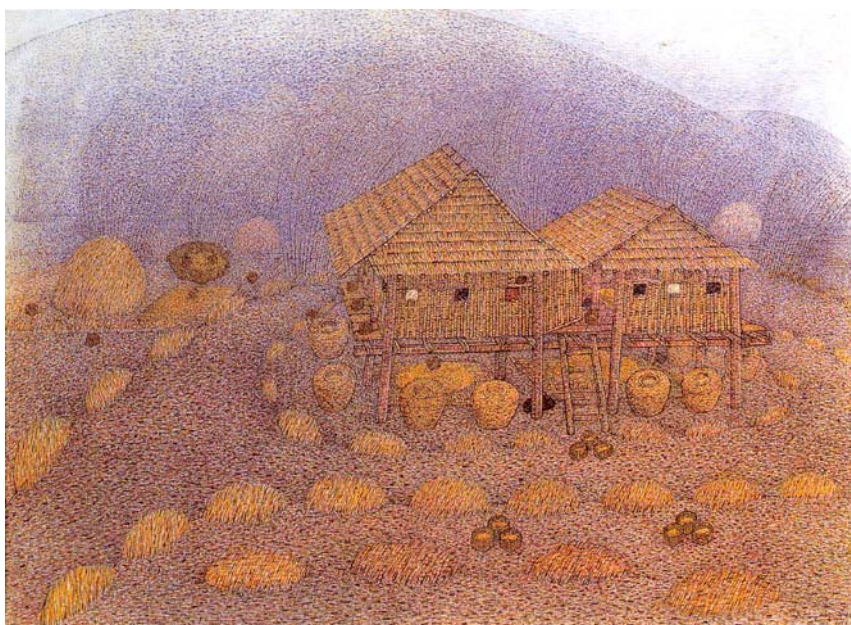
ภาพที่ 156 ไม่มีชื่อ, 2538, สีฝุ่นบนผ้า

ที่มา : องค์การค้ำของครุสภา, จิตรกรรมชุดความเรียบง่ายและความสงบ ดำรง วงศ์อุปราช,
(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ครุสภาลาดพร้าว, 2545) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ในปี พ.ศ. 2536 – 2542 ดำรงสร้างผลงานภาพออกมาเป็นภาพชุด โดยหนึ่งชุดอาจประกอบด้วยภาพ 2 หรือ 3 ภาพ ผลงานภาพชุดนี้มีความพิเศษตรงที่สามารถนำมาแสดงเป็นผลงานเพียงชิ้นเดียว หรือนำภาพทั้งหมดในชุดเดียวกันมาต่อรวมกันเป็นภาพขนาดใหญ่ภาพเดียวก็ได้ เพราะไม่ว่าจะนำมาจัดแสดงในลักษณะไหนองค์ประกอบภาพก็ยังคงความสมบูรณ์ลงตัวด้วยกันทั้งสิ้น การสร้างผลงานออกมาเป็นภาพชุดเช่นนี้ ทำให้ภาพมีขนาดใหญ่ขึ้น มีบ้านอันเป็นองค์ประกอบหลักภายในภาพมากมายขึ้น คล้ายภาพหมู่บ้านขนาดเล็กที่แสดงวิถีชีวิตของผู้คนในชนบทอันสงบสุขและเรียบง่าย ผลงานในลักษณะนี้ ได้แก่ ภาพชุด *ถิ่นสู่ชนบท* (ภาพที่ 60) และภาพชุด *หมู่บ้านชวนา* (ภาพที่ 61) เป็นต้น

ดำรงนิยมใช้เฉดสีน้ำตาลอันเป็นเฉดสีตามธรรมชาติ (Earth Tone) มาเป็นสีหลักของภาพ ศิลปินผู้นี้นิยมใช้น้ำตาลเป็นสีของบ้านที่สร้างมาจากไม้ไผ่สานและหลังคามุงจาก นอกจากนี้น้ำตาลยังเป็นสีของพื้นดิน กองฟาง และรวงข้าวสีทองในท้องนา แต่ในปี พ.ศ. 2538 – 2545 ดำรงเริ่มใช้สีที่สดใสมากขึ้น เช่น ภาพ *ความสงบ* (ภาพที่ 57) ซึ่งในฉากหลังเป็นภาพภูเขาและท้องฟ้าที่มีสีเหลืองอ่อน ทำให้ภาพมีระยะไกล ดูโปร่งเบาและสบายตา หรือ ภาพ *บ้านชวนา 2* (ภาพที่ 157) ที่มีสีม่วงน้ำเงินสดปกคลุม

ทั่วทั้งภาพ สีม่วงน้ำเงินที่ตัดกับสีน้ำตาลเหลืองของบ้าน พื้นดิน และกองฟาง ทำให้สีภายในภาพมีความสว่างสดใสมากยิ่งขึ้น ส่วนภาพ *ทุ่งนาสีเขียว* (ภาพที่ 58) และ *บ้านและทุ่งนา* (ภาพที่ 59) แสดงภาพต้นกล้าสีเขียวเต็มท้องทุ่งนา ต้นกล้าสีเขียวอ่อนที่ตัดกับสีน้ำตาลของบ้านและพื้นดิน ทำให้สีภายในภาพมีความสดใสยิ่งขึ้น สีเขียวอ่อนนอกจากจะทำให้ภาพมีความสดใสแล้ว ยังสะท้อนภาพบรรยากาศความเขียวขจีที่อุดมสมบูรณ์ของภาพได้เป็นอย่างดี

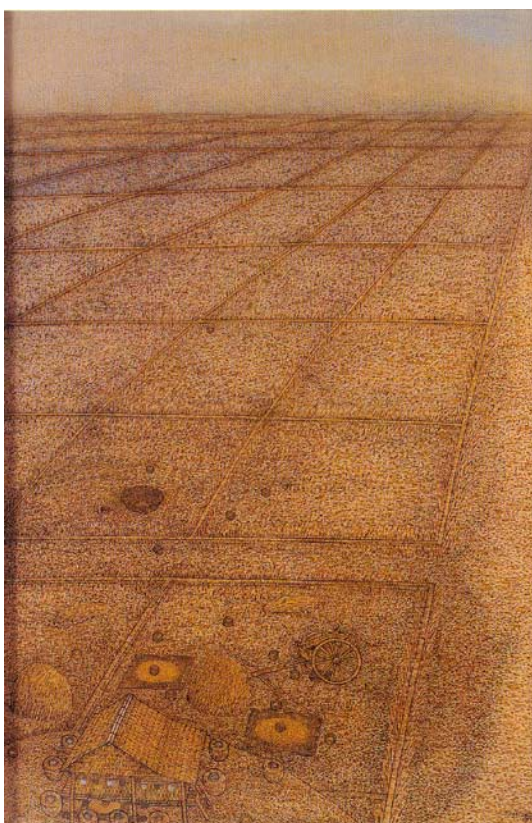
ภาพที่ 157 *บ้านชาวนา 2*, 2541, สีน้ำและปากกานบนกระดาษ 56 x 76 ซม.

ที่มา : สยามทัศน์, การแสดงศิลปกรรมของดำรง วงศ์อุปราชและMatthias Rataiczky ณ หอศิลป์คณะ

จิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 16 ตุลาคม-6 พฤศจิกายน 2545 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2545), 19.

ระหว่างปี พ.ศ. 2539-2545 ผลงานในช่วงหลังๆ ของดำรงมีการจัดวางองค์ประกอบภายในภาพที่เรียบง่ายมากยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดที่มุ่งสู่ความสงบ บ้านอันเป็นจุดเด่นของภาพที่มักจะมีหลายหลังมักถูกจำกัดให้เหลือเพียงหลังเดียว เพื่อเน้นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สมถะ และสันโดษ การผลัดกระยะให้กับภาพด้วยเทคนิค Sfumato นอกจากจะสร้างมิติใกล้เคียงให้กับภาพ แล้ว ยังทำให้ภาพคล้ายถูกปกคลุมด้วยม่านหมอก อันสะท้อนบรรยากาศของความสุขและความเจียบสงบได้เป็นอย่างดี บ้านหลังเดียวที่ตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติอันงดงามเปรียบเสมือนโลกแห่งความเจียบสงบ สันโดษ และสมถะของศิลปิน ผลงานช่วงเวลานี้ได้แก่ *ความสงบ* (ภาพที่ 57) *ทุ่งนาสีเขียว* (ภาพที่ 58) *บ้านและทุ่งนา* (ภาพที่ 59) และ *ทุ่งนา* (ภาพที่ 158) ดำรงเคยกล่าวถึงผลงานในช่วงเวลานี้ไว้ว่า

ผลงานปัจจุบันซึ่งอยู่ในยุคสุดท้ายยังคงอยู่ในโครงสร้างนามธรรม ในเนื้อหาที่เป็นรูปธรรมที่นำมาจากธรรมชาติและชนบท มุ่งที่นามธรรมคือความสงบและสมาธิ การปล่อยวาง เป็นภาพเรียบๆ เหมือนชีวิตที่พยายามลดและปล่อยวางหลายสิ่งหลายอย่าง ใช้ชีวิตอยู่กับศิลปะและธรรมชาติ เส้นโค้งในผลงานนำมาจากภูเขา เส้นขนานที่ราบเรียบมาจากทุ่งนา มิได้เป็นการลอกเลียนธรรมชาติและสิ่งที่เป็นจริง แต่เป็นการนำเอาเส้น สี และน้ำหนักอ่อนแก่ในธรรมชาติมาหลอมรวมไว้ในโครงสร้างนามธรรม...²⁸

ภาพที่ 158 ทุ่งนา, 2539, หมึกและสีฝุ่นบนผ้า

ที่มา : สยามทัศน์, การแสดงศิลปกรรมของดำรง วงศ์อุปราชและMatthias Rataiczky ณ หอศิลป์คณะ

จิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 16 ตุลาคม-6 พฤศจิกายน 2545 (กรุงเทพฯ :

อมรินทร์พริ้นติ้ง,2545), 20.

ระหว่างปี พ.ศ. 2537-2543 ดำรงสร้างผลงานชุด “ความเจ็บในฤดูหนาว” เป็นผลงานที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากทัศนียภาพในฤดูหนาวทางภาคเหนือของไทยและฤดูหนาวของญี่ปุ่น ผลงานชุดนี้ดำรงแสดงภาพธรรมชาติอันงดงามท่ามกลางม่านหมอก บางภาพฉากหน้าเป็นทุ่งนาโดยมีภูเขาและท้องฟ้าเป็นฉากหลัง บางภาพมีโถรีอยู่ในฉากหน้าหรือฉากกลางของภาพโดยมีต้นไม้อันสูงใหญ่เป็นฉากหลังของภาพ ดำรงจัดองค์ประกอบภาพผลงานชุดนี้อย่างเรียบง่ายไม่ซับซ้อน นอกจากนี้การเขียนภาพโถรีให้มีขนาดเล็กลงมากและการเขียนภาพต้นไม้อันมีลำต้นอันสูงชะลูดกระจายตัวทั่วไปบนภูเขา ยังเป็นตัวเปรียบเทียบขนาดอันใหญ่โตของขุนเขา ทำให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่อลังการของภาพภูมิประเทศ ที่มีทิวเขาซ้อนทับกันลดหลั่นหายไปในบรรยากาศที่บางเบาในฉากหลังของภาพ ความสอดคล้องที่ประสานกันอย่างกลมกลืนระหว่างโถรีอันเป็นสถาปัตยกรรมทางศาสนาชินโตและความยิ่งใหญ่ของธรรมชาตินั้น สร้างสมาธิและความสงบทางใจให้กับผู้ชม สีฟ้าที่ปกคลุมบรรยากาศทั้งหมดภายในภาพ เป็นม่านหมอกที่สะท้อนภาพความหนาวเย็นใน ฤดูหนาว ทำให้ผู้ชมดำดิ่งสู่ความเจ็บสงบได้เป็นอย่างดี ผลงานชุดนี้ เช่น ภาพ *ไม่มีชื่อ* (ภาพที่ 159 และ 160) ดำรงกล่าวถึงผลงานชุดนี้ว่า

การเขียนภาพความเจ็บในฤดูหนาวเริ่มเมื่อกลับจากสหรัฐอเมริกาครั้งสุดท้าย พ.ศ. 2537 นำเอาทุ่งนาบ้านและภูเขามาใช้ในองค์ประกอบในภาพ เมื่อมาอยู่ที่นครชัยศรีตั้งแต่ปี 2539 แล้วมีสมาธิมากยิ่งขึ้น เพราะเป็นที่สงบในตำบลเล็กๆ ล้อมรอบด้วยต้นไม้อันสูงใหญ่และเมื่ออากาศเริ่มเย็นลงความคิดและจินตนาการเรื่องความเจ็บก็กลับมาอีก งานจิตรกรรม “ความเจ็บในฤดูหนาว” ที่ได้รับความบันดาลใจจากญี่ปุ่นก็เริ่มขึ้น ได้นำเอาภาพธรรมชาติ ก้อนหิน ภูเขา แม่น้ำ แผ่นดิน ต้นไม้ และโถรี มาเป็นองค์ประกอบของภาพ จุดมุ่งหมายอยู่ที่ความเจ็บและสมาธิ ในขณะเดียวกันก็เขียนภาพความเจ็บในฤดูหนาวที่ได้รับความบันดาลใจจากภาคเหนือที่ผู้เขียนใช้ชีวิตอยู่ที่นั่นเป็นเวลา 15 ปี

ผลงานชุดนี้อยู่ในยุค 2537-2543 เป็นผลงานขนาดกลางและขนาดเล็ก บนผ้าและบนกระดาษ มีจำนวนน้อยกว่าภาพ เป็นผลงานที่เป็นนามธรรมในรูปธรรม ผลงานเหล่านี้ไม่เคยแสดงที่ไหน ขณะนี้เป็นหน้าหนาว เป็นเวลาที่เหมาะที่จะนำผลงานเหล่านี้แสดงให้ผู้ชมถือว่าเป็นการมอบของขวัญให้ประชาชนในโอกาสนี้ เป็นการมอบความสงบ ความสุข และสมาธิซึ่งเป็นสิ่งที่หายากให้²⁹

ภาพที่ 159 ไม่มีชื่อ, 2537-2543, ปากกาเมจิกและสีฝุ่นบนผ้า

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ภาพที่ 160 ไม่มีชื่อ, 2537-2543, ปากกาเมจิกและสีฝุ่นบนผ้า

(ศูนย์ทัศนศิลป์ ดำรง วงศ์อุปราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม)

ระหว่างปี พ.ศ. 2539-2545 เป็นระยะเวลาที่ดำรงมีความพร้อมในทุกๆ ด้าน เพราะเป็นช่วงเวลาที่เขาเกษียณอายุราชการ ศิลปินมีเวลาให้กับการสร้างผลงานอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีบ้านใหม่อยู่ที่นครชัยศรีอันห่างไกลจากเขตชุมชนและแวดล้อมด้วยธรรมชาติที่สงบเงียบ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้ดำรงสามารถสร้างผลงานศิลปะที่เต็มไปด้วยความสุขและความสงบ สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย สมถะ และเรียบง่าย ดำรงสร้างผลงานโดยไม่รีบเร่ง บางชิ้นใช้เวลาหลายเดือนหรืออาจเป็นปี ทำให้ผลงานมีความสมบูรณ์มากที่สุด นอกจากนี้การที่ดำรงสนใจในหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา ทำให้ดำรงสามารถเข้าถึงแก่นแท้ของความสุข นั่นคือความสงบสุขทางใจ ดังนั้นความสงบในผลงานของดำรงเป็นเสมือนภาพสะท้อนการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย สมถะ และสงบสุขของศิลปินผู้นี้อย่างแท้จริง ดำรงกล่าวถึงความสงบในผลงานที่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายไว้ว่า

ผลงานยุคสุดท้ายตั้งแต่ พ.ศ. 2539 เมื่ออายุ 60 ปี เป็นต้นไปจนถึงวันที่สังขารไม่อำนวยให้อาจจะเป็นห้าปี สิบปีหรือยี่สิบปีหรือไม่ก็ปี ไม่มีอะไรแน่นอนแล้วในช่วงนี้และเป็นสังขารที่จะเป็นเช่นนั้น การปฏิบัติและสร้างสรรค์ศิลปะจึงต้องปล่อยวางให้ปลอดโปร่งและสงบ ไม่คั่งครุ่น ไม่รีบเร่ง เพราะงานศิลปะนั้นไม่ใช่งานรับจ้างและการผลิตเพื่อการค้า ให้การทำงานนี้เป็นอิสระอย่างแท้จริงและในช่วงเวลานี้ก็เหมาะสมที่สุดแล้ว เพราะมีความพร้อมที่จะทำได้คือไม่เคียดแค้นในปัจจัยทั้งสี่ มีแต่สุขภาพเท่านั้นที่ไม่ค่อยดี แต่ก็ยังพอประทับประคองไปได้โดยการงดการเดินทางและเข้าไปในชุมชนที่แออัดและมีมลพิษ และใช้ชีวิตในสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ

ผลงานยุคสุดท้ายจะไม่มียุคไหน คล้ายผลงานที่ทำอย่างต่อเนื่องมาและให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ให้เวลากับการทำงานศิลปะมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น สำเร็จหรือไม่สำเร็จอย่างไรจะไม่ยึดมั่น เพราะแม้แต่ชีวิตของเรานั้นก็ยังเป็นอนิจจังได้ การใช้รูปให้เกิดนามก็ยังดำเนินต่อไปอย่างสงบและไม่วิตกกังวล³⁰

-
- 26 ดำรง วงศ์อุปราช, วิวัฒนาการผลงานจิตรกรรมของดำรง วงศ์อุปราช 2499-2540 , “ไม่ปรากฏเลขหน้า”
- 27 “เรื่องเดียวกัน”
- 28 “เรื่องเดียวกัน”
- 29 ดำรง วงศ์อุปราช, นิทรรศการผลงานศิลปกรรม “ความเจ็บในฤดูหนาว” โดย ดำรง วงศ์อุปราช 21 มกราคม – 7 กุมภาพันธ์ 2544 , “ไม่ปรากฏเลขหน้า”
- 30 ดำรง วงศ์อุปราช, วิวัฒนาการผลงานจิตรกรรมของดำรง วงศ์อุปราช 2499-2540 , “ไม่ปรากฏเลขหน้า”

เชิงอรรถท้ายบทที่ 4

¹ดำรง วงศ์อุปราช, ดำรง วงศ์อุปราช นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525, ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 26 ต.ค.-14 พ.ย. 2525 ,(ม.ท.ป.,2525) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²เรื่องเดียวกัน.

³เรื่องเดียวกัน.

⁴เรื่องเดียวกัน.

⁵ดำรง วงศ์อุปราช, หนังสือที่รณเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช., ท.ม., จ.ภ. (กรุงเทพฯ : วิสคอมเซนเตอร์,2545. พิมพ์ในงานศพผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช สิงหาคม 2545), 93.

⁶หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, บทความ ข้อเขียน และงานศิลปกรรมของ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง), 99-178.

⁷ศิลป์ พีระศรี, ข้อคิดเห็นในการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 12 แปล โดย เขียน ยิ้มศิริ ใน คู่มือกรรมการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 1 – 13 2492 – 2505 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2545),507.

⁸ดำรง วงศ์อุปราช, หนังสือที่รณเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช., ท.ม., จ.ภ., 56.

⁹ดำรง วงศ์อุปราช, หนังสือที่รณเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ท.ช., ท.ม., จ.ภ., 73.

¹⁰“เรื่องเดียวกัน”,67.

¹¹“ดำรง วงศ์อุปราช, นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น,ของดำรง วงศ์อุปราช ณ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31 ธันวาคม 2520 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์,2520) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

¹²นิพนธ์ ขำวิไล,(บรรณาธิการ), อาจารย์ศิลป์กับลูกศิษย์ (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2542),หน้า 404

¹³“เรื่องเดียวกัน”404-405

¹⁴“ดำรง วงศ์อุปราช, นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น.

¹⁵เรื่องเดียวกัน.

¹⁶เรื่องเดียวกัน.

¹⁷เรื่องเดียวกัน.

¹⁸เรื่องเดียวกัน.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน.

²⁰“ดำรง วงศ์อุปราช, วิวัฒนาการผลงานจิตรกรรมของดำรง วงศ์อุปราช 2499-2540 .

²¹ ดำรง วงศ์อุปราช,บันทึกส่วนตัวของศิลปิน (พ.ศ.2531)

²² เรื่องเดียวกัน.

²³ เรื่องเดียวกัน.

²⁴ เรื่องเดียวกัน.

²⁵ เรื่องเดียวกัน.

²⁶ ดำรง วงศ์อุปราช, วิวัฒนาการผลงานจิตรกรรมของดำรง วงศ์อุปราช 2499-2540 .

²⁷ เรื่องเดียวกัน.

²⁸ เรื่องเดียวกัน.

²⁹ ดำรง วงศ์อุปราช, นิทรรศการผลงานศิลปกรรม “ความเจ็บในฤดูหนาว” โดย ดำรง วงศ์อุปราช 21 มกราคม – 7 กุมภาพันธ์ 2544 .

³⁰ ดำรง วงศ์อุปราช, วิวัฒนาการผลงานจิตรกรรมของดำรง วงศ์อุปราช 2499-2540 .

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

บทที่ 5

สรุป

จากการวิเคราะห์ผลงานทั้งหมดของดำรง วงศ์อุปราช จะเห็นถึงเส้นทางการค้นหาความสงบ ที่ค่อยๆ บ่มเพาะและกระจ่างชัดมากขึ้นตามกาลเวลา ซึ่งสอดคล้องกับประสบการณ์และวิถีชีวิตของศิลปินผู้นี้ ผลงานในช่วงแรกเป็นภาพทิวทัศน์ธรรมชาติที่งดงาม อันเนื่องมาจาก ดำรงได้เติบโตขึ้นในชนบทที่แวดล้อมไปด้วยธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ จึงทำให้เขารักและซาบซึ้งกับการดำเนินชีวิตของชาวชนบทที่ผูกพันกับธรรมชาติอย่างกลมกลืน แต่ความพิเศษในภาพทิวทัศน์ธรรมชาติของศิลปินท่านนี้อยู่ตรงที่ถึงแม้ว่าภาพทุกๆ ภาพของดำรงจะไม่มีผู้คนอยู่เลยก็ตาม เราก็สามารถรับรู้ได้ถึงจิตวิญญาณของชาวชนบทผ่านเครื่องมือเครื่องใช้และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่อยู่รายรอบตัวบ้าน นอกจากนี้การสร้างบรรยากาศภายในภาพที่งดงามและเรียบง่ายในแบบฉบับของศิลปินผู้นี้ ยังสามารถสะท้อนภาพวิถีชีวิตที่สมถะและเรียบง่ายในชนบทได้เป็นอย่างดี

ในปี พ.ศ. 2505 ดำรงได้เดินทางไปศึกษาต่อยังประเทศอังกฤษ ทำให้เขาสามารถกล้าทดลองสร้างผลงานที่มีความทันสมัยมากขึ้นเพื่อให้เท่าทันกับกระแสความเคลื่อนไหวของวงการศิลปะในขณะนั้น ศิลปินหนุ่มสร้างสรรค์ผลงานในแนวนามธรรมที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจาก จังหวะดนตรีที่ฉ่ำไหลและสอดคล้องประสานกันเป็นท่วงทำนองอันไพเราะของดนตรีคลาสสิก ในผลงานชุดนี้ดำรงได้สะท้อนภาพเสียงดนตรีอันไพเราะที่ทำให้ทั้งความเพลิดเพลินและความสุขใจแก่ผู้ชมออกมาด้วยเส้น สี และฝีแปรงที่เคลื่อนไหวอย่างนุ่มนวล และประสานเข้าด้วยกันอย่างเป็นเอกภาพ

ในปี พ.ศ. 2506 หลังจากดำรงกลับมาจากลอนดอน เขาได้พัฒนาผลงานแนวนามธรรมต่อไปในแบบฉบับ Action painting ผลงานช่วงนี้ศิลปินไม่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากเสียงดนตรีอีกต่อไป แต่การสร้างงานของเขาจะเน้นให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวที่รุนแรงมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสภาวะภาพของดำรงในช่วงเวลานั้นที่เต็มไปด้วยความกดดันเพราะขณะนั้นดำรงยังไม่มีอาชีพการงานที่มั่นคง ดังนั้น ผลงานในช่วงนี้จึงสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกของศิลปินหนุ่มที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความมั่นคงทางอาชีพการงานควบคู่กับสร้างสรรค์งานศิลปะที่ตนเองรัก อีกประการหนึ่งผลงานในรูปแบบนามธรรมของดำรงยังไม่ได้ได้รับการยอมรับมากเท่าที่ควรในเมืองไทย เพราะเป็นรูปแบบที่ก้าวล้ำสมัยมากเกินไป ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การสร้างงานของดำรงเปลี่ยนแปลงไปจากภาพที่สะท้อนความสุขจากเสียงดนตรีกลายเป็นผลงานที่สื่อแสดงสภาวะกดดันภายในใจของศิลปินด้วยภาพความเคลื่อนไหวที่รุนแรง สีฉ่ำที่สดใสร้อนแรง และฝีแปรงหนักหน่วง

ในปี พ.ศ. 2508 ดำรงได้รับการชักชวนให้เข้ารับราชการเป็นอาจารย์ที่ วิทยาลัยเทคนิค ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ นครราชสีมา ในช่วงเวลานี้ ถึงแม้ว่า ดำรงจะมีอาชีพที่มั่นคงขึ้นแต่อาจยังมองไม่เห็น ถึงทิศทางในการพัฒนาต่อยอดการสร้างสรรคงานศิลปะของตนเองอย่างแท้จริง ดังนั้นผลงานในยุคนี้จึง สะท้อนให้เห็นความพยายามในการทดลองและแสวงหาแนวทางในการสร้างงานรูปแบบใหม่ ดังจะเห็นได้ จากการใช้วัสดุและวัตถุ เช่น ฝ้าย กระดาษลัง หรือกระดาษหนังสือพิมพ์มาปะติดในงานเพื่อเป็นการเพิ่ม ลวดลายและความหนาให้กับตัวงาน การนำสัญลักษณ์ ความเป็นพื้นถิ่นไทย เช่น ล้อเกวียน มาใช้ในงาน และการจัดวางองค์ประกอบภาพแบบใหม่โดยใช้กรอบสี่เหลี่ยมมาเป็นตัวแบ่งพื้นที่ภาพ ซึ่งถือเป็น จุดเริ่มต้นของพัฒนาการที่นำไปสู่แนวทางการสร้างงานในรูปแบบใหม่ของศิลปินผู้นี้ในยุคต่อไป

ในปี พ.ศ. 2511 ดำรงมีโอกาสได้ไปศึกษาต่ออีกครั้งที่ มหาวิทยาลัยเพนน์ซิลวาเนีย เมืองฟิลาเดล เฟีย ประเทศสหรัฐอเมริกา การได้กลับไปเป็นนักศึกษาศิลปะอีกครั้งหนึ่งทำให้ดำรงมีเวลาในการค้นหา และพัฒนาผลงานมากขึ้น ในช่วงเวลานี้ ดำรงเริ่มมองเห็นหนทางในการพัฒนาแนวทางการสร้างสรรค ผลงานของตนเองชัดเจนมากขึ้น เขานำผลงานยุคนครราชสีมามาพัฒนาต่อเพื่อมุ่งไปสู่การสร้างงานแนว นามธรรมในรูปแบบใหม่ โดยลดองค์ประกอบต่างๆ ภายในภาพลงเพื่อให้ภาพมีโครงสร้างที่เรียบง่ายมาก ขึ้น นอกจากนี้เขายังใช้เทคนิคการเขียนภาพแบบเกลี่ยเรียบไว้รอยแปรงในแบบ Hard-Edge Painting อัน เป็นการพัฒนาแนวทางการสร้างงานในแบบฉบับนามธรรมบริสุทธิ์

ในปี พ.ศ. 2513 ดำรงได้เข้ารับราชการในตำแหน่งอาจารย์ ที่คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ในช่วงเวลานี้เขามีหน้าที่การงานที่มั่นคงมาก พอสมควรและยังมีครอบครัวที่อบอุ่น รวมถึงที่พักอาศัยในสภาพแวดล้อมอันเต็มไปด้วยธรรมชาติที่งดงาม ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เขามีโอกาสหันไปสัมผัสกับธรรมชาติอันเงียบสงบอีกครั้ง ดังนั้นดำรงจึงพัฒนารูปแบบ การสร้างงานจากแนวนามธรรมบริสุทธิ์ไปสู่การสร้างงานในรูปแบบกึ่งนามธรรมที่น่าเอาความประทับใจ จากธรรมชาติที่อยู่ในรูปของสัญลักษณ์ในชนบทสอดแทรกเข้าไปในโครงสร้างที่เป็นนามธรรม

ในปี พ.ศ. 2519 ดำรงมีโอกาสได้เดินทางไปยังประเทศญี่ปุ่น เพื่อไปศึกษา ดูงาน และค้นคว้าศิลปะ ญี่ปุ่น บรรยากาศที่มีมนต์ขลังและเงียบสงบของญี่ปุ่นและการค้นพบเทคนิคใหม่โดยบังเอิญของเขา ทำให้ ศิลปินผู้นี้หันกลับไปสู่การสร้างงานที่ใช้ธรรมชาติเป็นสื่อสะท้อนความสงบอีกครั้งหนึ่ง หลังจากกลับจาก ประเทศญี่ปุ่นดำรงได้พัฒนาแนวทางการสร้างงานศิลปะของเขาอย่างต่อเนื่องโดยใช้ภาพธรรมชาติชนบท ของไทยเป็นสื่อสะท้อนความสงบและนำผลงานในยุคต่างๆ ของตนเองมาพัฒนาต่อยอดให้มีความสมบูรณ์ มากยิ่งขึ้น ซึ่งทำให้ผลงานของดำรงมีความหลากหลายทั้งรูปแบบ เนื้อหา เทคนิค และการจัดองค์ประกอบ ภาพ อย่างไรก็ตามผลงานทั้งหมดของศิลปินผู้นี้ต่างมีจุดหมายปลายทางเดียวกัน นั่นคือ การสะท้อนภาพ แห่งความสงบ ท้ายที่สุดดำรงก็สามารถบรรลุสู่ความสำเร็จในการสร้างสรรคงานศิลปะในวิถีทางของ ศิลปินที่แท้จริง นั่นคือ การที่เขาสามารถใช้ภาพธรรมชาติในชนบทอันสงบงดงามเป็นสื่อสัญลักษณ์แทน

ความสงบในใจตนได้สำเร็จ ดังนั้นภาพธรรมชาติของดำรงจึงไม่ใช่เป็นเพียงภาพทิวทัศน์ในชนบททั่วไป แต่เป็นสื่อสะท้อนความสงบที่เป็นนามธรรมอย่างแท้จริง ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ในการสร้างงานศิลปะของ ดำรงน่าจะอยู่ที่การที่ศิลปินผู้นี้สามารถทำให้ภาพจิตรกรรมของตนกลายเป็นทูตแห่งความสงบที่สามารถ โน้มนำใจของผู้ชมให้เข้าไปแสวงหาความสงบทางใจในภาพของเขาทุกครั้งที่ได้ทัศนา ในช่วงบั้นปลาย ชีวิตดำรงใช้ชีวิตหลังเกษียณอายุราชการอย่างคุ้มค่าด้วยการสร้างผลงานทุกชิ้นด้วยความรักอย่างต่อเนื่อง และไม่รีบเร่ง ดำรง วงศ์อุปราช ได้ถึงแก่กรรม เมื่อวันอังคารที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2545 ณ โรงพยาบาลนคร ชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้วยวัยเพียง 66 ปี

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

จิตติมา อมรพิเชษฐ์กุล. ห้าทศวรรษศิลปกรรมแห่งชาติ พ.ศ.2492-2541. กรุงเทพมหานคร :

หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544.

ไคเซตซ์ ที. สุสุกิ. เซนกับวัฒนธรรมญี่ปุ่น. แปลโดย จ้านงค์ ทองประเสริฐ. กรุงเทพฯ :

ราชบัณฑิตยสถาน, 2519.

ดำรง วงศ์อุปราช. นิทรรศการผลงานยุคญี่ปุ่น. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน, 15-31

ธันวาคม 2520 กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2520

_____. ดำรง วงศ์อุปราช : นิทรรศการผลงานย้อนหลัง 26 ตุลาคม-14 พฤศจิกายน 2525.

กรุงเทพมหานคร : หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2525. ,ม.ท.ป., 2525

ทรายม่วง. “ดำรง วงศ์อุปราช ศักดิ์ศรีศิลปินไทยในต่างแดน.” วารสารศิลปวัฒนธรรม 16, 3

(มกราคม 2538) : 36-39.

ประไพ พรรณ วงศ์อุปราช และคนอื่นๆ. หนังสือที่ระลึกเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วย

ศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช. นครปฐม : ศูนย์ทัศนศิลป์ดำรง วงศ์อุปราช, 2545.

ประยูร อุดชาณะ [น.ณ ปากน้ำ]. “ที่มาของการกำเนิดมหาวิทยาลัยศิลปากร.” วารสารเมืองโบราณ 18,

1 (มกราคม-มีนาคม 2535) : 91.

พรเพ็ญ อันตระกูล. “สนนากับศิลปินแห่งชาติ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช.” วารสาร

มหาวิทยาลัยศิลปากร 21-21, 2 (2544-2545) : 9-44.

พิพาดา ยังเจริญ. ประวัติอารยธรรมญี่ปุ่น. กรุงเทพมหานคร : สมาคมนักเรียนเก่าญี่ปุ่น ในพระบรม

ราชูปถัมภ์, 2535.

พิภพ บุษราคัมวดี. 100ปี เพื่อ หริพิทักษ์. กรุงเทพมหานคร : หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2553.

พิริยะ ไกรฤกษ์ และเผ่าทอง ทองเจือ . ศิลปกรรมหลัง พ.ศ.2475. กรุงเทพมหานคร : หน่วยศึกษา

นิเทศน์, กรมฝึกหัดครู, 2524.

เรือเอกอุดม ทิมทรัพย์. ประติมากรรมรูปเหมือนตอนต้นในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร,

2542.

วนิดา จำเริญ. ศาสนาเปรียบเทียบ. นนทบุรี : สำนักพิมพ์เจนเดอร์เพรส, 2541.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, บรรณาธิการ. ศิลปวิชาการ : ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี อนุสรณ์. กรุงเทพฯ :

มูลนิธิ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี อนุสรณ์, 2546.

_____. “ศิลปะสมัยใหม่และศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย.” วารสารไฮคลาส 12, 142

(มีนาคม 2539) : 100-102.

ศิริลักษณ์ กัณทศรี. “ดำรง วงศ์อุปราช.” วารสารอาร์ตเรคคอร์ด 24 (เมษายน 2547) : 32-37.

ศิลป์ พีระศรี. ศิลปะสงเคราะห์. เรียบเรียงโดย พระยาอนุมานราชชน, [เสฐียรโกเศศ]. นครหลวง

กรุงเทพธนบุรี : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2515.

_____. ผู้เรียบเรียง. ทฤษฎีแห่งองค์ประกอบ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2487.

สงวน รอดบุญ. ลัทธิและสกุลช่างศิลปะตะวันตก. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2533

สยามทัศน์ : ดำรง วงศ์อุปราช และ Matthias Rataiczky. ณ หอศิลป์คณะจิตรกรรมประติมากรรมและ

ภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ, 16 ตุลาคม-6 พฤศจิกายน 2545. กรุงเทพฯ :

อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2545.

อินทิวร. “3 ศิลปินแห่งชาติประจำปี 2542.” วารสารบ้านและสวน 24, 280 (ธันวาคม 2542) : 178-

182.

ภาษาต่างประเทศ

Atkins, Robert. Art Speak : a Guide to Contemporary Ideas, Movement, and Buzzwords. New York :

Abbeville Press, 1990.

Blake, Robin. Essential modern art. Bath : Parragon Book, 2001.

Brettell, Richard R. Modern art 1851-1929 : capitalism and representation. Oxford : Oxford

University Press, 1999.

Fer, Briony. On abstract art. London : Yale University Press, 1997.

Nelson, Elsa. Understanding and painting abstract art : semiabstract and non-objective. California :

Foster Art Service, n.d.

Pohribny, Arsen. Abstract painting. Oxford : Phaidon, 1979.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล นายอุทัย อาสนะ

ที่อยู่ 113/10 ซอยเทพารักษ์ ถ.สมเด็จพระปิ่นเกล้า แขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอก

น้อย กรุงเทพมหานคร 10700 โทร (083) 893 – 4491

ที่ทำงาน หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 31 ถนนหน้าพระลาน พระนคร กรุงเทพมหานคร

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2546 สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปะบัณฑิต วิชาเอกทฤษฎีศิลป์ วิชาโทจิตรกรรม จาก

มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2549 ศึกษาต่อระดับปริญญามหาบัณฑิต สาขาทฤษฎีศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2546 – 2549 กองบรรณาธิการและนักเขียนบทความทางด้านศิลปะในนิตยสาร

ไพน์ อาร์ต

พ.ศ. 2548 อาจารย์พิเศษ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร กระทรวง

วัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร

คอมพิวเตอร์กราฟิก หนังสือ

“ศิลปะคริสเตียนในทวีปยุโรป”

พ.ศ. 2549 ผู้ช่วยงานวิจัยเรื่อง

“การวิจารณ์งานศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย”

คอมพิวเตอร์กราฟิก หนังสือ “ศิลปะคลาสสิก”

วิทยากรสอนศิลปะ ในโครงการย้อนรอยจิตรศิลป์สู่โบราณจิตรศิลป์ 2 (ไทย

ลาว จีน(สิบสองปันนา)

พ.ศ. 2550 เขียนบทความทางวิชาการ

“หนึ่งทศวรรษการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ

พัฒนาการของศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย ” ในเอกสารนำชมการแสดง

ศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 53

พ.ศ. 2551 กรรมการดำเนินโครงการนิทรรศการ

“วาดฝันสู่แดนสรวง ” โดย สุรเดช แก้วท่า

ไม้

เขียนบทความทางวิชาการ

“ชีวิตและผลงานของ สุรเดช แก้วท่าไม้ ” ในสูจิบัตร

นิทรรศการ “วาดฝันสู่แดนสรวง”

พ.ศ. 2553-ปัจจุบัน นักวิชาการศึกษาประจำหอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ

กรุงเทพมหานคร